

V2012
KOLEDAR

Musič Marj.

C A N K A R J E V E
D R U Ź B E

Šuknje, obleke, plašče, hlače, železničarske obleke

na zalogi ali po meri ku-
pите dobro in poceni v

tovarni perila in oblek

STERMECKI

Celje št. 316

Novi, veliki ilustrirani
cenik in vzorci zastonj!

—KOLLEKTIV—

IZ TOVARNE DIREKTNO
NA TELO
TO JE POCENI, NAJ
VSI VEDO!

Čevlji, trpežni, moderni, poceni in v
ogromni izbiri!

Trgovski dom

STERMECKI

Celje 316

Novi, ilustrirani
cenik se pošlje zastonj!

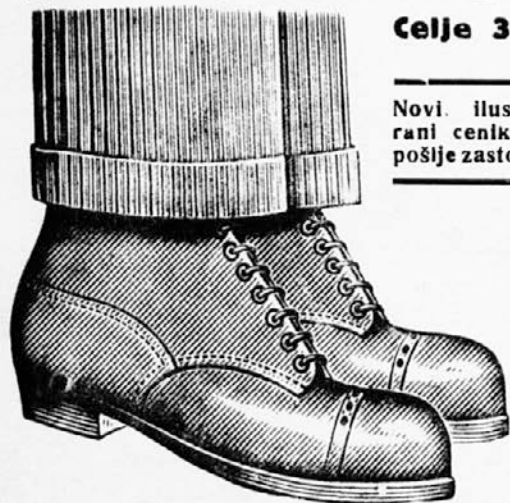

Klobuke

moderne in poceni kupite v
Trgovskem domu

STERMECKI

Celje št. 316

Zahtevajte veliki ilustr. cenik!

88

KOLEDAR

CANKARJEVE DRUŽBE

ZA PRESTOPNO LETO

1 9 3 2

S SODELOVANJEM ODBORA C. D.

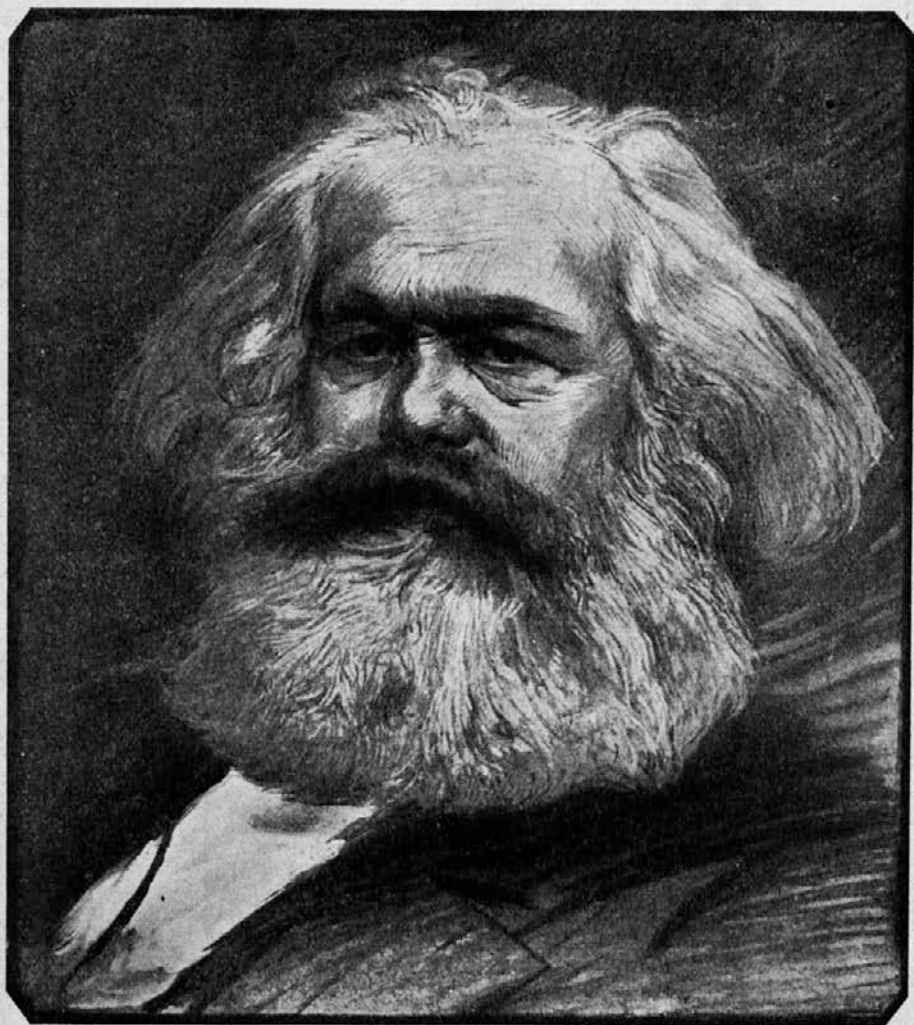
UREDIL TALPA

030024167

IZDALA CANKARJEVA DRUŽBA V LJUBLJANI
TISKALA LJUDSKA TISKARNA V MARIBORU

48241

KARL MARX

Za obnovo
Univerzitetne biblioteke
v Ljubljani

podaril g. Tavniq Stefan
dne 26/10 1944.

31 dni

Januar — Prosinec

31 dni

1	P	Novo leto
2	S	Makarij (Blaženko)
3	N	Genovefa
4	P	Tit, Angela
5	T	Telesfor
6	S	Trije kralji
7	Č	Valentin (Zdravko)
8	P	Severin
9	S	Julijan in Bazilisa
10	N	Pavel pušč.
11	P	Higin
12	T	Alfred
13	S	Veronika
14	Č	Feliks (Srečko)
15	P	Maver
16	S	Marcel
17	N	Anton pušč.
18	P	Petra stol v R.
19	T	Marij
20	S	Fabijan in Sebast.
21	Č	Neža (Janja)
22	P	Vincencij (Vinko)
23	S	Zaroka M. D.
24	N	Timotej
25	P	Spreobr. Pavla
26	T	Polikarp
27	S	Janez Zlatoust
28	Č	Roger
29	P	Frančišek Sal.
30	S	Martina
31	N	Peter Nol.

Dolgost dneva: Od 8 ur 35 minut do 9 ur 26 minut.
Dan zraste za 1 uro in 1 minuto.

29 dni

Februar — Svečan

29 dni

1	P	Ignacij (Ognjesl.)	
2	T	Svečnica	
3	S	Blaž	
4	Č	Andrej Kor.	
5	P	Agata	
6	S	Armad, Doroteja ☉	
7	N	Rihard, Julijana	
8	P	Janez od M.	
9	T	Pust	
10	S	Pepelnica	
11	Č	Lurška M. B.	
12	P	Evlalija	
13	S	Katarina Ričijska	
14	N	Valent. (Zdravko) ☾	
15	P	Favstin	
16	T	Julijana	
17	S	Konstancija	
18	Č	Simeon	
19	P	Konrad	
20	S	Sadot	
21	N	Irena (Miroslava)	
22	P	Petra stol ☽	
23	T	Peter Damiani	
24	S	Prestopni dan	
25	Č	Matija (Bogdan)	
26	P	Matilda, Viktor	
27	S	Gabrijel od Ž. M. B.	
28	N	Roman ☾	
29	P	Osvald	

Dolgost dneva: Od 9 ur 28 minut do 10 ur 58 minut.
Dan zraste za 1 uro in 30 minut.

31 dni

Marec — Sušec

31 dni

1 T Albin (Belko)
 2 S Simpl., Neža
 3 Č Kunigunda
 4 P Kazimir
 5 S Jan. Jo. od Kr.

6 N Perpetua ☉
 7 P Tomaž Akv.
 8 T Janez od Boga
 9 S Frančiška
 10 Č 40 mučenikov
 11 P Sofronij
 12 S Gregorij

13 N Teodora
 14 P Matilda
 15 T Klemen ☾
 16 S Hilarij
 17 Č Patrik, Jedert
 18 P Ciril Jeruz.
 19 S **Jožef**

20 N **Cvetna nedelja**
 21 P Benedikt
 22 T Lea, Katarina G. ☽
 23 S Pelagija
 24 Č Veliki četrtek
 25 P Veliki petek
 26 S Velika sobota

27 N **Velika noč**
 28 P **Velikonočni pond.**
 29 T Ludvik ☾
 30 S Janez K.
 31 Č Modest

Dolgost dneva: Od 11 ur 2 minuti do 12 ur 48 minut.
 Dan zraste za 1 uro in 46 minut. — 21. začetek pomladi.

30 dni

April — Mali traven

30 dni

1	P	Hugo
2	S	Frančišek P.
3	N	Rihard
4	P	Oznanjenje D. M.
5	T	Vincenc P.
6	S	Krescencija ●
7	Č	Herman
8	P	Albert
9	S	Marija Kleofa
10	N	Ecehijel, prerok
11	P	Marija sedem žal.
12	T	Julij I., papež
13	S	Ida
14	Č	Justin ☾
15	P	Teodor
16	S	Benedikt
17	N	Anicet
18	P	Apolonij
19	T	Leon IX.
20	S	Neža (Janja) ☽
21	Č	Herodion
22	P	Ljutomir
23	S	Adalbert (Vojteh)
24	N	Jurij, muč.
25	P	Marko, evang.
26	T	Klet in Marc. ☾
27	S	Peter Kanizij
28	Č	Pavel od križa
29	P	Peter, muč.
30	S	Katarina Sienska

Dolgost dneva: Od 12 ur 51 minut do 14 ur 28 minut.
Dan zraste za 1 uro in 37 minut.

31 dni

Maj — Veliki traven

31 dni

1	N	Praznik Dela
2	P	Atanazij
3	T	Najdenje sv. križa
4	S	Florijan (Cvetko)
5	Č	Vnebohod ●
6	P	Janez Ev., Judita
7	S	Stanislav

8	N	Prikazen Mih. arh.
9	P	Gregorij Nac.
10	T	Antonin
11	S	Frančišek H.
12	Č	Pankracij
13	P	Servacij ●
14	S	Bonifacij

15	N	Binkošti
16	P	Binkoštni pond.
17	T	Paskal Bajl.
18	S	Erik, kralj
19	Č	Peter C.
20	P	Bernardin ☉
21	S	Feliks (Srečko)

22	N	Sv. Trojica, Emil
23	P	Janez K. d. R.
24	T	Marija pom.
25	S	Gregor VII.
26	C	Telovo
27	P	Beda (Veda) Čast ☉
28	S	Avguštin

29	N	Marija M. P.
30	P	Ivana Orleanska
31	T	Angela

Dolgost dneva: Od 14 ur 31 minut do 15 ur 46 minut.
Dan zraste za 1 uro in 15 minut.

30 dni

Junij — Rožnik

30 dni

1	S	Fortunat	
2	Č	Erazem	
3	P	Klotilda, Pavla	
4	S	Franc C.	☉
5	N	Bonifacij	
6	P	Norbert	
7	T	Robert	
8	S	Medard	
9	Č	Prim. in Fel., m.	
10	P	Margareta, Bogom.	
11	S	Barnaba	☾
12	N	Janez Fakund.	
13	P	Anton Padov.	
14	T	Bazilij	
15	S	Vid in tov.	
16	Č	Jošt	
17	P	Adolf	
18	S	Efrem	☼
19	N	Julijana	
20	P	Silverij	
21	T	Alozij	
22	S	Pavlin	
23	Č	Agripina	
24	P	Jan. Krstnik, Kres	
25	S	Viljem	☾
26	N	Janez in Pavel	
27	P	Hema (Ema)	
28	T	Vidovdan	
29	S	Peter in Pavel	
30	Č	Spomin sv. Pavla	

Dolgost dneva: Od 15 ur 46 minut do 16 ur 3 minute.

Dan zraste do 21. za 19 minut in se zopet skrči do 30. za 4 minute. 22. začetek poletja. Najdaljši dan in najkrajša noč

31 dni

Julij — Mali srpan

31 dni

1 P	Teobald
2 S	Obisk M. D.
3 N	Bernardin [⊙]
4 P	Urh, Berta
5 T	Ciril in Metod
6 S	Izaija, Bogomila
7 Č	Vilibald
8 P	Evgenij
9 S	Nikolaj in tov.
10 N	Amalija, Veronika
11 P	Pij I., Olga [⊙]
12 T	Mohor in Fortunat
13 S	Anaklet
14 Č	Bonaventura
15 P	Vladimir
16 S	Dev. Mar. Karm.
17 N	Aleš [⊙]
18 P	Friderik (Miroslav)
19 T	Vincencij (Vinko)
20 S	Margareta
21 Č	Prakseda
22 P	Marija Magd.
23 S	Apolinarij
24 N	Kristina
25 P	Jakob (Radoslav) [⊙]
26 T	Ana, mati D. M.
27 S	Pantaleon
28 Č	Viktor (Zmagosl.)
29 P	Marta
30 S	Abdon in Senen
31 N	Ignacij (Ognjeslav)

Dolgost dneva: Se skrajša od 16 ur 3 minute na 15 ur 5 minut.
Dan se skrči za 55 minut. 23. začetek pasjih dni.

31 dni

August — Veliki srpan

31 dni

1	P	Vezi sv. Petra	
2	T	Porcijunkula	☉
3	S	Lidija	
4	Č	Dominik (Nedeljko)	
5	P	Marija D. S.	
6	S	Gospod. sprem.	
7	N	Kajetan	
8	P	Cirjak in tov.	
9	T	Roman, muč.	☾
10	S	Lavrencij, Pavla	
11	Č	Suzana	
12	P	Klara	
13	S	Kasijan	
14	N	Evzebij	
15	P	Vnebovzetje D. M.	
16	T	Rok, Joahim	☽
17	S	Hiacint	
18	Č	Helena (Jelena)	
19	P	Ludvik	
20	S	Bernard	
21	N	Ivana Franc.	
22	P	Timotej	
23	T	Filip (Zdenko)	
24	S	Jernej	☾
25	Č	Ludvik kr.	
26	P	Bernard	
27	S	Jožef Kal.	
28	N	Avguštin	
29	P	Obglav. Jan. Krst.	
30	T	Roza Limanska	
31	S	Rajmund (Rajko)	☉

Dolgost dneva: Od 15 ur 2 minuti na 13 ur 28 minut.
Dan se skrči za 1 uro in 34 minut. 23. konec pasjih dni.

30 dni

September — Kimavec

30 dni

1	Č	Egidij (Ilij)
2	P	Štefan, kralj
3	S	Doroteja in tov.
4	N	Rozalija
5	P	Lavrencij, Just
6	T	Caharija
7	S	Marko in tov. ☉
8	Č	Rojstvo Mar. Dev.
9	P	Serafina
10	S	Nikolaj Toledski
11	N	Prot in Hiacint
12	P	Macedonij Gv.
13	T	Frančišek K.
14	S	Notburga ☽
15	Č	M. Dev., sed. žal.
16	P	Ljudmila
17	S	Lambert
18	N	Zofija in Irena
19	P	Januarij in tov.
20	T	Evstahij in tov.
21	S	Matej, evang.
22	Č	Tomaž
23	P	Linus, Tekla ☾
24	S	Gerard
25	N	Kamil in tov.
26	P	Ciprij in Just.
27	T	Kozma in Damijan.
28	S	Venčeslav
29	Č	Mihael
30	P	Hieronim ●

Dolgost dneva: Od 13 ur 25 minut do 11 ur 45 minut.
Dan se skrči za 1 uro in 40 minut. 23. začetek jeseni. Dan in noč enako dolga.

31 dni

Oktober — Vinotok

31 dni

1	S	Remigij
2	N	Leodegar. Angeli v.
3	P	Kandid
4	T	Frančišek Ser.
5	S	Placid in tov.
6	Č	Brunon ☉
7	P	Justina
8	S	Brigita
9	N	Dionizij in tov.
10	P	Frančišek B.
11	T	Aleksander S.
12	S	Maksimilijan
13	Č	Edvard (Slavoljub)
14	P	Kalist ☿
15	S	Terezija
16	N	Gal
17	P	Margareta
18	T	Luka, evang.
19	S	Peter, Etbin
20	Č	Felicijan
21	P	Uršula in tov.
22	S	Fides (Vera) ☾
23	N	Klotilda
24	P	Rafael, Kristina
25	T	Krizant in Darija
26	S	Evarist
27	Č	Frumencij
28	P	Simon in Juda
29	S	Narcis, Ida ●
30	N	Angelus
31	P	Krištof

Dolgost dneva: Od 11 ur 42 minut do 9 ur 54 minut.

Dan se skrči za 1 uro 43 minut.

30 dni

November — Listopad

30 dni

1	T	Vsi svetniki	
2	S	Verne duše	
3	Č	Viktorin	
4	P	Karel Bor.	
5	S	Caharija in Eliz. ☾	
6	N	Lenart (Lenko)	
7	P	Janez G.	
8	T	Klavdij in tov.	
9	S	Teodor (Božidar)	
10	Č	Andrej Avel.	
11	P	Martin (Davor.) šk.	
12	S	Martin. pap.	
13	N	Stanislav K. ☽	
14	P	Jozafat K.	
15	T	Leopold (Levko)	
16	S	Otmar, Neža	
17	Č	Gregorij Čud.	
18	P	Odon, Roman	
19	S	Elizabeta	
20	N	Feliks (Srečko)	
21	P	Dar. Dev. Mar. ☾	
22	T	Cecilija	
23	S	Klemen (Milivoj)	
24	Č	Janez od Križa	
25	P	Katarina, dev.	
26	S	Silvester	
27	N	Advent	
28	P	Gregorij ☽	
29	T	Saturnin	
30	S	Andrej (Hrabrosł.)	

Dolgost dneva: Od 9 ur 57 minut do 8 ur 41 minut.

Dan se skrči za 1 uro in 16 minut.

31 dni

December — Gruden

31 dni

1	Č	Državni praznik	
2	P	Bibiana	
3	S	Franc Ksaverij	
4	N	Barbara	☉
5	P	Saba	
6	T	Nikolaj (Miklavž)	
7	S	Ambrozij	
8	Č	Spočetje D. M.	
9	P	Peter Four.	
10	S	Lavret. M. b.	
11	N	Hugolin	
12	P	Aleksander	
13	T	Lucija	☽
14	S	Spiridion	
15	Č	Kristina	
16	P	Albina	
17	S	Lazar	
18	N	Gracijan	
19	P	Urban	
20	T	Evgenij in Mak.	☾
21	S	Tomaž, apostol	
22	Č	Demetrij	
23	P	Viktorija (Znlag.)	
24	S	Adam in Eva	
25	N	Božič	
26	P	Štefan, muč.	
27	T	Janez Ev.	☉
28	S	Ned. otročiči	
29	Č	Tomaž, David	
30	P	Evgenij	
31	S	Silvester	

Dolgost dneva: Od 8 ur 39 minut do 8 ur 25 minut.
 Dan se skrči do 21. za 20 minut in zraste do 31. za 5 minut. 22. začetek zime. Najkrajši dan, najdaljša noč.

Pogled v svet

Pestro je politično in gospodarsko vrvenje minulega leta. Razvoj mednarodne politike dobiva jasnejše obrise na mnogih mednarodnih konferencah za svetovni mir, razorožitev, za ureditev političnih in gospodarskih razmer v Evropi. Za vsemi temi problemi se skriva krepko konjsko kopito — finančna sila, ki ovira definitivno rešitev teh za človeško družbo važnih vprašanj. Politična avtoriteta držav in njih vlad je bila v minulem letu večkrat žrtev te zahrbtne sile, ki se bori za gospodstvo nad vsem svetom.

S temi uvodnimi besedami označujemo tendenco »gospodarskih« sil, ki hočejo ohraniti sedanji gospodarski sistem neokrnjen, dasi vedo, da se je oblika gospodarstva preživela ter da razvoj zahteva reforme v interesu splošnosti. Razvoj je zakon, ki se mu večno ne more upirati ne politična in ne gospodarska sila.

Najboljši dokazi za to trditev so pogajanja za mednarodna posojila. Vse države, najprej male, potem velike prihajajo v gospodarsko krizo, ker vodi velekapital izstradalno politiko radi koncentracije finančne sile. Pri pogajanjih za nemško in avstrijsko posojilo je zahteval kapital znižanje socialnih davkov in uredbo neposrednih davkov kot pogoj za posojilo. Skoro enak primer imamo v Angliji. Angleška vlada je imela pasiven proračun in je hotela obdavčiti veleposest in visoke rente. Delavska vlada je hotela priskočiti tudi Nemčiji na pomoč, priporočala je moratorij in mednarodno posojilo. Tedaj sta ameriški in zlasti francoski kapital jela dvigati vloge v Angliji in tako je prišla Anglija v stiske s prometnim kapitalom ter je zaprosila posojilo. Francija in Amerika sta pristali na posojilo, če se zmanjšajo socialne davke in če se uvede indirektni davek na konsumente. Delavska vlada je zaradi te zahteve morala odstopiti, ker take ekspropriacije naroda ni mogla podpirati.

Iz teh treh zgledov je razvidno, da se je finančni kapital ojačil, da diktira vladam in vsem mednarodnim ustanovam, kakor Društvu narodov, odboru za Panevropo, konferencam za razorožitev itd. Društvo narodov je spočetka imelo precej avtoritete. Danes pa izvršuje svoje delo jako počasi, ker vplivajo finančniki na gospodarsko politiko držav, ne pa navedeni plemenitejši nameni, ki bi bili v prid sploš-

ni človeški družbi. Prav to pa vodi v silno katastrofo.

Mednarodno delavsko gibanje pazno zasleduje vse svetovne dogodke in je budno na straži.

V zgodovini delavskega socialističnega gibanja je jako važen mednarodni socialistični kongres na Dunaju, ki se je vršil od 25. do 31. julija na Dunaju. Tik pred kongresom se je vršila velika mednarodna delavska olimpijada od 19. do 26. julija 1931, ki se je je udeležilo nad 70.000 članov delavskih sportnih in telovadnih organizacij. Dunajčani sami so trdili, da tako ogromne prireditve še niso videli.

Kongres socialistične internacionale se je bavil s političnim položajem, z nezaposlenostjo in krizo, z vprašanjem razorožitve ter zlasti z aktualnim političnim položajem v Nemčiji, kjer grozi kapitalistični nacionalizem z uvedbo diktature in nevarnostjo meščanske vojne. Tozadevni sklepi zahtevajo najenergičnejšo akcijo za razorožitev z ozirom na razorožitveno konferenco, ki se bo vršila februarja 1932.

Na kongresu je bila zastopana tudi internacionala svobodnih strokovnih organizacij, ki hoče akcije socialističnega gibanja najenergičneje podpirati.

Vse socialistični internacionali priključene stranke so leta 1930 štejele 6,204.107 članov in članic. Glasov pri zadnjih volitvah so pa imele 24,349.976 ter je bilo izvoljenih 1199 poslancev. Socialističnih dnevnikov šteje gibanje 369.

Taka velika politična sila ima nedvomno znaten vpliv, toda, kakor kažejo mednarodni dogodki, mora gibanje še okrepiti svoje sile, da pride tudi v mednarodnih parlamentih in na mednarodnih konferencah do odločilnega vpliva.

V Angliji je manjšinska delavska vlada, ki je bila od maja 1929 na krmilu, odstopila dne 24. avgusta 1931 in dne 26. avgusta t. l. je Macdonald sestavil novo koalicijsko vlado še s štirimi člani svoje stranke, petimi konservativci in štirimi liberalci.

Javnost je ta izprememba presenetila. Na delovanje angleške delavske vlade so gledali vsi narodi z zaupanjem, razen Francozov. Angleška delavska vlada je bila duša razorožitvenega gibanja, mednarodnega sporazuma in povsod, kjer so nastajali kon-

flikti, je vplivala posredujoče. Ponovno je intervenirala tudi za sporazum na Balkanu.

Po volitvah v nemški državni zbor se je pa zbudilo zlasti v Franciji nezaupanje v Nemčijo, ker so hujšakaški nacionalistični socialisti dobili 107 mandatov. To je bil znak za zmagovalce kapitaliste, da prihajajo njih terjatve v nevarnost. Nemčija je zaradi ogromnih odplačil prišla v krizo in zopet je posredovala angleška delavska vlada za Hooverov enoletni moratorij. Francija se je uprla in, ker angleška vlada ni odnehala, je Francija dvigala svoje vloge v Angliji ter dvignila v dveh mesecih okoli 30 milijard dinarjev. S tem je spravila angleško gospodarstvo ob prometni kapital in v krizo, in ker je država že itak imela deficit v proračunu, dasi ima sama ogromno večje kapitale naložene v inozemstvu, ki pa jih ni hotela takoj likvidirati.

Delavska vlada je hotela sanirati proračun z novimi davki na imetje in velike rente. Temu se je uprl kapital ter zahteval indirektno obremenitev konsumentov, na kar vlada ni mogla pristati. Tako je bila delavska vlada prisiljena kapitulirati pred močnim razrednim kapitalizmom.

Ali Macdonald je prevzel sestavo koalicijske vlade proti volji stranke, češ, da hoče žrtvovati svoje sile tudi v tej poziciji, dasi bi bil storil bolje, če bi bil ohranil zvestobo do stranke.

Macdonald je obljubil, da razpusti parlament, čim bo sanacija proračuna izvedena.

Z odstopom angleške delavske vlade je skoro prerezana iniciativa važnih mednarodnih akcij. Henderson je bil izvoljen za predsednika razorožitvene konference in ni gotovo, ali bo to mesto obdržal ali ne, ker bi ne imel več tiste avtoritete kakor prej.

K vsem tem dogodkom je povedal tudi francoski socialist svoje mnenje. Rekel je, da morajo v Angliji, Nemčiji in Franciji dobiti socialisti vpliv na politiko, potem bo drugače. Francoski socialisti imamo sedaj 109 poslancev, pri volitvah 1932 jih dobimo 150 do 160; potem francoski nacionalistični kapitalisti ne bodo več odločevali brez nas.

Angleška delavska stranka je na svojem strokovnem in političnem kongresu v začetku meseca septembra 1931 obsodila korak Macdonalda in tem tesneje strnila svoje vrste. Vodilni politik stranke je postal namesto Macdonalda bivši zunanji minister Henderson.

Nemčija je imela v minulem letu hude notranje politične in gospodarske boje. Nacionalni socialisti so ob materialni podpori veleindustrije in velebank pričeli akcijo za nacionalistično diktaturo in ignoriranje mednarodnih mirovnihih pogodb. Cilj jim je bil predvsem notranje-politični: strmoglaviti republikansko demokracijo in

obenem oslabiti najmočnejšo politično stranko, socialno demokracijo v Nemčiji. Doslej se jim ti poizkusi niso obnesli. Seveda je ta nacionalistična politika vznemirjala mednarodni kapitalizem, ki se boji za reparacije in vojne dolgove.

Eden najdrznejših poizkusov nacionalistične prešernosti je bila zahteva, da naj se s plebiscitom odloči o razpustu pruskega deželnega zbora. Predsednik pruske deželne vlade je namreč socialni demokrat Oton Braun, ki ima kot predsednik največje nemške dežele velik vpliv tudi na demokratsko upravo države. Plebiscitno glasovanje se je vršilo dne 9. avgusta 1931. Od 26.533.873 pruskih volilcev jih je glasovalo, dasi je dežela veleposestniška in nacionalistična, le 9.793.603 za razpust deželnega zbora, to je, 3.482.316 premalo, da bi bila nacionalistična akcija uspeša. Po tej zmagi nemškega republikanizma je Braun rekel, da ni dolžnost socialnih demokratov, da bi podpirali sovražnike republike, čeprav je Hindenburg častni član nacionalistov. Poraz je povzročil kaos med devetimi strankami, ki so podpirale akcijo, a obenem preprečil grozečo meščansko vojno. Izid glasovanja je važen opomin vsem nemškim republikancem, zlasti socialnim demokratom, ki so uvedli najodločnejši boj proti vsem nadaljnim podobnim poizkusom.

Zanimivo je tudi, da sta spomladi 1931 sklenili Nemčija in Avstrija carinsko unijo. Tej uniji, ki bi bila v interesu obeh držav, so se uprli predvsem Francozi in mala antanta, oziroma Čehoslovaška. Na predlog Hendersona se je zadeva odstopila haaškemu mednarodnemu sodišču, ki je carinsko unijo razveljavilo z 8 glasovi proti 7 glasom, kar dokazuje, da so bila mnenja sodnikov deljena.

Volitve v Nemčiji dne 14. septembra 1930 so prinesle socialnim demokratom 172 poslancev. Dobili so pa tudi nacionalisti 107 poslancev, ki so jih imeli v prejšnjem parlamentu samo 10. Pridobili so poslance z denarjem težke industrije, a so vodili politiko, ki je bila precej smešna. Najprej so zapustili parlament, potem so hoteli stopiti v vlado, čemur so se socialisti uprli, in končno so pogoreli pri pruskem plebiscitu.

V Avstriji so bile volitve v parlament novembra 1930. Socialni demokrati so pri teh volitvah dobili 72 poslancev, čeprav so se meščanske stranke družile v bloke. Nacionalisti so dobili samo 8 mandatov, a so kljub temu pripravljali puč, ki so ga dne 3. septembra 1931 hoteli izvesti, a je v dvanajstih urah pogorel. V Avstriji je bila tudi borba za reformo ustave in za revizijo društvenega zakona. Odporu socialnih demokratov se je treba zahvaliti, da je vlada mogla izvesti le nebitvene reforme.

Trdo borbo je imelo v Avstriji delavstvo tudi s problemi o redukcijah plač in

o poslabšanju socialne zakonodaje. Borba še traja.

V avstrijskem nacionalističnem gibanju se uveljavljajo monarhisti, avstrijska aristokracija in del klera pod vodstvom prelata Seipla. Denar dobiva to gibanje od domače in nemške industrije.

Zgodovinske važnosti je politični razvoj v *Spaniji*. Predigro odločilnemu koraku so tvorile občinske volitve dne 12. aprila 1931, pri katerih so dobili republikanci večino v 41 okrajih, monarhisti pa v devetih. Po devetih letih vojaške diktature je v tej fevdalno klerikalni deželi zmagala nejevolja prebivalstva. Po tej zmagi je režim uvidel, da se javnemu mnenju ne more več upirati, ter je oddal posle novi provizorični vladi, ki je sestajala iz konsolidiranejših republikanskih strank. Najbolj organizirani so socialisti. Zato so tudi stopili v vlado, da se uredi demokratična republikanska vladavina. Kraljeva dinastija pa je odšla v inozemstvo.

Vladi načeluje Zamora. Načrt ustave je demokratičen in garantira pokrajinam čim večjo avtonomijo. Španska republika bo neke vrste zvezna država. Odpravljeni so vsi privilegiji; izvede se agrarna reforma ter zmanjša občutni vpliv klerikalizma in samostanov. Loči se cerkev od države in uvede lajiško šolstvo. Nova vlada skrbi tudi sicer za šolstvo. Kako je bilo šolstvo zanemarjeno, dokazuje to, da je bilo v glavnem mestu Madridu 45.000 šolobveznih otrok brez šolskega pouka.

Utrditev španske republike, ki zaradi premoči meščanskih elementov ne more postati socialistična, motijo razne anarhistične in sindikalistične ideologije, ki so nastale v desetletjih terorja. Vendar je pa organizirana republikanska miselnost dovolj krepka, da prepreči desorganizacijo dežele. Pogajanja med političnimi smermi glede ustave ugodno napredujejo. Socialisti so v narodni skupščini najmočnejša stranka, ker so dobili pri volitvah 130 poslancev.

Po ustavnem načrtu bo imela Španija senat (260) in poslansko zbornico (466 poslancev). Žene dobe volilno pravico. Predsednika republike volita obe zbornici za dobo šestih let.

Značilen je odstop *belgijske* vlade, ki je odstopila, ker ji parlament ni dovolil kredita za utrditve državne meje.

V *Bolgariji* se razmere niso izpremenile. Volitve v sobranje so bile dne 21. julija 1931, pri katerih so dobili socialisti 6 poslancev. Ljapčeva koalicija je pogorela in vlado je prevzel Malinov. Politični in maščevalni umori se pa nadaljujejo, ker so v vladi ljudje, ki macedonsko gibanje negujejo kakor prej.

Na *Ogrskem* postajajo socialne razmere vedno slabše. Grof Bethlen je razpustil parlament in 28. junija 1931 so bile nove

volitve po ogrskem volilnem redu. Socialni demokrati so izvolili 14 poslancev, ojačila se je pa tudi ostala opozicija. Seveda bi pa dobili socialni demokrati mnogo več poslancev, če bi ne bil volilni zakon tako napravljen, da je morala vlada zmagati. Dne 19. avgusta 1931 je grof Bethlen odstopil in je vlado prevzel njegov somišljenik grof Karoly. Bethlen ni mogel dobiti inozemskega posojila.

Volitve so imeli tudi v reakcionarni *Poljski* in v *Rumuniji*. Prav značilne so volitve na Poljskem, ki so se vršile 15. novembra 1930 s hudim terorjem. Vlada je razveljavila 26 kandidatnih list ter zaprla 19 kandidatov in jih obtožila veleizdajstva. Poljska zbornica šteje 444 poslancev; od teh jih je dobila vladna koalicija 248, socialistična opozicija pa 80.

Na Poljskem gre vladi predvsem za izpremembo ustave.

V *Turčiji* so imeli volitve 24. aprila 1931. Kemal paša ima svojo državno stranko in je prepustil nepriznani opoziciji 30 mandatov. Opozicija pa je dobila le 23 mandatov, ker carigrajska opozicija ni hotela sedem mandatov zasesti. Seveda je bil v skupščini Kemal zopet izvoljen za predsednika republike.

Čehoslovaška republika vodi še dalje malo antanto v intencijah francoske politike. Doma so se vršile volitve v parlament in senat. Socialni demokrati so izvolili 60 poslancev in 19 senatorjev ter sodelujejo v vladi, kjer se jim je v znatni meri posrečilo odvrniti reakcijo. Meščanske stranke, zlasti agrarna stranka, so nezadovoljne s socialnimi demokrati ter se trudijo, da bi postavili čisto vlado meščanskih strank, kar jim pa doslej še ni uspelo, ker ima socialna demokracija močno zaslombo med narodom. Čehoslovaška je bila tudi glavni nasprotnik nemško-avstrijske carinske unije ter snuje sedaj proti Nemčiji podunavsko federacijo.

Strokovna internacionala svobodnih delavskih strokovnih organizacij se je preselila dne 1. julija 1931 v Berlin.

V *katoliškem gibanju* sta važni dve papeževi okrožnici. Ena o štiridesetletnici »socialne« okrožnice in ena o zakonskem življenju. Na obe okrožnici je rimska cerkev pričela silovito katoliško akcijo, dasi priznava v svoji »socialni« okrožnici, da je boj proti današnjemu družabnemu redu krivoverski. Vatikan je imel z Italijo ponovno spor zaradi katoliške akcije. Ali papež in Mussolini sta se le sporazumela.

Razvoj v *Rusiji* gre normalno svojo pot. Poročila iz Rusije so različna, vendar je pa gotovo, da se je petletka v znatni meri posrečila. Sovjetska oblast je zaradi tega sklenila novo petletko. V zadnjem letu je bila izvedena v veliki meri kolektivizacija poljedelstva. Da gospodarski sistem ni brez podlage, je dokaz, da si hodijo ogledovat

rusko gospodarstvo tudi inozemski kapitalisti, tako nemški, angleški, italijanski in ameriški ter sklepajo z Rusijo velike kupčije. Rusija je tudi obljubila, da bo sodelovala pri razorožitveni konferenci ter da želi trgovske stike s kapitalističnimi državami. V Rusiji sami je vlada popustila v strogosti ter celo pomiloštila veliko število obsojencev, ki jih lahko porablja v gospodarstvu.

Kapitalistične države se zavedajo velikega pomena ugodnega gospodarstva v Rusiji. Z bojkotom proti Rusiji ne gre, ker je dobiček močnejši kakor oblika režima. Zato sklepajo posamič kupčije in postavljajo carinske meje ter druga drugo svare

pred rusko nevarnostjo. Svarila pa niso praktičen pomoček. Svetovno gospodarstvo zahteva več, zahteva izrabo celotnega gospodarstva v dobrobit vsega človeštva. Tega naravnega zakona razredna politika voditeljev gospodarstva ne more obiti.

Na *Kitajskem* se še vedno vrši in razvija meščanska vojna, v *ameriških* latinskih državah je bila vsak teden nova revolucija, upori in nemiri.

To so dogodki iz minulega leta, ki kažejo nervoznost sveta. Povsod pa ima finančni kapital svoje prste vmes, iščeč izhoda, kako bi se ojačil in utrdil.

V Ljubljani, dne 20. septembra 1931.

Mile Klopčič:

Otroci

*Gledam delavsko mater in vem:
Njen prvi otrok, sedemnajstletni sin,
hodi zdaj v rudnik že leto dni.
Tam je očeta pred letom ubilo,
tam tudi sin bo nekoč bruhnil kri.
Njen drugi otrok, petnajstletna hči,
hodi v tovarno in dela do mraka.
Zunaj zelenje in solnce jo čaka,
njej pa ob strojih gasnejo mlade oči.
Njen tretji otrok, devetletni sin,
šel je na cesto, na voglu stoji.
Rad bi nabral vsaj nekaj Din,
pa vbogajme prosi ljudi.
Četrtega mati v naročju drži.
Ta še sveta ne pozna.
Z ročico po zraku solnce lovi,
z vodenimi očmi se smehlja.*

Ustanovljeno leta 1864.

J. KUŠAR
viž pri Ljubljani

najstarejša tovarna vinskega in špirtovega kisa

nudi kis iz pristnega vina
in špirita.

Kupujte

„KARO“ - ČEVLJE
radi dobre kvalitete!

MARIBOR, Koroška c. 19

Celica je bolj dolga kakor široka, zgoraj pod stropom je majhno okno z železnimi križi, skozi katerega se vidijo veje drevesa, ki mora biti precej visoko, ter bel oblaček, ki jadra vragvedi kam. Za vrati z majhno lino je hodnik in vsake pol ure koraka po njem straža z zamolklimi koraki. Ta celica je zadnja. Koraki odmeva-jo vse dotlej, dokler ne zamro za ovinkom.

Bil je že mrak, ko so ga privedli semkaj. Prijeli so ga spodaj pri kanalu, ko je baš mislil zadremati, potem ko se je vlegel v sočno travo pod mesarskimi stojnicami. Voda spodaj je leno grgrala ob betonskih zidovih obrežja, na drugi strani je bila cesta in vozniški so gnali konje v dir. Zgoraj pod nebom je brnel motor, kakor da bi hotel ogromen čmrli uspavati vse mesto, letala pa ni bilo videti, ker je bil za hribom, dasiravno je še tako napenjal oči.

Tedaj ga je nekdo od zadaj dregnil v hrbet.

— Vstani! je čul za svojim hrbtom osorn glas, in ko se je okrenil, je videl stražnika in debelega mesarja z belim predpasnikom, polnim krvavih madežev.

Martin je vstal. Preplašeno je gledal v oba moža, ki sta stala vsak na eni strani. Noga mu je nehote stopila za korak nazaj in, da ga ni stražnik po bliskovito zgrabil za rokav, bi se prav gotovo pognal v nasprotno stran.

— Ho, gospod Slabavest, kar lepo počakajte, da se pomenimo!

Mesar je težko dihal, majhne oči so mu kar plavale v masti in na svojih kratkih nogah je bil bolj podoben tolsti svinji kakor spodobnemu človeku.

— Da, ta je! Pravi je! Kje imaš, hudič, salamo?

Stražnik mu je zavil roko in vprašal:

— Ali si jo ukradel? Povej!

Martin je gledal v tla, potem se mu je pogled ustavil na mesarjevem trebuhu, ki je bil prepasan z usnjatim pasom, na katerem je bil pripet dolg brusni nož, in nekaj mu je ukazalo, da se je na ves glas zarežal temu debeluhu v obraz.

— Ali ti je žal za salamo, vampež? Ampak je bila dobra! Gospod stražnik, kar peljite me!

Stražnik se je malce nasmehnil, kaj bi se ne, ko pa se je potepuh tako od srca smejal. Saj pozna take tiče. Lačen je bil. Mesarju je vzel salamo, no, kaj se pozna temu bogatinu par dinarčkov, falot pa si je le za en dan prihranil življenje. Toda mora biti hud.

Mesar pa je rdel od jeze in je stiskal svoje mastne šape v pesti.

— Prekleti capini! Vedno več jih je. Sredi mesta človek ni varen pred njimi.

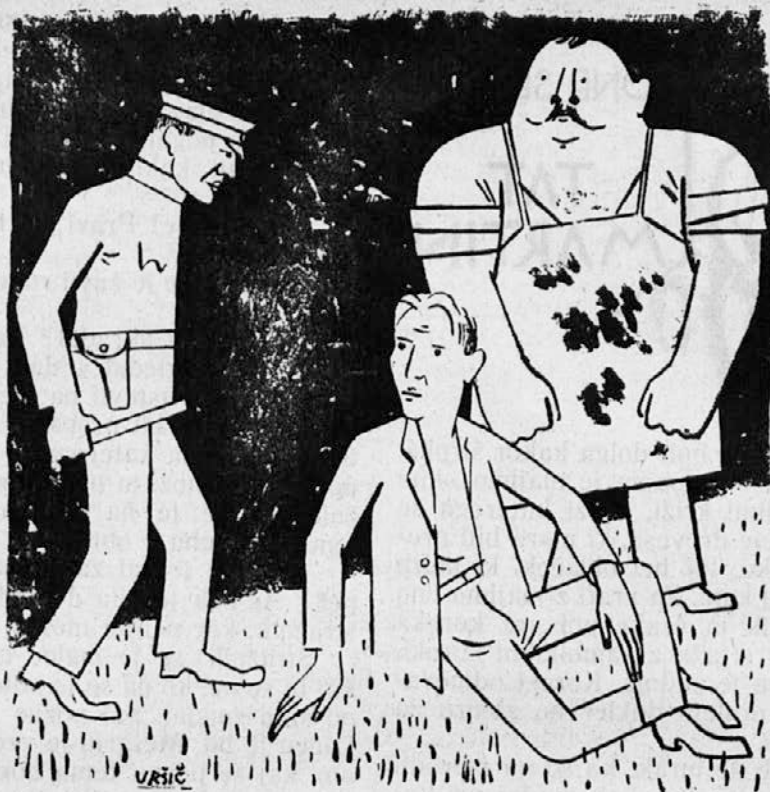
Aretiranec je šel mirno na policijo. Zaslišali so ga, posadili v jetniški voz in ga odpeljali v zapore.

*

Sprva se mu je zdelo vse tole nekako smešno, nova prigodica, ki je kolikor toliko mikavna; hudiča, že vse kaj drugega je doživel, pa bi ga tole potlačilo?! Potem, preden so ga odvedli v celico, namreč tisto zoperno izpraševanje, ga je le malce vznemirjalo. Odgovarjal je malomarno:

— Martin Jelen... Sedemnajst let... Rudar... Pristojna občina Trbovlje...

— Imate kako posebno znamenje?

Pokazal je levo roko, kateri sta manjkala dva prsta.

Preiskali so mu vse žepe in so mu pobrali: poselsko knjižico, majhen žepni nož, dva čika ... vse njegovo premoženje.

— Peljite ga v celico številka 316! je ukazal pisar stražarju.

Ključni so rožljali. Stražar ga je peljal visoko gori po stopnicah. Sedaj šele, v tem poslopju, mu je postalo tesno in mrko se je oziral na vse strani. Hodila sta po dolgem hodniku. Na levi in desni so bila vrata, vrata pri vratih. Vsa so bila enaka, zaklenjena kakor dolga vrsta kletk za divje zveri. To so celice in številke na njih: 298, 299, 300, 301 — — — 316! Stražar je odklenil težke hrastove dveri in Martin je vstopil. Pokazal mu je, kako se pripravi ležišče, prečital mu je pravila hišnega reda in ga poučil:

— Mirno in spodobno se obnašaj! Ne smeš kričati, ne drzni si žvižgati! Ko bo pozvonilo, se sleci in lezi. Če ne boš ubogal, boš kaznovan in vtaknili te bomo v temnico!

Vrata so se zaprla.

In tedaj šele, ko je zaškrtnal ključ v ključavnici, ko so utihnili zadnji odmevi stražnikovih korakov, ga je pretreslo, da je sedel na leseno klop in zatrepetal.

Mrak ga je obdal od vseh strani, samo skozi okno je žarel odsev razsvetljenega mesta. Vse je bilo tiho. Le stopinje so se včasih zgenile zunaj na hodniku.

Vstal je in šel do vrat. Zaklenjena so bila. Vedel je, da je v ječi, pa je vendarle tipal s prsti po deskah, četudi je takoj spoznal nezmysel svojega početja. Ta vrata nimajo kljuge! Samo ključavnico. Toda v ključavnici ni ključa! Zaprt je. Zaprti so ga ... Skozi misel mu je šinil spo-

min na šolske povesti: tam so hudobni graščaki metali svoje podložne kmete v podzemskie ječe... Tako nekako, si je mislil, je sedaj z menoj.

Naslonil se je s hrbtom na vrata in je videl skozi okence nekaj zvezd, majhnih, kakor da bi se svetle kresnice obesile na železno rešetko. Nagnil je glavo vse bolj na prsa, roke so mu omahnile ob telo in tako je bil prvikrat v življenju sam... Sam je že bil, seveda, toda takrat je imel vedno možnost, da je šel kamorkoli poiskati si tovarišijo. Tu pa je sam med debelim zidom in zavest, da ne more uiti tej črni samoti, je najhujša.

Naenkrat se je na stropu užgala električna svetiljka. Luč je zaplapolala po stenah in v svetlobi je bilo veliko laže prenašati odmeve svojih lastnih korakov, saj je bilo v celici tako tiho, da je slišal svoje misli, ki so bile zbegane, kakor jata utrujenih ptic nad širokim morjem.

Po hodniku so udarili težki koraki. Ključi so zarožljali. Ti ključi — kako rezko pozvanjajo, kako se krohočejo, ko odpirajo težke ključavnice.

Dobil je večerjo. Sedel je na klop k mizi. Na mah je zginila prejšnja samota, zakaj ta topla čorba, ki se mu je kadila pod nos — čakaj no, štel je na prste, da, pet dni že ni poskusil toplega — ga je oživela. Počasi, z nepopisnim užitkom, je srkal toplo tekočino in po vsem telesu se mu je razlezel čudoviti občutek sitosti, ki ga že toliko časa ni občutil.

Zaželel si je kaditi. Stikal je po vseh žepih zadaj za razparano podlogo svojega jopiča. Nič. Ah, kako bi se prileglo par dimov! Iz navade je obrnil še žepe telovnika. V desnem zgornjem je našel majhno izrezano sliko. Držal jo je pred oči in obraz se mu je razlezel v smeh.

— Matilda... je šepnil. Matilda, ko bi ti vedela...

Glas zvonca je jeknil v celico. Spat! Pripravil si je slamnjačo, se slekel in se vlegel na hrbet. Pod stro-

pom je plaval Matildin obraz, nagibal se je nadenj, se zopet dvignil in splahnel skozi strop pod zvezde. Izginil je kakor bežne, lažne sanje, ki se pojavijo le za hip.

Potem je luč ugasnila. Še dolgo so mu plesali pred očmi svetli kolo-barji žarnice. Končno so se vedno bolj krčili, dokler ni ena sama svetla točka plesala pred njegovo zenico. Ko je zginil ta poslednji odsev svetlobe, je zevala črna tema naokrog. Tako je bila črna in gosta, da bi se lahko naslonil nanjo kakor na steno.

Obdajala ga je od vseh strani, stiskala, legala na oči, da so se trepalnice počasi zapirale... Ah, ko bi mogel hitro, hitro zaspati! Telo je bilo trudno, oči težke in vsi dogodki zadnjih dni so ga naskakovali kakor lačni psi... Niso mu privoščili sladkega spanja, pa bi tako rad zaspal, vrgel iz sebe vse misli, vse ono, kar ga je potlačilo med te zidove!

Skozi temo je naenkrat švignil tenek žarek blesteče svetlobe. Kakor preganjana zver se je vrgel na komolec ter opazil v jedru svetlobe zenico človeških oči. Hip na to je bila zopet tema.

Stražnik je na obhodu svetil v celico. Če je še živ —? Če se že ni obesil —?

Položil je glavo na trdo blazino in bridka, jedka, strupena bolečina ga je obšla.

— Sedaj sem zaprt in vsakdo ima pravico gledati v mojo žalost!

Počasi se je vendarle umiril. In ko je bil tako čisto sam, uklenjen v zidove, mu je stopilo vse življenje tako živo v oči kot še nikdar ne prej. Iz temnih kotov so stopale žive, svetle slike... Glej, vruga, koliko jih je! To je njegovo življenje... Seveda, to sem jaz, to je mati...

Mati sedi pred hišo in ima v naročju dete Martina. Mlada je. Martin se igra s konci njene rute in okoli njega je vse polno hiš, mnogo, mnogo otrok. Gori nad hišami so črne etaže in majhne lokomotive se gri-

zejo v breg. Spodaj v dolini so tovarne in dimniki štrle v nebo. Kadar gredim z ravno črto v nebo, je lepo vreme; kadar pa lete saje skozi okno, je potem kmalu dež in cesta je vsa blatna.

Oče je mrk in črn, kadar pride s šihta; lep in svetel, ko se umije. Dvigne Martina v strop in zapleše hodladri.

Sedaj je velik otrok. Pleza na hunte in v šoli se uči: Rudnik je last družbe... Hudirja, si misli, družba smo mi, kje pa je tista družba —? Saj je ni nikjer. Družba ne hodi v jamo.

Neko nedeljo popoldne se je pripeljal v avtu prav na vrh kolonije rejen gospod in oče je dejal:

— To je poglavar družbe.

— Ta ne more v jamo, ima prevelik trebuh! razglablja Martin in je videl očeta, da je bil suh in pretkan z žilami, ki so bile spete z žulji.

— To so rudarske gosli, je dejal oče. Kramp je lok in naša muzika je grobarjeva sestra.

Martin je stresal z glavo, oči pa je imel velike in je vse videl po svoje.

Čez čas je opazil, da sedi oče pred hišo, sedi tudi sosed in na cesti stoje rudarji... Žična železnica je obstala, lokomotive so mrzle, kurjači pohajkujejo po tirih.

— To je stavka.

Martin gleda, gleda, kdaj bodo rudarji zavili družbi vrat.

Potem je oče dejal, ko je minulo nekaj dni:

— Ob službo sem!

Kruh je postal črn, bela kava je bila črna, meso so bili žganci... Martin je bil lačen.

— Sedaj gremo na Francosko, je dognal oče.

Vidi kolodvor in množico rudarjev. Žene jokajo, otroci cvilijo. Mati je bleda in strta, oče gleda srepo naokrog, Martin pa kriči, ker ne more z njim.

— Po franke, po franke!!!

Vlak se je odpeljal, žene pa so šle z otroki po dolini in so bile sključene pod bremenom solza, bede in zapuščenosti.

Martin je rasel in je bil zidar. Hranil je sebe in mater. Potem je šel na šiht na odkop. Solnce je žgalo mlado telo, mraz je grizel v pest in nos in kar čez noč je bil mož in je delal.

— Matilda, ko bova dovolj stara, bova mož in žena, je dejal svojemu dekletu.

Ljubila sta se na tlečih etažah in oba sta imela trde roke.

Potem se obličji iz teme bled, mrtvaško bel obraz, suh, koščten. To je moja mati! Oh, kako so jo pokopali! Veter je tulil po cesti, ko so jo nesli čez hrib v grob.

— Matilda, kje so tvoje roke, da bi me božale v tej uri največje bridkosti.

Tisti dan, ko je prejel pismo, da je oče poginil v francoskem rudniku, so odpustili par sto rudarjev in Martin je bil na cesti.

Brez dela... Sto in sto jih je. Očetje z družinami! Sto in sto, za katere ni dela... Že se trga od neke pomanjkanje, beda, strupena lakota. Otroci kažejo kosti, matere lezejo v gube, možje strme v prazne roke.

— Matilda, grem! je dejal Martin. Svet je velik. Druge družbe niso tako lakotne! Poiščem si dela.

— Vzemi me s seboj! je prosila Matilda. Kako bom brez tebe, ko te ljubim?

Kako bo šla, reva, ko še sam ne ve, kaj bo!

— Vrnem se. Misli name!

To je bilo pred letom dni. Hotel je prepoditi vse te spomine, ki so prihajali iz teme. Toda baš ti zadnji so bili tako jasni, tako blizu so bili, da jih ni mogel odgnati. Premetaval se je na levo in desno, zadremal za par nejasnih trenutkov, potem pa znova planil z vsemi spočitimi mislimi v poplavo komaj doživetega.

Potoval je v mesto. Tam gradijo nove stavbe, palače, cerkve, kanale. Tam je dela!!!

Praden je prišel do mesta, je porabil vse, kar je imel. Cesta je bila dolga, šla je čez klance in doline in je videl kmeta zaritega do pasu v zemlji in je videl kmetico kakor prelomljeno nad črno prstjo. Hodil je mimo napol porušениh bajt in mimo vrtov gosposkih dvorcev.

Bos in strgan je stopil na mestna tla.

— Gospod, potrebujete zidarjev?

Dva tedna je nosil malto po lese-
nih odrih. Potem:

— Ne potrebujemo te več!

Tri dni je čakal v dolgi vrsti pred
leseno pisarno gradbenega vodstva:

— Dela, dela, dela!!!

Kakšna sreča! Kopal je globoko
v jami. Do kolen je stal v vodi, blato
mu je brizgalo v hrbet, v obraz, v
oči, polir pa je kričal:

— Banda sakramenska, kdaj bo-
mo gotovi!

Zvečer se je zvalil umazan in pre-
znojjen na slamnjačo v baraki in je
zaspal. To ni bilo spanje. To je bilo
nekakšno umrtvičenje mišic, ki so
zjutraj, ko je vstal, še veliko bolj bo-
lele. Toda človek se navadi bolečine
kakor stradanju. Telo trpi, misli gore
in delo je srd in jarem, namesto da
bi bilo visoka pesem vsega človeške-
ga. Martin je mislil:

— Dokler nas bo polir klel, ga
bom preklinjal, njega in njegovo
delo!

Tedaj je prilezel vzdolž posušene
struge ogromen železen nestvor.
Kakor predpotopna zver se je plazil
po mokrem blatu in njegovi motorji
so zločesto rjaveli.

— To je stroj, ki bo kopal brez
delavcev...

Seveda se je zgodilo tako in pet-
deset delavcev je bilo brez dela.

Martin se je ponujal. Prosil, ča-
kal, povsod pa je bilo vedno več de-
lavcev, ki niso imeli dela.

Prvi dan je živel od prisluženega
denarja. Spal je zunaj ob strugi na
travi, saj je bilo toplo.

Drugi dan je živel od ostankov
prvega dne. V travi je bil že kar do-
ma, samo zjutraj, ko ga je zeblo, si
je mislil:

— To je čudna postelja, ampak
poceni!

Tretjega dne je bil lačen. Zgoraj
nad njim je bilo naloženega v mesni-
cah tisoč centov mesa. Peki so na-
pekli to noč grmade žemelj, belega
kruha in potic.

— Na, jaz sem pa lačen! Kako je
vse to hudirjevo smešno na svetu!

Zvečer je sedel v travi in je žvečil
kislico, ki je rasla okoli njega. Želo-
dec se je nekako umiril. Ponoči je
divjala nad mestom nevihta. Bil je
moker in, ko je vedril pod prazno
mesarsko stojnico, ga je vonj po krvi
in surovem mesu navdal s silno željo
po jedi. Pri vodnjaku, kjer izpirajo
branjevke sadje, je našel nekaj gni-
lih sliv in s slastjo jih je pojedel.

Četrtega dne zjutraj je žgalo
solnce od sile. Iskal je:

— Delo, delo...!

Kje boš vraga dobil dela, ko pa je
v mestu na tisočce brezposelnih. Bo-
sanci se ponujajo za vsako ceno! Od
vseh krajev drvi v mesto reka brez-
poselnih.

Popoldne mu je postalo slabo.
Utrgal si je bil par nezrelih jabolok z
drevesa, ki je raslo čez ograjo, pa jih
je izbruhal. Šel je v travo leč.

In ko je tako ležal v travi zupu-
ščen, strgan, lačen in ko je vse na-
okrog živelo na vse pretege življenje
sitih in zadovoljnih, se je oglašalo v
njem in trkalo:

— — — — —
— — — — —
Požiral je sline, se prevalil na tre-
buh.

— Ali sem bolan? Ne, lačen sem!

Dolga je bila noč. Dolga, lačna
noč. Na vsezagodaj je obletal vse
stavbe.

— Ne, nič ne potrebujemo!

— Pa nič, hudiči! Delal bi rad in jedel!

Šel je mimo mesarja in se naslonil na zid. Megla se mu je dvigala pred očmi, potem pa je salamo, ki je visela na železni kljuki pred stojnico, snel, in ko je slišal za seboj kričanje, se je zaril v travo ter jo goltal in za nič na svetu bi si je ne pustil iztrgati.

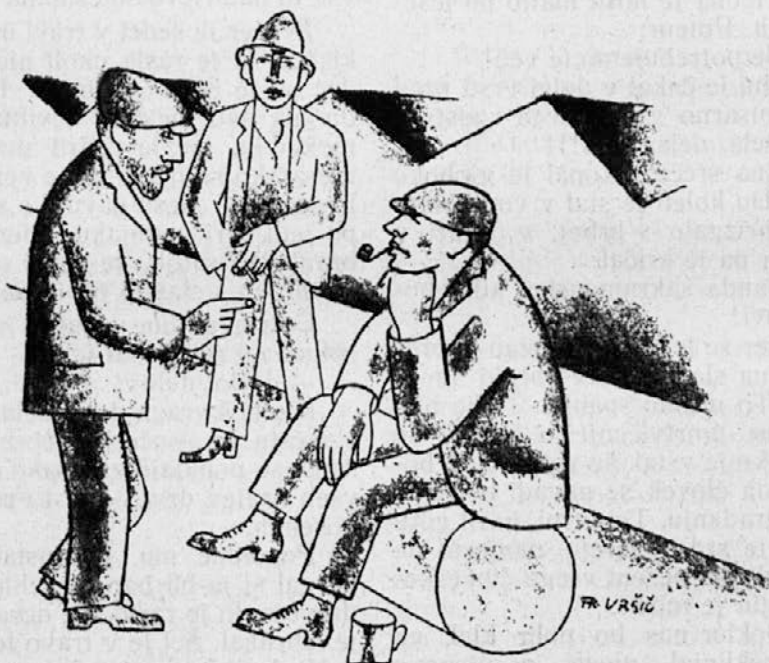
V celico prodira vse bolj neizprosni molk. Straža, ki hodi ponoči v copatah mimo celic, se bliža in zopet oddaljuje. Martin se preobrača na postelji, meče se iz polsna v polsen,

Tod je hodil v šolo, po tej cesti je šel oče v Francijo, po tej cesti so nesli mater v grob... Vse je še, kakor je bilo. Kaj pa se naj bi v dobrem letu spremenilo? Prav nič. Ampak se je! Veliko se je spremenilo, tako silno mnogo, da se je sam sebi zdel kakor tujec.

Šel je po cesti navzgor v kolonijo rudarjev. Hiše stoje ob straneh, mirno in spe.

— Ali poznate Martina?

Zgoraj se svet nekoliko raztegne in splošči in tam so hiše, ki niso ne

zaspati pa le ne more, zakaj spomini so včasih kakor pijavke, ki se vsesajo v srce.

Šele, ko so se na kline obesili prvi odenki bližajočega se svita, se je zakopal v spanec in je trdno zaspal.

Čez deset dni so ga izpustili.

Ampak Martin je bil tat in je bil kaznovan. Odgnali so ga domov.

Zvečer se je pripeljal. Hodil je zopet po domači cesti, mimo domačih hiš.

hiše ne bajte. Tam je doma Matilda. Matilda, njegovo dekle! Srce mu živi glasneje in oči napenja skozi temo. Tamle je lučka...

Toda koraki so mu postali sami od sebe bolj počasni, obotavljajoči. Tamle je lučka, seveda je lučka, ampak:

— Mož in žena... je govoril takrat, ko je šel.

Ustavil se je, zvil si cigareto in sedel na hlode, ki so bili zloženi kraj

česte. Misel podi misel in jedka trpkost ga mami in tlači.

Počasi, roko v roki prihajata nazgor dve dekleti. Pri hlodih počivata. Martin sliši. Kakopak, pogovarjata se o fantih:

— Ivan je premlad. Jaz imam rada velike in črne fante!

— Martin je bil tak. Njega bi marala.

— Martina ne. Tudi Matilda ga noče več, ker je tat!

Planil je na sredo ceste, zgrabil dekle za roko in kriknil:

— Kaj je rekla Matilda?

Trgala se mu je iz rok, ko se je ustrašila, bežeča prijateljica pa je kričala nazaj:

— Beži, beži!

— Kaj je rekla Matilda???

— Saj si slišal, surovina! Spusti me!

Zamajal se je od silne bolečine in se je vrnil v dolino.

(Ilustriral France Uršič)

Rudolf beseda Goleuh

Matej Sulec je nadaljeval:

— »Ne vprašajte, ali beseda, ali dejanje. Beseda je dejanje! So besede, ki zaslužujejo, in besede, ki osvobojajo, besede, ki ubijajo in besede, ki dvigajo.

Beseda je ljubezen ali prekletstvo, življenje ali smrt.

Preko vseh dogajanj vseh vekov se dviga silna moč večne besede.

Izginila so veličastna cesarstva; pozabljeni, ki so vladali s krono, ali z mitro, s silo, ali z umom. Tema vekov je zagrnila sijaj in sramoto, izumrli so v času tirani in rebeli.

Beseda je ostala.

Oh, poslušajte besedo, ki Vam jo sedaj izrečem, besedo, pred katero so trepetale tisočletja človeške generacije, in še trepetajo:

»B o g!« —

Vznemirjena množica je obstala. Zavlada je tišina, oči so se uprle v sijajoče lestence, zagledale v masivne, vtesnjujoče arkade.

Sulec je naglo povzel:

— »Bog! Kaj je Bog? Beseda! Zvok! Samo beseda in zvok! In vendar mogočnejša od vseh najmočnejših zemeljskih kraljestev, vladarjev, zakonov in rodov! Mogočnejša od najmočnejših časov!

Koliko tisoč tisočletij hodimo po tej v praznini krožeči trdni tvarini, ki ji pravimo Zemlja? Vsa ta tisoč tisočletja je vladala nad vsemi človeškimi dejanji samo ena beseda, večna beseda, samo en zvok, večni zvok: Bog!

Beseda je življenje ali smrt. Bog je beseda smrti. Oh, dajte nam besedo življenja!

Dovolj smo za Smrt živeli, živeti hočemo za Življenje!

Človeška tiranija je v človeškem dogajanju izmed najbežnejših stvari najbežnejša, večna je samo tiranija besede.

Ne čudite se tej njeni moči. V procesu ustvarjanja Zemlje in njenih bitij, je bilo najtežje spočetje človeka in njegov prvi ravni korak po njej! Najprej je bil Um, in um je bil um šele, ko je postal beseda.

Mihelič. Stara cukrarna v Ljubljani

Zemlja se je razklala, da je rodila Človeka, in človek se je razklal, da je rodil Besedo.

Prevelika je bila tema v njem in krog njega, da je mogel roditi besedo luči in življenja.

Rodil je najprej besedo teme in smrti.

Sedaj more roditi besedo Solnca.

Sedaj, ko se ponavljajo čudeži.

Da se voda preko bakrene žice izpreminja v svetel žarek, da je noč dan.

Da plavajo mesta po oceanih in le-te ljudje na umetnih perotih preko alp in morij in kontinentov.

Da so v naši oblasti daljave in višave.

Da je ustvarjen motor.

Motor, duša in moč stroja.

Stroja, ki dela za človeka!

Novo obličje velikega časa terja novo besedo.

Silno, mogočno, zvočno, veličastno, kakor novi čas.

Znova se je razklal človek, da jo znova rodi.

Stare templje in trone so nadomestili novi templji in novi troni, ker je beseda ostala!

Le nova, še mogočnejša, še veličastnejša more ubiti staro, da bo novo obličje sveta rodilo novo življenje.

Le iz vaših prs, gladijatorji dela, se more utrgati. Dajte, izrecite jo! Odprlo se bo nebo in Zemlja se bo dvignila iz tečajev! —«

In zaorilo je znova izpod težkih arkad:

— »Dejanje! —«

Sulec se je še bolj vzpel, povzdignil je še bolj svoj glas:

— »Beseda je dejanje! Razumite. Tri črke vladajo in vodijo človeška dejanja: Bog! Um rodi dejanja, osvobodite um in našli ste izraz in izvršili vseh dejani dejanje. Razumite!

Dejanje le zaključuje misel. Dejanje rodi misel. Skupno dejanje je skupna misel. Skupno misel posreduje le skupni izraz.

Iz sebe, iz najgloblje svoje misli ga dvignite! —«

In strmeča množica je zavpila:

»Skupnost!«

Sulec je nadaljeval:

— »Skupnost je stanje in zveza ljudi. Besedo, ki skupnost ustvarja, najdite! —«

Množica je zavpila v zboru:

— »Odrešenje!« —

Sulec je še bolj zrasel, višje in višje je odmeval njegov glas:

— »Odrešenje je kakor dejanje; prihaja iz misli, iz vas. Refleksi vas varajo. Še globlje pojdite vase. Če iščete rešitve izven sebe, najdete spet le Boga. Vase stopite, še bolj vase.

Besedo luči najdite, življenja, sreče. Vaš je dan in večnost, če jo zajamete v vsej njeni veličini. Strah, je zaslužnil človeka, obup mu je zatemnil pogled, da je spričo svoje težke usode zastrmel v praznino in se prekrižal. Ustrašil se je vsemogočne prirode. Tako mu je bila najprej uklenjena duša. Osvobodite dušo in zajeli ste solnce! Sedaj, ko je um prodril vse tajne, da ste ujeli sile narave, da delajo za Vas! Sedaj, ko ste kralji zemlje! Sedaj, ko se završuje veliki Prelom. Bil je! V prah padajo iz teme stkanе zavese. Ž njimi padajo v prah kariatide preteklosti! Prelomite v sebi in prelomljeno bo v svetu! Ali ne čutite besedo besed, ob kateri votlo bobne idoli preteklosti? Besedo jasnosti in pokoja, ki jo nosijo vek, besedo, za katero je bilo herojem smrt življenje, besedo, na katero čaka Prometej, da stre verige in stopi s kavkaških gora in zavpije: »Veliki tiran je ubit; vstali smo!« Besedo, ki bo prešinila zemljo in nebo, zbudila speče ciklope ognja, da vžge vse plamenice, pognala v nezaslutene višine človeški rod! Besedo prerojenja in dognanja, besedo spoznanja, ob kateri bo sin človekov stopil končno s križa, na katerega se je sam pribil, da zapoje alelujo in odrešenje skupnosti! Veliko dejanje je izvršeno. V nas samih izvršeno! Duša se je sprostila. Premagana je tema, premagana smrt. Dovolj smo za smrt živeli, živeti hočemo za življenje! V mladosti, v sreči! Izrecite besedo vseh besed in dovršeno je veliko dejanje! —«

Iz stotisočglave množice je zaorilo, da so se majali granitni stolpi in rušile težke arkade:

— »SVOBODA! —«

(Odlomek iz novega romana »Matej Sulec«)

u.

Alfred Kurella

Fasistične Italije

Dve Italiji

Za okopi, živimi mejami in plotovi, ki ti po Italiji vsepovsod branijo stopiti na zasebno posest, se razprostirajo brezkončna polja in vrtovi. Vsak košček zemlje je izrabljen. In ne samo to: izrabljen je, kakor le malokje v Evropi. Vsa nižina reke Po od Benetk tja gori do Piemonta se razprostira pred tabo kakor brezkončen vrt. Vinske trte prepezajo križema vso to deželo. Vmes leže polja, na katerih raste rž in koruza. Toda ta polja obdelujejo drugače kakor pri nas. Vrste so bolj oddaljene druga od druge. In med njimi zapaziš začetke novih kultur: tam raste fižol, zelje in druga zelenjava. Kadarkoli stopiš na polja, zmeraj na njih delajo. Gosta mreža prekopov prepreza vso severno Italijo. Vodo, ki teče z Alp, odvajajo s črpalkami po glavnih in stranskih prekopih na polja. Tako žanjejo v tej deželi trikrat, štirikrat, da celo petkrat na leto.

Bolj proti jugu se slika izpremeni. Toda glavni vtis ostane: vsak košček rodovitne zemlje je do skrajnosti izrabljen. Seveda srečaš dolge vrste močvirij in puščav, griče in gore, ki na njihovih pobočjih ne raste niti bilka. Toda po dolinah in nižinah se ti smehlja bujna vegetacija, ki je plod neprestanega dela poljskih delavcev. Kulture se izpreminjajo, izpreminjajo se oblike in načini obdelovanja. Toda vtis neizčrpnega bogastva ostane. Ta ne izgine popolnoma niti na otoku Siciliji, ki je razkričan radi suše. Daleč valujoča ržena polja v notranjosti, vinogradi, brezkončni temnozeleni gaji, iz katerih se blešče pomaranče in limone — vse to ti tudi na Siciliji ustvarja vtis ogromnega bogastva. In ta se še poveča, ko izveš, da požanjejo tu vsako jutro do 15 dvojnih stotov pšenice in 60—70 dvojnih stotov pomaranč in limon.

In potem zapustiš deželo in prideš v industrijska mesta. In zopet si začuden. Tam zapaziš moderne tovarniške naprave in poslopja, ki so sezidana — kakor v Ameriki — iz betona in stekla. To so ogromne strojne tovarne v velikih industrijskih središčih na severu: Breda, Alfa-Romeo,

Fiat in kakor se že imenujejo. In celo v majhnih industrijskih krajih, kjer jih nikakor ne pričakuješ, kakor v Bielli ali Vercelliju, najdeš podobne moderne naprave. Tja doli do Sicilije srečuješ povsod mogočne mline in tovarne za makarone. V pristaniških mestih segajo žerjavi in ogrodja ogromnih ladjedelnic v nebo. In če stopiš v to ali ono tovarno, tedaj vidiš v njej najmodernejše stroje, najnovejše transportne naprave in tekoče trakove. In čeprav čitaš v dnevnem časopisju članke proti racionalizaciji in za zaščito malih obratov, se moreš vendar vsak dan prepričati, da se industrijska koncentracija in neprestana modernizacija produkcijskega procesa nista ustavili pred Italijo.

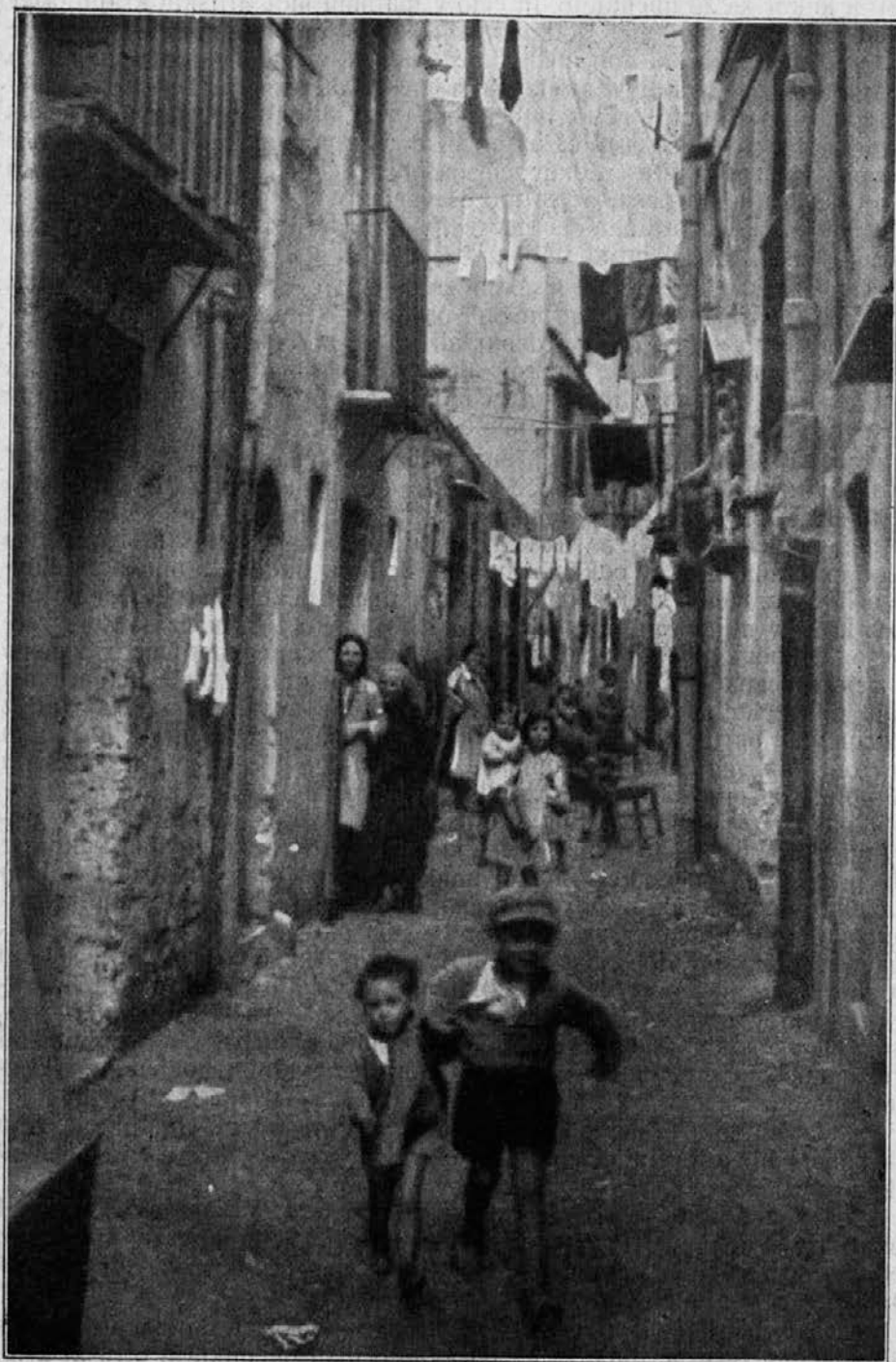
In še nekaj zapaziš: V vsakem pogovoru z delavci in kmeti izveš, da ni skoro družine, ki bi ne imela sorodnika v inozemstvu. Vsi ti izseljenci pošiljajo stalno domov denar ali pa se vrnejo nekega dne sami z malim prihrankom mark, frankov ali dolarjev domov, si kupijo košček zemlje ali pa ustanove malo trgovnico. S seboj prineso večje kulturne zahteve, večje znanje in modernejšega duha.

Kaj naj še manjka deželi, ki ima tolika naravna in umetna bogastva? Ali ni to bogastvo temelj rastoče blaginje delovnih množic? In nenadoma se ti slika izpremeni in potopiš se v brezmejno revščino in bedo. Če obrneš pogled od polj in travnikov, od sijajnih tovarniških naprav in palač in letnih dvorcev odličnih mestnih delov k ljudem, k množici delovnega ljudstva, tedaj meniš, da si prišel v drugo deželo. Gruče revnih postav, ki so v njihove obraze začrtani sledovi lakote in bolezni, stoje vsepovsod. Njihove obleke, ki so bile nekoč lepe, so danes oguljene, zakrpane ali celo razcapane. Čevlji so ponošeni in razpokani. Po trgih južnih mest stoje podeželani, ki iščejo službo, z obledelimi čepicami na glavi ali z razcapanim ogrinjalom krog ramen, ki jih naj varuje pred jutranjim mrazom. Mali najemniki ali dninarji, ki jih najdeš že ob jutranjem svitu na poljih ogromnih posestev Sicilije, Apulije in Kalabrije, prihajajo v opankah ali usnjenih copatah, stegna so jim ovita s cunjami, ki so povezane z vrvjo. Nosijo jopice iz ovčje ali kozje kože, ki so jih, kakor se zdi, podedovali od dedov. In tudi množica, ki se preriva ob nedeljah in praznikih po cerkvah, ni niti za las bolje oblečena. V cunje povite izstradane postave se čudno razlikujejo od sijaja oltarjev, ki se blešče v stotinah sveč, in od dobro rejenih duhovnikov, ki jim s prižnic slikajo grozote pekla in lepote večnega življenja. V velikih mestih se razprostirajo skoraj v neskončnost ubožna stanovišča, v katerih stanujejo stotisoči delavcev in malih obrtnikov s svojimi, z otroki blagoslovljenimi družinami. Tujec si ogleda navadno samo s površnim pogledom »slikovito lepoto« teh ulic.

Toda, ali sluti tujec, kakšno bedo skrivajo te ulice? Oglejmo si tako ulico malo bliže. V Palermu sem preživel nekoč ves dan v enem izmed takih »cortilov«.

Delavec, s katerim sem se seznanil nekje v mestu, me sprva ni hotel peljati na svoj dom. Očividno se je sramoval, da bi pokazal tujcu vso bedo svojega življenja. Toda bil sem trdovraten in tako sva končno prišla v njegovo ulico.

Ulica je približno 100 m dolga in 3 m široka. Kakor povsod, nas sprejme tudi tu hrup dela, ki ga opravljajo mali obrtniki, in otroški krik. Hiše, ki so podobne razvalinam, so visoke dve do tri nadstropja. Oken ni, temveč samo vrata. Odprta so na cesto, v gornjih nadstropjih pa na razpadajoče balkone. »Stanovanja« so vsa enaka: Prostor s kuhinjo v kotu.

Tipična predmestna ulica v Palermu. Zanemarjenost in umazanost — posledica bede

Tipična predmestna ulica v Italiji. Za zidovi — stanovanjske luknje, ki žive v njih proletarci

V vsakem takem brlogu stanuje družina s povprečno 7—9 članov. Nad 2000 oseb stanuje v tej majhni ulici! Težko pa je najti v takem stanovanju več kakor enega moškega, ki ima delo ali zaslužek. Povprečno prinese vsakdo 10 lir dnevno domov. In od tega živi vsa družina! Lahko si predstavljamo, kako žive ti ljudje, ki tu stanujejo. In tako žive stotisoči v mestih!

Slika bede postane še jasnejša, če izvemo, kaj ti ljudje jedo. »Hvala bogu, naš kmet je samo enkrat na dan,« je rekel Mussolini v nekem govoru. In res je to. Da, povedal je skoraj preveč. V dobi poljskega dela žive poljski delavci po cele tedne v slamnatih kočah na poljih in ves čas se hranijo samo z mrzlimi jedili, ki so jih prinesli zdoma: hranijo se s kruhom, sirom, čebulo in s požirkom vina. V krajih, kjer vlada veleposest, jedo poljski delavci samo zvečer, ko se vrnejo z dela. Samo v nekaterih pokrajinah pojedó opoldne na polju juho. Taka veleposest je v severni in južni Italiji. V srednji Italiji, kjer prevladuje najemništvo, jedo opoldne doma. Reven zajtrk in prav tako večerjo pa použijejo kar na polju. V vsej Italiji je pri kmetih hrana zelo enolična. Največ pojedó kruha in močnatih izdelkov. Svežo zelenjavo jedó že redkokdaj. Meso, ki je prihajalo tik po vojni skoraj vsako nedeljo na mizo, je zmeraj redkeje. Kmečko prebivalstvo se zopet vrača v stare razmere, ko je jedlo meso samo trikrat na leto: o veliki noči, binkošti in božiču. Namesto mesa jedó polenovko, ki se uvaža iz Skandinavije, in ki bo, kakor vse kaže, postala italijanska narodna jed. Toda ni samo kmet tako obubožal. Kar je Mussolini rekel o njem, velja tudi za delavca. Njegova hrana je celo še slabša. Kajti tudi najubožnejši dninar na deželi ima še košček zemlje, na kateri goji svežo zelenjavo, medtem ko mora delavec vse kupiti. Tudi zanj je postalo meso že davnaj pravljica.

Vse te žene in otroci in povrh še možje, ki pa jih ni na sliki, stanujejo v treh sobah. Sobah? Ne! V treh temnih luknjah!

Kakšno je pri takih stanovanjskih razmerah in pri taki prehrani zdravstveno stanje ljudstva, si lahko predstavljamo. Jetika in malarija sta pravi ljudski bolezni. Kaj pomaga ves oficijelni boj proti jetiki, kaj pomaga nekaj zdravilišč in boj proti muham, če se telesni odpor prebivalstva radi lakotnih mezd in stalne preslabe prehrane neprestano zmanjšuje?

To je druga Italija: Siva beda milijonov delovnega prebivalstva v deželi, kjer so cvetoča polja in vrtovi, kjer so sijajni, moderno opremljeni veleobrati. Namesto da bi rasla, pada notranja trgovina neprestano. Konzum sladkorja, tekstilnih izdelkov, obutve, vina, zelenjave, olja itd. pada iz leta v leto. V poslednji zimi je padel konzum radi zniževanja plač in rastoče brezposelnosti za 30 do 40%.

Poljedelski sužnji.

Število poljskih delavcev znaša danes v Italiji 8 do 9 milijonov. In ti milijoni nimajo nobene zemlje, temveč morajo pod najrazličnejšimi pogoji z vso družino garati za veleposestnika. Zlasti je visoko število ddninarjev, ki neprestano narašča; ti imajo često le majhno njivico, so brez stalnega dela in zaslužijo le semtertja kako mrvico. Danes je sploh v Italiji prav težko določiti, kdo ni ddninar. V vseh italijanskih mestecih najdeš gruče ljudi: koloniste, najemnike, podnajemnike, naseljence in brezposelne poljske delavce, ki iščejo zaslužka. Te gruče so za današnjo Italijo prav tako značilne kakor gruče brezposelnih industrijskih delavcev v velemestih. Moje prvo srečanje s temi ddninarji, ki iščejo neprestano dela, se je dogodilo v čudnih okoliščinah.

V poznem popoldnevu sem prišel v mestece Agrigent, ki leži na sicilski obali. Mračilo se je že, ko sem stopal po neznanem mestecu. Na glavni cesti sem videl običajno sliko: postopajoče »boljše« ljudi, med njimi zlasti mnogo tipov, podobnih bančnim uradnikom. Med njimi fašiste v civilu in v uniformi.

Približno sredi mesta se razširi cesta v trg. Na njegovem južnem koncu leži terasa. Med ozkimi in umazanimi hišami se ti odpre nenadoma očarljiva pokrajina: olivni gaji, cvetoči mandljevci in češplje rasto na gori, katere pobočje pada v morje.

Toda dolgo ne uživam te očarujoče pokrajine. Nekaj drugega zapazim: Kaj se dogaja tamle na trgu? Pri cerkvi stoje gruče suhotnih, prepadenih ljudi v raztrganih, umazanih oblekah. Pet, šest jih je v eni gruči. Govore le malo. Z rokami na hrbtu stoje nepremično, prestopajoč z noge na nogo, včasih odbrcejo kakšen kamenček ali obrnejo glavo. Okrog sto mož jih je. Stoje, kakor bi čakali na znamenje: sedaj, sedaj, tako se mi je zdelo, se bodo vzdignili, se bodo obrnili in se vrgli na nevidnega sovražnika.

Kdo je le sovražnik?

Med gručami delavcev so hodili posamezni možje v lepih oblekah in klobukih. Vedno znova se ustavijo pri kaki gruči. Možje obrnejo glave k njim. Reko nekaj besed. Potem je mož odšel in gruča delavcev je stala dalje prav tako negibno kakor prej. Kaj hočejo ti možje? Ali hočejo pomiriti delavce? Jih hočejo odvrniti od nepremišljenih korakov?

Nekaj takega je moralo biti v zraku. Kajti okrog tega prizora so nenehoma hodili orožniki, opazujoč in prisluškujoč, in fašistični miličniki z rokami na torbicah za revolverje. Bil sem tako prepričan, da se pripravlja tu upor, da se nisem upal nikogar vprašati, kaj se prav za prav

dogaja. Nad vsem prizorom je ležalo tako grozljivo napeto bojno ozračje, da sem se bal, da ne bi z neprevidnim vprašanjem povzročil eksplozije.

Mračilo se je bolj in bolj in v moje začudenje so se začele gruče razhajati. S trudnimi, brezupnimi obrazi so izginjali delavci počasi domov. Tok pohajkovalcev, ki se je doslej ustavljal pred tem trgom ali pa se je v velikem loku izognil gručam, se je sedaj neovirano razlil po trgu med cerkvijo in teraso, uživajoč prekrasen razgled.

Sedaj sem se opogumil. V neki ulici sem nagovoril dva moža, ki sta pred kratkim stala na trgu. Vprašal sem ju naravnost, kaj je bilo tam. Brez razumevanja sta me pogledala in zmignila z rameni. Ustavila se tudi nista, ko sem ju dalje izpraševal, marveč sta odgovarjala, hitro korakajoč dalje, v kratkih odgovorih, ki niso ničesar povedali. Pustil sem ju. Ni se mi posrečilo, da bi izvedel za skrivnost. Vedel sem pa, da me moja slutnja ne more varati: razredni boj ima svoj »duh«, ki se ne da

Kako lepo in slikovito je tole italijansko mesto!

skriti. Jasno mi je bilo, da sem videl prizor najhujšega boja. Toda, za kaj je prav za prav šlo, nisem razumel.

Šele naslednji večer sem rešil uganko.

Srečal sem namreč gručo poljskih delavcev, večinoma dninarjev, ki so se vračali s poljskega dela domov k družinam. Delali so od jutranje zarje do solnčnega zahoda. Mnogi so hodili že vso uro. Sedaj so se vračali, da bi použili prvi in edini dnevni obed. Kar jih je čakalo doma v njihovih stanovanjskih luknjah, za katere plačujejo 500 lir najemnine na leto, ni bilo mnogo: juha iz testenin in sočivja, največ iz čebule, kruh in malo janeža. Meso? Smejali so se mojemu vprašanju. Med tem se nas je zbrala cela gruča; ko smo se približali mestu, sta se prerinila k meni

Toda v njem so takele ulice

takale beda

in seveda tudi brezposelnost

dva moža. Eden mi je pogledal pod klobuk. Obrnjen k spremljevalcu je rekel:

»Poglej, da imam prav!«

Obrnil se je k meni in nadaljeval:

»Saj ste vi tisti, ki ste naju nagovorili sinoči v mestu? Nisva prav vedela, kaj hočete in potem: nisva še bila doma in sva bila lačna. Zato se nisva hotela medpotoma ustavljati. Toda, kaj ste prav za prav hoteli?«

Ponovil sem vprašanje.

»A tako! Tam na trgu ni bilo nič posebnega. Iskali smo delo. Poglejte, saj nimamo stalnega dela. Vsi, ki smo stali na trgu, smo dninarji. Redkokdaj dobimo več dela kakor za en dan. Pozno zvečer ali zgodaj zjutraj gremo na trg. Potem pridejo gospodje posestniki — te ste go-

10 minut po šesti

20 minut po šesti

Pol sedmih

Ura bije sedem in še zmeraj
brez dela

Suženjski trg v Ābruzzli. Spominja nas na davno minule
dobe

tovo videli? Tisti s klobuki — in si izberejo delavce. Mezda? Sedem ali osem lir na dan. Saj jih je zmeraj toliko, da ne moreš več dobiti. Če zahtevaš več, vzame gospodar pač drugega. In zgodaj zjutraj greš na polje. Tjakaj pa je precej hoda. Midva imava debelo uro pota.«

»Toda ali nimate posredovalnih uradov?« sem začuden vprašal. »V Palermu so mi pripovedovali, da so z zakoni iz l. 1926. in 1928. zopet uvedene posredovalnice za delo. Saj vendar ne gre, da si posestniki kar izberejo ljudi na cesti in postavljajo pri tem zmeraj slabše pogoje.«

Spremljevalec mi je med splošnim smehom odgovoril:

»Veste, to je mogoče prav lepo. Fašisti« — rekel je: fašisti in ne: vlada! — »so nekaj poizkušali. Toda samo na papirju. Taki uradi so res v mestu. Toda nihče ne hodi tja, ne gospodarji ne mi. Tja moraš prinesiti fašistovsko knjižico in ta stane denar. Ne, vse to se opravi kar na trgu. Preje, preden so fašisti prišli, je bilo drugače. To je bilo takrat, ko so soc...«

Med tem smo dospeli v mesto. Moj spremljevalec je prekinil pogovor. Nekaj iz naše gruče jih je stopilo k lepo oblečenim gospodom, ki so stali pri neki kavarni. Delavci so se odkrili: »Bacciam le man!« (Poljubljam roko.) Gospodje so odzdravili z malomarnim gibom z roko.

»Kdo pa so to?« sem radovedno vprašal.

»Tile? To so naši gospodarji.«

»In kaj delajo ves dan?«

»Tile? Nič! Služijo naš denar, postopajo po trgu, pijejo kavo in trgujejo. Ali ni to dovolj?«

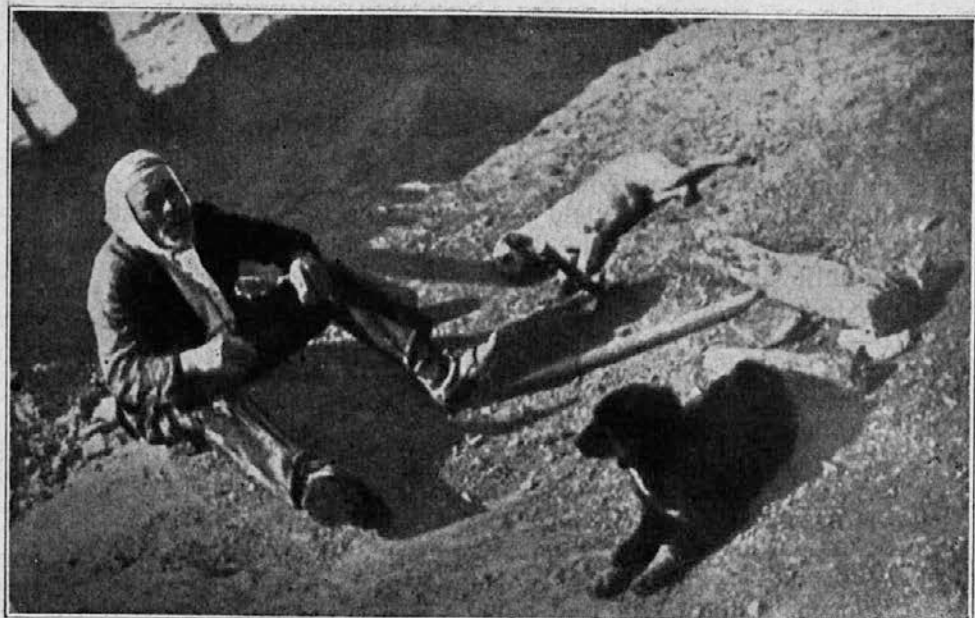
Vsi so se morali smejati. Ves prizor se je še nekajkrat ponovil in zmeraj je zadonelo: »Bacciam le man!«: »Poljubljam roko!«; star pozdrav, s katerim so hlapci pozdravljali fevdne gospode. In ta pozdrav se je ohranil kot simbol suženjstva na Siciliji do danes.

Sedaj je bila uganka rešena: prav sem imel. Kar sem videl sinoči na trgu, je bilo del razrednega boja. Ni bil nikak upor, marveč navaden »suženjski trg«.

Takrat sem prvič spoznal svojevrstno strukturo poljedelstva, ki je tako značilna za vso južno Italijo in otoke in ki olajšuje fašistične vladne metode v onih krajih.

V tem delu Italije ni »kmetov« in ne »vasi«. Podeželsko ljudstvo — če sploh smemo imenovati delovno živino, ki je brez zemlje, tako — živi že stoletja v mestih. Ta mesta, ki štejejo povprečno deset do dvajset tisoč prebivalcev, leže na višinah, na gričih in gorah in so zelo oddaljena od polj. Polja so last veleposestnikov in različnih posedujočih slojev. Pravi posestniki živijo večinoma daleč v velikih mestih. V podeželskih mestih pa živijo poleg podeželskega ljudstva tudi najemniki, podnajemniki in upravitelji. Vsako jutro se vrši na trgu, ki je v vsakem mestu, suženjski trg. Podeželani se prodajajo za en ali več dni, v dobrih časih za ves teden. Vsako jutro prehodijo dolgo pot do dela, zvečer se vračajo domov. Čez dan jedo na polju kruh, sir in vino, mogoče tudi juho, ki jim jo, da v nekaterih krajih posestnik. V »dobrih časih« odidejo delavci v nedeljo ponoči zdoma, prenočujejo ves teden v kočah, ki so napravljene iz slame ali ilovice, ter se vrnejo šele v soboto zvečer zopet domov.

Prav zato ne vidiš podnevi nikoli poljedelcev v mestu. Na polju so. V mestih pa ostanejo razen njihovih družin, žen in otrok ostali prebivalci: najemniki in upravitelji, trgovci, obrtniki, pisarji in uradniki.

Sicilski dninar; tudi on hodi vsak dan prodajat svojo delovno silo na suženjski trg

Prav iz teh okolnosti bolje razumemo postanek in pa vse metode fašistične vlade v južnem delu Italije. Ves sistem fašizma je v tem, da mobilizira del mestnega prebivalstva, ga postavi v službo finančnega kapitala in izkorišča ostalo prebivalstvo. Večji del tistega mestnega prebivalstva, ki ne dela na polju, je v fašističnih organizacijah. Medtem ko je delovno ljudstvo raztreseno po poljih, kjer dela od jutranje zarje do solnčnega zatona, so ti ljudje stalno v mestu. Kot člani fašističnih organizacij in milice so oboroženi. Kontrolirajo vse: ne samo posredovanje za delo, marveč tudi zasebno korespondenco, ki gre vsa skozi njihove roke.

Severna in vzhodna sicilska obala je izredno rodovitna. Tu pridelujejo limone, pomaranče in mandelje.

»Poznaš li deželo, kjer limone cveto,
med temnimi listi oranže žare?...«

Tu je ta dežela!

Kako dobro mora biti tu ljudem! Pod večno modrim nebom se sprehajajo po večno zelenih gajih, nad katerimi se dvigajo slikovita gorska mesteca. Polni zadovoljstva uživajo te slikovite pokrajine parčki, ki se vozijo na ženitovanjskih potovanjih z brzovlaki od Messine do Sirakuz.

Toda kako drugačna je resničnost! Temni listi oranž in slikovita mesteca zakrivajo brezprimerno bedo, zakrivajo srednjeveško suženjstvo. Dninarji, dninarji, dninarji! Na vsem potovanju sem jih srečaval, če sem le prišel na deželo. V Kalabriji in Apuliji se njihove življenske in delovne razmere prav nič ne razlikujejo od tistih, ki sem jih spoznal na Siciliji. Povsod stanuje poljedelec v visoko ležečih mestecih, povsod so pota do polj dolga, povsod vlada ista metoda prodajanja delovne sile na »piazzii«, povsod enake mezde, stanovanjske in prehranjevalne razmere. Brezsrdno

izkoriščajo fašistični veleposestniki in njihovi pomagači rastočo brezposelnost in agrarno krizo, da neprestano poslabšujejo življenske razmere poljedelskih parijev.

Na jugu poljedelski sužnji, na severu pari je na rižiščih

Na severu vladajo razmere, ki po svoji strahoti celo še prekašajo sivo bedo, ki žive v njej poljski delavci in dninarji na jugu.

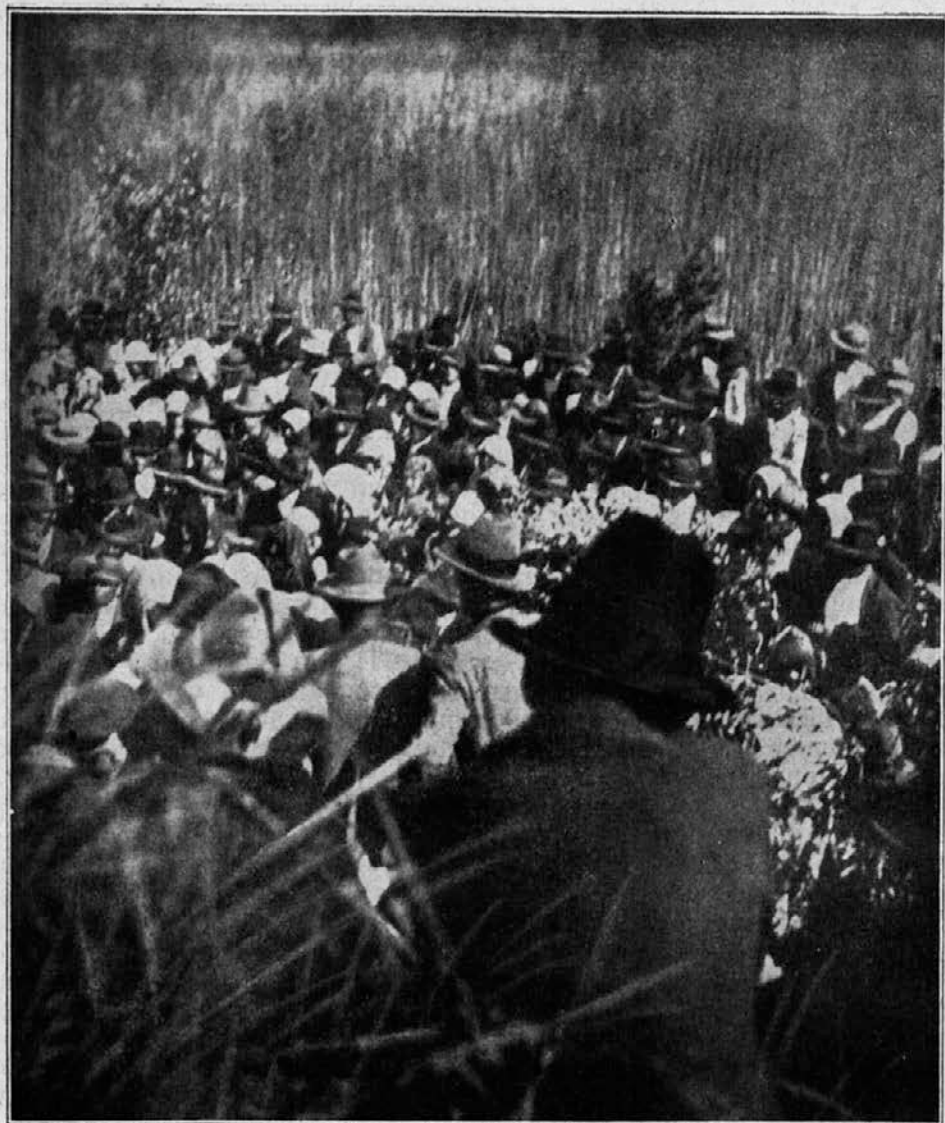
V nekaterih pokrajinah ob reki Po raste riž, ki je radi svoje kakovosti znan po vsem svetu. Središče rižne kulture je pokrajina okrog mesta Vercellija. Če se voziš po železnici iz Milana v Turin, zapaziš na obeh straneh proge nedogledne poljane, pokrite z vodo. Zdi se ti, da je vso deželo zadela težka katastrofa s poplavami. Toda to so samo rižišča. Spomladi jih je treba preplaviti. Ko je zemlja dovolj namočena, se začne najvažnejše delo pri obdelovanju riža: sadike je treba očistiti in presaditi. Vse to delo pa se opravlja v vodi. Začne se meseca maja, a mora biti opravljeno na vsej ogromni planjavi v enem mesecu. 150.000 hektarjev je posajenih danes v nižinah ob Poju z rižem. Riževa kultura je zelo dobičkanosna. Na 150.000 hektarjih se pridela prav toliko riža kakor na 600.000 hektarjih žita. Vsa ta ogromna planjava je last nekaj veleposestnikov, obdelujejo jo pa mogočni najemniki. V povojni dobi je vzrasla iz teh najemnikov močna, nova buržuazija. In ta je najmočnejša opora fašističnega režima v severnih pokrajinah. Ti pravi gospodarji rižne kulture so znali obogateti na ta način, da zmanjšujejo veleposestnikom dajatve, delavcem pa plače; v naslednjih letih so uvedli pri obdelovanju tehnične novosti. Tako se žetev od leta do leta pomnožuje za več tisoč dvojnih stotov.

Za pomladansko sezonsko delo na rižiščih je potrebno 130.000 ljudi. Okoliško prebivalstvo ne zadošča, zlasti ne, ker opravljajo »mondariso« (delo v vodi) skoraj izključno le ženske. Vsako pomlad prihajajo v aprilu in maju deset tisoči žensk s hribov in gor Emilije, Furlanije in Aoste. Vodijo jih »korporali«, dobička željni nabiralci, ki za visoko plačilo najemajo neizkušene kmečke ženske, jih pripeljejo na transportih, jih odajajo v najem in spravljajo v barake, ki leže med močvirji. Z ženskami prihajajo tudi dojenčki in otroci, ki jih vendar ne morejo pustiti poldrugi mesec same doma. Stlačene v barake, slabo hranjene in izročene »korporalom« v vsakem oziru žive tu ženske dolge tedne in delajo od jutra do noči; do kolen so v vodi, sključene so, a z rokami brodijo pod vodo v blatu.

V povojnih letih so izbojevali riževi kuliji pod vodstvom poljedelske strokovne organizacije korak za korakom v trdem boju izboljšanje delovnih in življenskih pogojev. Prvo »delo« fašistov iz Vercellija je bilo, da so razbili to strokovno organizacijo, da so ustanovili fašistično strokovno organizacijo, ki mora biti v njej organiziran vsak delavec; razen tega so takoj sklenili »pogodbo«, po kateri so se znižale mezde za 10 do 13%. Veleposestniki so doživeli zlate dni. Odslej od leta do leta zmanjšujejo mezde, kar povzroča vedno večje pomanjkanje pri delavcih, obenem pa tudi stavke in revolucionarno gibanje.

Svobodna pot industrijalcem!

V severni Italiji sem obiskal industrijsko mesto Biëlo. Ob vznožju Alp je nastalo tu v teku stoletij središče volnarstva. To volnarstvo po-

Vkljub preganjanju rasto v Italiji svobodne strokovne organizacije. Tajno zborovanje delavcev in delavk na rižiščih

spešujeta dva faktorja: v Alpah goje mnogo ovc, gorski potoki pa so pripravni, da perejo v njih volno.

Toda v današnji dobi so se razmere izpremenile. Vedno manj ovc goje v Italiji. Nad 80% sirovin, ki jih obdelajo v pokrajini okrog Biëlle, prihaja danes iz Amerike in Avstralije. Pranje volne že davno opravljajo stroji. Toda volnarstvo se vkljub temu zmeraj mogočneje razvija v Biellesi in volna je danes najvažnejše italijansko izvozno blago in tudi uspešno konkurira z angleško in nemško volno.

Ogledal sem si preje že različne druge industrije, kakor tekstilno industrijo v Neaplu, žveplene rudnike na Siciliji in kovinarsko industrijo

v Turinu; po teh obiskih in iz časnikov mi je postalo jasno, kakšna je fašistična industrijska politika.

Obiskal sem mogočno palačo, kjer je vodstvo zveze industrijalcev, ki pridelujejo volno; tajnika te zveze, doktorja D., sem brez ovinkov vprašal, kakšne prednosti nudi sedanji režim industriji, zlasti pa volnarstvu. Doktorja D. je vprašanje očividno zmedlo.

Nekaj časa je premišljeval, preden je izjavil sledeče:

»Če prav premislim, nam je sedanji režim koristil predvsem s tem, da je ponovno znižal delavcem mezde. Z odloki, ki so jih sklenili v Rimu, so se mezde zniževale iz dneva v dan. Vse to se je zgodilo brez najmanjše nepravilike. Zastopniki strank so se zbrali in po kratkem pregovarjanju so bili sklepi izvršeni. Kaj takega, vidite, pri vas ni mogoče. Pri vas pride do dolgih pogajanj, bojev, izprtij in stavk, kar je vse zvezano z velikimi izgubami. Take izgube so nam prihranjene.«

Počakal je, da sem si vse zapisal, nato je nadaljeval:

»Toda to je tudi dvorezen meč. Veste, da delamo večinoma za izvoz. Ker je na svetovnih trgih cena volni zelo padla, so se možnosti izvoza radi znižanja mezd zelo izboljšale. Toda ne delamo samo za izvoz. Prav v zimskih mesecih prodamo mnogo blaga doma. In tu se je pokazala druga plat medalje. Če bi se znižale mezde samo pri volnarstvu, bi bilo vse v redu. Toda, kakor veste, so bile znižane mezde in plače povsod, v mestih in na deželi, istočasno in sicer prav o pričetku zimske sezone. Posledica je bila, da se je zmanjšal notranji trg za 30—40%. Najbrže je padel še bolj, ker so veletrgovci naročili od nas blago, še preden se je občutil padec na trgu. Tu vidite, da ni vse tako enostavno.«

»Toda gotovo vam je kaj pomagala država, ki je odredila znižanje mezd in je tako poslabšala vašo konjunkturo? Videl sem, da pomaga država poljedelstvu? Ali industriji mar ne?«

»Saj to je tisto: industrija ne dobi nikakih takih podpor. Država skrbi samo za poljedelstvo, radi česar mi mnogo trpimo. Oglejte si n. pr. visoko carino na pšenico, ki naj pospešuje sejanje pšenice doma. To pa je škoda nam, ker moramo uvažati vedno več volne iz inozemstva. Kajti kmetje so začeli izpreminjati pašnike v pšenična polja.«

V splošnem mi je ta pogovor potrdil vtis, ki sem ga dobil pri studiju drugih industrijskih panog v Italiji: fašizem ne vodi prav nikake industrijske politike. Vkljub vsemu govoričenju, da se mora »produkcija podrediti nacionalnim interesom« in da se je treba »boriti proti gospodarskemu liberalizmu«, se omejuje fašistična industrijska politika samo na to, da imajo industrijalci proste roke — zlasti proti delavstvu.

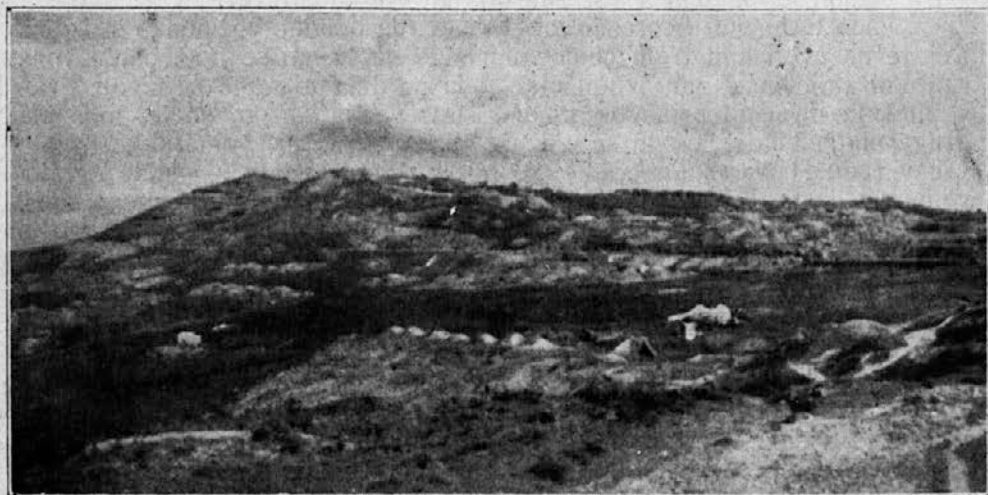
Pekel otrok v žvepljenih rudnikih na Siciliji

Že iz opisa življenja poljskih delavcev in delavk na rižiščih v okolici Vercellija bo vsakdo spoznal, da se dogajajo med delovnim slojem v Italiji stvari, ki prekašajo vsako fantazijo. Vse to je prav značilno za položaj delavstva pod fašizmom. Pa tudi v industriji ni prav nič drugače. Vsak hip srečuješ razmere, ki so tako neverjetne, da bi jim ne verjel, če bi jih ne videl z lastnimi očmi.

Najstrašnejši primer izkoriščanja pa nam kažejo žvepleni rudniki na Siciliji. Da so v teh rudnikih zaposleni otroci, je splošno znano. Prejšnje vlade so bile često prisiljene, da so izvedle nekatere reforme glede zaposlitve otrok v rudnikih.

Kaj pa je napravila v tem oziru fašistična vlada? Ko sem odhajal na Sicilijo, sem sklenil, da bom temu vprašanju posvetil največjo pozornost. Predstavljal sem si, da fašisti skoraj gotovo niso nadaljevali z reformami, ki so jih započele prejšnje vlade. Nisem pa pričakoval, da bi fašisti vse reforme odpravili in da so razmere v tem peklu celo poslabšali.

Nekoč je bila žveplena industrija glavna industrija na Siciliji. Danes pa izkopljejo na otoku samo 215.000 ton žvepla, dočim ga producira Amerika 2 milijona ton. V rudnikih dela okrog 15.000 delavcev; delovne razmere so strašno slabe, transportna sredstva zelo primitivna. Obiskal sem razne jame, a razmere so povsod enake. Zato se hočem omejiti in opisati samo življenje v eni jami, kjer sem prebil ves dan, da bi se dodobra seznanil z razmerami. Jama, ki jo hočem opisati, leži na južni obali v trikotju med mesti Canicatti, Aragona in Racalmuto.

Ta pusta pogorja skrivajo dragoceno žveplo, ki donša podjetnikom profit, delavcem pa izkoriščanje in boleznj

Bilo je zgodnje jutro, ko sem šel z železniške postaje proti prvi jami, ki sem jo zagledal. V mali hišici, ki je sezidana nad vhodom, sem našel enega izmed treh posestnikov, ki se vsak dan izmenjavajo v jami.

Bil sem takoj zelo prijazno sprejet. Leta in leta se ne izgubi v ta kraj noben tujec in posestniki se čutijo počaščene, če jih obišče inozemec. Zato sem si mogel ogledati obrat do potankosti.

Jama je majhna. V njej dela samo 100 delavcev. Toda take so vse jame v okolici. Prav blizu vhoda stoje peči. Te sem najprej obiskal.

Naša jama ima 2 peči s 4 kurišči. Peči sta naslonjeni na pobočje gore, tako da tvori njuna streha teraso, na katero lahko stopiš s pobočja. Tu napolnjujejo peči z žvepleno rudo, ki prihaja na vozičkih iz jame. Pri vsaki peči je zakurjeno samo eno kurišče, drugo pa polnijo z rudo. Iz zakurjenih kurišč se dviga rumen grizoč dim in se plazi počasi po pobočju. Zrak je neznosen.

V peč se kotali ruda v kosih. Njej slede svojevrstne okrogle grude, takozvani »hlebci«. V jami se namreč često zdrobi ruda v pesek, ki bi

Žvepleni hlebci

Peči

Kurjač pri peči: iz nje puhti strupena sopara

Kopači (med njimi mnogo otrok!) pri izhodu iz podzemnega pekla

V žveplnem »revirju«

zamašil peč. Zato to peščeno rudo najprej namočijo in jo speko v »hlebce«, ki se suše zgoraj na peči v solncu. Po starem izročilu prilepijo na vsak hlebec majhen kamenček. Praktičnega pomena ti kamenčki nimajo. Zdi se, kakor bi se hoteli delavci s tem »olepotičenjem« potolažiti radi svoje brezupne usode in mračnosti gole pokrajine.

V pečeh gori večen ogenj. Ni jih pa treba preveč kuriti. Žveplo se skoraj samo vnema: en del se pokuri, toda ostanek se raztopi in teče na dno peči. Po nekaj urah priteče dragocena snov iz male luknje spodaj v peči. Ta snov je trda in smolasta. Kakor hitro se luknja odpre, sikne iz nje plamen do sosednega kurišča, ki mora biti dotlej pripravljeno. Sedaj se vname žveplena ruda nad drugim kuriščem in ves proces se zopet ponovi, dokler ni vse žveplo raztopljeno.

Vsem osmim kuriščem strežeta dva delavca. Delata izmenoma po 24 ur.

Sedaj ni v peči nekaj v redu. Delavec odpre pokrov in dreza, sklonjen nad dimom, z dolgim drogom po tekoči tvarini, iz katere švigajo mali, modrikasti plameni.

»Ali dim ni škodljiv?« vprašam delavca.

Ne utegne me pogledati. Suho mi odgovori:

»Pri tem se je že marsikdo mrtev zgrudil.«

Toda čas je, da grem v jamo. Mimo nakladačev, ki so oblečeni v cunje in ki se zde izvotljeni od strupenega dima, stopamo proti vhodu v jamo. Tabla je obešena nad njim in spremljevalec me ustavi:

»Berite!«

In berem:

»Nebeško kraljestvo je podobno skritemu zakladu.« (Jezus.)

»Kdor dela, se veseli nebes tudi v drobovju zemlje.« (Prijatelj delavcev.)

Spremljevalec me prekine:

»Prijatelj delavcev: to je tudi Jezus. Ali ni bil njihov prijatelj?«

Molče čitam dalje:

»Kdor je žejen, naj pride k meni in napojil ga bom.« (Jezus.)

»Jaz sem kruh življenja.« (Jezus.)

Šele pozneje sem se naučil spoznati vso grozo teh besed. Toda bil sem tako omamljen, da sem se zadel v temnem hodniku, kamor sem stopil, z glavo v strop.

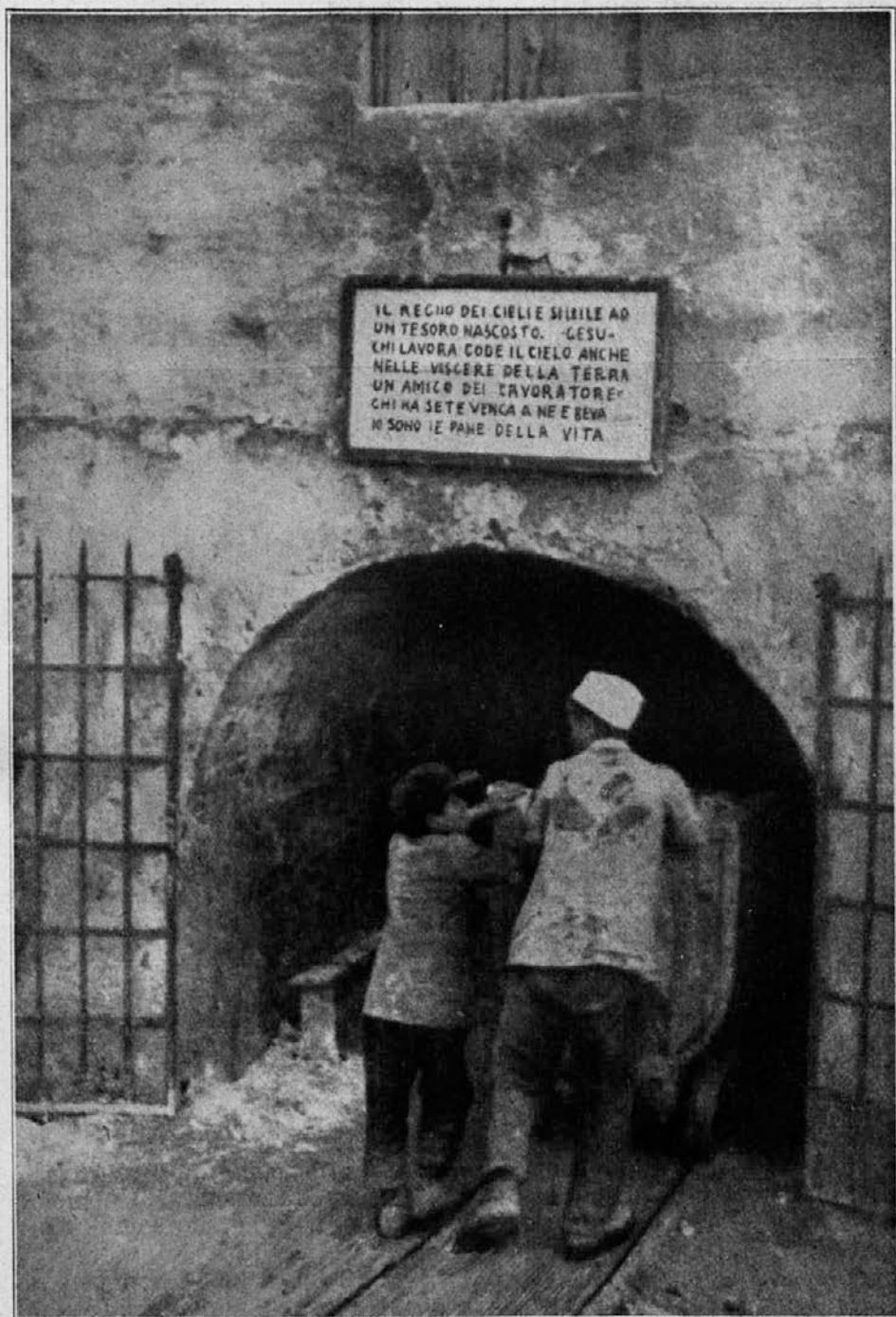
»Morate se pripogniti, postalo bo še nižje,« mi je rekel, smejoč se, moj spremljevalec.

500 m daleč sva šla v goro. Karbidna svetilka, ki sva jo nosila, je razsvetljevala nekoliko pot. Tu pa tam so vodile temne luknje na obeh straneh v druge jame. Končno sva dospela do konca hodnika. Ustavila sva se.

»Slecite se, spodaj bo vroče,« me je poučil posestnik.

Odložila sva obleko, le hlače in čevlje sva pustila na sebi. Na desni in levi zijajo črne luknje, ki vodijo skoro navpično v zemljo. Strop je podprt in tla so iz ostrega skalovja, ki je vanj vsekano nekaj stopnicam podobnega. Tipajoč in drseč sva stopala navzdol. Naprej, zmeraj naprej.

»Stopite na stran,« zakliče, od zadaj moj spremljevalec. Stisnem se k steni. Iz črne luknje pod mano se strahotno dviga kamen. V svitu svetilke zapazim pod njim pleča, nato dvojce rok, ki se tipajoč drže sten, končno glavo in telo. Popolnoma golo je. Blešči se v potu. Ne da bi pogledal navzgor, sopeč stopa ta prikazen mimo nas, iskajoč s prsti ravno-

IL REGNO DEI CIELI SI RILEVA AD
UN TESORO NASCOSTO. GESU'
CHI LAVORA COME IL CIELO ANCHE
NELLE VISCERE DELLA TERRA
UN AMICO DEI LAVORATORI
CHI HA SETE VENCA A NE E BEVA
NO SONO LE PANE DELLA VITA

Vhod v jamo. Nad jamo so lepo vidni izreki iz sv. pisma, ki naj tolažijo delavce v težkem sedanjem življenju, obljublajoč jim — nebeško kraljestvo. Brezprimeren škandal je, da delajo v jami večidel — otroci

vesje. Je star možak, suh kakor okostje. Pod skalo, ki počiva na njegovih plečih, visi še velika vreča.

Postava izgine nad nama v temi. Midva pa greva v globino.

Druga, podobna postava se plazi mimo naju: deček. Prav tako suh, prav tako poten. Tudi ta nima svetilke. Kam pa naj jo obesi? In z rokami se opira.

Vprašujoč se obrnem k spremljevalcu.

»To je caruso.«

Caruso? Kdo izmed nešteti oboževalcev velikega pevca slutiti, da skriva ta beseda najsramotnejši pojav, ki ga dopušča človeštvo? Caruso — v sicilskem narečju pomenja ta beseda »mladiča«.

Zelo zanimiva slika, napravljena v jami! Fotograf je hotel v njej fotografirati dečka na desni, česar mu pa podjetnik, ki mu vidite na levi samo roko, ni dovolil. Fotograf se je delal, kakor bi hotel fotografirati podjetnika, a je ulovil vendar v kamero tudi dečka

Slišal sem v Catañiji, kako so se načičkani in nalipšani gojenci fašistične otroške organizacije klicali s tem imenom. Toda »caruso« pomenja obenem tudi — vlačilca. In ni druge besede za otroke in starčke, ki težko prenašajo žvepleno rudo iz globin na dan.

Šele sedaj zapazim, da mi teče znoj v velikih kapljah čez ramena in čelo. Postalo je nevzdržno vroče. Toda zmeraj globlje stopava in zmeraj postaja bolj vroče.

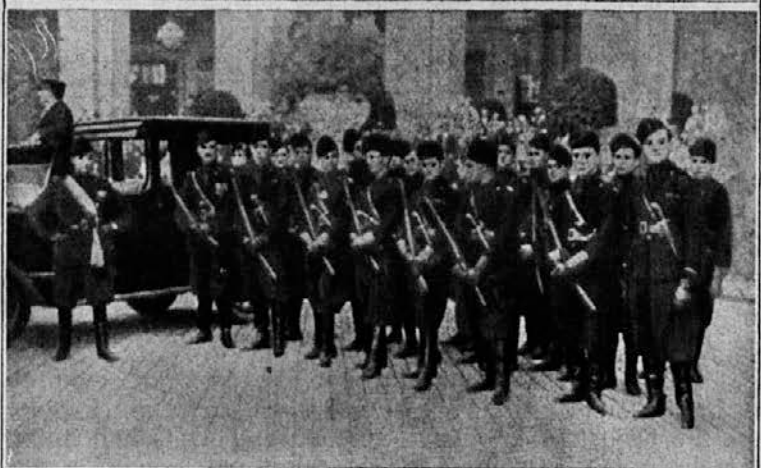
Globoko pod nama se zasveti lučka. Ustavim se.

»Tako je sva tam,« pravi spremljevalec.

Prisluhnem: skozi smrtno tišino, ki naju obdaja, prihaja k nama hrup.

Fašistovski izlet

Parado fašisti zelo ljubijo!

Kateri sloji so navdušeni fašisti? —
Evo jih na sliki!

Fašisti te gledajo!

Na II. mednarodni delavski olimpijadi na Dunaju so se delavci vseh dežel poklonili italijanskemu proletarijatu

Ostnik enakomerno udarja tak... tak... tak... Toda še nekaj drugega slišim: stisnjen, živalski glas, kratek, temačen »ah«... Kaj je to? Ali je kdo zasut?

Hitreje skušam splezati navzdol.

Dospela sva. Tri karbidovke razsvetljujejo jamo, ki sekajo v njej trije možje, napol kleče, napol leže, s sekiro v kamen. Za trenutek delo preneha. Posestnik me predstavi. Možje se smehljajo. Toda s hudobnim nasmehom: kaj pa hoče tale postopač tu? In takoj nato začno zopet delati. Zopet se plazijo gola telesa ob kamenju. Zopet sekajo sekire. Vsaka minuta je dragocena: dela se v akordu.

In sedaj razumem: pri vsakem zamahljaju s sekiro se izvije iz prsi stisnjen krik. Tako strašno je delo v tej vročini, v tem vzduhu. Pljuča se branijo vdihavati mešanico prahu in duha po žveplu, karbidu in znoju. Trpinčen človek kriči. Tako kriče, si mislim, vse te gore in noben človek ne sliši krika strašne muke!

Tudi ti možje so goli. Tudi ti so po vsem telesu oznojeni. Samo pleča, ličnice, nosovi in trepalnice se ne blešče: pokrite so z mešanico žvepla, prahu in znoja.

Tudi jaz, ki samo stojim in gledam, sem ves oznojen. Velike kaplje padajo na moj fotografski aparat.

Medtem ko poizkušam napraviti v svitu karbidovk nekaj posnetkov — kajti, kdo mi bo verjel, kar tu pripovedujem? — vlada okrog nas neprestano gibanje: neslišno prihajajo druga za drugo sklonjene postave iz luknje nad nami, si nalože težke vreče z žveplnim peskom na ramena, dobe še vrhu tega velik kamen in izginejo zopet v temi.

Po veliki večini so — otroci, otroci, ki štejejo 11, 12, 13 let! Iz dneva v dan prenašajo po temni poti žveplo iz globin k peči. Med vročino in

mrazom hite suhotne otroške postave po 100 do 150 m dolgih »stopnicah« gor in dol. Na ramenih nosijo bremena, ki tehtajo 30 do 35 kg.

Delovnega časa ne poznajo.

Saj niti nimajo prave mezde.

Carusov ne plačuje podjetnik. Ta plačuje samo kopače. Kopač dela v akordu. Za voz rude dobi 10 lir. Na dan nakoplje štiri vozove, če ni kamen pretrd. Vsak kopač ima dva do tri vlačilce. Plačati jih mora sam. Toda mladina ni izročena starejšim samo v gospodarsko izkoriščanje. Izrabljajo jo tudi spolno.

Fašizem pa je kriv, da se ni tu nič izpremenilo, da se opravlja danes delo prav tako kakor pred sto leti. In kriv je, da je zopet na tisoče dečkov

Tudi v Nemčiji imajo fašiste, ki se tam imenujejo »nacionalsozialiste«. Da se niso povzpeli do moči in oblasti v državi, je zasluga nemškega organiziranega proletarijata (Narisa France Uršič)

začelo delati v tem peklu! In če bi ne imel fašizem ničesar drugega na vesti kakor razmere, ki vladajo danes zopet v sicilskih žvepljenih rudnikih, bi že to zadoščalo, da ga obsodi vse civilizirano človeštvo.

Elita.

Domači in inozemski teoretiki fašizma trdijo, da ima vso italijansko politiko v rokah »elita«, ki stremi po edino pravem napredku italijanskega naroda. Pod to »elito« je mišljena fašistična stranka. Kaj pa je ta stranka? Kako je sestavljena in kakšen je njen notranji mehanizem?

Zadošča, da hodiš z odprtimi očmi po deželi, da vidiš, kdo so fašisti.

Treba pa je razlikovati med oficijelnimi voditelji fašistične politike, resničnimi voditelji in množico fašističnih članov, katerih naloga je, da izvedejo to politiko v poslednji vasi. Na strankinem čelu stoje večinoma »stari fašisti« (t. j. oni, ki so se že takoj spočetka odlikovali v gibanju).

Toda voditelji se kaj hitro izmenjavajo, zlasti strankini tajniki, člani »velikega sveta« in pa tajniki za province. Če preiščemo, po katerih načelih se vrši ta izmenjava, najdemo kaj hitro prave voditelje politike v fašistični Italiji.

Ni težko uganiti, kdo so ti pravi voditelji. Razredna fašistična politika nam jih sama razkrije: to so veleposestniki, voditelji velikih industrijskih zvez in podjetij, in gospodje, ki se v njihovih rokah osredotočuje finančni kapital. Seveda tem ljudem ni treba, da bi sami sedeli na vodilnih mestih. Zadovoljujejo se s tem, da nosijo strankin znak, sicer pa skrbe za to, da so za strankine voditelje in za funkcionarje v organizacijah imenovani ljudje, ki so jim zvesti in vdani.

Fašistično stranko sploh ne moremo imenovati politično »stranko«. Bistvo moderne politične stranke je v tem, da predstavlja gospodarsko in politično interesno skupnost ljudi; v vsaki stranki se po načelu demokracije volijo njeni funkcionarji. Vsega tega pa fašisti ne poznajo. Tam se ne volijo funkcionarji, marveč se imenujejo, razen tega pa je tudi pri sprejemu novih članov vsaka demokracija odpravljena. Od l. 1926. je vstop v stranko zaprt in bo zaprt do l. 1932. Za vzrok navajajo, da se obrani stranka raznih »štreberjev«, v resnici pa si hočejo današnji mogetci ohraniti svoja mesta.

(Zbral in prevedel Talpa)

Vlado Klemenčič:

Delavski otroci

*Mi smo pa od tam doma,
kjer se solnce ne smehlja,
kjer ni tratice nobene,
kjer ni šumice zelene.*

*Mi vsi smo od tam doma,
kjer je daleč do Boga,
do Boga in do Marije
in nebeške kompanije.*

*Tam pri nas je črn dim,
črna fábrika pod njim,
a pod fábriko so rovi,
črni v njih noči in dnovi.*

*Oče naš je pod zemljó,
tam mu duša in telo
v bridkih kapljah krvavita,
dan na dan za nas trpita.*

VI. Klemenčič:

Zenska med frontama

To je bilo v Rumuniji, tam blizu, kjer se Putna izliva v Seret — v vojnem letu 1917. V prvi polovici avgusta so Rusi in Rumuni na tisti fronti Avstrijce pošteno zbili. Vojna črta se je bila v omenjenem odseku sumljivo upognila, zamajala se je vesoljna rumunska fronta od Karpatov do Črnega morja. Ampak nerodni, kakor so bili, Rusi in Rumuni niso znali izrabiti začetnih uspehov. Avstrijci so dobili ojačenja in jih potisnili v nekaj dneh čez Seret. In potem sta se obe armadi zakopali na obalah reke. Prav idealna fronta je bila to, morda bi se ne dala primerjati z nobeno drugo v Evropi. Kmalu je moštvo napravilo še dokaj udobna kritja, kjer smo ostali približno do novega leta, ko so sklenili tisto neumno premirje, in nas poslali k Piavi. Tam pa je bilo drugače, da, ampak ostanimo rajši pri Seretu.

Prav romantično je bilo nekaj časa tam ob tisti šumeči vodi. Reka je bila precej deroča, posebno v srednjem toku, na obeh bregovih pa je bila zarasla z nizkim grmovjem. Ko je po ofenzivi skoro docela potihnilo puškarjenje in regljanje stroj-

nih pušk, smo lahko prav mirno kartali na tratih pred zakopi, čitali časnike, ki smo jih še za čudo redno dobivali, si obirali na solncu mrčes, še peli smo polglasno. Če so nam prijatelji od onkraj vode poslali včasih pozdrav v obliki granate malega kalibra, kar pa se je zgodilo bolj redkoma, nas to ni dosti vznemirjalo. Granata se največkrat ni raztreščila, pogoltnila jo je kaka mlakuška daleč za fronto.

Ponoči je bilo ob reki tako tiho, da smo se včasih sredi tega molka spogledali: Kje smo? Ali smo na fronti ali doma na vasi? Legli smo včasih vrh okopov, poslušali plivanje vode pod seboj in se pogovarjali o domu. Često smo slišali daleč, daleč od onkraj Sereta kratek vrisk, morda so kozaki plesali svoj ples in ga spremljali z vzkliki. Malokdaj je kdo v daljavi sprožil puško. Straže, ki so se v mesečnih nočeh vračale v zakope, so pripovedovale, da so slišale slavce.

Zdelo se nam je, da sta se obe armadi sprijaznili z mislijo, da je tako vojskovanje prijetno in koristno. Seveda — če bi ne bilo pred nami sredi šumečega Sereta otoka.

Ležal je sredi reke, skoro bliže nam kakor nasprotnikom. Bil je morda kilometer dolg in zarasel z drevjem. Zdel se nam je kakor neznana dežela. Že od prvega dne smo gledali nanj in čakali, kdaj se izmed drevja pokaže rumunska kapa ali kozaška kučma. Ampak nič se ni ganilo na otoku, le kaka vodna ptica se je spreletela nad njim. Bili smo uverjeni, da ni na njem človeka.

Dokler se ni začelo vzdolž vse fronte šušljati, da je na otoku živo človeško bitje, pomislite — da je na otoku ženska! Nekateri so jo, pré, videli, kako je v mesečni noči zajemala v sencí gostega grma iz Sereta vodo, drugi so pripovedovali, da so jo opazili podnevi, kako se je skrivala za gostim drevjem. Da je črnolasa in oblečena v modro krilo. In da si kuha — tanek, komaj viden steber dima da se včasih dviga iznad gošče. Fronta je šepetala o ženski na otoku kakor o nekem odkritju in skrivnosti. Spočetka je vedelo za novice le moštvo. In kakor da doživlja čudež, je govorilo samo o tem. Da, ženska! Ženska med frontama!

Kako so vojaki oprezovali izza okopov, da bi ugledali le košček njenega krila, kako so se v jasnih nočeh plazili do vode in napenjali oči! In če je na otoku veter nalahno zganil drevo, ali je val pljusnil v vejo, visečo nad vodo, da se je zazibala, so jo že videli, čeprav le v domišljiji. Moj Bog, koliko časa že niso videli ženske! Sedaj jo lahko vidijo. Pol rumunske fronte je takrat živelo od ženske na otoku. Pol rumunske fronte nam je zavidalo naš odsek pred otokom. Ne vem, ali je bilo res, ampak govorili so, da so takrat od drugih polkov v množicah prosili za premestitev k našemu polku. Pred nami je bila pač ženska!

Skrivnost ni ostala dolgo last fronte in frontnikov. Prišla je na ušesa višjih oficirjev in samega generala. Prijazni, trebušasti, že nekoliko sivi general z viržinko med

zobmi se je nekega dne pojavil v našem odseku. Pomislite, general je prišel med nas! Prav na nasip si je upal, legel na trebuh in gledal skozi daljnogled na otok. Smeje se je pogovarjal z oficirji in še z vojaki je izmenjal nekaj prijaznih besed. Kaj bo? smo se izpraševali. Ofenziva? Eh, ofenziva! Žensko je prišel gledat! Še general bi rad videl žensko. Morda jo je pa videl. Daljnogled ima.

Ali veste, da ni ostalo pri šalah. V temni noči sta priškripala iz zaledja dva voza s čolnom. Bil je prav močen, globok, z železom obit čoln. Za dvajset mož.

Torej bo vendar ofenziva! Rekli so nam, da bo podjetje. Povelje je bilo, v eni naslednjih noči zavzeti otok. Dvajset mož menda zadostuje. Sicer je bilo res. Zakaj bi ne zasedli otoka? V strategičnem oziru bi nam menda res lahko koristil. Bog ve, kaj se še pripravlja. Bolje drži ga, ko lovi ga. In sploh: poveljstvo ne mara nobenih skrivnosti, nobenih prikazni, kar bi moštvo vznemirjalo. Rekli so nam tudi, da je povest o ženski na otoku bajka, ampak moštvo je bilo slej ko prej prepričano o nasprotnem. Prav je imelo!

Podjetja naj bi se udeležili sami prostovoljci, ki znajo tudi veslati. Z izbiro pa je bil križ. Nalogo je imel izvršiti drugi bataljon. Ampak javil se je ves bataljon, osem sto šestdeset mož. To je bilo preveč, odločno preveč. Izbranih je bilo torej le dvajset srečnikov, ki naj bi se popeljali na otok, štirideset pa naj bi jih čakalo za drugo in tretjo vožnjo, če bi prva dvajsetorica ne zadoščala.

Komaj smo pričakali, da se je mrak zgostil, in je bilo ukazano, naj stopimo v čoln, ki je bil že privezan ob vodi. V koledarju je sicer kazalo polno luno, a nad nami so potovali oblaki. Le za hip nas je včasih obsvetila mesečina. Nevaren se nam je zdel ta naravni reflektor, pa kdo bi čakal ugodnejše prilike.

Zaplivkala je voda, ko smo stopili v čoln in odveslali od brega. V začetku je šlo prav po sreči. Ampak veslači niso bili od poklica. Ko smo dospeli v sredino toka, je čoln zaplesal kakor igrača. Držali smo se za rob v strahu, da se ne prevrnemo. Veslači so veslali vsak v svojo stran. Čoln pa se je vrtel zmeraj hitreje, voda ga je zanašala zmeraj niže. Zdajci se je izza oblakov prikazal mesec. Zaneslo nas je že precej daleč na spodnji konec otoka. Veslajte, nerode nerodne! je vzklikal narednik, veslajte proti otoku! Bilo pa je že prepozno. Nemogoče je bilo veslati proti struji. Na nasprotnem bregu je zaropotala strojnica. Plink, plink, so pele krogle nad nami. Strojnice so pomagale puške. Radovedno je prisluhnila fronta nočnemu nemiru. Naš čoln pa so gnali valovi vedno niže, dokler nismo po srečnem naključju zapluli v mirnejšo obrežno vodo in pristali. Potegnili smo čoln v grmovje in se vrnili k polku, kjer so nas sprejeli s smehom in porogom.

Da, ampak general se ni dal oplasiti. Najboljši plavač v polku naj se javi! Ponudilo se je okrog sto najboljših plavačev. Izbrali so čokatega, mišičastega fanta, Bosanca. Vojaki niso bili zadovoljni z izbiro. Zakaj naj bi šel ravno Bosanec? Bosanec na otok? K ženski? Če pojde, se ne povrne več.

Tako je tudi bilo. Privezal si je sveženj z obleko in pištolo na hrbet in zaplaval v poznem večeru na otok. Razločili smo, kako se je tam potegnil iz vode in izginil v goščavi. Ukazano mu je bilo, naj pregleda otok in se vrne prihodnjo noč ob istem času.

Napočil je drugi večer. Čakali smo ga zaman. Podnevi smo gledali pozornost na otok, oficirji so prinesli daljnogledne in vestno preiskovali goščavo. Zaman.

Minilo je teden dni, Bosanca ni bilo nazaj.

Vojaki so nevoljno govorili o stvari in godrnjali, kakor kaki užaljeni ljubavni tekmeči. Ali ni bila to ljubosumnost? Če priznamo, da ljubosumnost je in živi, potem je bila to ljubosumnost. Ves polk je gorel v ljubosumnosti, pol rumunske fronte.

Minilo je štirinajst dni, Bosanec se ni vrnil.

Kača ga je pičila in je umrl na otoku, so se nekateri tolažili. Res, kač je bilo dosti ob reki. Bog ve, ali strupenih? Morda so ga ustrelili Rumuni, ko je stikal po otoku. Morda, ampak nihče ni prav verjel temu ugiбанju. Bosanec se ima najbrže dobro pri ženski! Zdaj sta na otoku dva človeka. Dva, moški in ženska. Sama sta. Že štirinajst dni. O vsem tem ni hotel nihče niti govoriti. Vojaki so stiskali pesti. Če bi dobili Bosanca, bi se mu ne godilo predobro.

Zopet je prišel general v naš odsek. Ni žvečil viržinke, kar je pomenilo, da ni dobre volje. Ali bo nova ofenziva? O, sedaj bi planili vsi, življenje bi tvegali, čeprav za nič, samo da ubijemo skrivnost, ki za enega ni več skrivnost. Povest o tisti ženski se nam ni zdela nič več lepa in vabljiva. Kakor bi nam bilo prej na dnu zavesti žal, če bi zasedli otok, čeprav smo bili radovedni, kaj je na njem, tako smo bili sedaj vsi ene misli, da je treba otok imeti. Nismo marali skrivnosti, ki jo je oskrnil Bosanec.

Ni bilo treba dolgo čakati. Pol bataljona je dobilo povelje, da se na osmih čolnih popelje na otok, ga zasede in napravi na njem utrieno oporišče. Nalahno je pršel dež, ko so čolni neke noči odrinili od kraja. Tokrat so veslali pjonirji. A tudi Rusi in Rumuni so še izza prvega ponesrečenega poskusa budno pazili na nas iz svojih postojank onkraj Sere-ta. Še niso desetkrat udarila vesla, ko so šinile v noč rakete, zaregljale strojnice. Nad reko in otokom pa so začeli treskati šrapneli. V čolnih so

zastokali prvi ranjenci. Naprej! je kričal poročnik v zadnjem čolnu in dvignil pištolo. Ogenj je bil vedno hujši, nasprotnik je nameril vse dosegljive cevi na ta odsek. Prispeli smo do otoka in se izkrcali. Kakih dvajset mož, mrtvih in ranjenih, je obležalo v čolnih, nekateri so že med vožnjo popadali v vodo. Ogenj ni ponehal, še hujše je padalo po nas. Na otok pa so začele sekati težke granate. Dospeli smo skozi goščavo na nekako jaso in začeli kopati kritja. Pa ni bilo miru. Še vso noč je treskalo med nas in redčilo naše vrste.

Ko se je zdanilo, je ogenj nekoliko ponehal, nad nami pa je zakrožilo nasprotnikovo letalo. Zdelo se je, da nasprotnik nikakor ni zadovoljen, da dobi otok gospodarja. Morda pa se boji ofenzive v večjem obsegu?

Nas seveda vse to ni mnogo zanimalo. Na naša ušesa je vpila bolečina ranjencev, ki jih je bilo treba spraviti čimprej čez reko in v zaledje. To smo storili naslednjo noč. Mrtve smo pokopali na otoku.

Skoro zamrla je v nas misel na skrivnost otoka, ki smo ga končno dobili v roke. Ampak otok je bilo treba preiskati. Nasprotnikom je bilo očitvidno zmanjkalo volje, da nas preženejo z dobljene posesti, zato smo naslednji dan v rojni črti pretekli na otoku vsak grm, ne da bi našli človeka ali le sled o človeku.

Tretji dan je narednik prve čete opazil na dnu izsušene mlake vtisnjeno boso nogo. Bila je prav mala ženska noga. Preiščimo okolico! Iskanje ni ostalo brez uspeha. V neki globoki kotanji je bil kupček pepela in izoglenelih drv. V bližini pa se je izmed gostih vej pokazala votlina. Ali je tu notri ona ženska? In Bosanec? Dva podoficirja sta z naperjenima pištolama zlezla v votlino. Vsi smo tiščali za njima: Je notri?

Da, notri je bila. Sama. Sedela je sključena v kotu in gledala kakor mačka.

Pol bataljona se je zgrnilo okrog brloga, zakaj v njem je bilo prostora komaj za tri ljudi? Naj pride ven! Dajte jo ven! Prostor, drugače ne moremo ven! Podoficirja sta potisnila žensko iz jame.

Ženska! To je bilo dekle. Črno-laso, črnooko dekle, vitko, visoko in vendar zapeljivo bujno. Njeno raztrgano bluzo so napenjale oblike okroglih, belih grudi, franžasto kri- lo ji je opletalo okrog lepih nog, ko se je opotekla med nas. Pol bataljona je onemelo v začudenju. Da, to je tista ženska, o kateri je sanjalo pol rumunske fronte. Ali ni prav takšna, kakršno smo si bili zamislili v najskritejših trenutkih, ko smo sanjali dolge dneve in noči ob šumečem Seretu? Prav takšna je. Morda bi bil eden ali drugi imel na njej rajši modre oči in ne tako črnih cigajskih las. Morda, ampak drugače je takšna, kakršna ne bi mogla biti drugačna.

Kdo je in kaj dela na otoku? Vpraševali so jo po laško in rusko, po nemško in hrvaško. Romanesti! Romanesti! je vzklikala deklina in sovražno pobliskavala z očmi. Nihče ni znal rumunski.

Bi poklicali tolmača? Ah ne. Saj jo moramo odpraviti k polku. Tam naj si pomagajo z njo, kakor morejo. Toda, kje je Bosanec? S pomočjo raznih znamenj je razumela, po kom jo vprašujejo. Nasmehnila se je, pokazala zdrave, bele zobe in zamahnila z roko proti nasprotnemu bregu. Njene oči so se otožno zagledale v označeno stran. Pol bataljona se je zganilo in vedelo, da bi rada šla za njim, če bi bilo mogoče. Kdaj je odšel?

Pokazala je tri prste. Pred tremi dnevi torej, ko smo zavzeli otok, je pobegnil k nasprotnikom.

V prvem mraku so zapljuskala vesla in pognala čoln z lepo ujetnico na našo stran k polku in potem dalje k generalu. Razen našega bataljona

je bilo le malo frontnikov tako srečnih, da so jo videli. Ne vem, kaj so pri štabu izvedeli od nje. Vedel sem, da je ne bodo ustrelili, kakor so napovedovali nekateri. Ostala je pri štabu. Podnevi je pomagala v oficirski kuhinji, zvečer pa je zabavala oficirje s plesom in petjem. Plesati je, pré, znala nebeško. Pravili so, da je pustil general ves svoj razum in vso svojo strategijo pri njej. Zato je menda tudi izostala velika ofenziva proti Jasyju, Kišinevu in Odesi, ki se je prej mnogo šepetalo o njej.

Našemu polku so izdatno zboljšali menažo, za dodatek pa smo dobivali vsak dan pol litra vina, kar je bilo prej le dvakrat na teden. To je bil gotovo general tako naredil, saj

mu je bil naš polk ujel lepo ptičko na skrivnostnem otoku.

Ampak rumunska fronta je postala dolgočasna. Ni bilo nikjer več nobene skrivnosti, vse se je zdelo kakor na dlani pred nami, še premirja, ki so ga pozneje sklenili, nismo prav nič želeli. Vedeli smo, da bi nas potem poslali k Piavi, kar se je tudi zgodilo. Otok pa je ostal sredi Sereta sam samcat, toda nič več skrivnosten. Skoro vse drevje so mu bili posekali, razkopali mu deviško zemljo. Opustošili so otok, iz lepe Rumunke, ki je bilo vanjo zaljubljene pol vesoljne rumunske fronte, dokler je bila še krepostna vila v goščavi na otoku, pa so napravili vlačugo.

Delniške družbe, karteli, koncerni, trusti in skupine

(Po Heinerju Lotzeju priredil Talpa)

Vsak delavec je gotovo že neštokrat slišal besede, ki smo jih napisali za naslov naše razprave; zavedajoč se, da značijo razne oblike organiziranega kapitala, se bori proti tem oblikam. Celo med intelektualci pa je mnogo ljudi, ki ne znajo razlikovati med njimi. Namen razprave je, da odpravimo vse nejasnosti in da ob svetlimo ves kapitalistični sistem, kakor je organiziran.

Vsak zaveden delavec je ponosen na svojo strokovno organizacijo. Le v skupnosti s svojimi sodruzi se more boriti ne samo za boljše življenske in delovne pogoje, marveč tudi za boljši družabni red. Sam ne opravi ničesar — v organizaciji pa so skrite vse skrivnosti uspehov.

Kakor delavec pa zna ceniti važnost organizacije tudi kapital. Njegove organizacije imajo namen, da utrde interese privatne lastnine, da branijo kapital pred delojemalci. Če se hoče delavec uspešno boriti, mora

dodobra poznati današnjo organizacijo kapitala — sicer strelja v prazno.

Kapital ni bil zmeraj tako organiziran, kakor je danes. V zgodnji kapitalistični dobi je vladal *liberalni kapitalizem*, čigar načelo je bilo: vsakdo naj si sam pomaga, kakor si zna in ve, naj si kopiči bogastvo, država oz. družba se ne sme v njegovo početje prav nič vtikati. Liberalni kapitalizem je bil zgrajen na svobodni konkurenci; v tej konkurenci je močnejši prosperiral, slabši propadel — tak je pač zakon narave.

Kmalu pa se je izkazalo, da je svobodna konkurenca škodovala tudi močnejšemu: da bi uničil svojega nasprotnika, je moral zniževati cene blagu — v svojo škodo. Dobiček bi bil večji, če bi mu ne bilo treba konkurirati. Zato stremi vsak kapitalist nujno po tem, da se konkurenca vsaj zmanjša, če je že ni mogoče popol-

Frans Masereel:

Velemesto

noma odpraviti. Konkurencu pa je mogoče odpraviti na dva načina: 1. da uničim nasprotnika, 2. če se mi to ne posreči, da se z njim pogodim in zvežem. Tako so nastale med kapitalisti razne pogodbe, družbe; na mesto liberalnega kapitalizma je stopil *monopolni kapitalizem*, ki izločuje konkurencu in ki skuša popolnoma obvladati ves trg.

Konzument je imel od konkurence dobiček. Organizirani kapital pa je kolektivna sila, navadnim očem nevidna, ki pritiska na konzumenta. V naslednjem podajamo nekaj oblik organiziranega kapitala.

1. Delniška družba (d. d.) (nem. Aktiengesellschaft)

Konkurenčni boj med podjetniki ni nikak plemenit boj, ki bi se vršil zato, da bi imele široke množice korist, marveč je prav tako trd boj kakor boj za obstanek v naravi. Vsako podjetje se skuša razviti na škodo drugega, ki izdeluje isto blago, v večje in zopet večje. Kdor ne napreduje, nazaduje — to načelo velja tudi v gospodarstvu.

Razviti podjetje v večje pa ni lahka stvar. Za vsako povečanje je treba denarja. Res je: vsak podjetnik da del dobička zmeraj na stran, da ga investira v podjetje, a to gre le počasi. Pride trenutek, ko je treba naenkrat povečati podjetje, ali pa si izgubljen.

Kje dobi sedaj podjetnik potrebn denar? V bankah zahtevajo previsoke obresti, posameznik, pri katerem bi si ga izposodil, nima na razpolago tolikega kapitala. In tu je našel kapitalizem izhod: če ne more dobiti podjetnik denarja od posameznika, tedaj zbere potrebno vsoto od mnogih ljudi, izmed katerih prispeva vsakdo nekaj. Seveda pa zahteva vsak tak posameznik v podjetju neke pravice. Tako nastane delniška družba. Kdor prispeva, je delničar, ki dobi za denar delnico (navadno po 100, 500 in 1000 Din). Delnico more

vsakdo kupiti, lahko pa jo vsak na berzi tudi proda.

Kadar se skliče občni zbor delničarjev, ima tam vsak delničar glas. Na občnem zboru se razdele dividende (čisti dobiček podjetja).

Da kdo kupi delnice tega ali onega podjetja, so razni vzroki. Najčešče jih kupi, ker meni, da mu bo denar, naložen v podjetju, donasal večji dobiček kakor pa v banki. Najčešče pa pokupi delničar delnice, da bi si pridobil v podjetju če ne odločilne besede, pa vsaj vpliv. Kdor namreč dobi na občnem zboru s svojimi in z delnicami svojih prijateljev in somišljenikov odločilno besedo, more delegirati svoje zaupnike v nadzorstveni svet, ki zastopa vse delničarje in ki daje splošne smernice za delo v podjetju.

Vsaka delniška družba ima sledeče organe:

a) *občni zbor*, kjer ima vsak delničar pravico glasovanja in volitve v nadzorstveni svet, določitev absolutorija in priznanje dobička ter izgube;

b) *nadzorstveni svet*, ki izvaja kontrolo, daje navodila za delo v tovarni in zastopa vse delničarje;

c) *ravnatelj* izvaja sklepe in vodi podjetje.

2. Karteli

Zmisel vsega današnjega družabnega reda je, da dela vsak podjetnik za *dobiček*, ne pa morda za korist splošnosti. To je treba poudariti, ker predstavljajo nekateri krogi velepodjetnike prav radi kot — dobrotnike človeštva. Prav radi dobička podjetnik racionalizira podjetje, radi nje ga ga skuša tudi razširiti, da bi dobil čim večji trg. Pri tem pa pride seveda vsak podjetnik z drugim, ki izdeluje isto blago, v hud konkurenčni boj. Obe podjetji se skušata sedaj prehiteti v zniževanju cen. In posledice? Enemu se je mogoče posrečilo, pridobiti večji trg, vsi drugi pa imajo znižane cene, ne da bi uspeli po-

večati produkcijo. Smejoči se tretji pa je konzument.

Kmalu pa začne tudi oni, ki si je osvojil večji trg, obžalovati, da je šel s cenami preveč navzdol. Dobiček bi bil večji, če bi se mu pri starih cenah posrečilo zvišati produkcijo. Toda vsak podjetnik si zna pomagati, drugače bi ne bil podjetnik: kar je dal konzumentu, to dobi zopet od delavca — s tem, da mu zmanjša mezdo ter do skrajnosti izrabi s podaljšanjem delovnega časa njegovo silo.

Vsak podjetnik je tako ustvarjen, da mu ni nikoli dovolj dobička. Menite, da bo sedaj miroval? Ne — in vsa reč se začne po isti poti in z istimi posledicami znova, dokler —. Dokler ne spozna, da je ves konkurenčni boj nekaka samomorilna vojna. Toda če preneha z njim, pomenja to propad. Sedaj je prišel čas, da se je treba z nasprotniki sporazumeti in skupno z njimi izboljšati svoj in seveda tudi njihov položaj — na škodo konzumenta.

Predvsem se je treba sporazumeti, da si podjetniki, ki izdelujejo isto blago, ne bodo več zniževali drug drugemu cen. Določijo se torej enotne cene. Za enotno ceno pa določijo tisto ceno, ki jo predlaga podjetje, ki dela v najslabših okoliščinah (t. j. ki ima slabe stroje, ki je daleč oddaljeno od vira surovin itd.). Če bi se enotna cena ne določila po takem podjetju, bi to podjetje ne podpisalo sporazuma. Toda to dejstvo ima za druge podjetnike še eno prednost: če ima že tako podjetje, ki dela v slabših okoliščinah, pri tem dobiček, imajo tem večji dobiček podjetja, ki delajo v boljših okoliščinah.

Pogodba, ki določa, da bodo vsi podpisani podjetniki prodajali blago po istih cenah, se imenuje *kartel*. Karteli se ustanovljajo, da se izloči vsak konkurenčni boj in da se monopolistično obvlada trg. Kartelirana podjetja diktirajo konzumentu ceno, ki jo ta mora sprejeti.

Včasih pa ne pristopijo vsi podjetniki, ki izdelujejo isto blago, v kartel. To je samo relativni monopol. Tiste podjetnike, ki ne pristopijo, skuša kartel prisiliti k pristopu, ali pa jih skuša s konkurenco uničiti. Poudariti pa je treba še, da ostane vsak kartelirani podjetnik sicer popolnoma samostojen.

Od kartela ima celo najslabše podjetje dobiček, tem večjega imajo — kakor že omenjeno — boljša podjetja. Kam pa sedaj z dobičkom? Podjetnik ga najrajši naloži v lastno podjetje, da ga še bolj razširi, da bi pri stalnih cenah zaslužil še več. Iz tega razvidimo, da je s kartelom odpravljena konkurenca v ceni, ni pa odpravljena konkurenca, ki nastane radi količine blaga in ki je često prav tako huda kakor konkurenca pri cenah; vsak kartelirani podjetnik izmeče sedaj mnogo denarja za drago reklamo, da bi ljudje kupovali blago pri njem.

Tudi taka konkurenca postane lahko neprijetna in končno se pri kartelu zmenijo glede omejitve produkcije; najprej se določi potrebna celotna produkcija in sedaj se začne hud boj, kakšen delež oz. odstotek produkcije bo ta ali oni kartelist dobil. To je sedaj že druga stopnja kartela.

Razen teh dveh omejitev (cene in produkcije) pa si često kartelirane tvrdke omeje tudi trg: ti boš prodajal v tej deželi, jaz v tej. Ta omejitev skuša prihraniti izdatke za transport in tudi reklamo.

Pri kartelih se kmalu pokaže, da ne zadošča samo pogodba, ampak je treba tudi kontrolirati, ali se nasprotnik tudi ravna po njej. To velja zlasti za višino produkcije, ki jo je najtežje nadzirati. Vsak podjetnik skuša na skrivnem drugega prevarati — n. pr., da uvede res »dvojno«
knjigovodstvo itd. Da se to odpravi, se ustanove razprodajne centrale, ki točno nadzirajo vso produkcijo, kajti vsak kartelirani podjetnik sme odda-

jati blago samo tem centralam. Razprodajne centrale sprejemajo naročila in jih razdeljujejo med posamezne podjetnike, dokler ne doseže vsak določene kvote.

V kakšnih okoliščinah pa nastanejo karteli? Jasno je, da ne bo na kartel mislil noben podjetnik, ki ima trdne in zveste odjemalce in ki se mu ni treba bati prevelike konkurence.

Prvi pogoj za nastanek kartelov je, da vzraste v gospodarski enoti več podjetij, ki producirajo isto blago enake kakovosti. Najlaže se dajo kartelirati produkti s tkzv. varnostno znamko; to so navadno kemična, lepčilna in zdravilna sredstva, dalje jestvine, kolonijalno blago in perilo.

Glede vprašanja, ali so karteli »dobri« ali »slabi«, so mnenja zelo deljena. Če hočemo kot marksisti na to vprašanje odgovoriti, moramo preiskati, kako vplivajo karteli: 1. na podjetja, 2. na konzumente in 3. na splošno gospodarstvo. Zavedati se moramo pri tem, da pomenja dobiček enega zmeraj izgubo drugega.

Podjetnikom koristi kartel tem bolj, čim bolj obvladuje trg. Obenem pomenja kartel zanje znižanje rizika. V njem je vsako podjetje skoraj zasigurano — tudi najslabše. Zato kartelirana podjetja navadno ne izboljšujejo strojev. Za podjetnika je seveda zlasti važno, da ostanejo cene na isti višini tudi v dobi krize. Če nastopi taka doba, ostanejo cene nedotaknjene, pač pa se zniža produkcija — sorazmerno pri vsakem podjetju. Tako je v dobi krize zagotovljen sicer manjši dobiček, a dobiček vendarle.

Kartel se sklene samo za nekaj let, redkokdaj več kakor za deset. Nikoli pa ni gotovo, da se bo po preteku določene dobe zopet obnovil, zato se mora vsako kartelirano podjetje pripravljati na eventuelni konkurenčni boj. Razen tega pa se more že preje odpovedati podpis —

kajti ni pogodbe, ki bi se ne dala prelomiti.

Za *konzumenta* je vsak kartel škodljiv. Kartel diktira konzumentu ne samo ceno, marveč tudi kakovost blaga. Prav tako pa je za konzumenta sila škodljivo, da zmanjšujejo karteli v dobi krize produkcijo, s čimer vzdrže visoke cene; namesto da bi z nizkimi cenami zvišali kupno moč, postopajo prav obratno. To pa je v bistvu današnjega sistema.

Ne smemo pa pozabiti še nečesa! Med konzumente spadajo tudi tovarne, ki sprejemajo od kartelov polsurovine, da jih obdelajo. Take tovarne se morajo seveda ravnati po cenah, ki jim jih diktirajo karteli, zato so produkti tem dražji. Tako stane n. pr. v Nemčiji, kjer so tovarne železa kartelirane, tona železa v palicah 137 Mark, dočim v inozemstvu, kjer niso kartelirane, samo 81 Mark. Pri tem ima nemška kartelirana industrija sijajne dobičke, tem bolj, ker je pritisnila tudi na državo, da jo je z visokimi carinami obvarovala pred uvozom produktov nekarteliranih inozemskih podjetij.

In za *splošno gospodarstvo*? Kapitalisti radi poudarjajo, da karteli zmanjšujejo krize. Toda to se dogaja za visoko ceno: kapital se akumulira (zbira) v enih rokah, konzument pa mora blago drago plačevati. Ker so cene previsoke, se morajo revnejši sloji zadovoljevati s slabimi nadomestki.

Za delavca ne pomenja delo v karteliranih podjetjih nobenega dobička, čeprav so ta podjetja najbolj dobičkanosna. Proti združenim podjetnikom pomaga samo eno: tesna organizacija delavstva.

3. Koncerni

Videli smo, da uporabi navadno vsak podjetnik del dobička za to, da nakupi delnice takega drugega podjetja. Navadno seveda nakupi delnice takega podjetja, ki je z njegovim kakorkoli zvezano v produkcijskem

Frans Masereel: Časnik

procesu. To stori zato, da bi dobil v takem podjetju vpliv. Tako nastanejo koncerni, ki so pri nas radi male industrije še malo razviti. Da pa bo organizacija koncernov umljujejša, si oglejmo поближе tak koncern! Za primer si hočemo ogledati nemški koncern Rudolph Karstadt s sedežem v Hamburgu; ta koncern ima po vseh večjih nemških mestih prodajalne, ki v njih lahko kupiš prav vse: obleko, obutev, perilo, jestvine, steklo, posodo, slike, okraske itd.

Centrala v Hamburgu ima štiri oddelke, in sicer:

a) *detajlni oddelek* sprejema naročila od lastnih prodajalnih iz vse Nemčije ter določa, koliko tega ali onega blaga se naj naroči od tovarn;

b) *oddelek engros* nakupuje blago od tovarn; ima za vsak predmet posebnega specialista, ki ve, kakšno mora biti blago, da ustreza okusu publike in da je praktično;

c) *ekspozitni oddelek* izvažata blago v inozemstvo;

d) *oddelek fabrikacija* določa, katero blago se izplača izdelovati v lastnih tovarnah, da bi podjetje ne bilo preveč odvisno od tovarn.

Sedaj pa si oglejmo vsak oddelek поближе. Videli bomo, da ima vsak zopet celo vrsto pododdelkov.

Detajlni oddelek prodaja raznovrstno blago v 91 trgovinah, in sicer 58 ima lastnih trgovin, pri drugih pa je udeležen z delnicami, da ima nanje odločen vpliv.

Oddelek engros ima nebroj central za nakup, a nakupuje tudi za podjetja, pri katerih je koncern udeležen. Prav to donaša koncernu ogromen dobiček, kajti vsaka tovarna se tepe, da bi dobila od njega naročila, zato daje še poseben popust. Večji del tega popusta spravi koncern v svoj žep.

Transportni oddelek izvažata zlasti v Afriko in vzhodno Azijo, ima pa lastno podružnico v Buenos Airesu.

Tovarni šteje koncern 26, in sicer 14 lastnih, pri drugih pa je udeležen

z delnicami. Tako vtakne koncern tudi dobiček pri produkciji in medtrgovini zase.

Ta koncern je prodal v sezoni l. 1929/30. za 450 milijonov blaga ter šteje okrog 60.000 delavcev in nastavljenecv.

Že iz doslej povedanega sledi, da nastajajo koncerni bodisi radi produkcije, bodisi radi trgovine ali pa denarja. Največkrat nastanejo radi produkcije: vsako večje podjetje si želi zasigurati stalno dobavljanje surovin ali blaga pod ugodnimi pogoji. Če more, si zgradi lastno tovarno; ker pa bi moral Karstadt zgraditi preveč tovarn in sicer tudi za blago, ki se ga manje uporablja, zato se udeležuje pri podjetjih, ki tako blago producirajo. Dandanes je zlasti koncernirana vsa železna industrija, ki je udeležena pri rudokopih in električnih centralah, da ji pod ugodnimi pogoji dobavljajo prvi surovo železo, druge pa električni tok.

Radi denarja so udeležena podjetja pri bankah, brez katerih ne more nobeno podjetje prosperirati. Če podjetje ni udeleženo pri nobeni banki, se lahko zgodi, da odpove na pritisk kakega konkurenčnega podjetja banka kredit. Sploh imajo banke v industriji mnogo večjo vlogo, kakor se splošno misli.

Oblike koncernov so tako različne, nepregledne in zapletene, da jih ne moremo vseh opisati. Zmeraj pa je prvotno eno podjetje, ki skuša dobiti vpliv na druga podjetja. To podjetje se imenuje »matica«. *Vsa v koncernu združena podjetja so pravno samostojna, združila pa so se v enoto radi produkcijskih, upravnih, trgovskih in denarnih ozirov.* To bi bila definicija koncerna!

Koncerni so zlasti nastajali v dobi inflacije. Takrat je nastal v Nemčiji znameniti Hugo-Stinnes-koncern, ki je obsegal več kakor 1000 različnih podjetij. Poleg premogokopov, plavžev, strojnih tovarn je imel nebroj parnikov, razen tega pa seveda

tudi kopico časnikov, ki so delali v Nemčiji javno mnenje — v prid koncernu. Kadar se je n. pr. Stinnes pogajal s francoskimi industrijalci in se ti niso hoteli udati, je bilo Stinnesovo časopisje ultranacionalistično; ko je sklenil pogodbo, mu je bil nacionalizem škodljiv in tedaj je, kar čez noč, začelo razglašati njegovo časopisje miroljubnost in človekoljubje. Koncerni so danes gonilne sile vse politike. — Ko je inflacija minula, je nastala za koncerne manj ugodna doba. Tedaj se je začelo rušiti vse, kar ni organično vzraslo.

Kakšne posledice pa imajo koncerni? Organično vzrasli koncerni ima za posledico dvig rentabilnosti posameznih koncerniranih podjetij. Koncern je podoben velepodjetju, ki v nasprotju z malim podjetjem s tehnično in obratno racionalizacijo znižuje stroške izdelovanja in s tem zvišuje dobiček. Razen tega ne poznajo koncernirana podjetja vmesne trgovine, temveč si brez posredovanja izmenjujejo blago.

Vsak koncern ima za posledico racionalizacijo in sicer v dveh smereh. Najprej skuša celotno produkcijo organizirati tako, kakor najbolj ustreza smoternosti, obenem pa razdeli produkcijo na posamezna podjetja. Zato vodi koncerniranje v specializacijo podjetij, s čimer se ustvarja podlaga za fabrikacijo v masah; pri tem izkoriščajo najboljše stroje.

Prav koncerniranje napravlja konec neracionalnemu gospodarstvu, kajti koncerni uničujejo slabša podjetja, vso produkcijo pa združujejo v najboljše opremljenih.

Za delavce in za družbo niso koncerni nobena pridobitev. To že radi racionalizacije ne, ki se vrši na račun družbe in delavstva. (O tem glej vrsto člankov »Kapitalizem in socializem po svetovni vojni«, »Svoboda« l. 1931. št. 6.—10.)

4. Trusti

Videli smo, da ohranijo koncernirana podjetja samostojnost. Včasih

Frans Masereel: Industrijski baron

pa se zgodi, da se taka podjetja odločijo za še tesnejše sodelovanje, da se celo združijo v eno — in tako nastanejo trusti. Pri slednjih postanejo podjetja nesamostojna. Trusti nastanejo navadno iz koncernov in jasno je, da imajo še večjo moč in vpliv na celotno gospodarstvo kakor koncerni.

5. Skupine

Toda tudi s trusti še ni zaključen razvoj koncentracije produkcije ter kapitala. V novejšem času je nastala še višja organizacija, tkzv. skupina. Trusti navadno še ne obsegajo vseh podjetij, ki producirajo isto blago; nasprotno: imamo več jeklenih, petrolejskih in drugih trustov, ki se med seboj bore za nadvlado. Tako imamo n. pr. v Nemčiji dva velika trusta za pomorsko plovo (Hamburg-Amerika-Linie in Norddeutscher Lloyd), dva velika svetovna petrolejska trusta (Standard Oil in Royal Dutch Shell-Anglo Persian) itd.

Frans Masereel: Trust

Taki velikani se seveda samo kratek čas med sabo bore in sicer samo za poizkušnjo. Kmalu se izkaže, da drug drugega ne moreta premagati, in tako nastane med njima strpno stanje, končno pa celo pogodba: v teh deželah prodajaš ti, v drugih pa jaz.

Pri taki tihi pogodbi pa ne ostane dolgo in kmalu se začne skupno delo. Podjetji se sicer ne spojita, marveč se radi skupnih interesov zmeraj bolj prepletata. Tako nastane skupina, ki včasih nastopa enotno, kadar je potreba; n. pr. kadar gre za interese petrolejske industrije napram drugim industrijam, nastopita oba omenjena trusta skupno. Treba

pa je seveda vedeti, da nastopata skrivno, da tega širša javnost ne vidi. V gospodarstvu se vrši namreč vse — za kulisami.

6. Delavci, proti organizaciji kapitala postavite organizacijo dela!

Kapital se organizira, ker hoče vladati. Nastane pa vprašanje, ali je že danes dosegel kapital višek organizacije, ali pa se bo organiziral še dalje. Reči moramo, da se bo organiziral še dalje in da bo našel še nove oblike organizacij. Danes vkljub vsem kartelom, koncernom, trustom in skupinam še zmeraj ni odpravljena konkurenca, ker je še mnogo ma-

lih podjetij, ki so samostojna. Prav tako pa ustvarjajo tudi današnje oblike organiziranega kapitala nove razvojne možnosti.

Koncentracijo kapitala je predvideval že Karl Marx. V svojem delu »Kapital« pravi: Ko je izvršena prva stopnja koncentracije, ko so postali delavci proletarci, tedaj »dobi nadaljno podružabljenje zemlje in produkcijskih sredstev novo obliko. Oni, ki je sedaj razlaščen, ni več delavec (ta je namreč postal že na prvi stopnji koncentracije kapitala popoln proletarec, ki nima razen delovnih rok ničesar), marveč sedaj je razlaščen že kapitalist, ki pa še zmeraj izrablja delavstvo, ki ga zaposluje. Ta razlastitev se izvrši po zakonih kapitalistične produkcije s centralizacijo kapitala. Močnejši kapitalist zavladava nad drugimi, manj močnimi. Roko v roki s to centralizacijo ali razlastitvijo mnogih kapitalistov, ki jih razlaste nekateri močnejši, pa se razvija kooperativna oblika delovnega procesa zmeraj bolj in bolj; obenem se skuša ta delovni proces izboljšati z znanostjo, razen tega se po načrtu izrabljajo vsa naravna bogastva... v mreže svetovne trgovine se zapletajo vsi narodi in kapitalizem dobi tako značaj internacionalnega režima.«

V teh genijalnih stavkih je napovedal Marx ves razvoj kapitalistične koncentracije. **Videli smo, da se tu ni koncentrirala posest na produkcijskih sredstvih, marveč le oblast nad produkcijskim procesom.** Z dru-

gimi besedami: posamezni kapitalist ostane sicer lastnik tovarne in strojev, toda močnejši, ki vodi koncerne itd., pa uravnava in mu predpisuje produkcijo.

Karl Marx slika nato v naslednjih stavkih posledice koncentracije: Radi nje narašča »boda, tlačjenje, suženjstvo, izrabljanje, a tudi odporost delavskega razreda, ki ga je zmeraj več in ki se prav v kapitalističnem produkcijskem procesu izšola, združuje in organizira. Centralizacija produkcijskih sredstev in podružabljenje dela pa bosta dosegla točko, ko ne bosta več možna v kapitalistični obliki. Zato bosta to obliko raztrgala.«

In če vse to premislimo, moramo reči, da velja za delavstvo sledeče:

1. V obrambo svojih interesov morajo zgraditi delavci strokovne organizacije in pridobiti vanje poslednjega delavca. Te strokovne organizacije morajo biti enotno organizirane, če se hočejo z uspehom boriti proti enotno organiziranemu kapitalu.

2. Ker je kapital organiziran internacionalno, mora biti tako organizirano tudi delavstvo.

3. O organizaciji kapitala mora biti delavstvo dobro poučeno. Zato mora zgraditi tudi kulturne organizacije, kjer se šola v marksističnem pravcu.

4. Braniti mora svoje interese tudi v državi (socijalna zakonodaja!), kajti tudi kapitalisti skušajo doseči zakone, ki so njim v prid.

GLASOVI IZ NAŠIH REVIRJEV IN FABRIK

Jurij Arh, tajnik Zveze rudarjev:

Trbovlje

Kateri Slovenec, bodisi doma ali v tujini, ne pozna tega imena, ki krije v sebi vso Golgato slovenskega proletarijata? Če vprašas rudarja Slovenca bodisi v Westfaliji ali Belgiji ali v Franciji ali na Holandskem ali v U. S. A., odkod je, ti bo gotovo odgovoril: Iz Trbovelj. Vsaj pred vojno in še nekaj let po njej je bilo tako. Danes, ko so zaprte vse meje, ko je brezposelnost po vsem svetu velika, ni mogoče hoditi več našim rudarjem po svetu s trebuhom za kruhom: ostali so doma, brezposelni so doma, ime »Trbovlje« pa tvori stalno rubriko v naših dnevnikih.

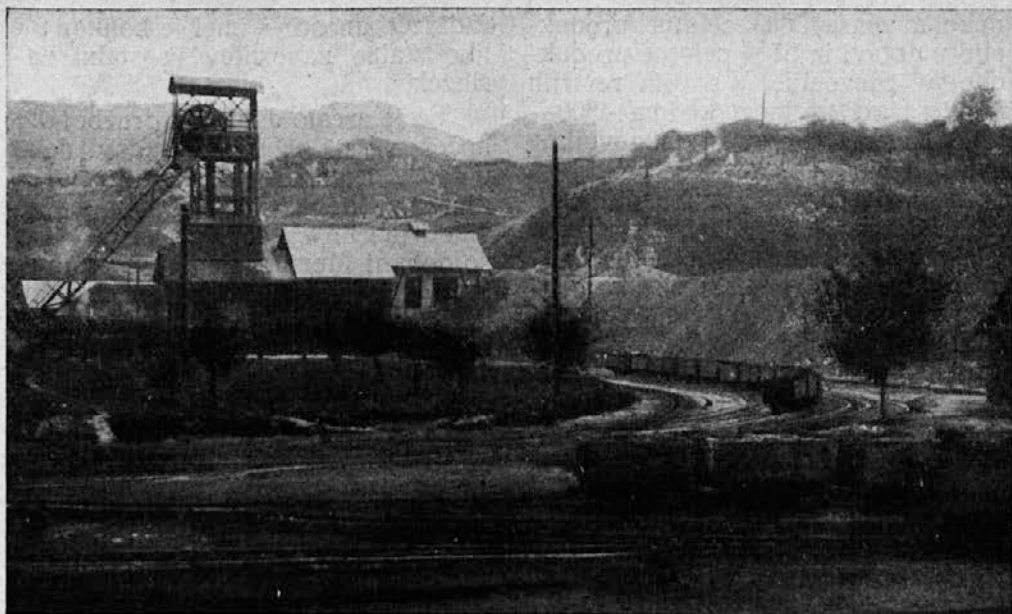
Trbovlje, Zagorje, Hrastnik! Do poslednjega časa so bili ti kraji prva etapa vstopa v življenje desetstisočev slovenskih delavcev, ki jim je postalo domače ognjišče preozko, ki so morali po kruh v industrijo. In ker druge industrije pri nas ni mnogo bilo, so šli v rudnik. V prejšnjih časih je kmečki oče s številno družino komaj čakal, da mu sin doraste, da ga bo mogel dati h »knapom« v Trbovlje, dočim je kmečka mati prav tako težko čakala, da se ji hčerka omoži na »rudnik«, da bo vsaj preskrbljena. Kajti majhna so naša polja po Dolenjskem in po hribih, trdo je treba delati na njih in kolikokrat — brez uspeha. In prav tako so pred vojno prezadolženi kmetje zapustili

bajto in plug, se preselili v sajaste revirje črnega diamanta ter se »živi zarili v zemljo«, da bi se gospodarsko opomogli.

Trbovlje, Zagorje, Hrastnik! — Pred vojno so bili ti kraji upanje prezadolženih in z otroki blagoslovljenih malih kmetov. Koliko nad so stavili v te kraje: kakor da bi bili revirji obljubljeni dežela, kjer se pretakata med in mleko. Bilo je to hrepenenje kruha lačnih in sveta željnih. In prav v tem je najgloblja tragika! Mnogo mladih delovnih sil so vsrkali naši revirji, mnogo so jih izvrgli — po bridkem razočaranju, da se za tako nevarno in težko delo reže pretanek kos kruha. In naši rudarji so šli dalje, šli so na Westfalsko, v Ameriko, Nizozemsko itd. — v nova trpljenja in v nova razočaranja.

Drugi so ostali, dokler jim ni borba s podzemskimi silami predčasno pretrgala niti življenja. In razen tega: koliko je širom Slovenije ljudi, ki so izgubili v rovih ali zdravje ali ude. Ko bi znali naši potoki: Medija, Trboveljščica in Boben pripovedovati, tedaj bi moral vsakdo spoznati, da je naša dolina dolina prekletstva — ne pa obljubljeni dežela.

In prišla je racionalizacija, premog se je začel kopičiti. Svetovni trg je prenasičen. In Trbovlje so postale še vse bolj simbol in sinteza

Trbovlje: Savski rov; od tod prevažajo premog na separacijo *Toto Čiro Böhlin*

trpljenja našega industrijskega delavstva. Tu je strnjeno vse, kar karakterizira bedo slovenskega proletarijata: slabe plače, praznovanja brez kruha, slaba stanovanja, redukcije, nesreče, mnogoštevilne družine, bolezn.

Trboveljska premogokopna družba — TPD — je lastnica revirjev. Ima 6 rudnikov (Trbovlje, Zagorje, Hrastnik, Huda jama, Rajhenburg in Kočevje) ter zaposluje v njih 6.590 delavcev z 12.555 svojci: 19.145 oseb je odvisnih od nje... V Trbovljah dela ali ne dela 3.255 delavcev, ki imajo 5541 svojcev: črni dijamant vlada samo v njih 8796 osebam. Število delavcev je danes za nekaj sto manjše, kakor je bilo l. 1913., delajo v presledkih, a storitev je, kakor bomo videli, večja. To je posebno poglavje o naponu vseh sil v delavcu! Največ delavstva je bilo zaposlenega l. 1925.: tedaj ga je bilo 9.686. Leta 1926. je družba dovršila racionalizacijo, kar je imelo za posledico odpust 2.700 delavcev, ki so se izselili

v Francijo in Belgijo. Delavstvo, ki je ostalo doma, pa preživlja od tega časa udarec za udarcem: radi racionalizacije in zvišane storitve posameznika, je produkcija zmeraj večja, na drugi strani pa od leta do leta pada konzum premoga. To ima za posledico zmeraj nove redukcije, zmeraj večjo brezposelnost.

Kako vpliva racionalizacija dela na produkcijo, naj pokažejo sledeče številke! L. 1913. je 6833 zaposlenih produciralo 1,349.000 ton premoga ali na »ših« in delavca 600 kg. Leta 1930. pa znaša produkcija pri 6547 zaposlenih in pri 210 šihih letno 1,415.000 ton ali na ših in delavca 900 kg. Posamezni delavec nakoplje danes torej na ših 33% premoga več kakor leta 1913. Jasno je, da pomenja to popolno izmozganje delavčevih sil. A kaj je dala družba za to zvišano produkcijo delavcu? Plače so danes za 14,5% manjše kakor leta 1913.

TPD je gotovo največja premogokopna družba v državi. Njena pro-

dukcija znaša 38% celotne produkcije v državi in 85% celotne produkcije v Sloveniji. V svojih revirjih koplje rjavi premog, ki ima 4500—5500 kalorij. Poleg premogovnikov ima družba v Trbovljah še veliko tovarno za cement, ki zaposluje nekaj stotin delavcev. Njen delniški kapital znaša 200 milijonov Din, a vrednost premičnin in nepremičnin se ceni na 300 milijonov zlatih Din. Na dividendah, ki gredo večinoma v inozemstvo, izplača družba svojim delničarjem letno 25—45 milijonov Din. Letni promet TPD je znašal leta 1929. 409 milijonov Din. Te številke povedo mnogo, povedo vse.

Iz številk razvidimo, koliko premoženje so nakopale od l. 1876., ko se je pričela družba ustanovljati, pridne, žuljave roke slovenskega rudarja družbi. Ta rudar pa ima za plačilo samo tisto, kar smo uvodoma povedali. Pa, če je delavec pred vojno trpel in garal, je imel vsaj eno — če mu je bila usoda mila, da se ni ponesrečil ali pa prehitro onemogel

radi izčrpanosti — imel je kolikor toliko stalno zaposlitev in stalni zaslužek.

To je zrcalo današnje družbe! Če hočeš videti uživanje sadov dela, pojdi v Ljubljano, Dunaj in Pariz, kjer žive delničarji — če pa hočeš videti plačilo za delo, pa pridi v našo dolino! Menim: slep bi moral biti, brez uma in srca, kdor bi v naši dolini ne spoznal bistva današnje družbe.

Zakaj vse to? Ni treba trditi, da je kapital postal krivičen, kajti kapital sploh pravičen biti ne more. — Vzroki leže drugje: tista sila Dela, ki obrača skale pod zemljo, se še ni dokopala do spoznanja, kolika moč je v njej, če bi posameznik zavrgel strah in nevednost, če bi prezrl svoj lastni egoistični »jaz« in ga nadomestil z odrešujočim »Mi«. Če bi se to zgodilo, bi glad prenehal.

Ne! V tarnanju ni rešitve. Tudi ne v usmiljenju, s katerim nas obkladajo meščanski časopisi in ki ga

Trbovlje: Skupina rudarjev odhaja na šiht

Foto Čiro Böhm

mi odklanjamo. »Ne na vrata usmiljenja, *na vrata pravice trkamo*, da se nam odpro na stežaj«, kakor je rekel naš Cankar. In zato odmevaj po naših revirjih, po Trbovljah — in Trbovlje so postale danes vse de-

žele Žapada in Amerike — poslednji SOS klic: Dvigni se velikan Dela! Delo, organiziraj se!

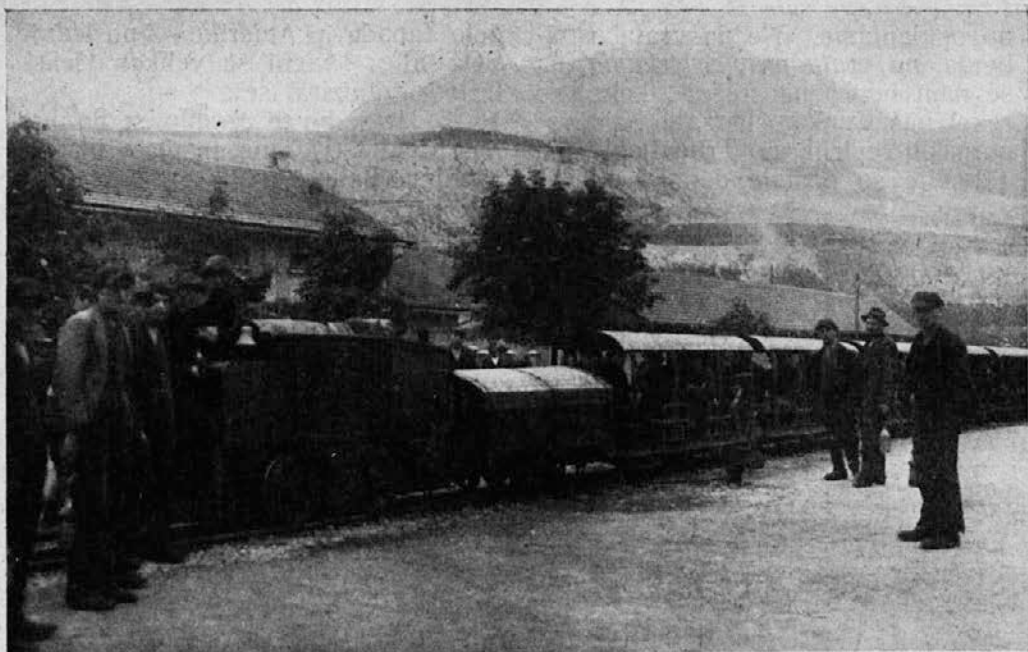
Kadar se bo to zgodilo, se bo dolina prekletstva izpremenila v blagoslovljeno dolino.

France Kozar, rudar

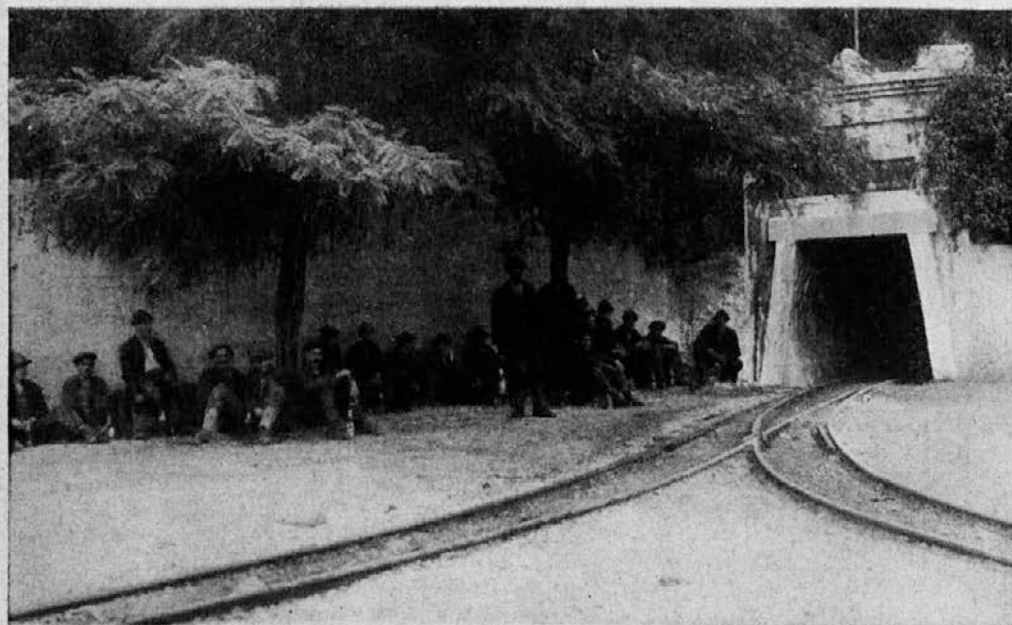
Sebi in tebi, moj kamerad

(Iz cikla »Pod zemljo«)

Jaz v vsak večer
v molitev tiho in spokojno
iztiskam iz duše svojo grozo in nemir
teh dni v zarje
vstajajoče,
padajoče;
jaz v vsak večer in jutro
pojem ulicam in cestam,
ki vodijo v brezbrežja šir in dalj.
Jaz sem venomer čuječ signal,
ki svojim kameradom z vseh zemelj
v plamteč in krut poziv
v duše in srca polagam svoj utrip.
In vem: to zelenilo gozdov, planin
naše dežele majhne in prelepe,
— o to vem tak trdno in globoko,
kakor mehko je v meni —
da nam spočne pomlad majsko alelujo.
O moj dragi kamerad —
jaz vedno, venomer
s svetilko jamsko določujem svojo pot
in smer
polarnih razodetij iz globin,
jaz vekovečno, v brezkončje svojih dni
skozi šahte naših jam
pojem ulicam in cestam
moj in Tvoj novi solnčni dan.

Trbovlje: Vlak pred odhodom v jamo. Vsak vlak odpelje približno 200 rudarjev
Foto Čiro Böhlm

Trbovlje: Ležeči rov. Rudarji čakajo na vlak
Foto Čiro Böhlm

Pesem etaž, dnevnih kopov in štircev

iz Dobrne, Bora, Solina etc.

I.

Nekje v neskončju, visoko v oceanu neba
solnce visi
in vekovečno tiktaka iz vzhoda na zapad.
Brezbrežne povodnji poletnih vročin
čez vsa ozemlja drvilo, režejo brazde
v telesa človeških armad,
(in je hudo grebsti za mislijo,
da so za ljudi rivijere, rivijere,
da so za ljudi solnčne kopeli
po štircih, dnevnih kopih,
da so za ljudi pekoči, vzdušni sokovi
kemičnih fabrik, laboratorijev in arzenalov).
Jó, duša človeka,
srce človeka,
truplo človeka,
je razklano na dvoje sorazmernih količin:
to je vriskajoče zdravje iz smrdečih, dušečih globin...
Nekje smejó se in molijo solncu ljudje z višin,
nekje rote se in kolnejo živi mrliči z nižin.
Prešerno smeje se solnce,
poje in godrnja, kolje krvave pozive in
vprašanja,
ki v vseh so ljudeh
za žalost, obup, radost in smeh.

II.

To niso životvorni lki
iz New Yorka, Sahare, Porurja,
so le sive etaže in goreči nasipi
spajajoče stopnice dnevnih kopov
črnih rudarskih revirjev.
Nekje visoko v oceanu neba
solnce visi,
kipi, žari
in peče s peklenko toplino
in se krohoče znoju in krvi
razpaljenih trupel delavskih,
ki režejo svoj kruh si grenak in trd.
To so junaški mravljinč
v bitvi neizprosni v Dela oklepju železnem
s krampi, lopatami ob hunte in katre prižeti,
ki kopljejo, nakladajo, izvažajo, zasipavajo
premog, kamenje, zasip...
In so in smo —
svet nas zbada, da smo barabe
z Dobrne, Neža, Havka,
da smo vprežna živina
z Rtanja, Bora, Solina — in od pavsod.

III.

Visoko v modro in jasno nebo
gori do solnca Njega Očeta vseh enerzij,
nam kriki, vzdihli in pesmi rasto
z naših etaž, kjer noč in dan
po osem, deset in dvanašt ur se pehamo,
bijemo,
tolčemo.
Ob katrah, huntih, vrtačnih mašinah,
in v oklepih bagerjev, vzpenjač, lokomotiv.

Kriki iz dná

(Iz cikla »Pod zemljo«)

Misli z boljo se gnetejo.
Sožitja so src tako bolna in prazna.
Iz hrèpenenj se spoèenjajo kriki,
iz razmesarjenih misli v plamena
mi vstajamo svetli in silni.
Da — v drobovju vseh ozemelj tièimo
mi ponižani živelj Æloveka.
O, da smo bulvar velemest
in èezenj razpet transparent z živimi
slovi:

»Mi smo ljudje bratje hudièevi,
živa golazen podzemljá!
Mi smo poslednji utrip džungel iz davnin,
smo in hoèemo Solnca in Kruha po-
zemskih višin
in pesmi Lepot vstajajoèe bodoènosti!«

Misli krièijo —
v brezbrežje jutranjih zór
naši kriki ožgani drvijo.
In je: življenje je vekoveèni napor
iz globeli Solncu roke razpeti,
krike iz dná v pesem zapeti —
O, da nikoder se misli ne vzdignejo,
le vsi kabli naj stopijo v kontakt!
Vrtalne mašine naj zapoje v obrat!
Hejo — vsa krajišèa rogov naj se spoje,
iz razpoljenih kletev naj zapoje srce,
plameni zla naj ugasnejo,
da iz teh rovnih omrežij in šahtov globin
nastane širina bulvarja pojoèega,
krik in poziv novih nastajanj,
novih oplojanj osvobojujoèega.

Bedno samsko stanovanje trboveljskih rudarjev

Toto Èiro Èòlm

Za kruhom

Rudar Blaž se je dvignil s trdega ležišča. Pogledal je na budilko na mizi.

— Čas je, je zamrmral in se jel oblačiti.

Zraven na starinski postelji je zastokal otrok, tiho, pridušeno. Rudar Blaž se je nagnil k njemu. Nežnost mu je bila v očeh. Pobožal je ličece deteta in vprašal šepetaje:

— Kako je, Tonček? ... Boli?

Otrok je prijel z drobnimi prsti žuljavo roko očetovo in jo stisnil k sebi.

Ne, je odgovoril otrok kratko in se nasmehnil. Bogve kako je ta osemletni otrok razumel, da treba očeta tolažiti, a ne ga pustiti odhajati na težko delo v skrbeh.

Rudar Blaž ga je gledal. Čutil je otrokovo ljubezen.

— Ozdraviš, Tonček ... o, ozdraviš ...

Žena je prinesla zajtrk. Kavoj kruhom. Popil jo je, kruh pa vtaknil v žep. Za malco bo v jami, ko se bo treba oddahnuti.

— Greš po kruh, oče, je vprašal Tonček.

— Po kruh, Tonček!

Tedaj se je oglasila tovarna. Zatulila je medena sirena zateglo, divje, kakor šakal v džungli, ko zasluši plen.

Rudar Blaž je vstal in poiskal kapo. Pri vratih je še obstal, se nasmehnil sinčku, ki je gledal za njim in dejal:

— Adijo ... Priden bodi, Tonček.

Tonček je pokimal z glavo in zakašljaval. Rudar je zaprl vrata.

Okno v pekel je požiralo ljudi. To je bil vhod v podzemeljski svet, v državo premoga. Rudarji so šli osvajat, kakor vsak dan, črne dijamente iz rok nevidnega podzemeljskega gospodarja. Šli so, da izklešejo kruha sebi in svojim, trdega in črnega, ka-

kor je sam premog ... Na zemlji solnce, bližina pomladi, svež vonj življenja; tu doli pod zemljo vlaga, mračne stene, vonj smrti.

Rudar Blaž se je podal na svoje mesto. Ozek rov je imel, nevaren rov. Treba ga je dobro podpreti z bruni.

Ko je podpiral, je mislil na Tončka, ki leži doma na slamici in je bolan. Ko bo dobil mezdo, takoj pokliče zdravnika in mu reče, naj zapiše dobra zdravila. Takšna, ki bodo pomagala. Jih bo plačal. Zaslužil je in plačal bo. Samo, da bo Tonček mogel na travnike in bregove, pod katerimi koplje premog on, njegov oče. Naj uživa, revček, svojo pomlad; petek nevolje ga objame prekmalu. A do tistega trenutka naj mu sije solnce in ga greje. Zato bo skrbel on, oče njegov.

Njegove močne roke so dvigale bruna in podpirale rov. Ob straneh je curljala voda. Svetilka se je tiho gugala in metala senco daleč tja nekam v črno žrelo. Bilo je zadušljivo. Nekaj težkega, svinčenega je tiščalo prsi Blaža rudarja. Ni tega zapazil. Preveč je imel opravila s Tončkom.

— Samo rudar naj ne bo, je mrmral v mislih. — Samo krt naj ne bo.

Ob straneh se mu je režala gola zemlja, iz katere je že bil izsekan premog, kakor da se mu posmehuje.

— Kaj pa misliš, da bo, ha?

— Samo rudar ne.

Staremu rudarju se je zdelo, kakor da se nekdo smeje za njegovim hrbtom. Pljunil je v stran odločno in rekel:

— V šole ga bom dal ... Suh kruh bom jedel, on, moj Tonček, pa se naj uči.

— Kaj pa, če te stisnem sedaj tu, je reklo nekaj iz sten. — Kaj bo pa tedaj s tvojim sinom?

— Bog nas varuj in sveta Barbara, je zamrmral preplašeno rudar.

Glas pa je govoril:

— Kako te je pogledal Tonček, ko si odprl vrata in stopil na prag?! Sladko, ljubeče?! ... Da. Kako mehka je njegova ročica, ko boža od dela ostarelo lice... Ej, tako je mehko človeku tam nekje v prsih, ko se dotakne drobna roka deteta izsušenih lic... Kaj misliš, Blaž, ali bi ti bilo hudo, če bi Tončka več ne videl?...

Kaj misliš, če bi te jaz tako objela?... Pravico imam. Večjo pravico, nego tvoj sinček. Zakaj jaz sem s teboj cele dneve. Vse svoje življenje riješ po meni. Tvoj sin pa je s teboj samo nekaj ur... Ej, rudar Blaž, tudi jaz te ljubim in težko mi je biti brez tebe... Ne dam te drugim!

Rudar Blaž je postal in si obrisal potno čelo.

— Kakšne misli so v moji glavi?... Bog ti moj, odkod so se vzele nenadoma... Da bi me ta zemlja, po kateri rijem že dolga leta, dan na dan, hotela vzeti mojemu sinčku sedaj, ko je bolan in še majhen? Počakaj... saj ti ne uidem.

— Kaj bom čakala, ko pa te ljubim.

— Ali Tonček moj umre, kaj ne veš tega? Gospodar ga vrže iz stanovanja in mater njegovo z njim. Ker jaz sem, ki sem gospodarju potreben. Zakaj jaz kopljem zanj premog iz tvojih nedrij, da je bogat.

Roka mu je drhtela, ko si je brisal znoj s čela.

— Star si že, rudar, govori zemlja.

— Kaj bo s teboj, s tvojim sinom in ženo, ko ne boš mogel več kopati bogastva za svojega gospodarja?

— Vrže me na cesto, je zamrmral rudar Blaž in povesil glavo.

— Tako izmozganega?

— Tako izmozganega...

— Zakaj mu dovoliš, da stori to? Kaj ni on kakor ti? Človek? — —

— — — — —
— — — — —

Rudar Blaž je stresel z glavo in ježno kopal.

— Molči! Sina imam!

— Saj ravno zato, ker imaš sina, je govorila zemlja uporno.

Rudar Blaž pa je vse z večjo jezo udarjal v premog.

— Ne bij tako, je rekla zemlja.

— Moram, je odgovoril. — Za Tončka moram, da bo videl pomlad.

Znoj je tekel po licu Blažu rudarju.

— Ostani, Blaž, v mojem naročju, je zopet spregovorila zemlja. — Glej, vsaj ti boš nehal trpeti.

— Ne, ne, je vzkliknil Blaž rudar in udarjal v premog. — Moram svojemu sinu dati pomlad.

— Ha, ha, ha, se je zdelo, da je slišal rudar Blaž. Tanko je zazvenelo steklo svetilke. V nos mu je udaril čuden vonj.

— Ne, ne... je zakričal v grozi. — Tončku moram dati pomlad.

Pod njim se je zamajal rov. Nad glavo je nekaj strašno zahreščalo. Nekaj ga je objelo okrog prsi in jih stiskalo naglo in ga dvigalo... Z rokami se upre, da se osvobodi objema... Nato začuti, kakor v sanjah, da nekam pada... dolgo... nato pa vse utihne in izgine...

*

Tonček se je dvignil v postelji.

— Mamica!

Žena rudarja — Tončkova mati — je stopila k postelji in popravila Tončku odejo.

— Kaj bi rad, Tonček?

— Kje je oče?

— Saj veš... Kruh služi, Tonček. Kmalu pride domov.

Tonček je gledal v strop, nizek in zakajen, pomolčal, nato pa rekel, kakor v odmev:

— Kmalu?

Čez nekaj časa je zaklical zopet:

— Mamica?

— Kaj bi rad, Tonček?

— Kaj pa delaš, mamica?

— Kuham... Le priden bodi in pazi, da te ne bo zeblo.

Kuhinja rudarskih družin v Trbovljah. To kuhinjo uporablja 8 strank za hodnik in 4 stranke za kuhinjo

Foto Čiro Böhni

— Kuhaš? ... Očetu kosilo?

— Pa tudi za tebe.

Otrok se je prevračal na postelji.

— Težko ležim, mamiča ... Očeta tako dolgo ni.

— Saj kmalu pride, Tonček ...
Pride ...

Tonček je pomolčal in zopet odgovoril kakor v odmev:

— Pride ...

*

— Marjana?

Žena rudarja Blaža se je ozrla.

— No, kaj pa ti, Tine? Kaj ne delaš danes?

Ali človek je stal na pragu, gledal Marjano in migal z ustnicami.

— Kaj je s teboj? Marjana je stopila bliže.

Tine je pomignil z glavo.

— Pojdi! ... Povedati ti moram nekaj.

Z železnimi rokami je zgrabilo nekaj Marjano za grlo.

— Kaj je, je dahnila in oči so izražale strah.

— Pojdi, je rekel Tine in stopil na cesto.

Svinčene so bile Marjanine noge, ko je stopila za njim.

— Tonček je bolan, je rekla in sama ni vedela, da je kaj rekla.

Človek pa je rekel skozi zobe, kakor da se boji:

— Pojdi!

Nato pa jo je pogledal in rekel tiho:

— Nič ni... Pojdi... Saj veš, Marjana... No, pač... Mi, rudarji... Saj veš...

— Kaj, kaj, kaj, je vrisnila Marjana in zgrabila Tineta za ramo. Divje mu je gledala v oči.

— Nič ni, Marjana... Nesreča se je zgodila...

Marjani so se zašibile noge.

— Jezus... On, Blaž?

Tine je pokimal z glavo:

— In Francelj, Martin, Janez njegov sin, ki mu je komaj petnajst let, Jurij.

— Kje? je zahropela Marjana.

Tine je stegnil roko. Marjana je planila v tisto smer in kričala:

— Blaž, moj Blaž... Jezus...

Jezus...

Bežala je k rudniku. Ni slišala, kako je klical sinček:

— Mamica... Zakaj še ni očeta?...

Otroško igrišče na Dobrni. Bodoči rudarji! Zadaj delavske barake, ki tvorijo najsiromašnejši predel v Trbovljah

Foto Čiro Ešhm

Jesenice

Pa so mi naročili: O Jesenicah kaj napiši, življenje jeseniškega delavca nam pokaži! Nič prijetna naloga. Kaj naj pa povem, ko pa je življenje delavca povsod skoro enako, povsod pa gotovo trdo in težko. Vendar poizkusim.

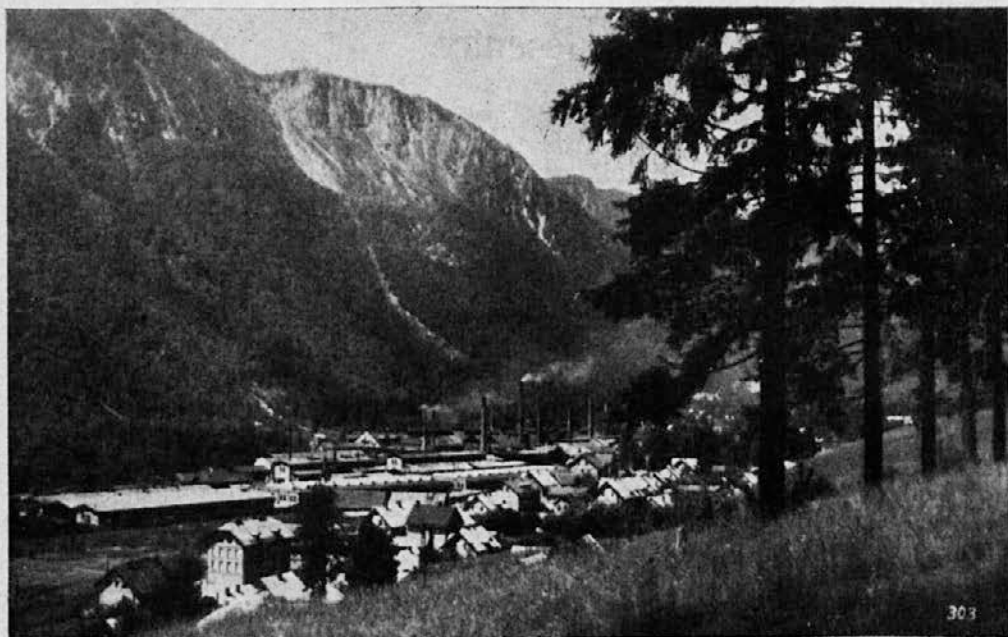
V ozki dolini med Karavankami in Mežakljo, ob vznožju Golice, ležijo Jesenice. Še pred kratkim trg, sedaj že mesto in menda najmlajše v Jugoslaviji. Že v bivši Avstriji so imele Jesenice važno vlogo, in sicer kot nosilni steber nemškega mostu na Adrijo in bile so važno železniško križišče Ljubljana—Trbiž in Dunaj—Trst. V naši državi so Jesenice skoroda ob meji dveh držav, Italije in Avstrije ter tako vsaj za Avstrijo zadnja obmejna postaja.

Drugače imajo pa tudi Jesenice svoje tipično industrijsko lice, kakor ga opazamo že od daleč v vseh industrijskih centrih: visoke dimnike, sajasto ozračje, fabrike, barake itd.

Daleč nazaj v 16. stoletje sega zgodovina jeseniškega plavžarstva. Že v tem stoletju so kopali železno rudo v Zelenici in v Rovtih nad Jesenicami, katero so rovtarski kmetje vozili z voli na Savo pri Jesenicah v tamošnje plavže. Tu je bil velik plavž s pudlarji, fužina z »norci« (težka železna kladiva na vodni pogon), katera so kovala in vlekla pudlarsko železo v lepo, ravno, paličasto. V tistih časih je bilo po Gorenjskem več takih fužin in plavžev, prav tako tudi v Bohinju. Iz savskega in bohinjskega plavža je nastala delniška družba Krainische Industrie-Gesellschaft. Ta družba je pričela graditi leta 1888 moderno tovarno na Savi, ki je začela obratovati že leta 1890 z eno martinovko, težko in lahko valjarno, žičarno, mehčilnico in žarilnico, zavijalnico in žrebljarno ter mehničnim oddelkom. Vse delavce iz Bohinja in savskega plavža

so porazdelili v novo tovarno. Za martinove peči je družba poslala kakih pet delavcev v Gradec, da se tam priučijo novemu sistemu plavžarskega dela. Žičarno, žrebljarno in pripadajoče obrate so pa zasedli večinoma delavci iz bližnje Bistrice v Rožu na Koroškem, ker so tam imeli že tisti čas enako tovarno. Tako nekako se je začelo plavžarsko življenje na Jesenicah in starejši delavci še danes pripovedujejo o tistih časih, ko je vsak lahko dobil delo v tovarni vsak čas, da je tovarniški vratar na cesti človeka ustavil in ga vpraševal, da li bi ne hotel iti na delo v tovarno. O kaki brezposelnosti tisti čas niti govora ni bilo.

Prišla je nova doba in z njo novo življenje. Tehnika je napredovala skokoma, pričela se je racionalizacija na vsej črti. Tam, kjer je bilo preje treba 10—15 delavcev, sta danes samo še dva ali trije. Dela se v pravem ameriškem stilu in o kaki primitivnosti ni niti govora. Plinogeneratorji so se zmodernizirali, zlaganje in dovažanje premoga je preje opravljalo na desetine delavcev, danes dva in moderni žerjav. Izpopolnile in zvečale so se martinovke, pospešilo se je taljenje starega železa, ne pa zmanjšala vročina, ki žge delavce; najnovejše turbine dajejo pogonsko silo za žično valjarno, kjer v divjem plesu kakor kače plešejo žareče žice. Neznosen smrad po žveplu ti vdari v nos iz bližnje žarilnice; iz nasprotne mehčilnice te opaja vonj hudičevega olja in že si v brnečem vrvenju gonilnih jermenov. Najmodernejši stroji vlečejo žico od klavirske fineše do grobe brzozjavne. Kakor svileni pasovi tečejo v mrzlovaljarni trakovi fine pločevine, pa žrebljarna z vsem truščem in ropotom, jermeni, transmisije... Samo z nemimi, žrebljarjem razumljivimi kretnjami lahko soseda na kaj opo-

Pogled na jeseniške tovarne (1.)

Foto Fr. Pavlin. Jesenice

zoriš ali mu kaj poveš. In zopet prašna livarna s tekočo litino v vsemogoče oblike in modele in mehanične delavnice, pa vedno razbijajoča kotlarna... Vse to tesno zveže delavca kovinarja, ga priklene nase in ga ne izpusti več. Od prvega trenutka, ko vstopi v tovarno, pa skozi vse življenje ga spremlja ta pesem dela, ga utruja in mu pije kri ter črta dneve njegovega življenja. Izpopolnile so se delavnice, opremile z najmodernejšimi stroji, ni se pa olajšalo delo delavcu. Še težje je postalo, še več pazljivosti in izvežbanosti zahteva od njega, do skrajnosti mu izčrpava vsak dan duševno in fizično silo.

Strt od divjega tempa racionalizacije, ki je njega še pustila za nedoločen čas na delovnem mestu, dočim je stotine njegovih sotrpinov moralo v brezposelnost, na cesto, se vrača kovinar z dela domov. Dom. Malo je tako srečnih, da so si ustvarili tekom dolgih let svoj lasten dom. Mnogo jih je, ki so se okorajžili in

si pričeli graditi skromne hišice, za katere bodo morali stradati po 20 in več let. Še več jih pa je, ki se stiskajo v dragih podstrešnih luknjah, v kletih in barakah. Barake. Tudi to je nekaj posebnega. Nizke, tanko in slabo zidane stavbe so, v nevarnosti, da ob večji povodnji vdere voda naravnost v stanovanja. So pa tudi take, kamor ne posije dnevna svetloba, in si prebivalci morajo vedno pomagati z električno lučjo. Tu naj se potem odpočije in si nabere svežih sil za delo drugega dne.

Težko je življenje jeseniškega kovinarja, nič bolje ni tudi za onega, ki dela na Javorniku ali Dobravi. Tudi tu je racionalizacija v polnem razmahu, tu so še ogromnejši valji, še strašnejše se reži smrt z visečega in pregibajočega mostovja, ali pa se opečeš in izrežeš roke pri izdelavi pločevine.

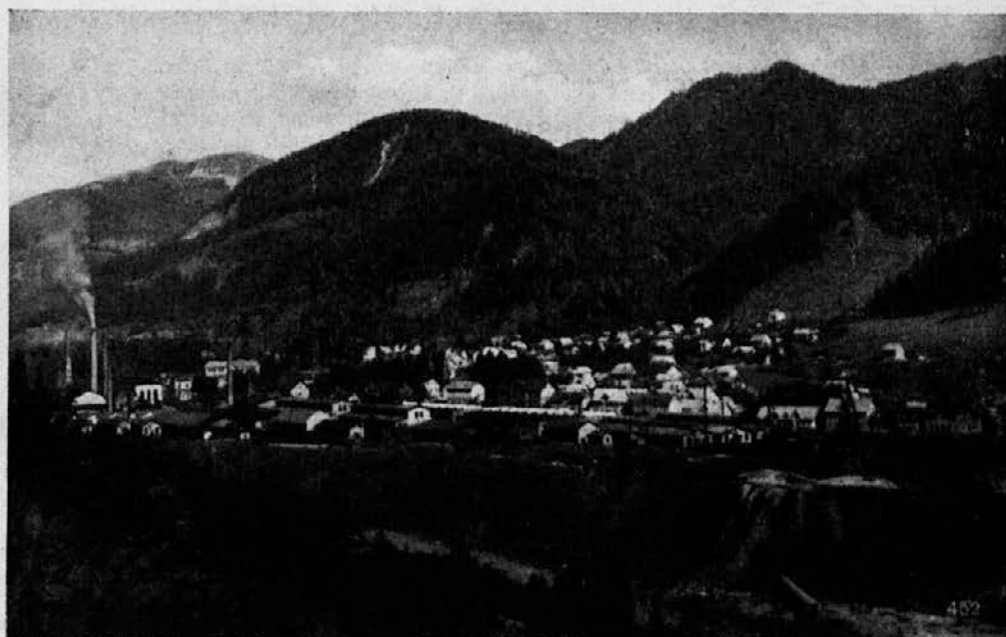
Pa romantična Dobrava, vsa v črnem grafitu. Sajasti so njeni delavci in koščeni njih obrazi. Iz globoko upadlih oči pa sije skrb za jutri. Kaj-

ti Dobrava se zviija v težkih krčih konkurenčne krize.

Pa ne obupavajo kovinarji; pogumno zrejo nasproti jutrišnjemu dnevu, oklepajoč se in trdno verujoč v svojo strokovno organizacijo. Le ta jim je vsaj za silo osigurala življenja zmožne pogoje. Zaupajoč ji, je pričel jeseniški kovinar ustvarjati tudi gospodarske organizacije, ki naj ga tudi tu osvobodijo kapitalističnega izkoriščanja. Pa tudi kulturno se prav pridno udejeuje. Preuredil si je delavski oder, ima bo-

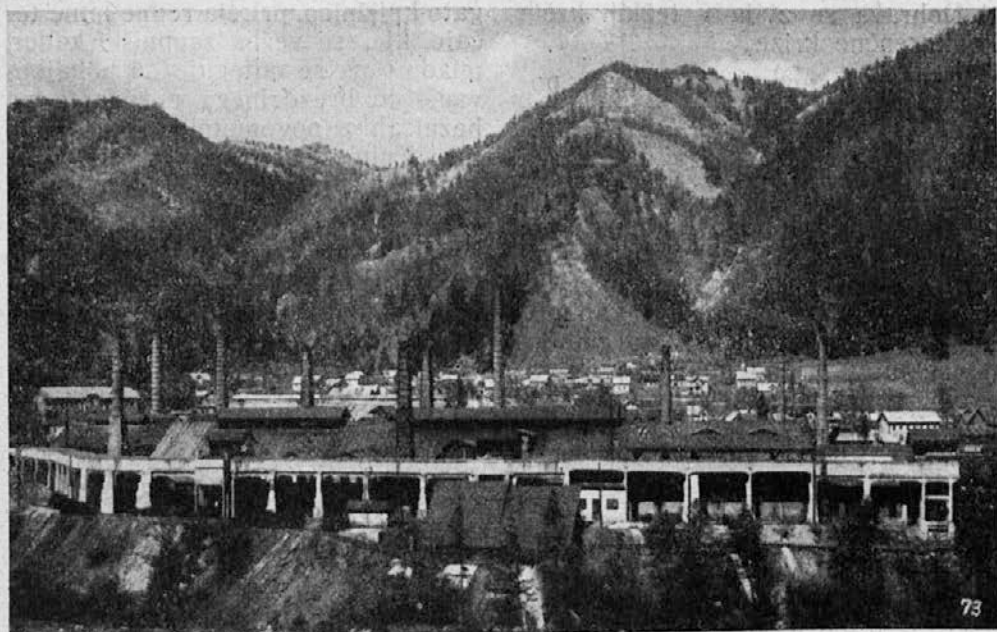
gato knjižnico, prireja redne letne tečaje, kjer se vežba zaupniški kader, mladino pa se odteguje od pohajkovanja in brezdelnega posedanja po beznicah z nogometnim sportom in turističnim društvom »Priatelj prirode«; udejeuje se tudi v »Svobodi«.

Teško delo tam v tovarni, trdo tu v organizaciji — ali jeseniški kovinar kljubuje vsemu; zmaguje delo, pa če tudi s težkimi žrtvami, ker veruje v nov dan in v novo bodočnost.

Pogled na jeseniške tovarne (2.)

Foto Fr. Pavlin, Jesenice

Pogled na jeseniške tovarne (3.)

Foto Fr. Pavfir, Jesenice

Andrej Brenčič, lesni delavec

Mi lesni delavci

Za nas se ne gradijo hoteli, rivijere, letovišča
 ne luksuzna plesišča,
 in okus rizlinga, šampanjca nam je neznan.
 Mi trdo delamo v snegu, dežju, vročini
 od zore do mraka, vsak dan, vsak dan
 in se trudimo, pehamo nalik črni živini.
 In veriga našega dela se skozi desetletja vleče,
 tovariši naši so sekire, gatri, žage, cempini,
 mi le delamo, trpimo in sedaj — molčimo.
 Na ramah nosimo težke dle in trame,
 mi smo blatni, prašni, zbiti,
 od težkega dela so razbite, krvave naše rame.
 Gatri, cirkularji sršijo, hesnijo, hitijo
 in mi jim strežemo, z njimi hitimo.
 In vemo, da le iz dela
 človeštvu blagostanje, sreča
 in svoboda nekoč opojno bo vzbrstela.
 Saj vemo, da vse:
 zemlja, zaznamovana s pečatom nezmislov,
 krvi, tlačenja in krivic,
 in ljudje, noseči težka bremena spoznanj —
 da mi vsi plovemo, hitimo
 v nova solnčna svobodna svetovja,
 plovemo v dobo triumfa razuma
 in v izpolnitev človeških zahtev in pravic.

Raztrgana pesem o prevaranem srcu

Njegova mladost je v zdravju prešernem kipel,
Matej so mu rekli, veseli in dobri Matej,
iz njega sta vrela smelost in moč,
iz njega je ogenj življenja kipel.

Vse zlato bogastvo svojih moči je v delu fabriškem izgubljal,
v fabriki je puščal dneve, noči, fabrika je pila njegovo mladost;
ni pa v Mateju odpora zlomila, krepak je ostal, prešerno vesel;
imel je dekleta, svojo ljubav, v njej klila mu mlada je sreča;
pomlad mu je dala biser srca, prešerna, vesela, brsteča pomlad,
jesen mu je vzela prešerno radost, okusil je grenko prevaro sveta.

Vroče poletje ga je vsak dan oznojilo,
z žulji in ranami so se pokrile roke,
z delom v fabriki se je vse huje mudilo,
zemljo je kopal, z njim so premnogi kopali
strojem novejšim betonske temelje,
v srcih pa upanje skromno prižgali,
da jim bo laže ob črnih orjakih,
trpljenja bo manj, in žuljev in ran,
fabrika ne bo vsega zdravja izpila,
noč ne bo mučna in solnčen bo dan.

Stroji so kmalu beton obtežili, fabrika v novem pogonu gori,
Mateja pa nihče ob strojih ne vidi in tudi drugje v fabriki ga ni.
Strojev je mnogo, veliki so, močni, božanstveno lepi,
v naslado vsem tujim očem, za sužnje ob sebi pa hladni in slepi,
ob njih je še težje trpečim ljudem. Roke krvavé, zdravje se pije,
vsí upi so bili zaman, noči so vse mučne in mračen je sleherni dan.

Mateja boli, hudo se mu zdi,
ko tožbe dekleta posluša;
dom bi ji dal, vso svojo ljubav,
pa je brez strehe in kruha.
Prehitro je strojem temelje postavil,
preveč je v fabriko mladosti izlil,
in sanje prelepe, naivne, predrzne,
v sebi in svojem dekletu gojil.

Stroji fabriški so sanje razbili; hladnega dne deževne jeseni je bila
Mateju tovarna poslednjič odprta. Mrki trpini so zadnjikrat delo prijeli,
potem so odšli v mráz in temo, zimi in žalostnim dnem v objem.

Tisti večer Matej ni dekleta objel,
zaklel je trdo
in grenko usodo premislil.
Obupal pa ni.
Njegove roke bodo znova temelje gradile,
morda pri nas,
mogoče drugje,
nekje prav gotovo
zasije življenje mu novo.

Iz predavanja „Slovensko ljudstvo in slov. kultura“

(Ivan Cankar, Zbrani spisi, 11. zv. V Ljubljani 1930. Založila Nova založba)

Glej to prostrano, zakajeno, slabo razsvetljeno izbo! Glej te ljudi! Njih obrazi so grobi, v njih očeh je več skrbi in sovraštva, nego učenosti, njih roké so težke in okorne, njih obleka je zakrpana in posvalkana, iz ust pa jim žganje smrdi... Glej, to je ljudstvo!... Njih lica so groba, ker so ožgana od solnca, njih roké so težke in okorne, ker so trudne od dela, v njih očeh je skrb in sovraštvo, ker so ugledale krivico, iz ust jim smrdi žganje, ker je šampanjec drag... Glej, to je ljudstvo!... Stopi prédenj in mu beri Maeterlincka in Wedekinda, pa ti bo odgovorilo: Ne norčuj se, kanalja, zakaj dolga so tvoja ušesa. In še boljše ti bo odgovorilo: Plačaj, kultura, kar si dolžna mojemu delu, nato se mi pokloni, da se ti poklonim tudi jaz...

Tako prijatelj, sva videla ljudstvo, pogledja še narod.

Narod je sedel v salonu in je bil že nekoliko pijan. Izba je bila svetla in prijazna, mize so bile pogrnjene. In za mizami je sedel črno oblečeni, veseli, glasni narod. Njegov obraz je bil rdeč in vroč; iz lic je puhtelo vino, v očeh je gorela prešernost življenja. Pa se je vzdignil izza mize lep in postaven gospod, potrkal je s prstanom ob kozarec in je izpregovoril:

Gospoda slavna! Ker smo tako lepo zbrani, je potreba, da pokažemo kletim sovragom, kdo da smo! Kaj je slovenski narod? Slovenski narod je teptan... Natakar, zapri duri, da ne bo smrdelo sem tisto ljudstvo s svojim žganjem in tobakom. Teptan je, pravim! Ampak po krivici uživa naš narod to preziranje in zaničevanje: visoko se je vzdignila njegova kultura — tak zapri... ti prokleta ljudstvo! — in naš narod je stopil v ravno vrsto z drugimi mogočnimi narodi! Zatorej zapojemo lahko s ponosom...

In po salonu je veličastno zaorila himna: »Slovenec sem«... Nato so hoteli zapeti še »Hej Slovani«, toda glave so klonile in glasovi so umirali... Ljudstvo se je razšlo že zgodaj, ker je bilo trudno, narod pa je ostal pod mizo in je smrčal...

*

Nobeno delo, ki ga je izvršil človek v prilog svobode, torej v prilog kulture, ne izgine za vekomaj, ne ogenj ga ne more za vekomaj pokončati, ne meč! — S krvjó tistih naših delavcev prvorojencev [Primož Trubar, Matija Gubec] je bila pognojena njiva vse naše poznejše kulture. In kadar bo žetev dozorela, kadar bodo kosé pripravljene, se bomo spominjali mučnikov! —

*

Ni dolgo tega, da sem videl delavce, ki niso ne strokovno, ne politično organizirani. Sedeli so v gostih gručah, ženske in moški, v umazani, za-tohli krčmi; pred vsakim parom steklenica žganja. Nikoli še nisem videl tako izpitih, upalih obrazov — izpitih in upalih od težkega dela, od slabega življenja in od žganja. Peli so narodne pesmi — hripavo kričanje brez melodije in brez besed... Ko sem jih gledal in poslušal, mi je bilo

slabo — slabo ne od zatohlelega vzduha, ki je puhtél iz krčme kakor iz apnenice, tudi ne od alkoholnega smradú — temveč slabo od srama in srda.

V srdu in sramu sem pomislil: kaj niso celo ti ljudjé, ti neizobraženi, neorganizirani, ki jih je dostojni kulturni narod z zaničevanjem zavrgel in ki jih imenuje poživinjene — kaj niso celó ti ljudjé kulturni delavci? Kaj ne sloni vsa kultura na njih izmučenih plečih, kakor je slonela nekoč grška kultura na plečih helotov, rimska kultura na plečih vsenarodnih sužnjev? Kaj ni d e l o teh zaničevanih, nepoznanih tisti temelj, na katerem zidamo svoje kulture babilonski stolp, ki se skoro dotika že oblakov? ... Oblakov se dotika babilonski stolp naše kulture in tisti, ki ga nosijo na svojih trudnih plečih, ga ne vidijo, ker so njih motne oči uprte v tlá! ...

*

Kultura je šla, kakor ne more biti drugače, v svojem razvoju vzporedno s političnim in socialnim razvojem. V političnem in državnem življenju se je uveljavila moč meščanstva, v socialnem življenju je zavladal kapitalizem neomejeno. In vsa kultura, kolikor se pojavlja v svojih zunanjih znamenjih, je postala meščanska in kapitalistična ali boljše rečeno, je stopila v službo meščanstva in kapitalizma. Velika masa ljudstva je bila s svojim delom producent kulture, ne pa njen konzument ... Kitajski kuliji kopljejo v Transwaalu diamante, nosijo pa jih dame v Newyorku; delavke v Belgiji izdelujejo dragocene in umetne čipke, nosijo pa jih demimondke v Parizu ...

*

... Danes, po petnajstih letih so tisti delavci strokovno in politično organizirani, stojé v kulturnem oziru visoko nad mnogoterimi diplomiranimi narodnjaki; po žganju ne smrdi več tam, petje ni več brez melodije in brez besed — samo ne verjamem, če bi tiste besede ugajale narodnjakom; njih knjižnica je bogata in knjige niso nerazrezane, temveč doživél sem veselje, da so rabljene in posvalkane take knjige, o katerih pravijo narodnjaki, da niso pisane za ljudstvo ... Tam in takrat sem videl, kaj je resnično, pogumno, vztrajno kulturno delo, ki se ne prestraši ničesar, ki nikoli ne omahuje, nikoli ne obupuje. Ob tem velikem delu se mi je zazdelo moje lastno delo zelo malenkostno in zelo malo koristno. Zakaj spoznal sem, kod vodi in kam drži edina pot do rešitve ljudstva iz tlačanstva, do rešitve kulture iz današnjega bankerota, do rešitve kulturnih delavcev iz sramotne brezposelnosti, iz zaničevanja in ponižanja! —

AUGUST CESAREC:

TRŽNICA

Tržnica sredi mesta, na tleh, preko katerih so šla stoletja. Prostrana betonska plošča — paleta za vse barve, oder za slikovit kor človeške opere, ki poje v njej glavno vlogo želodec.

Mesarji — vzorno izpitana telesa, z lici, podobnimi rdeči polni luni. Velikanska krvava stegna volov, ki so se mogoče še včeraj sprehajali živi nekje po zelenem pašniku, z zoro in solncem v svojih lenih, tihih očeh. Bele plošče svinjske slanine — da bi jih videli kje drugje, bi menili, da so plošče krede ali belega marmora.

— Prosim, eno kilo, a ne preveč kože!

— E, gospodična, a kje jo dobite brez kožic?

Še kaka beseda in medena tehtnica je postala bela. Zdaj je spet rumena, a belina se je skrila v črn cekar iz povoščenega platna. V torbici je nekaj dinarjev manj, tudi pri kili v cekarju manjka kaka deka; doma pa bodo imeli vsaj ti otroci in ta mož, če ne oni otroci in oni mož — tudi taki so na svetu — zabeljeno prikuho, a ne z vodo ali sploh z ničemer.

— Kumica, a koliko hočete za tale dva korenčka? Tri dinarje? Aha, a zadnjič sem prav tako dobila za dva!

— Potem pa jih spet tam kupite, kjer jih dobite za dva!

— Ali morate biti zato takoj tako grobi!

— E kaj groba! Pojte vi namesto mene sejat in kopat in še tako daleč nosit v mesto tolikšno košaro, pa boste zahtevali tudi pet dinarjev!

— Res!

— Seveda je res!

Vse radi korenja! A tu so še peteršilj, zelena, salata, kislo zelje, repa, maslo, jajca — vsi domači plodovi zemlje, solnca, narave in človeškega dela so razpoloženi tu po lesenih klopeh, a živopisno jih v svojih nošah obkoljujejo kumice prodajalke, kumi prodajalci — kakor da bi bili sami tu razstavljeni, kakor da bi bili prišli iz muzeja preteklosti.

Razstava, najstarejša, najvažnejša razstava od pamtiveka. Katero umetnostno razstavo so sploh kdaj tako vsak dan obiskovali kakor to? Mamice, kuharice, služkinje, otroci, starci, sluge, uslužni soprogi, s cekarjem, torbo, košaro; nekaj jih ima več dinarjev, drugi manj ali nič: mešajo se, si ogledujejo, vprašujejo, odgovarjajo, se prepirajo, kupujejo — je-li bila še kdaj kjerkoli živahnejša in uspešnejša razstava, kakor je ta?

Tržnica, mestna tržnica. Tu se odpira mestni želodec — mestni že-

lodec, želja, pravečna, neumorna želja po življenju, perpetuum mobile vsega živega, ne samo človeka.

Nekaj, kar je treba prezirati, nekaj, kar je živalsko, nizkotno? Roko na srce — puščava s kobilicami in nebeško mano je samo legenda, no, pojdite vanjo, pa boste v njej kmalu doživeli fato morgano prav te ali kake druge take razstave!

Da! So še lakote, ki so višje kakor lakota želodca; a kje je ta duševna zgradba, ki bi stala na praznem želodcu, ne da bi se zrušila? Banalna resnica je to, toda ali bi ne bilo bolj banalno, če bi je ne povedali v času velikih fraz, ki so nezpolnjene vsaj za ocean naših najbednejših?

Tržnica torej? Mestni želodec, želja, pravečna, neumorna želja, perpetuum mobile življenja!

— Prosim, kilo govedine, toda z lepimi kostmi za juho... Veste, naši doma...

Samo malo dalje, sicer na drugi strani od teh kosti, ki jih kupujejo za družinsko juho, vendar še prav blizu, tik pod robom prostrane betonske plošče, na kateri stoji tržnica, kopljejo zemljo, da bi razširili tržnico.

Ali kopljejo zemljo radi tržnice ali za nebotičnik ali pa mogoče ne kopljejo groba? A tu resnično kopljejo grobove, stare, nepričakovane grobove, ki o njih nihče ni vedel, da so tu.

Stoletja so šla preko teh tal, stoletja so v njih. Stara cerkev je tu, nekoč je bil tu še starejši samostan. Bili so labirinti hiš, ljudje so se shajali, molili, se ljubili, sovražili, živeli so svoje malo življenje, a otroci v igri še manjše, — toda življenje je šlo iz naraščaja v naraščaj, a pod njimi je bila smrt, bili so grobovi.

In glej jih, glej kopače, ki z rovnico in prsti počasi odgrinjajo to mrko, stoletno zemljo, izkopavajo preteklost, izkopavajo okostnjake!

Že poln kup jih je. Lobanja na lobanji, naložena druga na drugi kakor poleti na trgu dinje. Pa še večji kup je kosti: piščali, rebra, trtice — vse je zatemnelo, prhlo, krhko, podobno kupu lesnih, nagnitih odpadkov in tresk. Vsega skupaj bi bilo za seženj, mogoče celo več...

Kdo so? Čigave si bile te kosti, kaj govore te mrtve lobanje, kakšne skrivnosti so odnesla ta rumena in zatemnela čela in prazne rdeče oči s seboj in o njih sedaj molče?

Ljudje se zbirajo krog njih, ljudje s tržnice. Mamice, kuharice, služkinje, otroci, starci, služabniki in uslužni soprogi: s cekarji, košarami, torbami, polnimi zelja, korenja, salate, kislega zelja, repe, jajec, govedine, slanine. Žive glave gledajo mrtve glave, žive piščali se premikajo nad mrtvimi piščalmi, živa usta govore nad mrtvimi usti.

— Joj, koliko je tega! Časniki pišejo, da je to pozabljeno duhovniško pokopališče, da so tu zakopavali župnike in druge duhovnike... Je že mogoče, saj je tu mnogo cerkva...

— Res! Časniki pišejo... eh, saj veste, kako pišejo. Jaz mislim, da je tu staro bojišče, še iz dobe Tartarova, pa so zakopani tu stari vojaki. Ali je ostalo od svetovne vojne malo takihle grobišč, za katera nihče ne ve?

— A mogoče tudi vi nimate prav, gospod! Saj so že nekoč, odkar se spominjam, govorili, da so bile tu katakombe. E, pa so našli v teh katakombah, ko so podirali cistercijanski samostan, dolge vrste rakev, naložene drugo poleg druge — kakor čokolado pri Meinlu. A vidite, ti tu pa nimajo rakev, zmetali so jih semkaj kakor cucke, zato pa menim, hem, menim, da so tole žrtve nekdanje inkvizicije.

— Česa ne pravite! Toda vidite, mogoče je tudi to. Res je, časniki o tem ne pišejo, no pa tudi, kadar pišejo o kaki inkviziciji...! Poglejte, spet so našli nekoga! Vidite, loba-

njo? Kako le počasi delajo, odkrivajo kosti s prsti, kakor da bi se bali, da bi jih ne bolelo!

— Bolelo jih je, ko so živeli, pa so oprezni in nežni z njimi vsaj sedaj, haha! Imajo pa tudi drug vzrok! Saj ste mogoče čitali... Mislijo, da bodo poleg mrličev našli kak denar, mogoče celo zlato... To je zmeraj tako, da so eni žrtve zato, da drugi pridejo do denarja in zlata... No, vidite, sedaj bo vzel lobanjo iz zemlje kakor pogačo iz kuglofa! Hahaha, res je smešno naše človeško življenje, ne? I smešno i žalostno... Če samo premislite, da bomo mi vsi, vseeno kaj smo, nekoč prav takile okostnjaki... No, kaj pa hočeš ti tu! Marš! Pojdi tjakaj k mesarjem, tam so kosti zate! O, pardon, gospodična, to je vaš pes!

Neka gospodična se je pomešala med radovedno publiko, še nekaj več jih je, a ta ni prišla s tržnice. Nima košarice, nima cekarja, ima samo majhno ročno torbico. Gotovo je prišla sem samo mimogrede in ni ji mar za kuhinjo. Stoji na kraju, mežika preko hrbtov drugih v kosti, v kakršne se bo nekoč tudi sama izpremenila. Toda za sedaj ima druge skrbi. Za sedaj živi zanjo samo sedanjost, a v sedanjosti njeni plavi kodri, ki so se ji na sencih nekoliko preveč izvlekli izpod klobuka. A tudi rdečica na ustnicah je malo prebleda... Odprla je torej torbico, gleda se v zrcalce, popravlja si s prsti kodre in si izpopolnjuje rdečo, srčasto črto na ustnicah...

— Fifi! — slišala je, da govore zraven o psičku, ki je res njen, in je hitro zaprla torbico in se premaknila, da bi odšla naprej.

Toda nazaj ne more več. Ni več bila poslednja, kajti zgrnili so se za njo novi radovedneži. Preostaja ji

samo še, če se noče prerivati, da gre preko prekopanih tal. Odide, hiti, zibljejo se ji bedra, poleg nje se guga psiček. Neka kost je počila pod njeno nogo, a neka druga se je zadelala v nogo; nehote je prav njo pogodil neki kopač, ki je izmetaval kosti.

— Joj! — je zaječala, a ljudje se smejijo.

— Hahaha, to je, kakor da bi bila prav kost od roke! Ta je moral zelo ljubiti ženske, celo mrtev posega po njih! Hahaha!

Zato, ker ljudje umirajo in jim telesa trohne, ali mora zato biti mladost brez lepote in ustnice brez barve? In ali naj človeško življenje sploh preneha, pozabi na smeh in se obrne od solnca v noč?

Pa vseeno, smej se tudi ti, smej se znova, stari Jorica, smej se! Tu ti je tržnica, mestni želodec, pravečna, neutrudna želja in pohlep po življenju! Peteršilj, korenčki, kislo zelje, slanina, izložba vseh simpatij živih želodcev: prosim, gospod, kilo govedine, toda z lepimi kostmi za juho... A nekoliko dalje, glej, človeške kosti, ki ne koristijo niti psu: lobanja, piščal, trtica, kar hočeš... Vse zgnito, mrtvo, zgnita mogoče najlepša mlada telesa, v prah so razpadla mogoče najbolj živa srca...

Ali so bila srečna vsaj v življenju? Ali jim je bil smeh res zalit z jokom, solnce otemnelo od noči in ali so res končali v podzemlju v mučeniški smrti? Zmeraj je tako, da biva smrt poleg življenja in da se preteklost pojavlja v sedanjosti, kakor bo tudi sedanjost prenehala v preteklosti. No, ko pa že človek ne živi večno, kje je vsaj njegova življenska sreča, sreča tudi v smrti: da bi ne umiral od lakote in v solzah kot mučenik?

Vzrok neznan

Štefan je imel pokvarjene zobe, službo sluge v banki in tuberkulozo v prsih. Doma pa blede ženo, dvoje majhnih in zamazanih otrok, ki sta često kričala in zahtevala kruha.

Radi boleznega izraza in pokvarjenih zob ga gospod bančni direktor dr. Pero Zlatič instinktivno ni trpel. Sovražil je tega »bolnega kretena« radi svojih estetskih nazorov in radi svojih skrbno negovanih in kodrastih las, ki jih je vsak dan pazljivo nabrizgal z diskretnim in finim parfunom. Štefan pa je bil bedasto plešast, kar je strašno nerviralo gospoda direktorja. Jezilo ga je, da so na svetu ljudje, ki imajo tak idijotski obraz kakor tale Štefan.

— Štefan, kako ste danes spet pospravili mojo sobo! je vprašal z ostrim glasom.

Toda Štefan, »bolni kreten«, se je še bolj zmedel, bliskajoč, poln strahu in ponižnosti, z očmi po sobi: iskal je, ali ni res kje pozabil pobrisati prahu. In pri tem je mislil na ženo in otroka, ki mora zanje skrbeti.

— Kaj bulite, ali ne vidite, da so vsa držala in svinčniki zopet na levi strani mize! je nadaljeval gospod direktor in v očeh se mu je zasvetila fina zloba.

— Oprostite, prosim! je ponižno zajecjal Štefan.

Prekleta držala — res so vsa spet na levi strani! Štefanu se je res že večkrat pripetilo, da je mehanično brisal in pospravljajl mizo pedantnega gospoda direktorja. In pri tem ni zapazil, da je pozabil naložiti tiste fino okoničene svinčnike in svetla peresa na desno stran mize. Tako: drugega poleg drugega. Poleg pivnika, kakor je želel gospod direktor. Da. Poslednje dneve, ko mu je začela žena spet bolehati, je postal nepazljiv.

— Od danes bo pospravljajl mojo sobo oni drugi sluga Miško, a ne vi! je neutrudno nadaljeval direktor.

— Razumem! je tiho rekel Štefan in prebledel. Tiho je odšel iz sobe in se sveto zaklel, da bo odslej bolj pazljiv.

Danes je bil gospod direktor še posebej nataktnjen. Pa kako tudi ne? Najprej, tega idijota kar ne more več prenašati. In vrgel ga bo enostavno ven. Na cesto. Gleda neumno in bedasto kakor ovca. In potem: ti njegovi gnili zobje, voščene roke in tista strašna bedasta plešasta glava. Tega se ne da več vzdržati, a povrh, on se, prosim lepo, najezi že dovolj doma. Z ženo Lino. Radi plavolase tipkarice Grete. Čemu bi se še tu moral jeziti. To ni potrebno. Odveč je! Sploh mu pa gre ta Štefan že davnaj na živce!

— Halo! Gospodična Greta, prosim, pridite sem. Diktat... je dostavil nekoliko blaže.

Gospodična Greta je prišla. Z beležnico v rokah in z zagonetnim nasmehom na ustnicah. Gospod direktor pa je občutil, da mu ona nikakor ne gre na živce! Prav nasprotno! To pot ga ni motil niti Štefan, ki je prinesel pisalni stroj, ga pazljivo položil na malo mizico in pohitel iz sobe.

— Če pride kaka stranka, nisem doma. Tudi osebja ne sprejemam. Ste razumeli, Štefan?

— Da.

Štefan je res dobro razumel in je zvesto izpolnjeval povelje svojega šefa, ko so prišle razne stranke in bančno osebje.

— Gospod direktor je na potovanju. Jutri se vrne!

— Gospod direktor momentalno ne sprejme nikogar!

Toda, ko je slučajno prišla milostiva gospa Lina, se je Štefan očitno zmedel.

— Gospoda direktorja momentalno ni tu. Izvolite priti čez eno uro. Neka poslovna konferenca...

— Dobro, počakala ga bom v njegovi sobi! se je kratko in suho odrezala gospa Lina, da je oblił Štefana mrzel pot.

— Milostiva gospa, to ni mogoče! je plaho zajecjal Štefan in strašno zardel.

— Proč!

In Štefan se je umaknil. Gospa Lina je vstopila. A gospodična Greta je kmalu prišla iz sobe. Diktat je bil za čudo hitro gotov. Kmalu za njo je izstopila tudi gospa Lina.

— Štefan! je rezko zazvenel glas gospoda direktorja.

— Prosim! in je vstopil.

— Podpišite tole! je trdó zapovedal direktor.

Štefan se je splašil, videč plamen v šefovih očeh. Z drhtečo roko in z velikim trudom je napisal težko čitljiv podpis. Ker sta ga navzočnost gospoda direktorja in še bolj njegov ostri glas motila, se mu je pero zadiralo v papir. Črke so bile tako bolj debele in zamazane kakor drugikrati. Toda gospod direktor jih je posušil s pivnikom in se zlobno nasmehnil, ko je spravil papir v predal.

— Podpisali ste, da prostovoljno odhajate iz službe. Lahko takoj greste, je dodal mirno.

— ?!?

Štefan je postal zelen. Stresel se je od nenadnega mraza.

— Priznam, da je moje ravnanje nekoliko prehudo, toda, kar naročim, se mora točno izvršiti!

Štefanu je bilo, kakor bi izgubljal tla pod nogami. Komaj je doumel. S prvo mislijo je pomislil na ženo in otroka! Ti brez kruha?

— Gospod direktor! Moja žena in otroka! Dva! Tretji je na potu! je obupno zajecjal.

— Razumem vašo situacijo. Mogoče bolj kakor vi sami. Tudi jaz imam otroke. Toda principijelno ne morem dovoliti, da bi bili vi tu večji gospod kakor jaz! je hladno izpregovoril gospod direktor. Iz njegovih besed se je občutila brezmejna hinavščina.

— Usmilite se, gospod direktor! Radi moje žene in otrok! Nisem jaz kriv, da je vaša gospa s silo vdrla v sobo in našla vas in gospodično Greto v...

— Tako, še nesramni ste? Marš ven, sicer vas dam zapreti. Zapomnite si: gospodična Greta je pisala diktando. Takoj se odstranite! je kričal histerično gospod direktor, rdeč in penast od jeze.

Štefan je pobesil glavo in odšel.

Čez nekaj dni so prinesli časniki v rubriki »Domače vesti« sledečo notico:

»Včeraj so našli v mestnem parku obešeno truplo St. K., sluge neke tukajšnje banke. Vzrok samomora ni znan. Najbrže je storil to radi bede, ker je samomorilec izgubil pred nekaj dnevi po lastni krivdi radi nekih nekorektnosti in vnemarnosti službo.«

Vlado P.:

Narava — življenje — družba

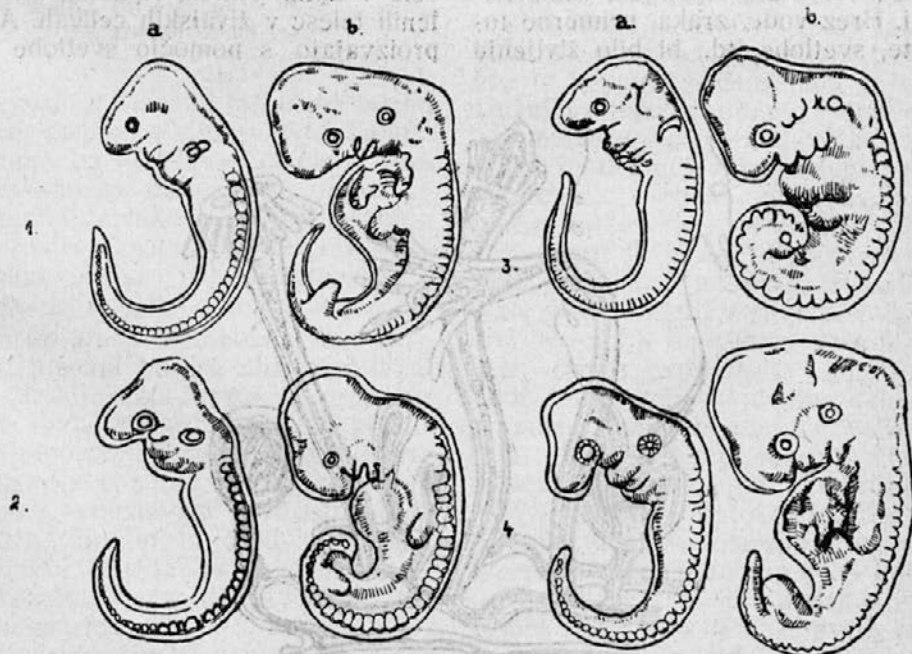
Bistvo narave lahko spoznavamo le tedaj, če delne spremembe v razvoju zemeljske snóvi povežemo v celoto. Vsi naravoslovni pojavi so plod

spreminjajoče se narave, tako življenje kakor tudi mišljenje, ki se poraja v možganih. Organsko življenje sé pojavi šele v določeni stopnji ze-

meljskega razvoja. V materiji, ki se neprestano giblje, nastajajo živa bitja. Razvoj rastlinstva in živalstva je v tesni zvezi s podnebnimi in geološkimi razmerami. Narava daje bitjem obliko in snov. Da se v njih ohrani življenje, nadomeščajo izrabljeno moč vedno sveže sile. Presnavljanje, razmnoževanje in boj za obstanek so prvotno gibalno življenja. To osnovno pojmovanje bistva in sprememb v naravi imenujemo dialektiko. V mladosti bitje nastaja in zori, nato doseže popolnost in naposled začne odmirati. V boju za obstanek se bore bitja proti tujim silam. V tem boju zmagujejo močnejši, kar je slabotnega, mora propasti. Rastline tekmujejo v boju za prostor, hrano in svetlobo. Močnejši poedinci izpodrivajo in preraščajo šibkejše. Lepo sliko take naravne borbe dajejo gosto naseljeni gozdovi, travniki in solnčne jase. Še srditejši je boj za obstanek pri živalih. Za primer vzemimo ostrige. Samica zleže več kot milijon jaj-

čec. Iz njih se izležejo ličinke, s katerimi se hranijo morske živali. Izračunali so, da iz 500 milijonov ličink doraste komaj 500 do 600 školjk. Razmnoževanje varuje ohranitev posameznih vrst živih bitij. Razvojna zgodovina življenja (ontogenija) dokazuje, da se iz bitij nižje stopnje razvijejo višje vrste.

Ta razvoj moremo točno zasledovati pri nekaterih živalskih in rastlinskih deblih. Pri žabi naletimo na tipičen primer. Iz sluzastih jajčec nastanejo paglavci, ki dihajo najprej s škrgami, in šele po dolgotrajni preobrazbi se razvije iz paglavca dorasla žaba. Bitja lahko dosežejo tudi višje lastnosti od svojih prednikov. To dokazuje embriologija (nauk o razvoju plodu). Znani nemški naravoslovec Haeckel je s svojim biogenetičnim zakonom pokazal, da vsak embrijo (plod) preživi vse glavne stopnje razvoja, ki so ga napravili njegovi predniki. Če zasledujemo na pr. razvoj kokošjega jajca, vidimo,

Embrijonalne stopnje: 1. pes, 2. netopir, 3. zajec, 4. človek. (a. začetni stadij plodu, b. stadij, kjer doseže razvoj plodu stopnjo četrveronožca)

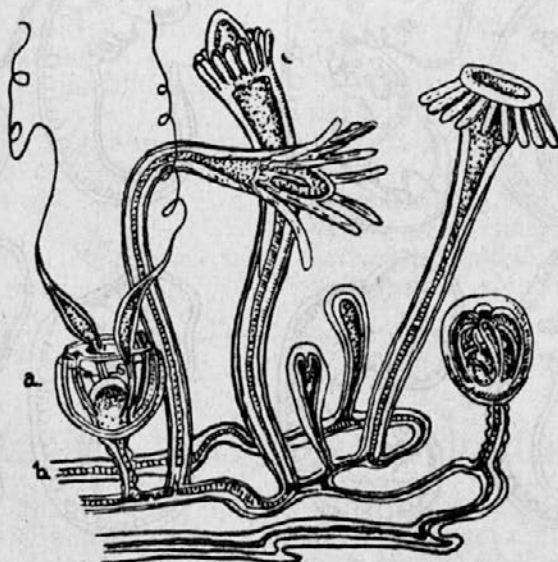
da se začne z enostavno celico, nato preide v gastrulo, mehu podobno žival, nato v obliko črva, ribe in nazadnje v ptiča. Vse to kaže, kako se je postopoma razvijala veja živih bitij, katerih zadnji potomec je ptič.

Najenostavnejši in osnovni del življenja v naravi tvorijo rastline. Iz zraka in vode črpajo razne snovi ter jih s pomočjo solčnih žarkov spreminjajo v organsko maso, ki jo potrebujejo za življenje. Vsa ostala bitja so tesno vezana na rastlinstvo. Ono jim daje hrano in urejuje podnebne razmere. Najmanjše živali (mikroorganizmi) pa pomagajo rasti; dajejo mu gnojila in pospešujejo razpadanje organskih snovi v rodovitno zemljo (humus). Medsebojno zbiranje in oddajanje sokov ustvarja povezanost vseh življskih sil v naravi.

Pradomovina življenja je morje. Odtod se je razširilo življsko okrožje v sladko vodovje, nato v zrak in nazadnje na kópno zemljo. Da življenje lahko vzraste, obstane in se razvija, morajo biti izpolnjeni važni pogoji. Brez vode, zraka, primerne toplote, svetlobe itd., bi bilo življenje

nemogoče. Zemeljske razmere se pogosto spreminjajo; boj za obstanek zavzema vedno drugačno obliko. Medsebojni življski odnošaji ter skupna stremjenja po samoohranitvi silijo bitja v življske skupine. V mnogih življskih okrajih tvorijo rastline in živali združitve tako, da opuste medsebojno tekmovanje in se zberejo k sodelovanju. V boju za obstanek si pomagajo, da se lažje ohranijo in razvijajo. S sodelovanjem nastopi novo razmerje med posamezniki; začenja se prvo vrednotenje družbe. Vzdrževanje posameznikov na račun skupnosti ustvarja v združbi delitev dela in gradi čvrsto zajednico. Vsled tega nastanejo nove življske razmere: individualizem se umakne, na njegovo mesto stopi kolektivizem.

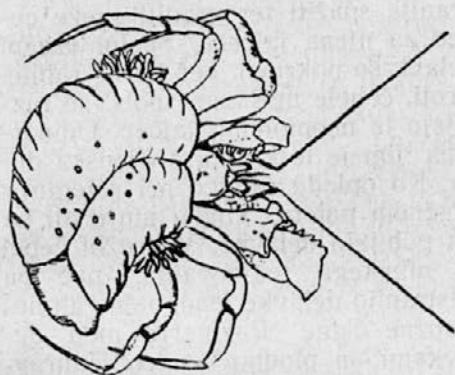
Skupno življenje v zajednici in skupne napore v boju za obstanek imenujemo simbioso. V naravi najdemo veliko primerov za simbioso. — Živalsko in rastlinsko sodelovanje opazujemo pri algah, ki se nasele v obliki rjavih, rumenih ali zelenih telesc v živalskih celicah. Alge proizvajajo s pomočjo svetlobe ki-

Naselbina polpov. Žival a. je razprostrla lovke, b. pa cevje, kjer se pretaka hrana

sline, ki jo potrebujejo živali pri dihanju. Istočasno pomagajo delati v živalskem telesu sladkor in škrob, s katerim se žival hrani. V celicah pa srkajo alge vodo in svetlobo.

Najlepše primere za živalsko simbiozo pa imamo pri nekaterih morskih bitjih. Znano je sodelovanje raka eupagurusa in živalic aktinije. Prvo dobo svojega življenja preživita vsak zase, pozneje pa se združita. Rak se naseli v prazni školjčni ali polževi lupini tako, da

Rak eupagurus in aktinija. Zadnji del raka tiči v školjki. Od aktinije se vidijo le lovke na spodnji strani raka

se glava in sprednji členki na telesu lahko prosto gibljejo izven lupine. Aktinija pa se oklene členkov raka in spodnjega dela lupine. Oba se postavita v tako lego, da aktinija razprostre lovke tik za rakovimi ustnimi členki. Tako lahko skupaj lovita in použijeta ulovljeno hrano.

Kjer sledi tekmovanju sodelavnost, postaja boj za obstanek lažji. Iz združb nižje vrste se razvijajo višje organizirane zajednice, ki kažejo smotreno družabno obliko življenja. Razvoj gre od prvotnih bitij mimo enostavnih organizmov, združb, družin in čred v družbo. Človeška družba je najučinkovitejši rezultat tega dialektičnega naravnega razvoja.

Podružabljenje v naravi ustvarja nove življenske oblike. To opa-

zujemo pri združbah, kjer se skupno izvajajo važna socijalna opravila.

V ohranitveni zajednici je vsako delo posamezne živali namenjeno ohranitvi vse združbe. Zauživanje hrane je podružabljeno. Lep primer ohranitvene skupine so združbe polipov in koral, ki žive v morju. Polipi tvorijo visoko socijalno stoječe naselbine. Množe se večinoma z brstenjem ter ustvarjajo pajčevini podobne plasti in kolonije. Vsak posameznik ima razprostrte okoli ustne dupline nitkaste lovke, s katerimi lovi plen. Kadar lovk ne rabi, jih spravi in potegne v notranjost. Želodci vseh naseljencev so zvezani med seboj s cevmi, po katerih se pretaka hrana. Vsak polip ima v naselbini posebno lego, da se izrabi prostor in poveča lovišče. Tako je mogoče zajeti veliko hrane, ki postane skupna last vseh kolonistov.

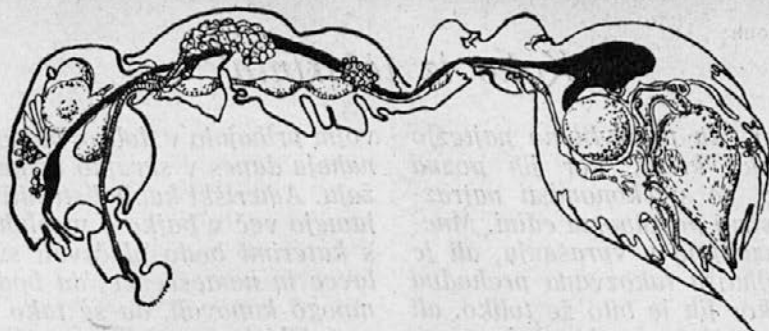
Pogosto se družijo živali v delovne zajednice. Vsled skupnih potreb nastanejo tovariške skupine. Ptice selivke potujejo v tuje kraje. Škorci, gosi, race, lastavice, čaplje in drugi ptiči se sele v velikih jatah. Malo jih je, ki lete osamljeni (roparice in kukavice). Štorkljam se pridružujejo med potjo nove družine; jata narašča vedno bolj. Mlade in stare živali lete v najlepšem redu, največkrat v obliki klina, da lažje režejo zrak. Vrane se družijo v hudih zimah in iščejo skupna prenočišča v bližini naselbin. Nekatere vrste ptic potujejo v skupna vališča, kjer v velikih množinah gnezde in vale (pingvini, žerjavi, albatros). Tudi pri ribah najdemo delovne skupine. Slaniki potujejo v velikanskih krdelih širom morja. Goste množice mladih jegulj prodirajo iz morja v reke in potoke, kjer se ločijo in žive samotarsko življenje. Ko spolno dorastejo (po 5—8 letih), se zopet zberejo in skupaj hite v globoko morje. — Pri sesavcih tvori več rodov z odraslimi živalmi obojega spola ter z mladiči čredo s

socijalno organizacijo in delitvijo dela. Najstarejša žival moškega ali ženskega spola vodi čredo, jo čuva in svari pred nevarnostmi. Skupno delo v čredi je iskanje hrane, obramba in napadi na sovražnika. Razmnoževanje se vrši v zmislu naravne izbire. Družina nastaja v čredi kot posebna začasna skupina, sestojeca iz staršev in otrok, ki ostane v ožjih stikih le toliko časa, dokler mladiči ne dorastejo. V čredi se družijo skoro vsi sesavci, ki žive v stepah (bizoni, antilope, divje govedo, kopitarji), potem gamzi, jeleni itd. Opice žive v manjših skupinah. Najsposobnejši moški, ki ga člani zajednice soglasno izberejo za vodnika, vodi družbo in vsi mu morajo biti pokorni. Ko doraste zarod, se odcepi nova skupina od stare pod vodstvom najbolj zmožnega mladiča. Pri opicah opazamo iste psihološke znake kakor pri človeku (n. pr. občutke zadovoljstva, strahu, bolečine, pomirjenje itd.). Vse stremljenje in delovanje v delovnih skupinah je socijalno ter služi ohranitvi in napredku družbe. Tudi praečlovek je živel v čredah, iz katerih se je razvila človeška družba.

Najbolj razvita in izrazita je družabna vez pri živalskih skupinah, kjer je socijalizirano razmnoževanje vrst. V takih zajednicah opravljajo spolna opravila, oploditev in valitev le nekatere živali, ki skrbе za zarod. Ostali člani nabirajo hrano in opravljajo druga potrebna dela. Vzporedno z razmnoževalno se razvija tudi ohranitvena zajednica. Najbolj razvite razmnoževalne skupine najdemo pri žuželkah, posebno pri osah, čmrljih, čebelah, mravljah in termitih. — Ose žive v družbah, ki štejejo tisoče članov. Iz prežvečenega lesa si grade v zemlji in na podstrežjih umetniške stavbe v obliki kepe ali grozda. Odrasle živali zauživajo rastlinsko hrano, ličinke pa se hranijo z ulovljenimi žuželkami. Opljena samica, ki je

preživela zimo, zgradi gnezdo in ga napolni z jajčeci. Iz njih se izvale najprej mlade ose-pomočnice. Te povečajo gnezdo, negujejo zarod in mu prinašajo hrano. Kolektivno delo pomočnic kaže visoko socijalno stopnjo osje družbe. Osam so podobne čebele. Njih organizacija se razlikuje od osje tako, da se družba čebel razdeli, ko vzraste novi zarod (roj). Opljena samica skrbi za potomstvo. Vsak dan lahko zleže do 3000 jajčec. Za drugo delo je nezmožna. Čebele delavke jo morajo hraniti, snažiti ter graditi sveže celice za njena jajčeca. Spolni organ delavk so pokrneli, ker jih ne rabijo. Troti, čebele moškega spola, se razvijejo iz neoplojenih jajčec. Odmerjena jim je le kratka življenska doba. Ko oplode samico pri rojenju v zračnem poletu, kmalu umro ali pa jih pobijejo delavke. V družbi čebel ni nikakega tekmovanja, pač pa odstranijo delavke lene, bolne ali nezmožne člane. Razmerje med delavkami in plodno samico je uravnano; vsakdo opravlja svoj posel, da koristi skupnosti.

Najlepši primer podružabljenja daje pri žuželkah družba mravelj. Dočim pri čebelah in osah lahko zasledujemo prehode iz nižjih organizacij v družbo, pri mravljah tega ne moremo. Na zemlji živi več kot 5000 vrst mravelj v družbah, za katere ne vemo, kako so nastale. Socijalna organizacija v teh skupinah je tako popolna, da zavzema gotovo najvišje mesto med vsemi živalskimi družbami. Pri mravljah je vsako delo točno specializirano. Za zarod skrbе samice, ki so veliko večje od navadnih delavk ter nosijo v mladosti krila. Oploditev se izvrši v zraku. Moški po izvršenem spolnem opravilu kmalu poginejo. Njih naravna funkcija preneha. Isto se zgodi tudi z neoplojenimi samicami. Jajčeca ležejo le oplojene samice, ki jim po oploditvi odpadejo krila. Delitev dela vpliva tudi na razvoj

Prerez skozi mravljo delavko. Hranilno črevo vodi v golšo, imenovano socijalni želodec (črno)

in na konstrukcijo teles posameznih živali. Delavke so vitke in gibčne. Dele se v najrazličnejše poklice. V mravljiščih naletimo na zidarje, pestunje, predivce, peke, pogrebce, stražarje, zdravnike itd. Tiste delavke, ki nabirajo hrano, imajo malo drugače urejeno notranjost kakor tovariši. Pred pravim želodcem se nahaja posebna golšica, ki jo lahko imenujemo socijalni želodec. V ta želodček spravljajo mravlje-nabiralke sokove, s katerimi pitajo svoje tovariše, ki so zaposleni in ne utegnejo nabirati hrane. Znana je gostoljubnost mravelj. V svojih gnezdih skrbno negujejo razne živalice in jim nudijo najugodnejše prebivališče. — V južnih krajih žive mravljam podobni termiti, ki tvorijo največje družbe na svetu. Samica leže dnevno vsaki dve sekundi po eno jajčece. Tako se hitro razvija zarod termitov v milijonske množice, ki si grade ogromne nasebine, segajoče včasih do 6 metrov nad zemljo in nekaj metrov pod njo.

Iz vseh teh primerov razvidimo, da ostanejo živali v tesni zvezi radi lažjega boja za obstanek. Pridobivanje hrane in razmnoževanje se vrši v organiziranem in zmiselnem redu. Posamezniki so priklenjeni na družbo. Podružabljenje prihaja brez skokov, narava uravnava sama razvoj. Enakopravnost vlada v vseh skupinah in življenje poteka v kolektivnem zmislu.

Tudi človeška družba se je tekom tisočletij preobrazala in si ustvarjala svojo zgodovino. Narava je prisilila pračloveka, da si je v čredah stvoril delovne zajednice. Takrat se ni še v ničemer razlikoval od drugih živali. Družil se je radi boja za obstanek. Šele pozneje, ko je s pomočjo organiziranega dela osvajal naravo, so se mu začeli razvijati možgani in govornica je pospešila razvoj mišljenja. Ves ta napredek nam nazorno kažejo stare dobe človeške zgodovine, kjer si je nastajajoči človek na različne, vedno popolnejše načine pripravljaj svoje orodje. Prve človeške delovne in ohranitvene skupine so bile zadruge (srečamo jih tudi v zgodovini starih Slovanov). Iz teh prvotnih združb se je po hudih bojih in stremljenjih postopoma razvila današnja produkcijska družba. Delo je pospešilo razmah miselnosti, politike in tehnike, produkcija se je zelo pomnožila. Na svetu se je nakopičilo ogromno bogastvo, ki je prešlo v posest posameznikov. Nastopila je nova faza v boju za obstanek; človeška družba se je začela cepiti v gospodujoče in v proletarijat. Od vseh strani čujemo dandanes klice: Rešite našo civilizacijo! Povsod se že kažejo znaki naravnega razvoja, ki pelje k podružabljenju človeštva.

Svet je bil drugačen in bo drugačen, z njim vred se izpreminja tudi življenje.

Kako iz labirinta?

O tem, da preživljamo najtežjo gospodarsko krizo, kar jih pozna zgodovina, so si ekonomisti najrazličnejših struj popolnoma edini. Mnenja se razhajajo v vprašanju, ali je to le najhujša takozvana prehodna kriza, kakor jih je bilo že toliko, ali je to kriza celotnega današnjega gospodarskega režima. Zagovorniki današnjega gospodarskega stanja trde še vedno, da bo prej ali slej sedanji nizki konjunkturi sledila doba visoke konjunktуре — — — — —

Zagovorniki današnjega stanja navajajo čedno število tehtnih razlogov današnje krize: Carinske meje, davčna preobremenjenost, neredi na Kitajskem in v Indiji, izolacija Rusije, industrijski karteli, pomanjkanje tržišč, nezadostni konzumi, versalska pogodba, itd., itd. Ni dvoma, da poostruje vse to do skrajnosti današnjo krizo. Ni dvoma, da vsi ti in še mnogi drugi razlogi močno so vplivajo na današnje katastrofalno stanje. Pri današnjem razvoju produkcije, bi se pa tudi z najidealnejšo državno in meddržavno gospodarsko politiko dosti ne opravilo. Ta kriza tirja vse radikalnejšo rešitev.

Res je sicer, da šteje Evropa po vojni preveč držav. Danes jih je 35, medtem ko jih je bilo pred vojno samo 17. Toda Severna Amerika je ostala tudi po vojni gospodarska in politična celota zase, za njeno gospodarsko ekspanzijo je bila razkosanost Evrope celo koristna, ker je lahko nekaj let placirala svoje kapitale in svoje produkte v državah, ki bi sicer ameriške pomoči in ameriških dobav ne potrebovale. Pa je danes prav Amerika najhujše prizadeta od gospodarske krize. Ameriškemu gospodarstvu so bile prihranjene mnoge težave in omejitve, preko katerih je nasprotno moralo evropsko gospodarstvo. Marsikaj je celo Ameriki po

vojni prihajalo v dobro, pa se vendar nahaja danes v skrajno težkem položaju. Ameriški kapitalisti niti ne verjamejo več v bajko o visokih plačah, s katerimi bodo plačevali svoje delavce in nameščence, da bodo lahko mnogo kupovali, da se tako notranji ameriški konzum dvigne. »Svoje delavce moramo tako plačati, da si bo lahko vsak kupil avtomobil,« — je dejal še pred letom dni Ford. Pred kratkim je pa največji trust Amerike — jeklarski — znižal plače vsem svojim delavcem in nameščencem, češ, mi moramo ostati konkurenčni, da ne izgubimo tržišč...

Po znamenitih polomih na ameriških borzah, ki so začeli osupnjenim meščanskim ekonomistom, ki so dotlej slepo verovali v ameriški ideal nepokolebljivega kapitalističnega gospodarstva, so se njihove oči uprle v Anglijo, v staro solidno kapitalistično Anglijo z njenim starim, solidnim funtom šterlingom. Pa so se kmalu pokazale globoke razpoke tudi v masivni angleški gospodarski stavbi in še celo častitljivi funt se je začel nazadnje majati. Danes preživlja ravno Anglija najstrašnejšo krizo. Število brezposelnih narašča in nihče v Angliji ne misli več na možnost zaposlitve vseh teh milijonov nezaposlenih. Računajo, da nekaj milijonov Angležev ne bo našlo več dela. Še celo angleški ekonomisti so se že sprijaznili s to mislijo, menijo pa, da je angleški kapitalizem zašel v tako hudo krizo v glavnem radi tega, ker je življenjski standard povprečnega Angleža previsok in so radi tega angleški produkti vedno dražji od produktov drugih držav z nizkimi mezdami. Torej tudi bogati Angleži, kakor Amerikanci, iščejo že leka v nizkih mezdah. Motijo se pa eni in drugi. V stiski padajo iz ene neumnosti v drugo. Nizke mezde, kakor dokazuje Nemčija, Italija (isto je tudi pri

nas), le poostrujejo krizo. Manjši za-
služek, manjši konzum, večja nad-
produkcija, še hujša nezaposlenost.

Sedaj, ko so že vse najmogočnej-
še kapitalistične države odpovedale,
začenjajo končno oficijelni gospodar-
ski modrijani uvidevati, da ne gre več
za krizo tega ali onega nepopolnega
gospodarskega sistema, nego za ne-
ko osnovno napako celotnega produk-
cijskega sistema.

Uvideti bodo morali kmalu še
marsikaj drugega!

Pa če tudi bi ti ideologi obstoje-
čega reda ne mogli uvideti ničesar
več, razvoj stvari kaže, da evolvira
človeška družba v smeri nekega no-
vega gospodarskega reda. Ves svet
je že danes kompaktna gospodarska
celota. Vrhovna sila na svetu je sve-
tovno tržišče; pred to najvišjo silo
mora kloniti vsaka druga sila. Še
pred enim stoletjem je bila ta vse
premagujoča sila komaj znana. Da-
nes vodi ona usodo sveta, ga usmerja
k določenemu cilju. Celotni izvoz le-
ta 1820. je znašal komaj 100 milijonov
šterlingov, od katerih je samo
izvoz Anglije znašal 49 milijonov
šterlingov. Leta 1913. je že znašal 8
milijard in pol šterlingov! Koliko zna-
ša danes?

Devetnajsto stoletje je stoletje
čudežev. Nobena prejšnja doba ne
kaže tako silnega razmaha vseh člo-
veških fizičnih in umstvenih sil, ka-
kor kapitalistična. To je doba tehni-
ke, te čudovite besede novega časa.
Leta 1840. je bilo na vsem svetu ko-
maj 7.649 km železnic; danes imamo
na svetu 1.300.000 km železniških tir-
nic. In železnice so komaj en del
vseh transportnih in komunikacijskih
sredstev. Še leta 1870. se je večina
tovorov prevažala po morju na ja-
drnicah. Jadrnice je izrinil skoro
docela parnik. Koliko milijonov in mi-
lijonov ton šteje danes potniški in to-
vorni promet s parniki po morju?
Kapitalistični produkcijski sistem je
v enem stoletju docela izpremenil li-
ce sveta. V enem samem stoletju je

človeštvo bolj napredovalo nego prej
v tisoč in tisoč letih. V sami dobi ka-
pitalističnega napredka je pa doba
racionalizacije najvišja doba na-
predka. Tu je dosegel kapitalizem
svoj vrhunec. Tehnični izumi — par-
ni stroj, elektrika, kemija — so bili
samí na sebi že velike revolucije, naj-
večja revolucija v gospodarstvu in s
tem v politiki in v življenju sploh je
pa bila znanstvena organizacija dela,
oziroma racionalizacija. S tem je ka-
pitalistični svet došel v poslednjo
fazo svojega razvoja.

Zlata doba kapitalizma je prešla.
V enem stoletju je kapitalizem osvojil
Evropo in Ameriko in podjarmil
vse ostale kontinente. Prejšnje za-
časne krize je mogel kapitalizem z
lahkoto prebroditi z dviganjem kon-
zuma doma in z otvoritvijo novih tr-
žišč v kolonijah. Anglija je rasla in
rasla na račun svoje ekspanzije v ko-
lonijah. Toda podjarmljeni kolonijalni
narodi so se jeli ravno pod vplivom
osvojevalcev osamosvajati politično
in gospodarsko. Ostalo je naredila
konkurenca. Nemec je izpodrinil An-
gleža, Anglež Amerikanca, dokler ni
po vojni za neko dobo izpodrinil
Amerikanec gospodarsko ene in dru-
ge, finančno pa zaslužnil ves svet.

Staro družbo mora zamenjati no-
va, produkcijska sredstva morajo
postati lastnina skupnosti.

Tu je ključ.

Racionalizacija je rodila silno
nadprodukcijo ob vedno manjšem so-
delovanju človeških rok. Ta nadpro-
dukcija raste od leta do leta, čeprav
je število zaposlenih delavcev od le-
ta do leta manjše. Sedanja kriza je
kriza izobilja, ki se z vsakim letom
veča. To je zlomilo hrbtenico vsemo-
gočni Ameriki, to je izčrpalo bogato
Anglijo. To leži na dnu nemškega
vprašanja.

Izobilju v industrijski produkciji
se iz istih vzrokov pridružuje izobilje
v agrarni produkciji. Pšenico — beli
kruh, ki ga toliko siromakov potre-

buje — sežigajo, da vzdržijo ceno vsaj na neki višini. Kmetijstvo je edino ohranilo skoro do zadnjega stari način obdelovanja. Stroj in racionalnejša obdelava zemlje sta polagoma prodrli tudi vanj. Površina obdelane zemlje je narasla, produkcija na obdelani površini se je zboljšala in intenzivirala. Cene kmečkim pridelkom padajo. Katastrofalne so posledice krize v industriji, še katastrofalnejše bodo posledice krize v kmetijstvu. Kmetu ni sploh pri sedanjih razmerah rešitve. Najmanj pa mali kmečki lastniki. Naj se zdi ta trditev večno optimističnim oficijelnim ekonomistom še tako predrzna, kmečki stan se potaplja, ako se razmere pravočasno ne izpremenijo, v najstrašnejšo proletarizacijo. Traktorji in druga tehnična sredstva bodo kmalu izpremenila kmeta v industrijskega delavca, znanstveno in intenzivno obdelovanje zemlje, selektivno izbrane, bo uničilo malo posest kot predrago in reduciralo močno število ljudi, zaposlenih v poljedelski produkciji. To bo sploh največji prevrat v gospodarstvu in v človeški družbi, kar jih je svet videl. To je sploh poglavje zase, ki bi moralo vse bolj zanimati pristaše teze o prehodnosti sedanje krize.

Kaj naj tedaj opravičuje nado na izboljšanje svetovnega tržišča? Vsa tržišča so nasičena blaga, množina produciranega blaga narašča radi racionalizacije z vsakim dnevom. Lahko bi se reklo, da vzporedno z naraščanjem brezposelnosti, narašča mno-

žina razpoložljivega blaga na svetu. Kako tedaj iz tega labirinta?

Z racionalizacijo je kapitalizem zaključil svoj mogočni razvojni cikel.

Danes je svet v krizi samo radi kapitalizma, to se pravi radi privatne lastnine produkcijskih sredstev.

Naj preidejo produkcijska sredstva v last splošnosti, pa se sedanja kriza v trenutku izpremeni v blagoslov za vse človeštvo. Blaga je le zato preveč, ker ga tolikim primanjkuje! In primanjkuje jim ga, ker si ga ne morejo nabaviti. Za absurdnost takega gospodarstva govori dovolj dejstvo, da se svet davi v krizi radi izobilja v času najhujše bede!

Zaman bodo čakali na boljšo konjunkturo, konjunktura se more pri današnjih razmerah le slabšati od leta do leta. S to mislijo se začenjajo sprijaznjevati celo v optimistični Ameriki, kjer se že resno bavijo z možnostjo kolektivizacije nekaterih produkcijskih panog.

V okviru stare družbe se že pojavljajo in oblikujejo forme nove družbe.

Toliko zasmehovana teorija o razvojnem procesu kapitalizma in njegovem logičnem izhodu, dobiva svoje slovesno potrjenje.

Čas je že, da se utrdi spoznanje, da ni današnja kriza ciklična kriza gospodarstva, slabe konjunktore, marveč stalna, nepopravljiva kriza režima.

Zlo je v sistemu.

—elj

II. mednarodna delavska olimpijada na Dunaju l. 1931

Mednarodna delavska olimpijada, ki se je vršila na Dunaju, je najvažnejši dogodek v mednarodnem delavskem gibanju v preteklem letu. Njenega ogromnega pomena se moremo docela zavedati šele, ko po-

gledamo naše domače razmere: Ljubljana je v najživahnejši gradbeni sezoni. Stavbinski delavec pa zasluži po 20 Din na dan. Če vprašas gospode, zakaj jih tako slabo plačujejo, ti odgovoré: Saj imajo

Delavci vseh dežel nosijo v sprevodu parole za svetovni mir

zadosti, saj to niso ljudje s takimi potrebami kakor mi; zadovolje se s kosom kruha in čebule za kosilo. (Seveda, če bi bili ti gospodje tako plačani, bi se tudi morali zadovoljiti s kruhom in čebulo.) Večina našega delavstva živi borno življenje. Tudi duhovno je ta večina mrtva in topa. Ni jih ne v kulturni, ne v strokovni organizaciji, ne zahajajo v knjižnico, so samô delovne živine. Vino in žganje sta jim v razvedrilo.

In proti temu dunajska olimpijada! 80.000 delavcev-sportnikov na prireditvah! Gledališče z delavskimi igralci! Simbolična igra s 4000 sodelujočimi igralci-delavci! Simfonični koncert z novimi delavskimi skladbami! Tam množice delavcev, ki sami ustvarjajo in uživajo najvišje lepote, tu popolna topa vdanost suženjskemu delu.

Tudi pri nas imamo sorazmerno močno kulturno organizacijo. Ali koliko jih je v njej? In koliko od teh preveva res novi človeški ideal?

Na Dunaju smo pa videli in občutili, da se je Marxova ideja res ukoreninila v srca množic. *Teorija postane dejanska sila šele, ko se polasti množic*, pravi Marx. To velja predvsem za ideje, ki hočejo preroditi človeštvo.

Mednarodna delavska olimpijada na Dunaju je zato največji letošnji dogodek v mednarodnem delavskem gibanju, ker je pokazala, da v večini modernih držav današnji delavec niti malo ni več podoben onemu proletarcu, ki je živel v času, ko sta Marx in Engels izdala svoj manifest proletarcem vseh dežel. V nekaj desetletjih se je v ognju bojov in neprestanih naporih ustvarila iz milijonov delavcev armada.

In korak teh množic je v dneh olimpijade obvladal ves veliki Dunaj, vse ljudi, vse dvorane, vse ceste in hiše, vse mesto.

In to so bile telesno in duhovno zdrave delavske množice. To niso bili sportniki, ki jih vidiš na naših igriščih: divjaki s praznimi glavami. To so bili delavci, ki se telesno urijo, da bodo sposobni delati za zmagajoče svoje ideje.

To je bil nastop delavske sportne internacionale, ki združuje dva milijona aktivnih članov.

V »Svobodi« in drugih listih so bila natančna poročila o poteku olimpijade. Zato jih v našem kolektaru ne bomo ponavljali. Kot letni kronisti smo hoteli predvsem poudariti njen pomen.

Da nismo presmeli v svoji oceni, naj dokazujejo slike, ki jih objavljamo.

Ivan Klicár:

Kristus in krščanstvo

Znan pojav je v zgodovini, da ostane življenje in delo početnikov in utemeljiteljev ver zavito v temo. To velja za Budo, Mohameda in v nemali meri tudi za Kristusa. Kajti v kolikor so se sploh ohranila poročila, so to poročila učencev in vernikov. Krog verujočih je pa že sam po sebi le malo dostopen kritiki in treznemu presojanju, fantazija in celo zavestno potvarjanje dejstev ne najde mnogo zaprek. Raziskovanje začetkov novih ver zadene radi tega na velike težkoče.

Kaj nam poročajo viri o Kristusu? Razpolagamo s poganskimi in krščanskimi viri. Prvi so izredno pičli in nam povedo le malo. Najvažnejši je Jožef Flavij, zgodovinar židovskega naroda, ki ima v 18. knjigi svojih »židovskih starin« sledeči odstavek: »Ob tistem času je živel Jezus, moder mož, če ga smemo imenovati moža, kajti delal je čudeže in bil je učitelj ljudi, ki so z veseljem sprejemali resnico, in našel je veliko pristašev med Židi in Heleni. Ta mož je bil Kristus. Čeprav ga je Pilat kaznoval radi obtožbe najodličnejših našega naroda s križanjem, so mu vendar ostali zvesti, ki so ga ljubili že od začetka. Kajti pojavil se je tretji dan, vzbujen k novemu življenju, kakor so to in še tisoč dru-

gih čudežnih stvari prerokovali o njem preroki. Po njem so dobili ime kristjani in njih družina se je ohranila do danes.« To poročilo bi bilo brez dvoma dragoceno, če bi ga bil v resnici napisal Jožef Flavij, žid in farizej, ki se je rodil 37. p. Kr. in ki je živel dalje časa v Jeruzalemu, in bi torej mogel imeti zanesljive vesti o Jezusu. Vendar je znanost nedvomno dokazala, da je označeni odstavek interpulacija (vrinek) pobožnega kristjana, kateremu ni bilo všeč, da Jožef Flavij Kristusa ne omenja in s tem nekako zmanjšuje pomembnost Odršenika.

Ta vest je torej neuporabljiva. Še enkrat govori Jožef Flavij v 20. knjigi, kjer sporoča, da je za namestnika Albina veliki duhoven Ananas dosegel, da so postavili pred sodišče Jakoba, brata Jezusa, ki ga zovejo »Kristus«. Obtožen je bil kršitve postave in kamenjan.

Jezus se omenja tu mimogrede in verjetno je, da ta odstavek ni poznejša potvorba. Že brezbarvnost vesti govori za njeno pristanost.

Izbira pri Jožefu Flaviju torej ni velika. Glede imena je treba vedeti, da je »Jezus« zelo razširjeno židovsko osebno ime. Grška beseda »Kristus« pomeni »maziljeni« in je prevod židovske besede Mesija. Židje

so bili prepričani, da se bo kmalu pojavil voditelj in maščevalec Mesija, ki bo strl jarem tuje nadvlade, v katerega je bil vklenjen židovski narod. Upori so bili v Judeji prav pogosti. Zlasti se je odlikovala Galileja, ki je bila razvpita kot najbolj nemirna pokrajina. Značilno je, da se uporniški voditelji tega časa več ali manj jasno izdajajo za Mesijo, tako n. pr. Juda iz Galileje, Tendas, neki brezimni Egipčan, Bar Kobha itd.

Jezusa omenja še rimski zgodovinar Tacit in sicer v svojih »analih«, ki jih je napisal okoli l. 100. V 15. knjigi opisuje prvo preganjanje kristjanov za Nerona, ki je nastalo radi tega, ker je cesar obdolžil kristjane, da so podtaknili ogenj, ki je upelnil Rim. Tacit razloži ob tej priliki izvor besede kristjan, češ, da izvira od Kristusa, ki ga je dal prokurator Poncij Pilat za vlade Tiberija usmrtiti. Sveton, ki je pisal kmalu za Tacitom, omenja sicer kristjane, češ, da so to ljudje, ki so se udali

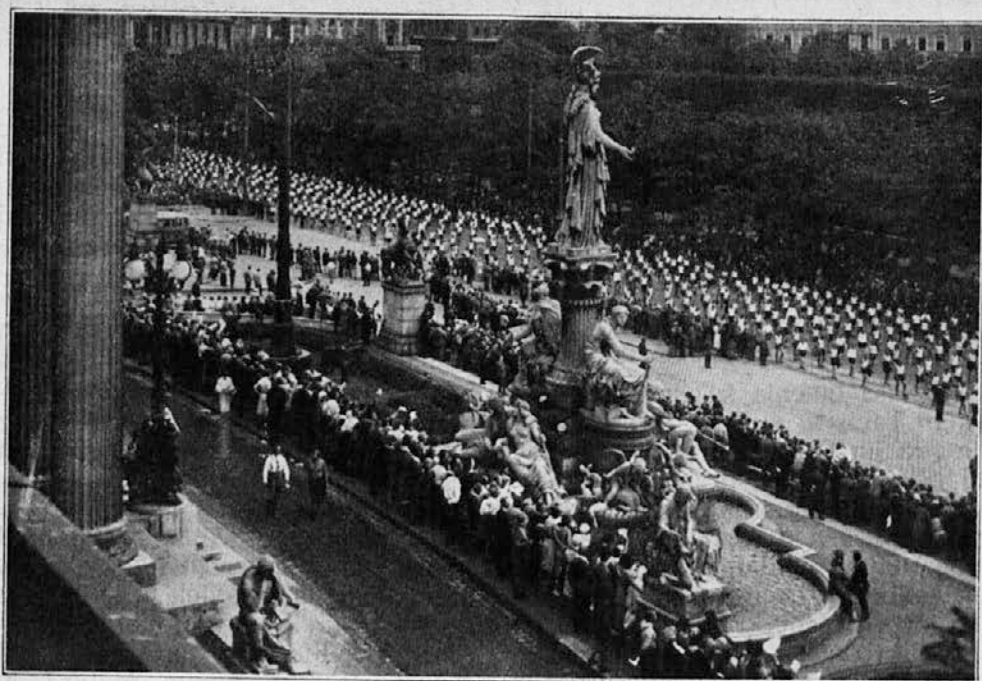
novemu in nevarnemu praznovanju, ne pove pa ničesar o Kristusu.

S tem so izčrpani vsi poganski viri prvega stoletja po Kr., ki govore o Jezusu. Iz njih moremo razbrati kvečjemu to, da se je začela širiti v rimski državi sekta kristjanov, ki jo je ustanovil Kristus, ki se je izdajal za Mesijo in bil radi tega kaznovan s smrtjo.

Če so poganski viri tako pičli, ali nimamo v evangelijih dovolj izčrpnega in za poznavanje Kristusovega življenja precejšnjega materijala? Brez dvoma; vendar njih verodostojnost je dvomljiva! Smatra se, da je najstarejši evangelij tzv. Markov evangelij, ki pa gotovo ni nastal pred razdejanjem Jeruzalema 70. l., ker v njem Jezus ta dogodek prav določeno prerokuje in je torej moral biti piscu evangelija že znan. Marku sledi časovno Lukež, potem Matevž in končno Janez, ki je napisal svoj evangelij okoli sredine 2. stol. po Kristu. Evangeliji torej niso neposredni vti-

Vodje Sasy: Silaba, Deutsch, Roosbrock, Gellert (od leve na desno)

Pohod telovadcev mimo dunajskega parlamenta

si učencev o Jezusu, temveč nam podajo v njem sliko, kakršno so si izoblikovali verniki šele pozneje. Pri tem je seveda osebnost Jezusa polagoma vzrasla v nadčloveške božanske dimenzije. Dober primer za ta pojav so čudeži, ki se vedno večajo in množijo v časovno mlajših evangelijih. Že Marko pripoveduje o čudežih, vendar so ti preprosti in enostavni napram poznejšim. Značilno za to stopnjevanje je obujenje od mrtvih. Marko pripoveduje samo o čudežni ozdravitvi umirajoče Jairove hčerke. Lukež pridruži mladeniča iz Naima, ki ga Jezus obudi; ko je že dolgo mrtev. Janezu vse to ne zadošča in zato poroča v 11. poglavju, kako Jezus obudi k življenju Lazarja, ki je ležal že štiri dni v grobu in je torej že — trohnel.

Evangelisti so preprosti in nevedni ljudje, ki nimajo jasnih pojmov o političnem in pravnem položaju Judeje v dobi, ko je nastopil Kristus. Njihovo pripovedovanje je veliko-

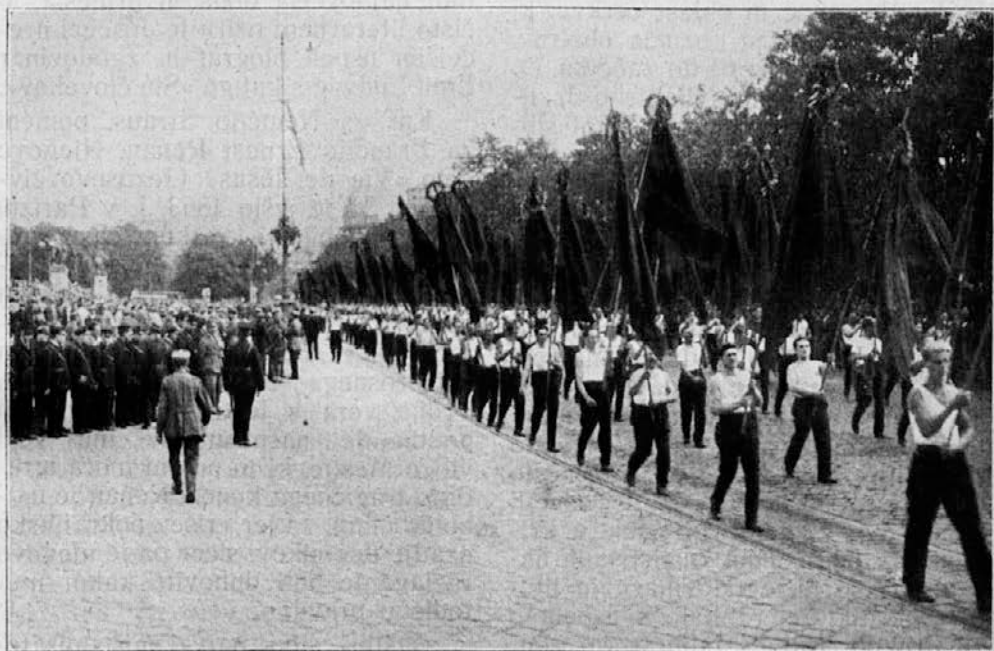
krat pomanjkljivo in napačno tudi tam, kjer ne pripovedujejo o čudežih. Tako n. pr. čas in način ljudskega štetja, ki ga omenjajo evangelisti v zvezi s Kristusovim rojstvom, nasprotuje ugotovljenim zgodovinskim dejstvom in ravno tako postopanje rimskega namestnika Poncija Pilata proti Kristusu ne odgovarja duhu in vsebini rimskega prava. Občutno zmanjša verodostojnost evangelijev tudi okolnost, da so poznejši urejevalci in prepisovalci evangelije marksike popravili in »izboljšali«.

Označene okoliščine so navedle nekatere raziskovalce že v prvih desetletjih 19. stoletja do tega, da so proglasili neuporabnost evangelijev kot zgodovinski vir. Bruno Bauer celo zanika, da bi bil Jezus zgodovinska osebnost. Njegovo stališče ni osamljeno, od novejših pisateljev se mu je pridružil sloviti nordijski literarni kritik Brandes in tudi marksistični teoretik Kautsky se v svojem delu »Izvor krščanstva« temu ozna-

čenemu mnenju precej približuje, ker ne poskuša opisati Kristusovega življenja in delovanja, češ, da o tem ne vemo ničesar zanesljivega, in se zato omeji na opis družabnega značaja, idealov in stremljenj starokrščanske občine.

Stališče organiziranih krščanskih cerkva je znano in se z njim ne bomo podrobneje pečali. V Kristusu časte boga-človeka. Veliko preglavic pa je že v začetku povzročalo vpra-

je postalo to težko združljivo s strogo in neizprosno vero Židov v enega samega boga. Še Matevž se trudi, da dokaže v prvem poglavju, da je Jožef iz Davidovega rodu, kajti za židovskega Mesijo je bilo priporočljivo, da ima kraljevske prednike. Za Rimljane in Grke je bilo to brezpomembno in niti najmanj priporočljivo. Znana in dostopna za njihovo razumevanje pa je bila predstava o sinu božjem, ki so jo imele nekatere

Zastave v sprevodu

šanje, kako opredeliti božjo in človeško naravo v Kristusu. Nauk o bogu-človeku Kristusu se je izoblikoval in utrdil šele po ljutih bojih raznih struj v cerkvi sami. Omenim naj samo arijance in monofizite. Prvi so omejili božansko naravo v Kristusu v prid človeške, drugi pa ravno obratno. V zvezi s tem so še druge težkoče. Takoj, ko so kristjani pod vplivom helenistične sredine začeli gledati v Kristusu sina božjega,

zelo razširjene helenistične vere. Jožef je torej izgubil vlogo očeta in je postal samo rednik in skrbnik Jezusov. Spočetje Marijino je moralo biti brezmadežno in zato je bila potrebna tretja oseba — sv. Duh. Da pa ni zamere pri Židih, so vse tri osebe vendar en sam bog.

Tako je nastala predstava svete Trojice, v katero so priznane katoliške avtoritete, kakor sv. Avguštin,

sicer verovala, katere pa doumeti po lastnem priznanju niso mogle.

Skratka, nauk o bogu-človeku Kristusu je plod dolgotrajnega zgodovinskega razvoja in, da se je v cerkvi uveljavilo sedaj vladajoče »pravoverno« stališče, je zgolj posledica slučajnih okoliščin, nikakor pa ne večje upravičenosti in razumnosti nauka. Verske predstave niso nikdar rezultat logičnega sklepanja in razmišljanja in krščanstvo v tem oziru ne dela izjeme.

Izredna moč in oblast cerkve, ki do nasprotnikov ni poznala obzirov, je onemogočila skoro do začetka 19. stoletja vsako razpravljanje o Jezusovem življenju in nauku, ki bi slo-nelo na zgolj razumskih načelih. Do-ba reformacije in renesanse je sicer prinesla prve začetke kritičnega ocenjevanja in presojanja evangelijev, vendar se s tem slika o Kristusu ni bistveno izpremenila. V takozvani prosvetljeni dobi postane kritika ostrejša. Ker ima predvsem namen, rušiti dane verske predstave, ni vedno stvarna in utemeljena, prevladuje jedko zasmehovanje ali pa popolno zanikanje. Šele 19. stol. je prineslo celo vrsto poskusov, da se osvetli Kristusovo življenje in nauk v kritični luči in sicer po znanstvenih načelih, ki so jih zgodovinarji in literarni kritiki uporabljali z uspehom že drugod. Največ odmeva je zbudil l. 1835. David Straus s svojim delom »Življenje Jezusovo«. Posluževal se je prav preproste metode. Izločil je iz evangelijev mistično in nadnaravno, ostalo pa je sprejel kot zgodovinsko jedro. Straus izoblikuje Jezusovo sliko s pomočjo sinoptičnih evangelijev, to so trije starejši evangeliji, iz katerih je odstranil vse, kar se med seboj ne ujema ali vsaj dopolnjuje. Številni učenci in posnemovalci Strausovi, ki tvorijo takozvano tibinško šolo, so le v poedinstih izpopolnili izsledke svojega učitelja. Precej samostojno sta se lotila vprašanja Schenkel in Schleier-

macher, ki pa ravno tako nista našla zadovoljive rešitve.

Poklicni zgodovinarji so se s tem vprašanjem bavili le malo, zato pa temveč moderni protestantovski teologi. Vnašali so v Jezusovo sliko pred vsem lastne poglede in ideale, kar je zmedo samo večalo, in tako se je pojavila struja pod vodstvom Kalthoffa in Bauerja, ki je sploh zanikala možnost, da bi se na podlagi označenih virov dalo opisati Jezusovo življenje in delovanje. Znatnejšega napredka tudi najnovejša doba ni prinesla. V čisto literarnem oziru je dosegel precejšen uspeh biograf in zgodovinar Emil Ludwig s knjigo »Sin človekov«.

Kar za Nemčijo Straus, pomeni za Francijo Ernest Renan. Njegovo delo »Vie de Jésus« (Jezusovo življenje), ki je izšlo 1863. l. v Parizu, si je pridobilo v kratkem času svetoven sloves. Jezus, ljubezni in veder prerok, zadene s svojim naukom ljubezni in veselja na odpor vladajočih sil v Judeji, kar zbudi v njem neizprosnega tožitelja in sodnika. Trdna vera v lastno poslanstvo in podtikanje nasprotnikov mu vsili vlogo Mesije, ki jo potem mora igrati do tragičnega konca. Renan je najboljši tam, kjer riše pokrajinsko ozadje dogodkov, sicer pa je njegovo razlaganje bolj duhovito kakor metodično pravilno.

Našteli smo najvažnejše pisatelje, ki so se lotili težavne naloge, da razsvetlijo osebnost Jezusovo. Zado-voljive rešitve ni našel nihče. Krivo je v nemali meri dejstvo, da vsi več ali manj grešijo na osnovni napaki meščanskega zgodovinopisja, da pre-cenjujejo pomen velikih osebnosti. Kakor veliki ljudje sploh, tako tudi ustanovitelji novih religij ne »delajo« zgodovine, temveč najdejo samo pri-kladen izraz za že obstoječe duševno razpoloženje, ki temelji na danem družabnem ustroju. Marksistični teoretik Kautsky je ubral pravilno pot in v svojem delu »Izvor krščanstva« raziskuje predvsem družabne razme-

Scena iz spreveda

re rimskega cesarstva in zlasti še židovskega naroda. Edino na ta način je mogoče dobiti zanesljivo podlago za prikazovanje duševnih predpogojev krščanstva. Vendar iz razumljive reakcije proti prejšnjim poskusom gre Kautsky nekoliko predaleč. Smatra, da je dovolj, če razloži družabni značaj, ideale in stremljenje starokrščanske družine. Ker viri niso zadostni in zanesljivi, se enostavno izogne prikazovanju Jezusovega življenja in delovanja.

Brez dvoma pri današnjem položaju ni mogoče podati točne slike. Glavne smeri in pravci Jezusovega življenja in delovanja se pa dajo vendar dovolj jasno razbrati. Omenil bom tri poteze Kristusovega nauka, ki utegnejo zanimati tudi proletarijat.

Jezusov nauk preveva izrazita antimamonistična (protigrabežljiva) tendenca. Izravnavajočo pravičnost obljublja ponižanim in razžaljenim na drugem svetu, ker na tem ni bila dosegljiva. Bogatinom pa bo dostop v

kraljestvo božje težak. V evangeliju Matevža (19 p, 20 v) pravi Jezus: »Resnično vam povem, da težko bogatin pride v nebeško kraljestvo. Zopet vam pravim: Lažje je velblodu iti igli skozi uho nego bogatinu priti v kraljestvo božje.« Isto razodeva tudi pripovedka o Lazarju. Revež Lazar pride v Abrahamovo naročje, bogatin pa v pekel. Abraham mu zakliče (Luk. 16 p. 25 v.): »Sin, spomni se, da si prejel dobrote svoje v življenju svojem, in ravno tako Lazar hudo. Sedaj pa on tu uživa tolažbo, a ti se mučiš.«

Zelo značilna je pridiga na gori, kakor jo izraža Lukež: »Blagor vam ubogim, ker vaše je kraljestvo božje. Blagor vam, ki ste sedaj lačni, ker boste nasičeni. Blagor vam, ki se sedaj jokate, ker se boste smejali... Toda gorje vam bogatim, kajti prejeli ste tolažbo svojo. Gorje vam, ki ste sedaj nasičeni, ker boste lačni. Gorje vam, ki se sedaj smejite, ker žalovali boste in jokali.« Matevžev

evangelij je samo par desetletij mlajši kakor Lukežev. Med tem časom so se približali krščanstvu tudi nekateri premožni in omikani ljudje. Treba je bilo omiliti ostro antimamonistično tendenco, ki jih je morala nujno odbijati. In res je v Matevževem evangeliju pridiga na gori popravljen, vendar precej nerodno, kajti piscu evangelija se je sicer posrečilo, da zabriše prvotni zmisel Jezusovih besed, ni pa znal dati novega. Odgovarjajoče mesto se tu glasi: »Blagor ubogim — v duhu, ker njih je nebeško kraljestvo. Blagor lačnim in žejnim — pravičnosti, ker oni bodo nasičeni.« (Mat. 6 p, 19 v). Blagorovanje ubogih in lačnih je dobilo značilen pristavek, obsodba bogastva pa je sploh odpadla.

Velikokrat nastopa Jezus v evangelijih proti zgolj pridobitnemu delu, proti nabiranju zakladov na zemlji, kjer molj in rja razjedata in kjer tatovi podkopavajo in kradejo (Mat. 6 p, 19 v). Svojim vernim svetuje,

naj žive kakor lilije na polju in ptice pod nebom, kar pa dandanes ne upoštevajo niti njegovi lastni služabniki. Značilno je, da miroljubni učenik samo enkrat poseže po sili in sicer, ko prežene sejmarje in menjalce denarja iz templja.

Jezus je živel in deloval v času, ko je antična družba že nosila v sebi kali propada. Evangelije preveva eshatološko pridigovanje prihajajočega božjega carstva, napoved skorajšnjega propada ostarelega in izkvarjenega sveta in obljuba boljšega in lepšega. Tako n. pr. Lukež (3 p, 9 v): »Nastavljena je že sekira drevju pri korenini; vsako drevo, ki ne rodi dobrega sadu, se torej poseka in vrže v ogenj.« Prihod božjega carstva obljublja Jezus že v bližji bodočnosti, saj pravi celo: »Še ta rod ga bo dočakal! Oklevanja in premišljevanja ne bo smelo biti tisti dan, ko se razodene Sin človekov: Kdor bo na strehi, a orodje njegovo v hiši, naj ne stopa dol, da ga vza-

Letonci in Letonke v sprevodu

Telovadkinje v sprevodu

me; in kdor bo na polju, naj se tudi ne ozira na to, kar je zadaj.« (Luk. 17). Ker najdemo v evangelijih še marsikje slične temne in grozeče napovedi, ki opominjajo k neprestani pripravljenosti, je razumljivo, da so se Rimljani bali, ali se ne pripravlja morda ustanovitev prav konkretnega zemeljskega carstva, in zato rimski vojaki zasmehujejo Jezusa po obsodbi predvsem kot samozvanega židovskega kralja. Razumljivo pa je tudi, da so ravno bedni in tlačeni vseh časov našli v evangelijih nekaj, kar je odgovarjalo njihovem nejasnemu pričakovanju in hrepenenju. Če je vpliv evangelijev na proletarijat dandanes neznaten, je to pripisati dejstvu, da je našel konkretne tuzemske cilje in je torej lahko prepustil po Heinejevem predlogu nebo angelom...

Jezus je sin svojega naroda, kar se razodeva v vsem njegovem učenju in delovanju. Manjka mu pa narodni in verski fanatizem, ki je bil

tako značilen za njegove rojake. V veri je židovski narod cenil bistveni del lastne samobitnosti. Jezus je sicer globoko verna narava, vendar ceni v veri samo tisto, kar je izraz etike in morale. Kakor dandanes v katolicizmu, tako je tudi v židovskem verstvu prevladoval prazen formalizem in gola zunanost. Nosilci te čisto zunanje vere so bili farizeji in pismouki. Jezusov srd se obrača v glavnem proti njim in tako najde izredno krepke in značilne besede, ki včasih zvene celo precej sodobno. Ljudstvo svari nekoč (Marko 12 p): »Varujte se pismarjev, ki radi hodijo v dolgih suknhah in ljubijo pozdrave po ulicah in prve stole po shodnicah in prva mesta pri gostijah; ki požirajo vdovam hiše in na videz opravljajo dolge molitve. Ti bodo prejeli ostrejšo sodbo!«

Krščanstvo je po svojem izvoru gibanje siromašnih in tlačanih slojev in ima zato nekatere poteze, ki spominjajo na socializem. Že Renan je

opozoril na to dejstvo, obširneje pa je primerjal socializem s krščanstvom Engels v uvodu k novi izdaji Marxovega spisa »Razredni boji v Franciji 1848—1850.« Zato se ne bomo čudili, da so v srednjem veku našli tlačeni in izkoriščani kmetje in mestni plebejci svoja bojna gesla — v evangeliju. Na krščanstvo se še sklicujejo starejši francoski komunisti, v Nemčiji pa Veitling in njegovi pristaši. Nekateri angleški socialisti,

ki so hoteli spojiti krščanstvo s socializmom, so celo proglasili Jezusa za prvega social-demokrata.

Dandanes zveni to naivno, kajti razlika med antično in moderno družbo je le preveč očitna. Gotovo pa je, da bi se proletarijat lahko z večjo upravičenostjo skliceval na Jezusa, kakor pa cerkev, ki se je udala mamonu in postala tako orodje vladajoče družbe.

Dr. Franjo Žgeč

Nekaj misli o vzgoji in kazni

(Odlomek iz večje razprave)

Kmečka in delavska mati ne more in ne sme biti mati v najglobljem pomenu besede. Današnji način proizvodjanja in delitev dela ter proizvodov ji tega ne dovoljujeta.

Polje in tovarne, delo po tujih hišah in poslopih, pranje in šivanje pozno v noč ji jemljejo moči in čas, ki ga zahteva tudi njen otrok.

Kaj ostane za njega?

Proletarski oče, kmet in delavec, ne more biti oče.

Plavži in rudniki pijejo njegovo kri, tovarna črpa njegove sile, polje vsrkava njegove srage, strah za vsakdanji kruh stiska srce in polni glavo.

Kaj ostane za njegovo deco?

Samota v temnih, zaklenjenih kmečkih izbah, ledene kleti, umazane ulice, pokvarjeni tovariši, napolnago telo, glad...

Ljubezen?

Proletarska ljubezen do lastne dece, do jutrišnje zarje in do novih generacij, ki jih oblikuje trdo življenje v današnji krizi.

Vse stremiljenje proletarijata sega v bodočnost. S svojimi žulji tlakuje široko cesto, po kateri bo šlo človeštvo v novo življenje. Granitne plošče

zanjo kleše poleg drugih sil tudi nova vzgoja, ki oblikuje samostojne generacije, s pogledom, uprtim na jasne cilje; generacije, ki hočejo in ki tudi ustvarijo, kar hočejo.

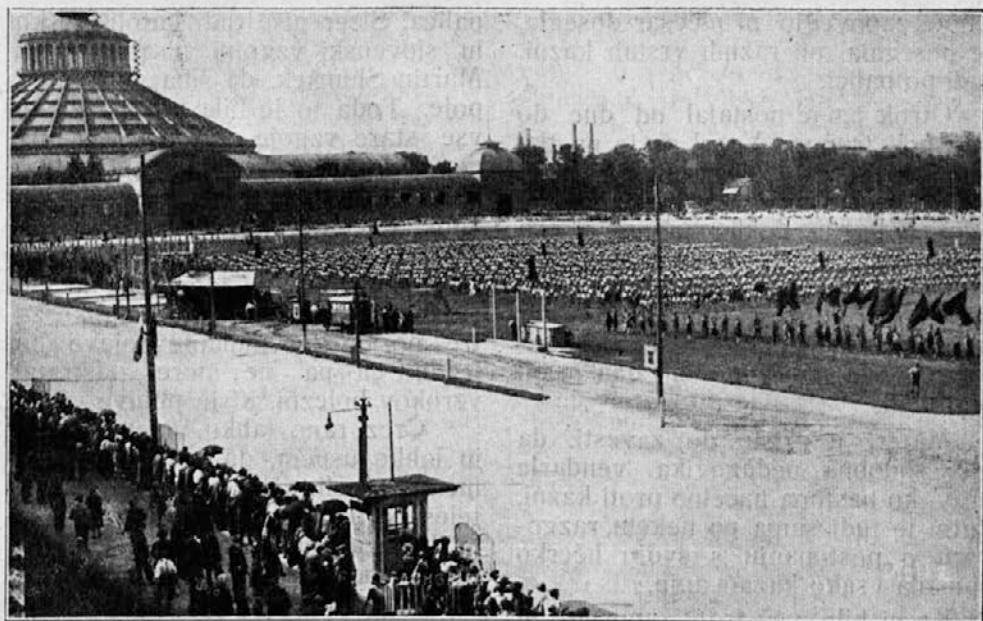
Ali smemo tedaj vkljub težkemu položaju kmeta in delavca govoriti o vzgoji in o novi vzgoji, ne da bi se spremenile prej gospodarske in socialne razmere, ki bi jima omogočile novo kulturno življenje.

Ne samo, da smemo, mi moramo govoriti o novi vzgoji, kajti s tem polagamo temelje za jutrišnji dan, za novo življenje. Mi moramo obračunati z napakami stare vzgoje ter z novo vzgojo graditi na novem življenju. To smo dolžni človeštvu in bodočnosti.

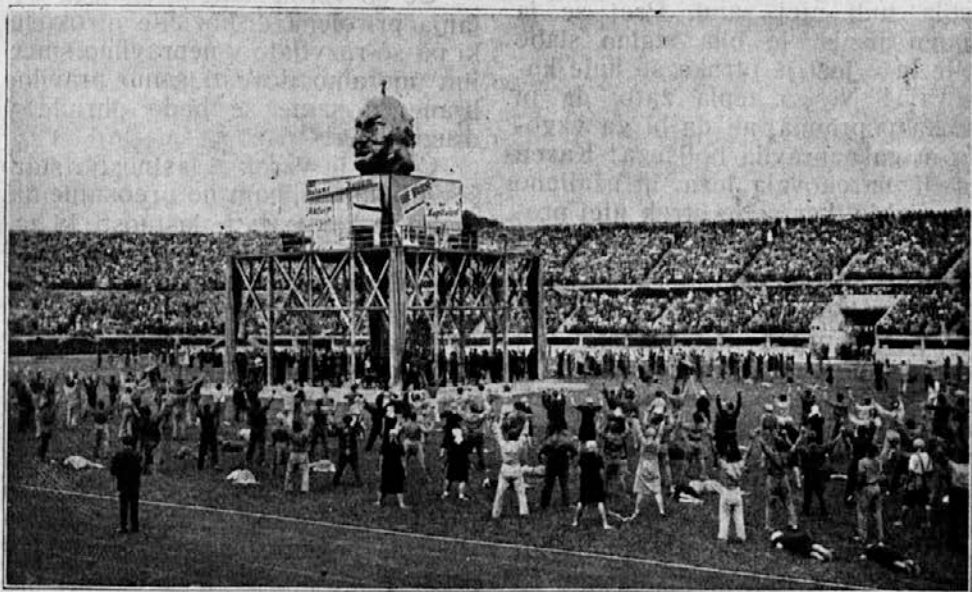
* * *

Neka mati mi je pripovedovala, da je bila njena triletna hčerka jako trmasta. Ker pa mati ni razumela, da je v tej dobi otrok po svoji naravi trmast in da se nekako načelno vsemu upira, kar mu odrasli ukažejo, je hotela hčerkinu trmo zlomiti. Ni pač vedela, da je prva kljubovalna doba naraven, zakonit pojav.

Zato je ukazala otroku kako dejanje in ga je hotela izsiliti. Ker pa s

Prizor na stadionu

Prizor iz igre na stadionu: Kapital vlada množicam. Igralo je 4000 delavcev in delavk

samo zapovedjo ni ničesar dosegla, je posegala po raznih vrstah kazni, tudi po palici.

Otrok pa je postajal od dne do dne bolj trmast. Vrgel se je na tla, tolkel z rokami okrog sebe, kričal in brcal. Posledica so bile vedno težje telesne kazni, dokler ni začel na višku kazni bruhati in se peniti. Naprej ni bilo mogoče več iti, kazni ni bilo mogoče še bolj stopnjevati, ker bi morala otroka ubiti. Sicer pa je telesno vidno slabel in vsak dan je bil bolj bled.

Materi je prišlo do zavesti, da ima sodobna pedagogika vendarle prav, ko nastopa načelno proti kazni. Zato je tudi sama po nekem razgovoru o postopanju s svojo hčerko opustila vsako kaznovanje.

Ko ni bilo več trde zapovedi in prepovedi, ko je mati poskušala na lep način doseči, kar je bilo neobhodno potrebno, je trma sama po sebi splahnela. Deklica je dobila spet rdeča lica in se sedaj tudi telesno lepo razvija.

Ko je mati spremenila postopek s svojo hčerko, je ta sprememba koristila tudi njej sami. Prej se je mnogo jezila, je bila stalno slabe volje in v jezi je otroka še huje kaznovala! Ni ga tepla zato, da bi otroka popravila, ali da bi ga vzgojila in ga napravila boljšega! Kazen sta ji narekovala jeza in užaljeno samoljubje, ker se je otrok njej protivil.

Sedaj se je morala v vzgojne probleme poglobiti neprimerno bolj.

Tolstoj pravi, da obstoja vsa vzgoja v tem, da izpopolnjujemo neprestano samega sebe. Starši, odrasli in vsa okolica vpliva namreč stalno na otroka, ki prevzema od njih vse, kar pri njih najde, slabe in dobre lastnosti.

Ako hočemo tedaj pomagati otroku v razvoju, kar smatram za bistvo vsakega vzgajanja, ne zado- stuje naša jeza, prepoved in tudi ne

palica. Sicer piše tudi katoliški škof in slovenski vzgojni pisatelj Anton Martin Slomšek, da šiba novo mašo poje. Toda to je bila usodna zmeta vse stare vzgoje. Slomšku je onemogočilo katoliško gledanje na problem kazni in na vprašanje svobodne volje pogled v globlje globine oblikovanja človeške duševnosti!

Pod težo svoje ideologije ni mogel spoznati, da kazen pač lahko zatre posamezne zunanje pojave bolezni, da pa ne more odstraniti vzrokov bolezni, ki je pojave rodila.

Čez rano lahko nalepim obliž in lahko uspem, da se mi na enem mestu zaceli. Če pa nisem ozdravil telesa v njegovem jedru, če nisem izlečil organizma samega, se vrši v njem proces razkrajanja naprej. Rane morajo izbruhniti na drugem mestu telesa ali pa zastrupi bolezen vse telo.

Tudi v vzgoji moramo poiskati vedno pravi vzrok dejanja, ki lahko tiči: 1. v naravnih dispozicijah otroka, na primer v nagonih; 2. v napakah in lastnostih ljudi in celotne okolice, ki otroka obdaja.

Če so vzrok kakega slabega dejanja prirojene dispozicije otrokove, ki pa se razvijajo v nepravilno smer, jim moramo dovesti samo pravilne hrane in same se bodo obrnile v drugo smer.

Če pa je vzrok v lastnostih staršev in okolice, nam ne preostane nič drugega, kakor da te lastnosti, ki začinjajo kvariti tudi že otroški značaj, odpravimo, jih izločimo iz vplivov ali pa se odpovemo vzgoji.

Zato palica ni vzgojno sredstvo, ker odstranjuje kvečjemu zunanja dejanja, ne odstrani pa vzrokov, ki so do dejanja dovedli. Ti vzroki delujejo dalje. Vidimo čuden pojav, da so otroci, ki jih pretepamo, v svojem jedru veliko slabši, kakor otroci, ki šibe ne poznajo. Kakor smo videli pri naši materi, zahteva telesna kazen vedno novih, hujših kazni, da zahteva stopnjevanja.

Čim več otroka tepemo, tem več ga moramo tepsti.

Kdor hoče tedaj otroka v resnici vzgajati, lahko stori to samo na dva načina, ki se nujno dopolnjujeta:

1. spoznati mora razvojne možnosti in potrebe otrokove ter jim donášati potrebne telesne in duševne hrane;

2. razvijati se mora stalno sam, opuščati slabe lastnosti. Obenem pa mora gledati, da se razvija tudi vsa otrokova okolica, iz katere izločuje slabe ter dovaja močne, dobre vplive.

V kolikor je to mogoče že danes, lahko storimo že sedaj. V kolikor ni mogoče, moramo preložiti na jutri. Opustimo pa lahko palico in kazen ter poiščemo učinkovitejša vzgojna sredstva.

Koristili bi s tem neizmerno mladini, obenem pa bi napravili prvi korak h globoki reformi vse vzgoje. Kako strašno vpliva telesna kazen na otroško duševnost, ve le ta, ki je to sam doživel v lastni otroški dobi. Otroka dela malodušnega, boječega, neodkritega, v njem budi čustvo manjvrednosti, ki lahko postane usodno za ves njegov nadaljnji razvoj.

Theo Timm, industrijski delavec:

Brezpomembne zgodbice in velike senzacije

*Če družina v pomanjkanju crkáva,
če brezposelni v bedi obupava,
če delavec pod strojem dušo spusti,*

*če se delavsko dekle k mazački zateka,
če si invalid nit življenja sam preseka,
nihče za to ne zmeni se,*

ampak,

kaj drugega je,

če Schmeling svetovni mojster postane,

če Brigita Helm rada jè banane,

če se kak filmski kič preko zemlje vije,

če Pelzer le Kathreinerjevo kavo pije,

ali,

če vojaška godba Friderikov marš igra,

če kak fašistični govornik nesramnosti goflja,

če Greta Garbo smehlja se, ah, tako presladko,

če Hugenberg razvija svoje temne posle gladko,

potem gotovo ves svet nori,

se navdušuje, v blaženstvu topi.

Srečno bilo

Dragi sodrug!

Ko sem bil pred štirinajstimi leti odpuščen iz ljudske šole, sem stal že takorekoč na »svojih« nogah«. Mati mi je umrla, oče je bil star itd. Torej popolnoma »samosten«, sem prodal svojo, še dobro ohranjeno čitanko za osemdeset pfenigov in sem si kupil za ta denar pločevinasto rudarsko čutaro za kavo in škatlico cigaret (petnajst komadov z ustnikom za groš) in sem postal rudar. Moj oče je bil rudar, moj ded je tudi bil in tako sem postal še jaz. Spočetka sem bil na separaciji (izbiral sem kamenje iz premoga), potem sem bil konjar v jami, zavirač, vozač, kopaški vajenec, kopač itd. Ne, ne itd. Kajti po dvajsetih letih — ko nisem nič več mogel — so mi rekli zdravniki (»blagohotno«): »Gotovo, po svoji telesni konstituciji niste več za težki rudarski poklic. Toda bolni, v smislu § § zakona o zavarovanju delavcev tudi niste. Si boste pač morali poiskati drugi poklic.« Tu imaš — kratko povedano z ozirom na splošno gospodarsko krizo — tragedijo mojega življenja.

V priloženi pesmici sem »dal duška« svojemu nezadovoljstvu. Mogoče jo lahko porabiš za kak delavski list? Sam še tega nisem poskušal. Kajti, takozvani »zmerni« časopisi, bi jo gotovo ne sprejeli...

*Dan za dnem doli v črnem tem žrelu,
krešem in kopljem »črni dijamant«.
Sem trdno pribit na tem črnem razpelu;
pravijo, — kar je bil oče, naj bo še fant.
Da, biti rudar — po tradiciji —
strašnejšega nič ne poznam na svetu!
Kaj ni to posmeh civilizaciji,
morjenje življenja v najlepšem razcvetu?!*
*»Črni dijamant« — se romantično sliši,
a vprašajte njega, ki ga mora kopati:
prijatelj, bo rekel, ti v uho me piši,
kaj veš ti, kaj moram za kruh vse prestati.
Sovražim z vso dušo te jame preklete,
sovražim vse njih nečloveške zahteve.
Sovražim pa tudi vse one »poete«,
ki za denar nam pojó slavospeve.
Prisilite dnevno jih, kratek vsaj čas,
»romantični dijamant« pod zemljo kopati;
ne dražil nas več bi njih črkomaz,
bilo bi vsem jih lahko prepoznati.*

Tutt, pletilec:

Pletilni stroj

*En - dva - tri - štiri - pet - šest -
bu - bu - bu - bu - bu - bub -
bu - bu - bu - bu - bu - bub -
Pletilec, spretno suči
in se mi ne ljuti,
pletilni stroj udarja
dvestokrat v minuti.
Pletilec, urno skači,
kaj bi se obiral,
da dva tisoč zanj ti
stroj bo tvoj nabiral.
Pletilec, pazi, urno,*

*ni se čas spočiti,
kjer vsak stroj dva tisoč
tankih vodi niti.
Pletilec, brez mrmranja
nosi trud in muke,
sicer kmalu tuje
boš pritiskal kljuke.
Hu - bu - bu - bu - bu - bub -
Hu - bu - bu - bu - bu - bub -
en - dva - tri - štiri - pet - šest -
en - dva - tri - - -*

Lokomotiva

Tu stoji ta dvajset metrov dolga zver
mašina — parovôz
in bolšči na svetlih tračnicah v neznano smêr,
žehtí od nje naskokaželjni, vroč jeklen ponos.

Tu zlokobno oprezuje stegnjena pošast
in izparéva olja vroči znoj,
in krop, ki pôlni to nevarno past,
ji brizga izmed reber kot peklá napôj.

Vrôčično, prihuljeno tu čaka blaznih skokov
in se na šestnajst okroglih tac opira,
ji sika vroča para iz širokih bokov,
si v pljuča cevasta vulkansko moč nabira.

Ognjena sila stresa v sunkih nje ogrodja,
da v njih udarja, škriplje, cvili, vre in sika,
v neugnanem taktu pare in železja
— človeškega ne slišiš krika.

Sopenje to narašča vse silneje,
da človeka strah obhaja:
kaj, če bi element srditi prekoračil meje?

V cevnem kotlu para vedno bolj razsaja,
pazi, že napet je tlakomer
na šestnajst grozečih atmosfer.

Krčevito se zvija vklenjena sila
in sika pošast in tuli pošast;
strojevodjo je para v oblak zagrnila,
nevšečna ji je njegova oblast.

Ročaj regulatorja sedaj na levo potisne:
nestrpno je čakala zver na ta smeli izziv,
skozi dimnik iz vseh pljuč dim črni iztisne,
zdaj, zdaj bo odjeknil pogubni njen vzriv.

Vendar:
Po tiru neskončnem svetlečih se tračnic,
gonilno kolesje pohlevno zakroži
po umerjenem taktu železnih koračnic;
za njim pa v vijugah, črna kača se sproži.

Za njo — temna — izginjajoča — nerazločna silhueta —
nad njo — razcefran — razblinjen — dima oblak.

(Vse štiri pesmi je prevedel v naš jezik Tone Maček)

Zadružništvo

I.

Mnogo se je govorilo in pisalo in se še vedno razpravlja o pojmu in pomenu zadružništva. Nedavno se je celo na beograjski univerzi ustanovila stolica za zadružništvo ter je bil imenovan za profesorja predsednik Zadružne zveze in bivši minister dr. Anton Korošec.

Kljub temu so danes pojmi o zadružništvu še vedno nejasni. Na prvi pogled se vidi, da razlaga zadružništvo krščanska socialna stranka po svoje, obrtniška narodna po svoje in socialistična zopet po svoje. A tudi razlaga socialistov je nestalna, lahko bi rekli razdvojena. Končno sega negotovost tudi v znanstvene kroge: kolikor glav, toliko mnenj.

Predvojne socialno-demokratske stranke so v prvem početku in še dolgo vrsto let potem zadružništvo odklanjale. Angleško zadružništvo pa je zopet do nedavna odklanjalo vsako politiko.

Odlični zastopnik nemške socialne demokracije Nace Auer je l. 1892 na strankarskem zboru precej odločno nastopal proti zadružništvu. Niti ni omenil čudovitega razvoja angleških konzumnih zadrug, nasprotno je trdil, da so konzumne zadruge socialne demokracije na Nemškem za socialne demokrate brez pravega pomena. Kot delodajalci so konzumne zadruge premajhne, da bi imele gospodarski pomen, enako tudi nimajo važnosti za vzgojo poslovnega osebja. Za Auerja je imelo veliko Kruppovo podjetje mnogo več vpliva za razvoj delavstva, nego kaka čevljarška zadruga. Po njegovem mnenju škoduje zadružno gibanje že s tem, da često odteguje dobre delovne moči političnemu pokretu.

Znani voditelj socialnih demokratov avstrijske stranke Schumeier je na strankarskem shodu od 6.—12. junija 1897 izvajal: Ne moremo priporočati niti ustanavljanje konzumnih društev niti produktivnih zadrug. Pravijo, da zadružništvo služi stranki s tem, da daje mogočest nameščenja delavcem socialno-demokratske stranke v lastnih podjetjih posebno, kadar jih izključijo meščanska podjetja. Pravijo, da zadruge vzgajajo upravne moči, in končno, da dajejo tudi dohodke politični stranki. A vendar so zadruge v primeri s kapitalističnimi podjetji tako malenkostne, da ne pridejo v poštev. Še manj pa imajo vzgojne sile, ker so razmerno pritlikava podjetja, pri katerih ni mogoče govoriti o kakem pomembnem gospodarstvu. Tudi Schumeier je mnenja, da imajo velika kapitalistična podjetja mnogo več socialnega pomena nego zadruge, ker so ravno velike tvornične dvorane najboljša šola za solidarnost delavcev. S tem, da velika pod-

jetja delavce družijo pri delu, ko jih obenem izkoriščajo, jih silijo v strokovne in politične organizacije. Kot majhni zavodi konzumna društva tudi ne morejo konkurirati s kapitalističnimi podjetji, radi tega tudi ne prodajajo boljšega blaga nego velike trgovine in tudi ne morejo prodajati ceneje. Socialno-demokratska stranka radi tega nima nobenega povoda, ogrevati se za konzumne zadruge. Sklep strankinega zbora je bil: »Uvaževaje, da gospodarske zadruge niso sposobne, da bi dvignile gospodarski položaj proletarijata, strankin zbor ne priporoča sodrugom ustanavljati zadruge. Z ozirom na posamezna manjša mesta, v katerih se člani zadrug sestavljajo iz meznih delavcev, pa prepušča strankin zbor sodrugom posameznih okrajev, da zavzamejo svoje stališče proti vprašanju gospodarskih zadrug po lokalnih razmerah.«

Eden najodličnejših zastopnikov nemške demokracije dr. Viktor Adler je skušal zavzeti l. 1899 nekoliko blažje stališče. Navajal je, da gospodarske zadruge omejujejo oduševstvo, kazal je na razvoj konzumnih zadrug v Belgiji ter posebno poudarjal, da mora ondi vsak član stranke biti zadružnik ter vsak zadružnik član politične stranke. Omenil je tudi uspeh delavskega konzumnega društva na Dunaju, ki je imel leta 1897 7000 članov, v dveh letih pa je število naraslo na 11.000. Kot vzrok neuspeha zadrug navaja dr. Adler majhnost posameznih zadrug. nepoznanje trgovske prakse ter dajanje blaga na upanje. Sklep pa je bila resolucija: »Strankin zbor mora ponovno odklanjati, da bi se konzumne zadruge sprejele kot element strankarske organizacije. Priznava pa, da konzumne zadruge pod dobrim vodstvom na gotovih krajih in pod posebnimi razmerami utegnejo koristiti delavstvu. Priznava tudi, da leži večkrat v interesu organiziranih delavcev, da se uveljavijo v gospodarskih zadrugah in ne prepuščajo vodstva indifernim ali celo nasprotnim elementom.«

Na strankinem zborovanju na Dunaju l. 1903 je sodrug Emmerling kazal na zgodovinski razvoj zadružništva in na razliko meščanskega in proletarskega pojmovanja o zadrugi. Izvajal je, da je že Owen na Angleškem v začetku devetnajstega stoletja ustanavljal zadruge, ki pa niso mogle imeti uspeha, ker so bile urejene po meščanskih načelih in so morale kot prešibke podleči kapitalističnim konkurenčnim podjetjem. Kazal je na meščansko organizacijo po načelih Schulze-Delitzsch-a, ki sicer zastopajo načelo samouprave, a družijo malomeščane v konkurenci z velikim kapitalom. Navajal je Lasalle-jeva načela, da bi imela država voditi in vzdrževati delavske za-

druge. Resolucija na Emmerlingova izvajanja se glasi: »Okrepitev politične in strokovne organizacije avstrijskega proletarijata daje mogočest postavljati tudi zadružniško organizacijo v službo delavskega pokreta. Oblika zadružne organizacije, ki je mogoča povsod, kjer je delavstvo politično in strokovno organizacijo dovoljno razvilo, pa je konzumna zadruga.«

Delavci sami so uvideli bolje pomen konzumnih društev, ko so leta 1905 v Kölnu na zboru strokovnih organizacij sklenili obveznost vsakega delavca, da postane član konzumne organizacije v svojem okraju. Končno je strankin zbor (l. 1907)

delavca, da postane član konzumnih organizacij.

Angleške organizacije pa so se za velike vojne že tako razvile, da so l. 1917 sklenile resolucijo, s katero zahtevajo skupno s strokovnimi organizacijami svoje posebno zastopstvo v angleškem parlamentu.

Iz tega se vidi, kako dolga doba je bila potrebna, da je šele razumništvo delavcev spoznalo važnost zadružništva za celokupni delavski pokret.

Ako je med delavstvom vladalo tako negotovo pojmovanje, se ni čuditi, da so si meščanske stranke zadružništvo razla-

George Grosz: Bodite plodni

in množite se

na Dunaju sklenil: »Strankin zbor nalaga vsem sodrugom dolžnost, da pristopijo kot člani povsod, kjer so konzumna društva, ter vrše svoje dolžnosti kot člani. Kjer ni še konzumnega društva in ko politične in strokovne organizacije dosežejo dovoljno jakost, naj se sporazumno s temi organizacijami ustanove konzumne zadruge.« Nemška socialno-demokratska stranka v Magdeburgu je l. 1910 poudarjala potrebo zadružnega dela v konzumnih zadrugah in istega leta je internacionalni socialistični kongres v Kopenhagnu sprejel resolucijo, da se delavska organizacija v konzumnih društvih utegne z lastno silo gospodarsko osamosvojiti, radi tega je dolžnost vsakega politično in strokovno organiziranega

gale po svoje. Dr. Anton Korošec, vodja zadružništva bivše SLS, je še letos pri svojem nastopnem predavanju 12. marca t. l. na univerzi v Beogradu ter v »Slovenščini« št. 102 izrazil pač svoje glavne misli o zadružništvu. Poudarjal je, da je pri današnji splošni gospodarski nesigurnosti edinole zadružna misel čvrsta, a rodila jo je ljubezen do naroda. Četudi je misel zadružništva stara že okoli 100 let, jo zastopajo predvsem idealisti. Zadružništvo se je razvilo iz bede stanov. Pohlep po lahkem zaslužku je začel po vojni obvladati tudi zadruge, vendar je ta doba premagana. Hiba zadružništva je bila, da se je oziralo premalo na trgovino, ena glavnih nalog zadružništva je, kazati kmetu, kje se nahaja

George Grosz: Pozor, ne spotaknite se

trg. Dr. Korošec ni povedal nič bistvenega, posebno ni poudarjal načelne razlike med posameznimi oblikami združništva.

Značilna je tudi polemika dr. Valenčiča v »Slovenca« št. 87 t. l. pod naslovom: »Kritika združništva« proti članku Janka Grampovčana v »Trgovskem listu« od 9. aprila t. l. Vrhši se o vprašanju porabe naloženega denarja. Grampovčan očita združništvu SLS, da ima okoli 1600 milijonov dinarjev naloženega denarja, a polovico tega založenega bi bilo pri bankah, da je blago pri zadrugah za 10—15% slabše, a za 10—30% dražje. Tudi pri združništvu vlada le peščica privilegiranih ljudi. Dr. Valenčič mora priznavati, da je končno res od naloženih 1183 milijonov združnega denarja pri bankah 400 milijonov. Združna Zveza ima od 230 milijonov naloženega denarja pri bankah 110 milijonov. Skoro vse, kar dr. Valenčič navaja v prid združništva, bi bilo, da so morali mali trgovci po deželi vsled konkurence z zadrugami znižati cene za približno 3%. Iz poročil združne organizacije SLS je jasno razviden kapitalistični značaj, saj so posli združništva koncentrovani v Združni Gospodarski banki, ki končno ni nič drugega kot zbiralnica kmetkega denarja po gospodarskih zadrugah in kmetških posojilnicah. V svojem zadnjem poročilu toži o izobilju na denarnem trgu, ker ni obrti in trgovine, da vsled krize ni mogoče sklepati dolgoročnih poslov, manjka potrebne

elasticitete, se išče kratkoročne posle, vsak gleda zase, dočim ustvarjanje domačega kapitala napreduje silno počasi. Iz tega poročila najmočnejšega denarnega zavoda na Slovenskem izhaja docela jasno, da je vse združništvo bivše SLS docela kapitalistično. Karitativne podlage ali posebnega socialnega pomena združništva v boju proti kapitalizmu že davno ni nikjer več videti. Vse je le skrbno nabiranje prihrankov malih kmetških gospodarstev, združeno v ogromen kapital, ki naj bi bil v prvi vrsti na razpolaganje za politično moč strank.

Še slabša je združna organizacija bivših narodnih strank. Zveza Slovenskih zadrug kaže za leto 1929 604.000.000 Din vlog. Tudi te se nabirajo večinoma po posojilnicah, so del prihrankov kmetških posestnikov ali pa obrtnikov po deželi. Ker pa te posojilnice dajejo kredit večinoma obrtnikom po deželi, se tudi denar ne centralizira tako, kakor pri organizaciji SLS, kjer se steka skoraj vse v centralo, dočim gre pri drugi organizaciji le neznaten del vanjo. Sicer pa tudi med organizacijami, ki so včlanjene v socialistični Zvezi gospodarskih zadrug, nazori niso mnogo bolj. Preprosti delavci vprašajo najprej po kakovosti in ceni blaga in kako se deli dobiček. Malokateri delavec vidi globoko načelno razliko med meščanskim in proletarskim združništvom. Velja pač še vedno izrek Franca Staudingerja v »Kulturgrundlagen der Politik*«: »Današnji človek je kapitalistično vzgojen in je kapitalistično okužen do mozga, pa tudi, če se dá zmerjati za socialnega demokrata.« Naj navedem iz lastne izkušnje izrek socialista skrajnega krila, železničarja, ki je izstopil iz konzumne zadruge, češ: »Dobim blago drugod ceneje in boljše. Konzumno društvo pa itak delavstvu nič ne pomaga. Ob priliki štrajka je celo odreklo pomoč gladnemu štrajkajočemu delavstvu.« Torej pri radikalnem socialistu isto neumevanje združništva, kakor pri malomeščanu, če ne še nižje.

Ko je dr. Krek pričel z agitacijo za konzumno društva, je imel velik odpor v lastni stranki. Ako so njegovo agitacijo trpeli, so jo le, ker so videli v kmetških konzumnih društvih neko sredstvo za izpodbijanje gostilničarjev in prodajalničarjev nasprotnega političnega mišljenja.

Napredna stranka pa je zopet v prvih početkih izza dobe dr. Vošnjaka videla v zadrugah le združevanje domačih narodnih obrtnikov v konkurenci proti nemškemu fabrikantu in trgovcu. Socialnega pomena zadrug se izven dr. Kreka ni nikdo prav zavedal in dr. Krek sam je moral vsled splošne struje v SLS opustiti radikalno socialno stališče. Končno so njegove zadruge zapadle vse veliki bančni centrali.

* Izdaja I. 1914. Jena.

Da se pa z združništvom dá nabirati ogromne kapitale in da ta kapital pod sposobnim vodstvom konkurira z velikim kapitalom, kaže ravno denarna moč Zadrugne centralne banke, ki je po vlogah na šestem mestu v vsej Jugoslaviji in poleg hrvatskih bank izkazuje za l. 1930 315 milijonov Din vlog. Centralizacija zadrugne denarja za l. 1929 se kaže v številkah, da so imele Zadrugna Zveza in pripadajoče posojilnice skoro eno milijardo vlog, Zveza slovenskih zadrug 600,000,000 Din, dočim je premogla Zveza gospodarskih zadrug le borih 21,000,000 Din. Največje denarne zadruge: Ljudska posojilnica in Kmetiška posojilnica za ljubljansko okolico po višini svojih vlog presegata marsikatero banko in nista nič drugače organizirani, kakor kapitalistične banke.

Zadrugna Gospodarska Zveza, t. j. organizacija delavstva, je sicer zgrajena po načelih proletarske organizacije. A po svoji malenkosti je odvisna od denarnega trga tako, da je silno omejena resna konkurenca s kapitalom in izdatna pomoč zadrugnikom. Ideje predstavitelja proletarskega združništva na Slovenskem Antona Kristana so bile bistveno socialne, ni jih pa razumelo slovensko delavstvo. Pričakovalo je le vidnih materialnih dobičkov, ni umelo vzgojnega in socialnega pomena ustanovitve. Ako bi delavstvo Ljubljane in okolice ter industrijsko delavstvo solidarno pristopilo v zadrugno organizacijo in izpolnjevalo svoje dolžnosti, bi danes Konzumno društvo za Slovenijo pač bila prava gospodarska trdnjava delavstva in temelj gospodarske organizacije za bodočnost.

Vendar ne moremo odrekati meščanskemu združništvu vsake vzgojne sile. Je vzgoja varčnosti, vzgoja za samoupravo, je končno vzbujanje zavesti lastne moči v združevanju. To so splošno človeški vzgojni elementi, ki so skupni vsemu združništvu, več ali manj poudarjeni v sistemu Schulze-Delitzscha, Reiffeisen-a in Rochdalskem.

Dokler se socialno-demokratska stranka v Evropi ni jela zavedati načelne razlike med posameznimi oblikami zadrug, na eni strani posojilnic, produktivnih in magacinskih zadrug, po drugi strani delavskih konzumnih zadrug, tudi ni mogla sprejeti zadrugne organizacije kot dela splošnega delavskega pokreta. Bistveno razliko v združništvu nam kaže zgodovinski razvoj.

II.

Zadruge in združništvo so sicer besede, prišle v rabo za moderne dobe, vendar temeljne ideje zadruge leže daleč nazaj, so del človeškega že podzavestnega mišljenja, da je v družbi moč. Imamo v zgodovini že neke vrste zadrug v starem Rimu, kjer so se združevali obrtniki za

zboljšanje dela ali slaganjem skupne glavnice. Enako so bili na Ruskem »arteliji« že pred stoletji v dvojni smeri, ali družba delavcev za izkoriščanje delovne sile ali pa družba obrtnikov s slaganjem osnovnega kapitala. Na Angleškem so zastopniki industrije, imoviti ljudje, ustanavljali iz karitativnega namena tako zvane »žitne mline«, da bi delavci in sploh revni sloji skupaj nakupovali moko. Enako so obrtni krogi v Švici ustanovili tako zvane »sadežne družbe«, t. j. nakupovanje sadja in zelenjave potom majhnih prihrankov delavcev s prostovoljnimi doneski imovitih slojev. Tudi prvi krščanski komunizem ima kal zadrugne misli. Vsi člani občestva so enaki, slagajo svoje denarne moči za skupno življenje. Vse to pa ima izključno le karitativen značaj in se ne naslanja samo na krščansko vero, ampak se temelji dobé sploh v vsečloveški ljubezni do bližnjega. Vse take ustanove so se vzdržale le v gotovi dobi, ko je beda nastopila intenzivneje.

Smeli bi reči, da je bila prva delavska zadruga ustanovljena 9. novembra 1769 v Fenwich na Škotskem. Korak dalje znači poizkus Owen-a l. 1812 v svojem spisu »A new view of society« (t. j. novi pogledi na družbo); ustanavljal je tako zvane »comitys«, t. j. občestva za skupno pomoč. Vedla ga je sicer tudi misel, upreti se kapitalu, vendar Owen-ove kolonije niso bile čisto gospodarske, ampak novovrstne celice človeške družbe izven države, torej socialne, a utopistične. Owen sam je bil na-

George Grosz: Pogreb tretjega razreda

sprotnik zadrug, katere so ustanavljali delavci v čisti socialni smeri.

Prvi samostojni korak v smeri konzumnih zadrug je storil angleški zdravnik dr. Viljem King l. 1828. Zbral je nekoliko delavcev, da so slagali od tedna do tedna prihranke, s katerimi se je ustanovila prodajalnica živil. Vsak teden so se delavci zbirali na skupno posvetovanje in ves do-

George Grosz: Redukcija

biček se je slagal kot rezerva. S to rezervno naj bi delavci ustanovili lastno podjetje, neodvisno od industrijskega in trgovskega kapitala. To je ravno temeljna ideja konzumnih zadrug, odpradaja na drobno članom do lastne produkcije v »Union Chops«. King je l. 1828—1829 izdajal list »The Cooperator«. King sam je bil dober kristjan. Radi tega je svoje ideje izražal z uvodom: »le pravi kristjan je sposoben občestvenosti«. Zadruga mu je sredstvo za osvoboditev kapitala v zvezi s produkcijo in konzumom. Poudarjal je za delavstvo nujnost gospodarske moči in stvoritev kapitala. Le mezdom delavstvo je poklicano (enako z Marxom), da s svojimi strokovnimi organizacijami tvori krepko podlago zadruga. King pozna dva vira stvoritve kapitala: varčnost posameznika, prebitek iz

obrata. Kar Kinga posebno in načelno loči od meščanskega združništva, je poudarjanje pridobitve kolektivne lastnine. King sklepa: Emancipacije delavcev ne ovira pomanjkanje sile, ampak pomanjkanje znanja. Združništvo se gradi le na polni svobodi. Potem je pa tudi nobena moč na zemlji ne more ovirati.

A vendar ideja Kingova ni mogla imeti praktičnega uspeha. Delavstvo je bilo takrat brez vsake vzgoje, po ogromni večini še nepismeno. Ni imelo najmanjšega tehničnega znanja. Pri vsem tem pa sta še državna uprava in kapital z vso silo delala ovire. Pomanjkanje vzgoje se je posebno kazalo pri nepravilni upravi združnega gospodarstva in marsikatera konzumna zadruga je morala poginiti zaradi zločinov utaje.

Ustanova delavcev v tovarni flanela v Rochdalu na Angleškem l. 1844 je končno rojstno leto pravega socialnega združništva. Ko je 27 delavcev ustanovilo konzumno društvo pod načelom: »Plačevanje blaga sproti, samouprava, razdelitev prebitka iz obrata, ne po deležih, ampak po množini kupljenega blaga«, je bila rojena prva prava zadruga. Rochdalski delavci so se oprijeli načel dr. Kinga obenem z zavestjo delavstva, da si le po lastni moči in lastnem delu ustvarijo organizacijo, ki ni le konkurenčna meščanskemu kapitalu, ampak je nasprotnica kapitala, ter da je mogoče le po konzumnih zadrugah izpodriniti in nadomestiti gospodarsko meščanski kapitalizem. Z Angležem lastno doslednostjo so se vzdrževala od Rochdala naprej konzumna društva. Prvo leto poslovanja je bilo tedensko 50 Din prometa, l. 1903 pa je imela Zveza konzumnih zadrug 1648 članov in 470 milijonov funtov vlog in 170 milijonov funtov letnega prebitka. Delavska konzumna društva obratujejo sedaj za vse delavske potrebe, mline in tvornice za čevlje, konzerve, milo, opravo itd. Imajo lastne velike prekomorske parnike za veliki promet. Vzdržujejo svoje lastne farme in tako uveljavljajo Kingovo načelo, da produktivne zadruga, ustanovljene od konzumnih zadrug, sežejo končno po zemlji in združijo tako agrarno in industrijsko gospodarstvo.

Na Nemškem se ideje zadrug dolgo niso mogli zavedati. Tudi je bila prva oblika produktivna zadruga in posojilnica. Prvi poskusi sežejo nazaj na l. 1830. Prva zadruga v današnji obliki je bila neka čevljarska zadruga l. 1849. Nastopno leto 1850 je bila ustanovljena prva posojilnica po sistemu Schulza-Delitzscha. Prvo konzumno društvo na Nemškem se je ustanovilo 1852, a je ugasnilo že 1861. l. Na Nemškem so zadruga oživele šele z nastopom Schulze-Delitzscha. Cilj teh zadrug ni bila osamosvojitve delavstva, marveč so te zadruga imele namen omogočiti prehod delavca iz

delavskega stanu v srednji obrtni stan. Drugi cilj teh zadrug je bil, družiti malega obrtnika, da z združenimi močmi ustanove kapitalistično podjetje. Vsak delavec naj bi si lahko s svojimi prihranki opomogel, da postane samostojen obrtnik. Združeni obrtniki pa bi pótém zadruga prišli do lastnega kapitalističnega podjetja. To je temeljna ideja Schulze-Delitzscha in na tej podlagi so pričele nemške zadruga svoje delovanje; na isti podlagi so se ustanovile in razširjale tudi na Slovenskem.

Naslednik Schulze-Delitzscha dr. Crüger je nasprotje med delavskim in meščanskim združništvom preciziral, rekoč: »Dokler se konzumna društva uvrščajo v splošni današnji gospodarski red, so koristna, ko pa te meje prestopijo in stremé po samoupravi, jih je treba zatreti.«

Vsled tega različnega pojmovanja zadruga je v Zvezi nemških zadrug (Allgemeiner Genossenschaftsverband), ustanovljeni l. 1859, nastal spor, ki je končno privedel do ločitve, kar je šele omogočilo delavskim konzumnim zadrugam, da so se jele samostojno razvijati. Naraščale so bile sicer od leta do leta ter z ustanovitvijo Velenakupne družbe v Hamburgu l. 1894, dobile svoje trgovsko središče. A šele po ločitvi so l. 1903 v Draždanih ustanovile »Zentralverband Deutscher Konsumvereine« (Osrednja Zveza nemških konzumnih društev), ki je že pred vojno štela 1060 zadrug s 600 milijoni mark prometa.

Svojo posebno pot so hodili Francozi. Kakor se je tam socializem razvil kot politični pokret najprej, segajo tudi prvi, sicer nejasni poskusi, delavstvo združno organizirati, nazaj od pričetka revolucionarne dobe l. 1830. V nasprotju z Nemci in Angleži so Francozi zahtevali, naj se država združno organizira. Država naj pod svojim okriljem družil delavce v zadruga, zadruga ustanavlja z državno pomočjo, organizira in podpira. To idejo je zastopal pred vsem Louis Blanc. Po sebi se razume, da se je duhovščina, ki je v vsakdanjih tesnih stikih z ljudstvom, jela zanimati za združništvo. Segla je nazaj na prvotni krščanski komunizem, na karitativne misli in poudarjala pomen medsebojne pomoči, vse pod vodstvom cerkve. A tudi ideja krščanskega socializma se je prinesla z Angleškega. Tam so odlični zastopniki meščanstva Ludlow, Neale, Hughes in duhovnik Kingsley od l. 1848 naprej poudarjal važnost in odločilnost produktivnih zadrug. Zastopali so neko vez karitativne ideje z gospodarsko konkurenco malega obrtnika in delavca s kapitalom. Temu so sledili Nemci, kjer je glavni predstavitelj škof Ketteler. Njegov naslednik med Slovenci je bil dr. Janez Ev. Krek.

Iz kratkega pregleda zgodovine združništva pridemo do sledečih zaključkov. Zadruga se lahko dele po načelni razliki na

tri vrste: 1. produktivne in denarne zadruga, t. j. združevanje obrtnikov in malo-meščanov v svrhu konkurence s kapitalističnimi podjetji in v svrhu prehoda malega podjetja v večje tako, da zadruga sama postane kapitalistično podjetje. Te zadruga so ustanovljene in upravljane še danes v bistvu po načelih Schulze-Delitzscha.

2. Druga skupina so kmetijske hranilnice in posojilnice in kmetijske gospodarske zadruga. Ustanovljene so večinoma po načelih Raiffeisna ter imajo slično, kakor je Schulze-Delitzschev, cilj zbiranje denarja in goja varčnosti.

3. Tretja skupina pa so socialistične zadruga, katere poudarjajo ne toliko konkurenco z drugimi podjetji, nego vstvaritev internacionalne gospodarske organizacije v nasprotju s kapitalistično, ne le z izločevanjem dobička za posameznike, marveč tudi z nabiranjem rezervnih fondov, kot socialno bogastvo, ki bi končno omogočilo osredotočenje svetovnega gospodarstva v direktni zvezi konzumenta in producenta. Ideal socialistične konzumne zadruga je združiti vse delavstvo v zadruga, naslanjaje se na strokovne organizacije, ustanavljati organizacije, ki bi krile vse potrebščine na živilih, opravi, obleki in stanovanju delavcev ter končno pridobiti z rezervnim kapitalom zemljo tako, da se tudi zemljska produkcija spravi v direktni stik s konzumenti.

Skupna načela vseh zadrug in s tem tudi enaka korist leži v samoupravi, varčnosti, vzbujanju solidarnosti in čustvu lastne moči. Vse to so vzgojni momenti, ki dajo vsaki zadrugi, ki ta načela tudi dejansko vzdržuje, visoko etično vrednost. Skupna hiba vseh zadrug pa je, da so vsled kapitalistične koncentracije vse odvisne od velikega kapitala, ker se morajo posluževati pri pridobivanju blaga metod kapitalizma. Ker zadruga vzbujajo vsekar brez izjeme čustvo kolektivnosti, tudi subjektivni moment ne more priti do tako polne veljave, kakor pri kapitalističnih podjetjih, kjer individuum nima stavljenih mej. Carnegi v svoji knjigi »Evangelij bogastva« z vso pravico poudarja, kako so redki ljudje, ki vladajo veliko trgovino in veliko industrijo. Pravi dobesedno: »Vrlina za velike trgovske posle je silno redka, kar dokazuje, da neverjetno velik del onih, ki se podajajo v taka podjetja, pogine.« Torej le redki, veliki talenti pridejo do veljave v kapitalistični centralizaciji, kar je pri združništvu skoraj izključeno. S tem, da je vodstvo deljeno na različne enakopravne osebe, in druga okoliščina, da se zadruga počasi po svojem obsegu razvijajo in niti ne dajejo priložnosti ženjalnemu trgovcu, da se izkaže, ovira tako velikanski razvoj združnega podjetja, kakor je mogoč pri kapitalističnem sistemu.

Socijalistične organizacije kažejo predvsem socijalni element v smislu, da imajo pred seboj boj proti kapitalizmu do polnega izključenja vsake trgovine in industrije po kapitalističnih individualističnih metodah. Delavec, ki stopi v konzumno zadrugo, ne stopi vanjo le z idejo samopomoči, varčnosti, samouprave in solidarnosti, ampak mora ga privedi volja in prepričanje, da združene delavske organizacije postanejo element, ki kapitalizem razkroji in s socializiranjem kmetijskega gospodarstva končno kapitalizem odstrani. Zato pravi prav dr. Anton Korošec, da zahteva združništvo idealiste, utopiste. To velja predvsem za delavske organizacije. Brez te globoke vere, potrebnega boja s kapitalizmom delavske zadruge ne morejo uspevati. Ne le, da so denarna sredstva delavca silno omejena in se da paralelizirati denarna moč le z ogromnim združevanjem vseh delavskih moči, ampak je tudi težja vzgoja za poslovanje. Vsakdanja praksa kaže, kako odpadajo talentirane moči, ko se zavedajo svoje večesti, v kapitalistično družbo.

Kar je načelne važnosti in česar se delavstvo žal tako malo zaveda, pa je načelna zveza strokovnih organizacij s konzumnimi: načelo, da mora biti vsak zadržnik obenem strokovničar in obratno. Strokovne organizacije morajo preiti iz stadija prvega razvoja, ko se jim je šlo za izboljšanje mezde in delavskega položaja v drugi vzgojni stadij, vzgajati po lastnih močeh narast, izvežbati svoje tehnike, postaviti tehniko v ospredje, in v tretje, polastiti se vodstva industrijskih podjetij. Ravno tako mora konzumna organizacija preiti od obrambnega stanja v agresivno. Zgodovinski razvoj jo je sicer prirodno omejil v prvem stadiju na obrambo.

Razvoj socijalne ideje je delavcu pokazal pri strokovni in gospodarski organizaciji pot tehnike.

Zavladanje industrije in trgovine po sebi reši tudi agrarno vprašanje.

To idealno stališče delavca v konzumni organizaciji najbolje izraža veliki delavski filozof samouk Josef Dietzgen, ko pravi: »Ves dosedanji napredek sloni na podzavesti. Ni vladal duh, ampak materija. Ves razvoj človeškega plemena obstoji v tem, da postaja duh mogočen nad zoprnostim prirode in da materijo stori uslužno našim potrebam. Sredstvo do te svrhe pa je roka, katero človek nudi človeku, zveza posameznikov, ljudstev in generacij. Sredstvo v to je združeno delo. Realno delo za materijelno zmago prirodnega upora je zadnji cilj kulture. Ko se to realno delo prostovoljno in zavestno organizira potom za-

drug, potem je to upor človeškega duha proti dosedanjemu hlapčevskemu razmerju z materijo, je to upor dela proti kapitalu.«

Tretji in zadnji stadij gospodarske organizacije konzumnih društev je rešitev agrarnega vprašanja s tem, da naveže sprva kmetijsko produkcijo na delavski konzum in da potom tega razlasti zemljo oziroma

George Grosz: Posestniki

prevede last zemlje v kolektivno last konzumnih zadrug. Zveza delavskih konzumnih zadrug in kmetijskih gospodarskih zadrug pomeni solidarnost delavca in kmeta, prva stopinja konsolidacije in racionalizacije kmetijskega dela v zadrugah, drugič odkup zemlje potom zadrug, da kmet postane delavec na zemlji. Sporedno s tem gre razvoj strokovnih organizacij v prvi stopnji ureditev mezde in zavarovanja, drugič sodelovanje delavca pri tehniki in tehnična vzgoja, tretjič polna samouprava in razlaščenje strojev.

Vse to zahteva visoke izobrazbe in idealnosti, v prvi vrsti delavskih voditeljev, potem pa delavcev samih.

Enako pravi Tolstoj: »Da ustvarja potreba in delo kulturo in ta sloni na vzgoji.«

Tako končno postane gospodarska organizacija delavstva eminentno kulturno vprašanje.

Delavski in nameščenski zaupniki

Zakon o zaščiti delavcev predvideva ustanovo delavskih in nameščenskih zaupnikov in odreja njihovo kompetenco. Po delokrogu, katerega je zakon odredil delavskemu zaupniku, je jasno, da oni predstavljajo zelo važno ustanovo, ustanovo, ki ima prvorazredno vlogo v vprašanju izvajanja delavske zakonske zaščite. Dolžnost zaupnikov je, da sodelujejo z delavskimi strokovnimi organizacijami ter da obenem vrše nalogo nadzorne oblasti s tem, da obveščajo pristojne inspekcije dela o položaju v podjetju. Naloga delavskih zaupnikov v današnjih prilikah je še toliko važnejša, ker Inspekcije dela radi omejenih finančnih sredstev niso v položaju, da izvršujejo vse z zakonom predpisane posle.

Poleg ostalih reprezentativnih delavskih ustanov je za delavstvo in nameščenstvo gotovo velike važnosti institucija delavskih zaupnikov. Zato so delavske organizacije vodile in še vodijo najodločnejšo borbo za njihovo priznanje. Delodajalci so sorazmerno lahko pristajali v raznih mezd-nih sporih, kar se tiče materijelnih zahtev delavstva, skrajšanje delovnega časa in drugih pridobitev v zvezi zboljšanjem položaja delavstva, dočim so rajši imeli, da je prišlo do stavk in izprtij deloma radi priznanja organizacije na eni strani, a na drugi strani radi priznanja obratnih zaupnikov.

Delodajalski razred je smatral in še smatra institucijo obratnih zaupnikov za nekaj revolucionarnega. V svojem bistvu je odpor delodajalcev tudi razumljiv, ker *pomeni obratni zaupnik prvi korak k demokraciji gospodarstva, on predstavlja prvi korak na polju soodločevanja delavca v podjetju.*

Šele v poveljni dobi se uveljavljajo v posameznih državah z zakonom predvideni in zaščiteni obratni zaupniki. Ekonomski in politični vpliv močnega razrednega delavskega gibanja na zapadu uveljavlja iz obratnega zaupnika — dotedaj uveljavljene in zaščitenega samo z močnimi strokovnimi organizacijami — institucijo, osnovano na delavskih zaščitnih zakonih. V naši državi je institucija delavskih zaupnikov priznana z zakonom o zaščiti delavcev iz leta 1922. Vsekakor so morale naše strokovne organizacije prav tako kakor v drugih državah, v težki vsakodnevni borbi uveljavljati obratne zaupnike. Delavsko gibanje v naši državi je moralo in to vključ obstoječemu zakonu, ki legalizira delavske zaupnike — voditi borbo leta in leta za njihovo zaščito, katero mu pozitivni zakon ni nudil. Šele koncem leta 1927 je minister socialne politike izdal z zakonom predpi-

sana Navodila za volitve delavskih in nameščenskih zaupnikov in pravilnik za njihovo delovanje. Šele ta navodila in poslovnik so dali bazo za pravilne, legalne in z zakonom zaščitene volitve in poslovanje zaupnikov, na podlagi katerih so se vršile volitve prvič v letu 1928.

Poslovnik o delovanju delavskih in nameščenskih zaupnikov predpisuje v členu petem nalogo zaupnikov:

Naloga zaupnikov. Člen 5. Delavski zaupniki imajo to-le nalogo:

a) delujejo na zaščito gospodarskih, socialnih in kulturnih koristi delavcev, zaposlenih v podjetjih, ki so navedena v § 1. zakona o zaščiti delavcev;

b) vplivajo na vzdrževanje dobrih odnošajev med delavci in njih delodajalci;

c) sodelujejo pri pripravljanju in izdelovanju kolektivnih delovnih pogodb med delavci in delodajalci;

č) skrbе, da se delodajalci in delavci strogo držē vseh kolektivnih in individualnih delovnih pogodb;

d) posredujejo med delavci in delodajalci v sporih, ki izvirajo iz delovnega razmerja, zlasti pa v onih, ki se tičejo dnevnih mezd (plač), da se poravnavao taki spori izlepa; kjer se jim to ne bi posrečilo in kjer bi zaradi tega pretila stavka, morajo zahtevati zaupniki posredovanje državnih pristojnih oblasti;

e) posredujejo pri določanju akordnih tarif, povprečnih in minimalnih zaslužkov, kolikor niso regulirani s kolektivnimi pogodbami, ob sodelovanju delavskih profesionalnih organizacij in delodajalcev, istotako posredujejo pri deljenju akordnega dela;

f) stremijo za tem, da se strogo uporabljajo vse odredbe, ki jih predpisujejo zakonodajna in administrativna oblastva za zaščito delavcev glede delovnega časa, zdravja, življenja in socialnega zavarovanja, ter obveščajo in podpirajo pristojna nadzorstvena oblastva v vseh vprašanjih, ki se nanašajo na uporabljanje veljavnega zakonodajstva o zaščiti delavcev;

g) stremijo za tem, da se vzdržuje v podjetjih red in disciplina;

h) podpirajo delavce in delodajalce z nasveti ob izstopu iz dela ali odpustu delavcev iz obrata in stremijo za tem, da se izvestni spori, ki so v zvezi s tem, poravnavao izlepa;

i) sodelujejo po možnosti pri upravi raznih delavskih humanitarnih naprav (zadruge raznih vrst, raznih društev za medsebojno podpiranje itd.), in sicer po navodilih ministrstva za socialno politiko;

j) vročajo delodajalcem vloge za izboljšavo organizacije dela v podjetjih.

Delovanje zaupnikov je opisano v pravilniku tako-le:

Delovanje zaupnikov. Člen 6. Delovanje delavskih in nameščenskih zaupnikov je posredniško-pomirjevalnega značaja.

Delavski in nameščenski zaupniki ne smejo sprejemati v obrat in odpustčati delavcev in nameščencev iz obrata; tudi ne smejo določati dnevnih mezd ali akordnih cen za delavce. V teh stvareh smejo samo posredovati.

Člen 7. Prošnje in pritožbe poedinih delavcev (nameščencev) sprejemajo poedini zaupniki ter jih oddajajo svojemu starejšini, ki obvešča o njih, čim utegne, prizadetega delodajalca ter vselej ukrene, če sar je treba.

Člen 8. Starejšina delavskih zaupnikov je zakoniti predstavnik delavcev v podjetju, v katerem je izvoljen.

Starejšina in tajnik podpisujeta v ime nu delavcev, zaposlenih v dotičnem podjetju, vse vloge, naslovljene na lastnika ali na pristojna oblastva.

Člen 9. Če starejšina zaupnikov ne bi uspel v svojih intervencijah ali če bi pretila zbog nepopustljivosti bodisi delavcev, bodisi delodajalcev nevarnost stavke ali izpora, mora starejšina o tem nujno obvestiti pristojno inspekcijo dela ter zahtevati od nje intervencijo, da se ta nevarnost odvrne.

Med stavko ali izporom ne sme starejšina zaupnikov, dokler stavke ali izpora ni konec, nastopati niti kot govornik, če bi namerjal s svojimi govori zavleči nastali spor, niti kot vodja stavke v dotičnem podjetju.

Člen 10. Starejšina delavskih in nameščenskih zaupnikov mora imeti najmanj enkrat na mesec s svojimi zaupniki skupen sestanek.

Sestanke sklicuje starejšina zaupnikov ustno ali pismeno, kadar se pokaže potreba ali kadar jih pismeno zahteva tretjina izvoljenih zaupnikov.

Sestanke mora sklicevati starejšina zaupnikov tudi na zahtevo pristojne inspekcije dela.

Sestanek se sme vršiti vselej, kadar sta na njem prisotni dve tretjini izvoljenih zaupnikov.

Sestanki se smejo vršiti v podjetju samem, če dajo lastniki podjetij zaupnikom na razpolago potreben lokal; drugače pa se vrše tudi izven dotičnega podjetja.

Člen 11. Na sestankih se pretresajo vsa tekoča vprašanja, ki spadajo v njih področje po odredbah zakona o zaščiti delavcev in po navodilih za volitve delavskih in nameščenskih zaupnikov.

Če so se izvolili posebni delavski in nameščenski zaupniki, vrše svoje posle po-

George Grosz: Larpurlartistični poet plava nad »strankami«

sebe; glede onih vprašanj in poslov, ki se tičejo enih in drugih, pa imajo vsi zaupniki skupno sejo, v kateri izvolijo za ta primer svojega starejšino z navadno večino glasov.

Člen 12. Zaupniki sklepajo v sejah polnovečajno z nadpolovično večino glasov prisotnih zaupnikov. Starejšina glasuje poslednji. Ob enaki porazdelitvi glasov odloča starejšinov glas.

Tajno glasovanje z listki se vrši, kadar sklepajo zaupniki o ustavitvi dela v dotičnem podjetju ali kadar to zahteva eden izmed zaupnikov.

Člen 13. V zapisnikih, ki se morajo voditi o sklepih zaupniških sestankov, mora biti vselej vpisana vsebina sklepa, storjenega na teh sestankih, in s koliko glasov je bil ta sklep storjen.

Zapisnike podpisujeta starejšina in tajnik.

Overovljen prepis teh zapisnikov mora pošiljati starejšina na zahtevo pristojni inspekciji dela in delavski zbornici.

Člen 14. Starejšine delavskih in nameščenskih zaupnikov morajo predložiti koncem vsakega leta pristojni inspekciji dela pismeno poročilo o svojem delovanju.

V teh poročilih morajo biti po možnosti navedeni vsi važnejši dogodki, ki posezajo v področje zaupnikov, in uspeh njih delovanja. Zlasti morajo obsežati ta poročila čim točneje podatke o številu zaposlenih delavcev in nameščencev, njih starosti, spolu, zakonskem stanju, številu otrok

(rodbinskih članov), plačah in dnevniških mezdah (največjih in najmanjših), stanju naprav, ki služijo za podpiranje delavcev in nameščencev, kakor: kuhinj, konsumnih zadržug, stanovanj, čitalnic itd.

Člen 15. Če se zdi skupini delavskih ali nameščenskih zaupnikov, da so s sklepom, ki se enako tiče delavcev in nameščencev, v znatni meri prekršene njene opravičene koristi, se sme pritožiti na pristojno inspekcijo dela, ki preizkusi okolnosti, v katerih je bil omenjeni sklep storjen; če ugotovi, da krši koristi prizadete skupine, sme ta sklep tudi razveljaviti.

Zoper tako odločbo pristojne inspekcije dela se sme nezadovoljna stranka v 14 dneh pritožiti na ministrstvo za socialno politiko, čigar odločba je izvršna.

Člen 16. Če se delavske humanitarne naprave eventualno udeležujejo pri dotičnem podjetju, kakor: družtva za medsebojno podpiranje, zadruga in druge naprave za oddajanje živih in drugih predmetov, stanovanj itd., odrede v upravo takih naprav vsi zaupniki samo potrebno število svojih odposlancev, in sicer po vrsti in velikosti dotične naprave.

Če se zgode v funkcijoniranju teh naprav nepravilnosti, morajo poslati zaupniki pristojnemu državnemu nadzorstvenemu oblastvu vlogo o tem.

Člen 17. Delavski zaupniki ne dobivajo za svoje delo nobene plače ali nagrade.

Svojo dolžnost opravljajo, kadarkoli je to mogoče, izven določenega delovnega časa.

Kolikor pa se mora vršiti njih delovanje po naravi njim odrejenega področja ob delovnem času, ne smejo smatrati delodajalci časa, prebitega v prednjem delovanju, za čas, ki bi ga prebili delavski zaupniki izven podjetja, in torej tudi ne smejo zaradi tega ničesar odtezati od njih dnevniških mezd. Pri delavskih zaupnikih, ki se plačujejo od kosa, jim morajo vračunati lastniki podjetij čas, ki ga prebijejo v prednji dolžnosti, dokler traja delovni čas v podjetju, kot učinkovito delo v podjetju ter jim ga nagraditi v razmerju njih povprečnega normalnega zaslužka.

Člen 18. Če se izprazni mesto delavskega ali nameščenskega zaupnika, se vpo-ključuje, da ga popolni, ustrezní namestnik z iste kandidatne liste. Ta popolnitev se mora izvršiti najkasneje v 14 dneh od dne, ko se je dotično mesto izpraznilo.

Člen 19. Delovanje delavskih in nameščenskih zaupnikov je pod nadzorstvom pristojne inspekcije dela.

Inspektorji dela se morajo, ko pregledujejo podjetja, obveščati o njih delovanju ter izdajati potrebna navodila in potrebne navedbe za čim pravilnejše izvrševanje njih dolžnosti; zaupniki pa se morajo strogo ravnati po danih navodilih in naredbah.

Člen 20. O sporih, ki nastajajo med samimi delavci podjetja ali med delavci in njih delodajalci, in sicer v zvezi s poslovanjem zaupnikov, odločajo pristojne inspekcije dela ali ministrstvo za socialno politiko.

Člen 21. Delodajalci ne smejo odpustiti niti preganjati delavskih in nameščenskih zaupnikov zaradi pravilnega izvrševanja njih dolžnosti po odredbah zakona o zaščiti delavcev in navodil za volitve delavskih in nameščenskih zaupnikov.

Člen 22. Vse spise, ki se nanašajo na njih delovanje, morajo hraniti zaupniki v svojem arhivu ter jih oddati zaupnikom, ki stopijo na njih mesto.

To so najvažnejše odredbe iz poslovnika o delovanju delavskih in nameščenskih zaupnikov, ki je bil izdan na podlagi § 116. zakona o zaščiti delavcev. Kar se tiče nalog zaupnikov, so predpisane že z zakonom, a delovanje zaupnikov je minister socialne politike predpisal s pravilnikom.

Naglasiti moramo, da obratne zaupnike, voljene na podlagi zakona o zaščiti delavcev, ne moremo smatrati obenem za organizacijske zaupnike, ker pravilnik o delovanju delavskih in nameščenskih zaupnikov v čl. 6. pravi: »Delovanje delavskih in nameščenskih zaupnikov, po zakonu izvoljenih, se razlikuje od delovanja zaupnikov, postavljenih od organizacij. Dolžnosti zaupnikov organizacije so v glavnem sledeče: da agitirajo za svojo organizacijo, da propagirajo izboljšanje plač in drugih delovnih pogojev v dotičnem podjetju, da organizirajo delavstvo, da sklicujejo sestanke in konference in da zbirajo članske prispevke, skratka, oni delajo po navodilih svoje strokovne organizacije.«

Če sem uvodoma naglasil, da je z zakonom o zaščiti delavcev institucija obratnih zaupnikov pridobitev dolgoletnih bojov strokovno organiziranega delavstva, potem naj naglasim še sledeče:

Želimo, da bo ta institucija delala v prid delavcev in nameščencev in, kar je najglavnejše, če si jo želimo ohraniti, potem postavimo izza te institucije naše strokovne organizacije.

Spolne bolezni in njih posledice

Med težja obolenja, katera spremljajo človeštvo v življenju, gotovo lahko prištevamo spolne bolezni. To so obolenja, ki se prenašajo od osebe do osebe z okužitvijo, večinoma s spolnim občevanjem.

Pri spolnih boleznih razlikujemo kapavico, imenovano tudi triper (Gonorrhoea); mehki čankar (Uleus molle); trdi čankar — sifilis, imenovan tudi lues. Vsaka omenjena bolezen je obolenje svoje vrste, ki jo povzročijo z okužitvijo različni mikroorganizmi — bakterije.

1. Kapavica

Povzročitelji kapavične obolezlosti so gonokoki, to so dvojne pikčaste bakterije v podobni kavinega zrna, nameščene v skupinah v gnojnih stanicah. Kapavica je vnetje sečnice. Okuži in prenaša se večinoma s spolnim občevanjem. Sliši se, da je ta ali oni obolel za kapavico od piva, drugi, da se je ustrašil v spanju. To so bajke, so le izgovori iz napačne sramežljivosti. Izjema okužitve je pri otrocih, kajti nežna otroška spolovila so zelo sprejemljiva za to bolezen. Oni jo nalezejo tudi neposredno n. pr. od bolnih staršev, če ležijo z njimi skupno v postelji; če rabijo njihovo, od kapavičnega gnoja umazano perilo itd. — Bolnik opazi prve znake 2—9 dni po okužitvi — izredno tudi šele po 2—3 tednih. V sečnici občuti srbečico, pri puščanju vode pa ga peče. Kmalu nato opazi gnojni izcedek, ki je prvotno bolj sluzast, pozneje gost, zelenkasto-rumen. Gonokoki se naselijo v sečnici, ob njenem zunanem ustju se vgnezdijo v vsaki najmanjši gubi sluznice ter povzročijo tam gnojno vnetje. — Če se kapavica zanemari, preide vnetje v zadnji del sečnice in v mehur. Seč takih bolnikov je kalna, v njej je polno gnoja.

Po sečevodu navzgor obolijo lahko tudi ledvice, kar je opasno za življenje. Iz zadnjega dela moške sečnice gre obolenje po semenovodu v modič, ki v celoti oteče in povzroča bolniku hude bolečine z visoko vročino.

Posledica obolenja tega važnega dela moških spolovil je, da uniči vnetje modič in semenovod, iz česar sledi delna ali popolnoma jalovost dotičnega bolnika. Kapavica sečnice preide tudi na žlezo-prostato, kjer se naselijo gonokoki in zamrenčijo, odkoder se pa še po letih ponovno razširijo in povzročijo kapavično vnetje sečnice.

Še hujše je obolenje pri ženi. V svoji nevednosti prezre prve znake bolezni ali jih napačno tolmači. — Vsled neumestne sramežljivosti ne išče takojšnje pomoči pri zdravniku. Bolezen se od dne do dne širi, preide v maternico, jajčevod in celo na jajčnik. Taka žena trpi hude bolečine in ima neredne krvavitve. Polagoma hira in postane nezmožna udeleževati se v poklicu žene, še manj pa matere. V mnogih slučajih se odreka radi bolezni materinstvu, kajti kapavica povzroča jalovost tudi pri ženi.

Gnoj iz nožnice se poceja preko presredka v debelo črevo, kjer povzročajo gonokoki vnetje, male rane, zareze in raztrganine v sluznici danke.

To obolenje se ne pojavlja samo na zunanjih in notranjih spolnih organih, temveč obole za kapavico lahko tudi ostali organi. Po krvi in mozgovnem soku se razpasejo povzročitelji. Kjerkoli se naselijo, tam povzročijo vnetje. Najpreje obolijo mezigovnice v dimljah, ki so spolovilom najbližje. Pokažejo se bezgavke, katere se ognijo in pogosto prodre gnoj iz njih. S krvjo pridejo

gonokoki do srca, kjer povzročijo vnetje srčne mreže. Naselijo se na srčnih zaklopkah, ki se vnamejo. To vnetje je pogosto smrtno, po ozdravljenju pa zapušča trajne srčne napake. Na isti način obolijo tudi sklepi, kar imenujemo kapavični sklepní revmatizem, kateri zapusti v sklepih lahko težke posledice.

Kapavica se ne podeduje. Novo-rojenček se okuži navadno pri bolni materi med porodom v mehkih porodnih potih. Okužitev se pojavi na očeh, ki pusti kot posledice težje spremembe, včasih celo oslepelost otroka. Tudi pri odraslih je nevarnost, da s prsti, robci itd. prenesejo na oči kapavični gnoj, ki povzroča močno vnetje. To vnetje pušča na očeh težke posledice.

2. Mehki čankar (*Uleus molle*)

Povzročitelji te bolezni so specifični bacili, to so male paličaste bakterije. Okuži se skoro izključno pri spolnem občevanju. 2—3 dni, redko kasneje po okužitvi, se pojavi na okuženem mestu mala ranica, ki se razgnoji in spremeni v čir. Ta čir se hitro razširja v površino in globino, njegova okolica je mehka. Robovi tega uljesa so razjedeni, izpodkopani, dno je pokrito z umazaním gnojem. Po okužitvi se pojavi na zunanjih spolovilih večinoma večje število takih prav bolečih čirov. Pri mehkiem čankarju otečejo z bolečinami žleze v dimljah, katere se ognojé. Te bezgavke imenujemo bubone, ki se redko izcelijo sami, večinoma jih je treba prerezati.

Mehki čankar je edina spolna bolezen, ki kaže znake obolenja le na mestu okužitve. Kljub temu je potrebno iskati takoj zdravniškega nasveta, ker je opasnost, da se dalje raznaša in da je bila z mehkiem čankarjem združena okužitev s sifilido, okužitev, ki jo imenujemo mešani čankar.

3. Sifilida (Trdi čankar — Lues)

Okuži in prenaša se največkrat pri spolnem občevanju. Sifilitično bolni prenaša svojo bolezen tudi na drug način, n. pr. s poljubom, bolna mati pri dojenju, ali neposredno s predmeti, ki so z bolnikom v dotiki. To so kozarci, jedilni pribor, ustnik, britev itd. — Za okužitev zadostuje najmanjša, prostim očem še nevidna ranica kože ali sluznice, skozi katero vstopi v naše telo povzročitelj sifilide, imenovan *Spirochaeta pallida*. To je malo živo bitje v podobi svedriča z enakomernimi zavoji. 10—21 dni po okužitvi se pojavi na obolelem mestu malo vnetje različne velikosti in oblike. Iz tega vnetja se napravi čir, kojega okolica je **trda** in **neboleča**.

To imenujemo *primarni afekt* — *začetni stadij sifilide*. —

Ako ni takoj specifičnega zdravljenja, se od tu razširjajo povzročitelji po mezgovnem soku in po krvi po vsem telesu. Najprej otečejo žleze, ki so najbližje okuženemu mestu. Tudi te bezgavke so trde in neboleče.

Približno po 8—12 tednih po okužitvi je bolezen razširjena po vsem telesu in pojavljajo se splošni znaki sifilide. Bolnik toži o glavobolu, o trganju po životu in kosteh, čuti se utrujenega, nima teka, večkrat ima tudi vročino. Kmalu nato opazi na koži sifilitičen izpuščaj različne oblike, ki je nagosto posut. Opazi se najprej na trupu, pozneje na okončinah.

Redko se pojavi tudi na obrazu in vratu. To je *drugi* — *sekundarni stadij sifilide*.

Znake tega obolenja opazujemo na koži, sluznicah, na notranjih organih, predvsem na prebavilih, osrednjem živčevju, žilah, kosteh, čutilih, na spolovilih itd.

Na spolovilih se posebno pogosto napravijo sifilitične bradavice, ki so zelo okužljive. Vse telo je polno povzročiteljev sifilide. Ni organa, kjer

bi se one ne naselile, povzročale spremembe in uničevale važne dele telesa, kar je pogosto združeno s smrtno nevarnostjo.

To sekundarno stanje traja 1—6 let, vendar doba ni vedno enaka. Znaki izginejo in se ponovno pojavijo. Včasih bolnik radi nevednosti ali površnosti niti ne opazi, oziroma podcenjuje to težko obolenje.

Takšen bolnik se izpostavi še večji nevarnosti, ker se širi sifilida po telesu stopnjevaje. Pokažejo se znaki *tretjega stadija*, za katerega so značilne sifilitične bule. Pojavljajo se bolezni srca, glavne odvodne žile, živčevja, jeter, kosti itd. Kjerkoli se napravijo sifilitične bule, tam razjedajo tkivo in zapuste ogabne spremembe.

Med najtežje posledice sifilide, ki se ni zdravila, prištevamo sušico hrbtnege mozga (*Tabes dorsalis*) in omrtvelost možganov (*Paralysis progressiva*). Ti nesrečniki polagoma hiraajo in končajo svoje bedno življenje po umobolnicah.

Nesreči obolenja so izpostavljeni otroci sifilitičnih staršev, trpeti morajo za krivdo svojih roditeljev: **Sifilis se podeduje.**

V sifilitični družini so pogosto splavi, prezgodnji porodi kot tudi porodi mrtvih otrok. Rode se bolni,

slabi otroci, v življenju niso samostojni, so telesni ali duševni pohabljeni, ki so družini in družbi v veliko breme.

Posledice teh težkih bolezni ne obremenjujejo le žen in otrok, temveč zadevajo najtežje moža. Mož, ki je določen, da skrbi za svojo družino, jo lahko po okužitvi omenjenih bolezni popolnoma uniči ali pa vsaj deloma materijelno oškoduje. Spolno bolan mož je mnogokrat delanezmožen, radi česar pahne svojo družino v bedo. Lahko tudi prezgodaj umre in pusti ženo in otroke nepre-skrbljene.

Dolžnost vsakega obolelega je, da se takoj javi pri zdravniku in da se zdravi pod njegovim nadzorstvom. Predvsem mora paziti na snago, da ne okuži še svojih bližnjih; v zakonu pa žene in otrok. Spolno obče-vanje mu je prepovedano, prav tako sklenitev zakona, dokler se popolnoma ne ozdravi. —

Spolne bolezni so ozdravljive, toda njih zdravljenje je večkrat dolgotrajno. Posebno pri sifilidi traja zdravljenje pogosto leta in leta, zato ne sme bolnik izgubiti upanja in potrpežljivosti. Vsled nerednega zdravljenja se širi obolenje v našem organizmu, kar zapusti v poznejših letih težke posledice.

Jože Kranjc:

Moja smrt

Že marsikdo je bral tu ali tam, da nekateri trdijo, kako so že svoj čas živeli, pa so umrli in spet prišli na svet. Ta kot Julij Cezar, oni kot Napoleon, tretji kot žirafa v Afriki, pa se je vsakdo, ki je čital take stvari, le nedolžno nasmehnil, češ, blede se mu, nor je ali pa ima le blazne popadke. Pa to ni kar tako. Jaz za svojo osebo se prav dobro

spomnim, da sem že enkrat umrl. Ker pa sem še vedno živ in mislim seveda še nekaj časa živeti, je torej jasno, da sem drugič prišel na svet. Kako sem umrl, pa bo povedala tale zgodba.

Biló je v letu 1515. po Kristusovem rojstvu, ko nikakor nisem mogel razumeti, kako, da v božjem imenu pobijajo one, ki v božjem ime-

nu zahtevajo svobode. Videl sem namreč, kako so prignali na velik, kamenit trg petdeset kmetov, jih slekli do golega in se potem zapodili vanje s sabljami in sulicami in jih neusmiljeno nabadali in prebadali, ob strani pa je stal svečenik s križem v roki in nekaj mrmral med zobmi. Menda nekaj ne bo v redu, sem si mislil, stvar je treba dognati do konca, čeprav so moji možgani menda premajhni, da bi vse to domeli. Dolgo sem premišljal, kam naj se obrnem, na vse zadnje sem pa le spoznal: tja grem, kjer z obema rokama delijo pravico, ki bodo natančno vedeli, kako in kaj, poučili me bodo, morda bom potem še sam začel pobijati kmete.

In tako sem se napotil. Po ozkih, temnih ulicah sem končno dospel do velikega poslopja, zidanega na tisočero ogromnih stebrih, vsega obokanega, ki je na velikanskih obokih držal v haljo zavito devico z vezanimi očmi in tehtnico v roki.

Pred vrati sem okleval, kajti lahka je pot notri, težka je ven. Toda, če ima človek mirno vest in vé, da tega, kar je v možganih, pa, če je največji greh, nikdo ne spozna, ima pogum, in tako sem vendarle pritisnil na zlato kljuko, odprl vrata in stopil v vežo.

Ozrl sem se okrog sebe. Veža je bila temna, le skozi ozka, velika okna je pomalo sijala bleda svetloba. Stopnice so vodile kvišku nekam, menda v dvorane, na levo in na desno pa je bilo nešteto vrat, bog ve zakaj.

Nisem utegnil dolgo premišljati. Kajti pred me se je od nekod pojavil orjak z ogromno pištolo v roki in v težkem oklepu. Pogledal me je od nog do glave, nato pa mi je nastavil orožje na prsi in se zadril vame:

— Kaj hočeš?

Skoro sem se sesedel. Tudi takrat nisem bil bogve kako velike postave in sem prav tako ljubil življenje kakor danes, pa mi ni bilo nič

kaj pri srcu, da bi umrl kar tako. Zato sem se hotel obrniti, da bi odšel. Toda mož me je pograbil za suknjič in zahteval:

— Kdo si?

Izvijal sem se, pa kaj bi proti njegovi sili. Zato sem požrl strah, pogledal sem mu v oči in, kolikor se mi je dalo, prijazno rekel:

— Jože Kranjc sem, pravico sem prišel spoznavat.

Mož me je izpustil. Stopil je k vežnim vratom, jih naglo zaklenil, nato pa je dejal:

— Počakajte! in je mogočno stopil do ene izmed izbic. Ker je pustil vrata odprta, sem videl, kako odpira velikansko knjigo, išče po njej s prstom in skimava z glavo. Nenadoma pa se je nasmejal, pogledal od strani vame, poskočil je in se zapodil pred me. Zakrohotal se je na vse grlo. Obé roki je položil in me dolgo gledal s svojimi drobnimi, sivimi očmi, trup pa se mu je potresal od smeha, ki ga je kar dušil. Nato je začel poskakovati, se biti ob bedra in se režati, da sem komaj razločil njegove besede, ki so se trgale od njegovih ust:

— Prav, prav, pravica, kajpada, pa kar sam si prišel ponjo...

Že se je zapodil na stopnice. Na vrhu je od stropa visela vrv. Zgrabil je zanjo in jo začel vleči na vse pretege.

Nenadoma je nastala tema. Čez okna so padali črni železni oklepi. Mrtvaška tišina je nastala. Slišal sem le dihanje samega sebe in pa lahak drget svojih nog.

V tem trenutku sem napel svoj sluh, kajti zazdelo se mi je, ko da slišim šepet. In res. Iz daljave sem začul pritajeno mrmranje, ko da bogve kako daleč polahko godrnjajo menihi svojo večerno molitev. Začutil sem tudi pritajene korake, šklepet zapirajočih se vrat, jek zvona in zadušen vzkrik izpod zemlje.

Mraz me je stresel. Hotel sem napraviti korak, toda noge so mi bile

kakor otrple. Še misel, ki mi je ostajala v obliki kesanja, ni mogla izzveneti, bilo mi je, ko da sem prilepljen na mrzla tla. Groza me je bilo in čudne slike so vstajale v moji notranjosti. Spomnil sem se ječ, v katerih preko jetnikov lazijo škorpijoni, natezalnice sem videl, biriče, ki pretepajo kmete in najrajši bi zakričal na ves glas.

Tedaj me je neka stvar, neka mrzla roka zgrabila za zapestje in zaslišal sem iz teme:

ne in mi sušil znoj. Omahaoval sem semintja, dokler me ni nekdo udaril po rami in mi ukazal:

— Stoj!

Klecnil sem v kolenih in obstal. Poskušal sem z očmi predreti temo, ki me je obdajala, da bi saj zasluhtil, kdo je okrog mene, kaj se bo zgodilo. Toda ničesar nisem videl. Tema je bila natrana v ves prostor. Le slišal sem. Pritajen šum je odmeval nekje pred menoj, kakor da se plazijo postave po deskah, druga

— Stopi!

Roka me je vlekla po tlaku, nato po stopnicah navzgor in spet nekam na desno ali na levo po hodniku. Strahotno so odmevale moje stopinje. Kmalu sem se spet spotikal po stopnicah, šel sem navzdol, stopnico za stopnico, spet po ravnem in kar nagloma sem začutil, da se nahajam nekje pod zemljo. Hladno je bilo in semtertja je kanilo name izpod stropa.

Nahajal sem se že v večjem prostoru. Odmev korakov in dihanja je bil globlji, veter je bežal mimo me-

za drugo. Zazdelo se mi je celo, da čujem plahutanje oblačil.

Omotica me je spreletela. Skoro, da ne bi vzdržal, pregrozen je bil občutek ogromne samote, ko ne bi tisti trenutek s tenkim, visokim glasom presekala tišino trobenta. Čvileči glasovi so napolnili prostor, se odbijali in se zavrteli, da se je kakor pasje vreščanje širilo na vse strani. Glas je umolknil — takrat pa se je zasvetilo, da sem nehote zaprl oči.

Ko sem spet pogledal, sem spoznal, da se nahajam v obokani mo-

gočni dvorani. Vse stene so bile pokrite z rdečim baržunom, kakor da so pobrizgane s krvjo. Železni lestenci so viseli od stropa in razlivali po vsem prostoru rumeno luč. Tam spredaj, na koncu dvorane, pa je stal visok, črn oder. Na njem je bila miza, pogrnjena z zelenim platnom, ki je segal do tal.

Ves sem se stresel. Kajti za mizo je sedelo, druga poleg druge, dvanajst postav, zavrtih v črna oblačila.

Le v polkrogu je zavihtela roko, kakor da me vabi.

Nekdo se je dotaknil moje rame. Trdo me je stisnil, da sem zaječal. Pahnil me je. Okrenil sem se nehote in toliko, da se nisem prevrnil: človeški skelet z že porjavelim kostmi je votlo gledal vame in me počasi rinil k odru. Tam me je izpustil. Ves neboljen sem se tresel kakor list na brezi in najrajši bi se živ pogreznil ali zaspal ali umrl; karkoli.

Dvanajst kakor vosek rumenih obrazov je gledalo vame. Oči so jim bile udrté, usta pa so se režala, ne da bi se gibala. Sedele so in gledale vame, ne da bi trenile.

Hotel sem se obrniti. Hotel sem zbežati. Toda moja volja je že ugasnila, ostalo je pri misli, brez prestanka sem moral gledati grozeče obraze in ni mi bilo pomoči.

Tedaj je vstala srednja postava. Dvignila je obe roki, da so rokavi halje padali prav na mizo. Pogledala me je in se je nasmejala, da so zašklepetala črna usta, napolnjena z rumenimi zobmi. Ni rekla ničesar.

Toda skrivnostna sila mi je pustila ves razum. Vse sem natanko videl in čul in ničesar nisem mogel storiti. Strah me je popadal z vso silo.

Tedaj se je oglasila črna postava. Njen glas je bil hripav, toda močan, kakor da prihaja iz brezna. Oprla se je na roke in se nekoliko sklonila. Rekla je:

— Sam si prišel, ki imaš pre-vratne misli in dvomiš nad pravico. Razodeto ti bo vse še enkrat, natan-ko ti bo pokazano, čeprav je resnica na dlani. Seveda, kdor je hoté slep, ne vidi, in kdor se dela naglušnega, je gluh, Tak človek gre po cesti, pa-

lačo vidi, vse strehe prešteje, pa pomežikne in praša prvega birača: gospod, zakaj tu ni palače? Taki ljudje so odveč, večni dvomljivci in nezadovoljneži. Takih nam ni potreba. Kajpak, imeti svoje misli, se pehati za ničevo stvar, ki ji pravijo ideja, robantiti, se jeziti na cesarje in celo na Boga in Hudiča, namesto skloniti glavo, kar je že od vekov določeno tebi in vsem, ki hodite po tem kosu zemlje, to znaš. Ali misliš, da nismo Mi natanko videli tvoje spolzke misli takrat, ko smo pobili nekaj bedastih kmetov? O, Nam ne uide ničesar. Prišel si nekaj spraševati, čeprav si si bil na jasnem v svoji neumnosti, ko si v srcu sam sebi zatrdil: to ni prav. Pa je! Kajti jaz stojim pred teboj, Pravica, ki ima dve roki: Moč je ena, Sila je druga. Ne samo ljudem, tudi mislim vladam!

To je govoril popolnoma mirno, ne da bi se mu količkaj poznalo, da je razburjen, in vseh enajst postav je prikimalo na en mah. Prikimali so in spet votlo zastrmeli v govornika s svojimi rumenimi lobanjami.

Oni pa je nadaljeval:

— Našli bi te, ko bi prišel čas. Usoda pa je odločila; poslala te je sem, nikdar se več ne vrneš!

Meni se je stiskalo srce od groze. Strah mi je pograbil možgane. Videl sem Bistro, kjer tlakujejo kmetje menihom, valpte z biči, pa cerkvico na Pakem, ki je stala prav na samem, tako lepo poslikana, gozdove, trate in s stezicami posute gaje — — toda slike so bile nejasne, misli so mi uhajale, kakor spolzke kače iz rok.

In tedaj sem začutil, kako mi nekaj tišči v možgane. Vse se mi je zmedlo. Že nisem natanko razložil

svojih predstav. Prsi so se mi napele. Nenadoma pa sem zaslišal samega sebe. Raskav glas mi je prihajal iz grla, zvijal se je in odmeval po dvorani. Prvo dobo sem ga čutil, a ga nisem mogel ustaviti. Popolnoma jasno sem spoznal, da se krohotam. Krohotal sem se na vse grlo in spoznanje mi je odprlo oči: blaznim. Hudo mi je bilo, a smejal sem se in otepal okrog sebe, kakor da peham stran neverjetne postave. Čisto natanko pa sem videl vse.

Črna postava je za trenutek obstala kakor ulita, kmalu pa je segla na sredo mize in pritisnila na gumb.

V stropu je zaškripalo. Počasi je tekla izpod njega tik pred mene železna, gibčna vrv in se ustavila prav pred menoj, tako da se mi je zdelo, ko da vonjam trohno.

Postava pa je nekemu za menoj pomignila z glavo.

Skelet je mirno stopil pred me in me zgrabil za ramena. Otepal sem se, vpil in se smejal, a že mi je ležala zanjka okrog vratu. Čutil sem, kako se me oprijemlje in ovija, kako me strahotno tišči. Kri mi je vsa udarila v glavo, da se mi je zdelo, ko da mi mora počiti lobanja. Že sem se dvigal. Strahoten krohot je napolnil dvorano. Začul sem brnenje zvonov, udarce bobnov, bičev in krik vijolin..., kmalu pa se je vse spremenilo v tenak šepet. Zazdelo se mi je, ko da se vsa ogromna dvorana širi v nedogled, videl sem vislice pri vislicah, same mrličke, ki pa so nenadno oživele, si sneli zanjke in planili na tla, vsi sijoč od življenja, videl sem solnce... pa vse je spet padlo v temo.

Tako so me obesili in verjemite ali pa ne, še danes sem živ.

Lestvica

Stojalo z umivalnikom in pločevinasti vrč in odkrhnjeni kozarec poleg ugasle peči in železne postelje se mu zde kakor pošast. Električna žarnica je pritrjena nad vrati in njena slaba svetloba se zdi potuhnjena in žaljiva. Ledeni cvetovi so prekrili šipe, ven se nič ne vidi. Žvižg burje zmeraj močnejše stresa okna. Vsega tega pa mladič skoroda ne sliši. Naslonil je glavo na roke in premišljuje, zakaj mora vse tako biti. Nato mu bega pogled — kakor brez zavesti — in šteje prste na lastni roki. Roke so mu modre, a noge lesene od mraza. Ko je zgrabil časnik z mize in ga zmečkal in vrgel na tla, reče z zamolklim glasom:

— Žlempe, prodane in lažnjive.

Oblečen, kakor je bil, se je zleknil v posteljo, a solze so se vsule na blazino in odeje. Skozi polsen je slišal iz sosedne sobe, da bije ura tri po polnoči, šele v tem času je nekako zaspal. Kdo je ta mladič, ki leži v samotni sobi in nemirno spi?

V uredništvu »Narodnega lista« mu vsi neprestano govore, da ne ve, kaj je življenje, da se ne zna znajti, kakor se drugi znajo, in da ne bo iz njega nikoli spreten in pravi časnikar. Sicer je delal kakor črv, toda v listu so tiskali prav malo tistega, kar je napisal. Zato se je zdelo, kakor bi ne delal in kakor bi bil nesposoben. Ko se je potožil radi takega postopanja in pripomnil, da da za list vsak dan več rokopisov kakor vsak drugi, so mu takole odgovarjali:

— To ni primerno za naš list.

— ?

— Vi ne znate pogoditi, kaj je potrebno naši publiki.

— ?

— Naš list je neodvisen, mi se ne smemo nikomur zameriti.

— ?

— Vi niste za časnikarsko karijero; namesto da bi se povzpenjali zmeraj više, stopate po družabni lestvici zmeraj niže.

Tale mladič, takrat še novinarsko-reporterski zmešnjavec, je imel res globok občutek za pravico. A prav to ga je oviralo, da se ni vzpenjal po lestvici te in take družbe in njenih neodvisnih listov zmeraj više. Toda tega takrat ni dobro razumel in njegov lastni položaj mu ni bil jasen. O vsem tem ni sploh resno razmišljeval. Napitan z literaturo raznovrstnih pojmovanj, bister od narave, sin uradniške družine, ki so v njej samo med štirimi zidovi grmeli proti krivici, sicer pa se bali za službico, se je iz tega mladiča zmehuril tip idejno konfuznega poštenega meščana. Trpel je radi krivice, najsi se je pripetila kjerkoli in komurkoli, prepiral se je z vsemi onimi, ki se je v njihovi družbi sukala, mešal je pojme o vsem in o vsaki stvari in bil je specialist v tem, da je nalival novo vino v stare posode. Takole.

Ko slavi bančnik Kuzmič tridesetletnico zaslužnega dela na polju takozvanega narodnega gospodarstva pa ko govori ta bančnik Kuzmič slavnostni govor, poln patriotičnega navdušenja in nacionalnega napenjanja, takrat je mladič divjal in se penil ob ustih:

— Prekleta beštija! Kaj pa sem potem jaz, ko se je on tako zaljublil v narod? Kakšen vražji nacionalist je ta Kuzmič, ki je s svojim gospodarskim sistemom pokradel milijone temu svojemu dragemu narodu? Denar posoja podeželskim oderuhom, ki z njim odirajo kmete, posoja ga industrijam, ki z njim izrabljajo delavce. Cepec z izbuljenimi očmi in neki dan sem ga še opomnil, naj ne blebeče karsibodi, a on

se mi nasmeji in pravi: »vidi se, da ste še mlad.«

Počasi žre tako mladič samega sebe in se strašno jezi, da nekaki sumljivi tipi izrabljajo čarobno besedo nacionalizem, da jo nepravilno razumejo, pačijo in sploh uporabljajo. Ta beseda je bila mladiču mistična posoda, napolnjena z nekako absolutno lepoto in absolutno pravico. Na to pravico je zmeraj mislil, samo takrat se ni mogel spomniti nanjo, kadar se je pečal z različnimi vprašanji o monopolih in zasebni lastnini. Temu mladiču torej sploh ni prišlo na um, da bi se ti njegovi, še nedoločeni ideali imenovali kako drugače, da imajo mogoče Kuzmiči prav, a ne on, ni li to podzavesten poizkus, da bi obnovil nekaj, kar je že v pokoju, da bi novi pojem vteknil v stari okvir, da bi v staro posodo nalil novo vino. Koliko je na zemeljski obli takih sentimentalnih in nezavednih ljudi, ki se vnemajo za nekako absolutno in objektivno pravico, a tekajo krog nekakih Kuzmičev s prošnjami in zaklinjanji, naj uvažujejo njihove sanje, da postane lepše na svetu in da Kuzmiči prenehajo biti Kuzmiči.

Zastrupljen z ideološkim pojmovanjem in okužen z neozdravljivim občutkom pravičnosti, se zdi, kakor bi mladič mislil, da je Kuzmič padel z Marsa, da je on Kuzmič ne glede na življenske pogoje, v katerih živi, iz katerih je vzrasel in ki jim živi. O teh pogojih mladič takrat ni znal razmišljavati. A najbolj čudno je, da tega niti poskušal ni, in tako je prišel v sekto pasivnih mučenikov. V resnici se je vsemu čudil. Nevednost je vrelec čudenja, in ko ta vrelec usahne, tedaj se vsako čudo v treh dneh razjasni. Tako se je takrat čudil, da Kuzmič ne more spoznati, da ne sme biti več Kuzmič, čudil se je, da Kuzmič ne preneha delati onega, česar bi ne smel delati v interesu naroda, ki se je vanj na proslavi tridesetletnice svo-

jega dela tako nenadoma zaljubil. Ali je mladič spoznal, da zahteva prav za prav samoumor tegale Kuzmiča? Toda Kuzmič se ne ubija, ko pa ima prav obraten posel. Kaj naj torej napravi? Tu, na tej točki, se je skušala mladiču približati neka skolzka prikazen:

— Da se vam predstavim, jaz sem Desperacija.

— Ne, ne, to ne, nikdar!

Kot intelektualec, ki nima nobene zveze s stvarnostjo, je mladič še naprej vodil brezkončne polemike v družbi, ki ni vanjo spadal, ki pa je bil v njej zaposlen. Motite se pa, če menite, da se je mladič takrat samo skušal približati onim, ki jim Kuzmiči jemljejo vse, ki pa je mladič zanje tako globoko čustvoval. Po proslavi Kuzmičeve tridesetletnice je prišel zvečer v uredništvo, zdiktiral je strojepiski, ki je ostala ravnodušna, poročilo o proslavi, stopil v sobo glavnega urednika »Narodnega lista«, oddal ga brez besede in se vrnil za svojo pisalno mizo. Čez pol ure ga pokliče glavni urednik:

— Človek božji, ali ste znoreli.

— Zakaj?

— Kako ste le mogli zdiktirati tako poročilo o proslavi? Tule, kadite, sedite malo, jaz vas ne razumem.

— Poročilo je točno, to je resnica.

— Pa, človek božji, nisem vas poslal, da mi pišete o nekakih resnicah, marveč o proslavi Kuzmičeve tridesetletnice. Kakšno zvezo imajo s to stvarjo reveži in tele vaše sentimentalnosti? To je vaše privatno prepričanje, ki se ga jaz ne dotikam (ta vaša osebna nota je lahko tudi hvalevredna), toda vse to nima nobene zveze s poročilom o proslavi. Pravi časnikar mora opisovati samo ono, kar vidi.

— To se vidi!

— A kaj bi se videlo? To so samo vaše osebne pripombe, ki absolutno ne spadajo v to stvar. Kako le

pride v proslavo vprašanje revščine? To so posebna vprašanja, proslava pa je proslava. Torej vidite, da niti objektivni niste. Tu ni nobene zveze; torej, kadite, prosim.

— Je zveza. Tam je neka dama nosila obleko, ki je stala devet tisoč dinarjev. Ali veste, koliko tisočev delavcev in delavk je, ki ne dobe toliko niti ne za leto dni težkega dela. Potem je bilo zelo mnogo ovratnikov z dragocenimi biseri. To je približno...

— Nehajte, človek božji! Ali sem vas poslal, da mi v listih kritizirate proslavo, ki je družabni dogodek? Saj niste pri zdravi pameti. Sicer pa, saj se razumemo. Razumem vas, no... saj veste, med nama povedano, tudi jaz sem za pravico. Vi morete imeti, ponavljam, prav z neke, recimo, določene točke gledanja. Ponavljam, ta nota pri vas more biti tudi hvalevredna, toda to ne spada v naš list. Časniki morajo pisati za publiko, časniki živijo od prodaje. To je kupčija in vprašanje pravice ne spada sem. Časniki so trgovsko podjetje...

— Ha! Če vam je za višjo naklado, bi list najbrže bolje šel, če bi pisali samo o potrebah siromašnega sveta, a vse te Kuzmiče in njihove pomagače bi lahko poslali k vragu. Bolje je izgubiti nekoliko Kuzmičev in dobiti sto tisočev drugih. Če že gledate vse s trgovskega stališča, tedaj... (mladič je tedaj mešal vse mogoče).

Mladič je tedaj smatral za resne urednikove besede, da žive časniki od prodaje. Kot vesel otrok romantike je menil, da je tu govor o prodaji posameznih izvodov, ne pa o prodaji vesti. Glavni urednik se tu nasmehe, vrne mladiču poročilo in vstane:

— Dobro, dobro, sedaj ne utegnem. Kakor sem torej rekel, pomnite te svoje sentimentalnosti iz poročila in mi ga prinesite čim prej.

Veste, vi ste še mlad. Morate se vživeti v svoje delo. Časnikarstvo je delo, ki zahteva okretnosti in intuicije. Pravi časnikar mora uganiti, kaj je v interesu lista. Samo tako se da napredovati. Namesto da se dvigate po družabni lestvici, padate po njej zmeraj niže. Pišete mi poročilo o proslavi, a opusjete slavljence. Pošljem vas na kongres pridobitnikov, pa pišete ironično. In ono poročilo s profesorskega zborovanja? In kaj ste mi napravili z advokatskim kongresom. Končajte torej to poročilo, kasno je že, in list mora v tisk.

V drugi sobi sedi sedaj za pisalno mizo mladič in črta v poročilu svoje sentimentalnosti, kakor jim pravi glavni urednik. Z vijugastimi potezami peresa gre preko nekaterih odlomkov v poročilu in zdi se mu, da pri vsaki potezi peresa nekoga ubija in da v precepu cvili vest. Ko je uporni »zmešnjava« to operacijo dokončal, odda trudno in ravnodušno rokopis.

— Prosim.

— Dobro, hvala. Pojdite sedaj k večerji in se kmalu vrnite.

...Mimo gredo odmetovalci snega z lopatami. Dve deklici hitita z dela. Neki pijanec se ziblje po pločniku in sam sebi nekaj dokazuje. Skozi meglo se pojavljajo obrazi, mežikajo z očmi in gredo dalje. Omahujoč po ulicah z mučnim občutkom odgovornosti in deficita je stopil mladič na koncu trga v gostilno in naročil večerjo. Pri sosedni mizi klepeta večja družba o politiki, o ženskah, o sportu, kartah in dnevnih dogodkih. Vse te besede so tekle mimo mladiča kakor kalna voda, je zamišljen in silno nerazpoložen in zbudi ga šele tale dialog:

— Moj dragi, Kuzmič je močan in vpliven. Videl boš samo, kakšna klobasa bo izšla o tej proslavi v »Narodnem listu«. To je list »Industrijsko-trgovske banke«, a večino delnic te banke ima Kuzmič.

— Oh, o tem čivkajo že vrabci na strehah. »Narodni list« je predvsem Kuzmičev.

Mladiču je kri udarjala v licih. Brez večerje odhiti v uredništvo. Ali sem zadnji človek, ki je to zvedel, ko pa tam vedo to že vrabci na strehah? Nepoboljšljivi in ukoreninjeni idealist je šele sedaj doumel, kaj so časniki in kje prav za prav dela. Ha! prekleti podleži! »Narodni list«? Kuzmičev list! Figov list! Torej tako je? A meni tu tale glavni urednik, ta potuhnjena žaba, govoriči in kvasi o neki časnikarski objektivnosti in o časnikarski spretnosti in o neki družabni lestvici, po kateri bi se moral dvigati.

— Kaj je, še niste šli večerjat?

— Že. Najedel sem se, preobjedel sem se in sit sem vsega. Prosim vas, dajte mi malo tisto poročilo o Kuzmičevi proslavi. Ali ste ga že poslali v tiskarno?

— Ne. Tu ga imate. Kaj boste popravljali, dobro je sedaj.

Mladič je s poslednjimi ostanki romantike v sebi vznemirjeno raztrgal in zmečkal poročilo in vrgel male koščke v koš.

— Norčavost božja, kaj ste napravili? Poročilo o proslavi mora biti v listu, brez njega ne smemo iziti! vrešči in se peni glavni urednik.

— Verujem vam! pravi mladič mirno in cinično.

— Kaj je to? Kaj pomeni to? Kako se obnašate? Kakšen ton je to? Ton, gospod! Opozarjam vas, da bi mogla zadeva prekoračiti meje!

— Zadeva je meje že prekoračila. Doslej sem menil, da sem sotrudnik »Narodnega lista«, narodnega, poudarjam to, bil pa sem v resnici Kuzmičev nameščenec.

Glavni urednik se je vidno trudil, da bi ne bil podoben lopovu, ki so ga zalotili. Usede se na stol, obraz se mu podaljša kakor vreča in dahne:

— Kako to mislite?

— Kako mislim? Tako, gospod glavni urednik, da se midva medsebojno izključujeva. S tem sva končala.

Pokonci in z vedrim obrazom je šel mladič domov. Toplo in mehko zadovoljstvo se kakor poplava razliva po njem, čuti se kakor človek, ki je v skrbeh begal po pragozdu, iščoč izhoda, zdi se mu, da skoraj fizično občuti, kako se šele sedaj poraja v njem neki zmisel, da človek sploh živi. Kako vesel je, da je temu najemniku končno povedal tisto, kar je že davno megleno slutil. Zavestno stopa po lestvici navzdol, toplota je v njem, ker ve, da je to prava pot k ljudem. A kaj sedaj? Od česa boš, mladič, živel?

Živel? A glej, kako omahuje oni kulij po predmestjih Šankhaja, kaj naj poreko one pošasti, ki blodijo po Majdan-peku ali ki kujejo v tovarni olja za 3.60 okove za lastne roke, kam s trupli, ki so obležala po rdečih cestah venezuelskih, kje so tista črna življenja, ki potujejo po sedem sto kilometrov daleč po Afriki s kammom na svojih ramenih? Glej, ali sem mar sam? Ali ni moja zavest vzrasla iz Golgote milijonov, čigava je domovina, ki je grobnica človekove zavesti? Kje sem bil doslej? Kaj sem doslej napravil? In koliko časa sem izgubil?

Dolgo v noč se je porajal človek, medtem ko je burja ječala pod nje govimi okni. Ali so kdaj padale na to blazino in na te odeje toplejše in lepše solze?

Dekleta, ženski in moški cenijo dober učinek že 32 let preizkušanih proizvodov: Fellerjeva Elsa-pomada za obraz ter zaščito kože, za negovanje obraza, vrata in rok, proti solnčnim pegam, sojedcem itd., nadalje Fellerjeva Elsa-pomada za rast las, za kožo glave, proti prhljaju, izpadanju las itd. — Dva lončka ene ali po en lonček od obeh pomad franko po pošti pri vnaprej poslanih 40 Din pri lekarnarju Feller, Stubica Donja, št. 788, Savska banovina. Ako se pošlje 48 Din vnaprej, se priloži še eno Fellerjevo milo zdravja in lepote »Elsa«.

Fantazija

Obstoji vprašanje, kakšne posledice bo imela današnja gospodarska kriza za poseljenost in kulturo Slovenije ter za kmetijstvo sploh.

Splošno znano dejstvo je, da je žitnica starega Rima, Libija, danes pustinja, kjer o prvenstvenem pridelovanju žita ni govora in kjer se s trdom preživljajo redki nomadi z žitom. Prav tako znano je dejstvo, da je v srednjem veku pri nas vinogradništvo segalo v bližino Ljubljane, na Trojano in na Koroško, kjer izginjajo prav danes zadnji vinogradi okoli Žitare vasi. Ravno tako je znano, da imamo od naše še nedavno močne ovčjereje danes le še njene ostanke, ki pa služijo samo še za domačo, hišno uporabo. Podobno je z lanom, ki je postal v mnogih ravninskih poljedelskih krajih mladi generaciji že neznana rastlina.

Kot v kmetijstvu opažamo v zgodovini tudi propadanje industrijskih obratov. Glažute na Pohorju in železarne na Karavankah so danes razvaline; še bolj znan primer pa so razvaline ogromnih železnih tovarn na Prevaljah.

Vsa ta dejstva so spomeniki nekdanjih gospodarskih panog, ki posameznih gospodarskih kriz niso mogle in znale premagati.

V zvezi z današnjim propadanjem kultur pa se vedno bolj in bolj opušča obdelovanje zemlje. Naša kraška kmetska posestva že dalje časa ne morejo preživljati domačega prebivalstva in radi nerentabilnosti se naše gorske kmetije opuščajo v vedno večji meri. Kmetsko prebivalstvo ne sili v mesto radi razvad ali novotarskega mišljenja, temveč radi tega, ker na rodni grudi ne more živeti, razen začasno. Stare navade so jako lepe narodopisne stvari, ki pa se lahko vzdržijo samo na starih gospodarskih in kulturnih predpogojih, ki so pa že davno minuli. Z uveljav-

ljanjem stroja v današnjem gospodarstvu postaja industrija tisti činitelj, ki oživlja in vzdržuje gospodarsko življenje. Pri ogromni pomnožitvi prebivalstva v zadnjem stoletju je v Sloveniji in v Srednji Evropi ostalo kmetijsko prebivalstvo bistveno v isti mmožini, v kateri je bilo pred stoletjem, število prebivalstva pa je dvignila industrija in trgovina. Že samo ta činjenica nam poleg drugega priča, da je naše kmetijstvo relativno v zastoju in da se dviga današnje gospodarstvo predvsem z industrijo in trgovino. Še bolj pa nam to potrди statistika o količini kmetijske in industrijske produkcije danes in n. pr. pred sto leti.

Iz tega pa sledi: Razprostranjenost in mesto kmetijskega kakor vsakega gospodarskega udejstvovanja se izpreminja. Vzrok temu so velikost posamezne gospodarske in geografske enotne pokrajine, nje prometna lega, nje sposobnost za razvoj produkcije, intenzivnost gospodarskega udejstvovanja ter kulturna višina prebivalstva. Ogromne ravnine Jugovzhodne Evrope, Severne in Južne Amerike so že same po svoji izobliki naravno usposobljene za lažje in aktivnejše kmetijstvo kot pa n. pr. gorata Srednja ali Južna Evropa. Prirodna plodnost teh planjav pa je zopet osnova za cenejšo produkcijo v masah, s katerimi naši hriboviti kraji ne morejo vzdržati nobene primere. Lega glavnih producentov kmetijskih pridelkov v obeh Amerikah in v Jugovzhodni Evropi ob plovni rekah in v bližini morja pa omogoča poceni prevoz po vodi in poceni ponudbo tudi na oddaljenem trgu. Visoka kultura je razvila tudi sorazmerno visoko intenzivnost kmetijstva v Severni Ameriki, kar omogoča večjo produkcijo in nižjo ceno. Tako je velikost, rodovitnost in ugodna promet-

na lega posameznih pokrajin v Jugovzhodni Evropi, Severni in Južni Ameriki ustvarila v drugi polovici XIX. stoletja nove velike producente kmetijskih pridelkov, ki so začeli pritiskati k tlom s svojimi izdelki kmetijsko produkcijo zlasti v Srednji, Zahodni in Južni Evropi.

Z nastopom tuje kmetijske konkurence se je skušalo ogroženo evropsko kmetijstvo obvarovati proti njej. Slovensko kmetijstvo predvsem s tem, da je obrnilo svojo glavno pozornost od poljedelstva k živinoreji, k vinarstvu, sadjarstvu in gozdarstvu. Razvoj železniškega prometa je omogočil slovenskemu kmetijstvu izvoz v industrijske, zlasti alpske in sudetske kraje. Na isto pot so se podale tudi druge, zlasti severne države; visoka kultura teh zemelj pa je omogočila, da so te dežele obenem s preokretom v druge kmetijske panoge tudi izredno poglobile in ojačile intenzivnost v novih kmetijskih panogah. Najbolj znane so v tem oziru Danska, Holandska, pa tudi Velika Britanija s svojo živinorejsko, Belgija in Nemčija s poljedeljsko, Finska, Švedska in Norveška pa z gozdarsko produkcijo. Z drugo besedo: vse te zemlje so posamezne kmetijske panoge industrijalizirale. Posledice so se pokazale takoj: Konkurenca Jugovzhodne Evrope in obeh Amerik je udarila predvsem tiste dežele, ki niso znale kar dovolj intenzivno izpopolniti svojega kmetijstva. To velja prav tako za predvojno dobo, kakor tudi za čas po vojni, n. pr. za takozvani ruski dumping. Take zemlje so bile prisiljene, da so zavarovale svoje kmetijstvo s carinskimi mejami ter mu s tem osigurale domači trg; pri tem pa je šel v izgubo velik del izvoza, kar je za poglobitev intenzivnosti v kmetijstvu najvažnejše, vsaj kar se tiče naših domačih razmer.

Kriza je s tem postala ostra. Kajti s tem se je naše kmetijstvo približalo položaju kmetijstva v deželah,

ki je propadlo kot n. pr. ovčjereja, pridelovanje lanu itd. Obdržalo je v bistvu domači trg, izgubilo pa tuja tržišča. To pa je v zgodovini pomenilo vedno začetek propadanja. Gospodarstvo posamezne pokrajine ali pa posamezne gospodarske panoge so propadle, ko so izgubile tuja tržišča, in ker niso umele razviti gospodarstva in kulture na času primerno višjo stopnjo, ki bi omogočila nadaljni in ponovni razmah.

Vprašanje nastane, kaj bo z bodočim razvojem našega kmetijstva? Kot rešilna bilka se navaja običajno Panevropa. Podrobna proučitev Panevropce z gospodarskega stališča pa nam pokaže, da bi se v okviru Panevropce položaj naše industrije nedvomno poslabšal, kmetijstva pa prav nič izboljšal. Zadnje vsled tega, ker bi nujno prišle v sestav Panevropce tudi evropske kolonije, od katerih so zlasti francoska Severna Afrika, britanska Kanada in Avstralija ogromni producenti žita. Danska, Holandska, Švica, Švedska in Finska so največji svetovni producenti mlečnih proizvodov, kot sira in sirovega masla. Švedska, Finska in Norveška so za Kanado največji — večji kot n. pr. Sovjetska Rusija — izvozniki lesa in lesnih izdelkov. Že na teh primerih vidimo, da Panevropa kot carinska unija našega kmetijstva dvigniti ne more; to tudi ne v tem slučaju, če ostane Velika Britanija izven Panevropce. Kajti glavni konkurenti naši živinoreji, vinogradništvu, sadjarstvu in gozdarstvu ostanejo v Panevropi vključeni.

Kaka so pota za ozdravljenje našega gospodarstva, to je vprašanje, s katerim si beli danes glavo ves svet. Zgodovina pa nam jasno kaže, da se vsaka kriza reši samo na dva načina: ali z racijonalizacijo ter s smotrenim gospodarstvom, ali pa s padcem nazaj; torej napredovanje ali nazadovanje.

Če gledamo naše kmetijstvo s teh dveh vidikov, potem moramo z

mnogimi gospodarskimi politikami priznati, da imamo v Srednji Evropi velike površine zemlje, kjer bi se v služaju, da ležijo te površine n. pr. v Severni Ameriki, sploh ne obdelavale, ker se njih obdelovanje ne izplača. Vzemimo za primer samo naše kmetijstvo v senčnih hribovitih ali pa na mnogih suhih kraških krajih. Kmet se muči leto in dan od zore do mraka in rezultat njegovega dela je borno životarenje, da ne rečemo borba z lakoto. V visokih legah se gozdarstvo radi stroškov pri spravilu ne izplača, organizacija prometnih sredstev pa manjka. Poljedelstvo in travništvo na peščenih tleh z majhno plastjo žive prsti ubijajo nalivi ali pa suša. Prehod na druge panoge kmetijstva je v takih krajih nemogoč. Posledica tega je bilo predvojno izseljevanje, ki pa je danes v taki meri, da bi nadomestilo aktivno gospodarstvo na posestvu, nemogoče. Danes pa ne ostaja kriza omejena samo na kmeta v hribovju, ampak nastopa s padcem cen pri kmetijskih pridelkih v vedno večji meri tudi pri kmetu v ravnini. Najmanj se čuti to v bližini mest, kjer uporabijo mesta ali pa industrijska središča velike dele kmetijske produkcije. V večji oddaljenosti od mest in industrije pa kmet svojih pridelkov ne more spečati v denar. Naše kmetijstvo je pač navezano predvsem na domači trg in šele v drugi vrsti na prodajo v tujini.

Obdelovanje naših kmetijskih posestev je, razen v ravnini brez prodov, težko. Na malih površinah kvečjemu srednje rodovitne zemlje mora kmet uporabiti preveč delovnih sil in primeri z uporabo delovnih sil in strojev na rodovitnejših planjavah Jugovzhodne Evrope, Severne ali Južne Amerike. Vsled tega lahko nudijo ti kraji vsled lažjega in cenejšega pridelovanja, vsled večje rodovitnosti zemlje in vsled ogromnih produciranih količin svoje pridelke na velikih evropskih agrarnih

tržiščih po mnogo nižji ceni kot n. pr. slovenski kmet, ki ne more nastopati na istih tržiščih s predelanimi kmetijskimi proizvodi, kot dela naprednejši holandski, danski ali švedski kmet, ki s tem skoro ne občuti konkurence manj napredne Jugovzhodne Evrope, Severne ali Južne Amerike. Za bodočnost pa so v današnjem položaju izgledi še težji, ker čakajo še velika ozemlja Afrike, Severne in Južne Amerike, da se sploh začne smotreno kmetijsko izrabljati, nakar bo boj na svetovnih tržiščih še težji. Naravno pa postane s tem v bodočnosti kmetijstvo v mnogih naših krajih še manj rentabilno, kot je to že danes. Predvsem bodo to občutila višja hribovita posestva, kjer je obdelovanje najtežje in kjer je vsled lege in sestave tal racionalizacija vseh panog kmetijstva večinoma nemogoča. Prav tako pa je v današnjih prometnih razmerah nemogoč padec nazaj v kmetijsko gospodarstvo pred sto leti; nevarnost pa obstoji, da bo v takih krajih prebivalstvo nazadovalo v kulturnem pogledu.

V takih krajih bi lahko pomagala samo bližnja industrija. Položaj naše industrije pa je zopet sličen položaju našega kmetijstva; samo, da dela naša industrija še v mnogo večji meri za domači trg in še v mnogo manjši meri za izvoz, kot pa naše kmetijstvo. Vsled tega in vsled male produkcijske sposobnosti tudi ona ne stoji na višini, da bi lahko vodila borbo za večja izvozna tržišča. Vzemimo za primer samo gozdarsko industrijo. Danes, ko zahteva svetovni trg predvsem industrijske izdelke iz gozdarstva, n. pr. celulozo, producira naša lesna industrija še vedno v prvi vrsti jamski in stavbni les kot pred 20—30 leti, s čimer se je že a priori izločila z največjega svetovnega trga za les in lesne izdelke, iz Zedinjenih držav Severne Amerike. Posledice se čutijo v industriji sami, ki ne more napredovati, in v kmetij-

stvu, ki propada vsled zaostale usmerjenosti industrije. Podobno je s trgovino s poljedelskimi pridelki. O v pogledu v trgovsko žvljenje, n. pr. naših trgovcev s hmeljem — z redkimi izjemami — lahko izpregovorijo marsikaj ljudje, ki se bavijo s hmeljarstvom. To stanje naše industrije in naše trgovine pa postane še težje za našo celokupnost, ker je z njim zvezan položaj našega kmeta in delavca. Pa recimo, da je naša industrija in trgovina s kmetijskimi pridelki na višku. Ali se bo še izplačalo obdelovati kmetu v višini polje, gojiti travnike itd., ko mu na istem prostoru nudi isti dobiček gozd, ali ko ima sam delo kjerkoli v industriji? Odgovor je jasen: V tem slučaju bi v visokih legah gozd prekril sedanja polja in travnike. V resnici se to že dalje časa dogaja in tudi tempo tega razvoja postaja zlasti v okolici industrijskih krajev vedno hitrejši.

V današnjem razvoju sta industrija in trgovina oni dve gospodarski panogi, ki udarjata takt in tempo vsemu gospodarskemu življenju in tako tudi kmetijstvu. Brez industrije in trgovine, ki sta na višku, je tudi težko možno racijonaliziranje kmetijstva, ki je drugi predpogoj za rešitev današnje krize.

Pri racijonalizaciji pridejo v poštev one kulture, katerih produkti so sposobni za izvoz; na drugi strani pa ojačanje notranjega trga. V prvem pogledu je pokazalo zadnje čase pot zlasti sadjarstvo, v drugem pa tujski promet. Racijonaliziranje kultur bo moralo omejiti nerentabilne kulture samo na domačo in lokalno uporabo ter dvigniti rentabilne, in sicer o pravem času.

Racijonalizacija pa bo v naših hribovitih, pa tudi prodatih krajih opustila večino poljskih in travniških kultur. Namesto zemlje, ki zahteva za malo pridelkov preveč delovnih sil, se bo razrastel gozd. Namesto poljedelstva v ravnini bo dobilo večjo veljavo vrtnarstvo in travni-

štvo, vinogradništvo pa se bo še mnogokje umaknilo gozdu in sadovnjakom. V zvezi s tem bodo počasi na marsikateri gorici izginile zidavnice in viničarski domovi in zredčile se bodo kmetije na naših hribih, tako da bo še samo tu pa tam katera pričala kot dokument o poseljenosti na pobočjih naših planin od konca srednjega veka dalje pa do dobe visokega kapitalizma. Namesto njih pa bodo raztresene tujskoprometne postojanke nudile odmor človeku, ki se bo vedno bolj priseljeval k prometnim sredstvom in na njih osredotočil svoja bivališča. Vzporedno s tem pa bo šla industrijalizacija kmetijstva, v zvezi z njo pa specializiranje v posameznih kmetijskih panogah, specializacija, ki bo razbila kmeta v toliko posameznih strok, kolikor jih nudi poljedelstvo, živinoreja, oziroma kmetijstvo sploh. Pomen posamezne stroke pa bo rasel ali padal obenem s potrebami na trgu, kot danes pri obrtnikih.

Tempa v razvoju svetovnega gospodarstva današnja kriza ne bo ustavila; to dokazuje zgodovina dosedanjih gospodarskih kriz. Zgodovina nam istotako kaže, da pospeši vsaka kriza racijonalizacijo gospodarstva; z njo pa je vedno v zvezi večja ali manjša izprememba v poseljenosti pokrajin, ki so v krizi, in pa nova socialna diferencija. Z obojim pravkar navedenim pa bo današnje kmetijstvo kot zadnji ostanek avtarkije iz dobe naturalnega gospodarstva prenehalo; obenem pa bo vsled večjega stika s sodobnimi strujami nehalo biti steber konservativnosti, ter se bo sodobnosti prilagojevalo mnogo hitreje kot se pa lahko danes. Posledica tega bo mnogo hitrejši razvoj gospodarskega in kulturnega življenja, kot je danes; istotako bo zveza kmeta bodočnosti z zemljo mnogo bolj rahla, kot je danes.

Vsak pogled v bodočnost je kolikor toliko fantazija; to velja zlasti

za tistega, ki živi s svojimi mislimi v preteklosti. Fantazija, ki gleda z realnim pogledom v bodočnost, pa ni utopija; utopija je samo za onega, ki se boji vsakega realnega in pravočasnega razmišljanja o naši bo-

dočnosti. Vsaka pot k napredku in v bodočnost pa je trnjeva. Pravočasno tožadevno fantaziranje pa mogoče le omili v kakem pogledu težave trnjevih poti posameznika in celotnosti.

Angelo Cerkvениk:

Piccolo

Aristokracije, tiste, ki se je vozila na izprehod s čilimi konjiči v udobnih kočijah, aristokracije, tiste, ki ji je romantika brezdelja in uživanja bila kakor zrakoplovu propeler, tiste aristokracije že oddavna ni več. Samo še spomeniki so ostali, nekoliko že okrušeni, pobledeli, nekateri tudi že pozabljeni... Med njimi je še čudežno živ Dubrovnik! Da, Dubrovnik je med tistimi zelo redkimi mesti, ki skoraj malce preglasno, vendar pa aristokratsko diskretno zrcalijo viteško romantiko preminule aristokracije.

O, Dubrovnik ni navadno in vsakdanje mesto, Dubrovnik je košček srednjega veka, ki ga je muhasta usoda po čudežnem naključju vrgla v dobo plebejskih prevratov in nedostojnih hrepenenj sužnjeva. Ves začuden gleda na golazen, ki se je dvignila iz globin pekla in naenkrat hrepeni k solncu.

Najbolj ljubijo Dubrovnik dobro vzgojene gospe in antiko ter klasiko ljubeče gospice, ki v prijetnem dolgočasju brezdelja sanjajo o vitezih na čilih konjih, gospe in gospice, ki se včasih oblačijo v nošnje svojih aristokratskih prababic ter se nato ure in ure ogledujejo v beneških zrcalnih... Včasih katera odkrije Dubrovnik...

Tudi milostna gospa De Paoli iz Verone ga je odkrila.

Njen sin je kupoval les tam po Bosni, pa je nepričakovano sredi

barbarskega gozda odkril sen svoje mamice...

— Ah, moja zlata mamica mora to videti!

Gospa De Paoli Bianca te priložnosti res ni niti mogla niti smela zamuditi.

S seboj je pripeljala svojo lepo psičko Lelijo.

Gospa je bila zelo nežna in psička skoraj nič manj. Psičko je bila pred dvema letoma, ko je na Japonskem preganjala dolgčas, kupila ter jo je poslej nosila, koderkoli je hodila. Lelija je bila vsa črna kakor svetomiklavževski parklji, vsa drobna; dolga svilena dlaka se ji je lesketala v solncu, velike oči so ji bile vedno vlažne, kakor da je venomer hrepeneče tožila po domovini...

Gospa Bianca je psičko Lelijo neizrekljivo ljubila, zakaj zdela se ji ni nič manj ljubezni vredna nego njena biserna ovratnica ali njena dragocena zapestnica.

Tudi Dubrovnik je vzljubila, saj je v Dubrovniku bilo dovolj dostojne družbe i zanjo i za njeno psičko...

— O, presladko mesto! je včasih zavzdihnila, ko je slonela zvečer ob ograji verande ter zrla na morskoro ravan, ki se je razprostirala tja do oblakov. Celo morje je bilo tukaj docela drugačno nego kjerkoli drugod. Tako tiho in ponižno je udarjalo ob skalnate bregove, tako božajoče, malone poljublajoče je ob-

jemalo vznožje verande. Nič grožnje ni bilo v njem, nič vulgarne... Samo pravljica, sladka in opojna, svilena, kakor lasje* davnih princes, ki so pred mnogimi leti vzbujale občudovanje navdušenih in viteških kavalirjev.

Ivan Kos: Berač

Godba je igrala...
Jazz-band!
Kako je neki ta plebejska godba zašla semkaj?
Takšna disonanca!
Poklicala je prvega natararja in mu velela:
— Tukaj imate stotak, godba pa naj igra Beethovena! Ste razumeli?
Od tedaj je godba igrala samo še Beethovena.

Da, da, Beethoven! Kakor da se je rodil v Dubrovniku... Ah, ne, saj Beethoven ni ljubil aristokracije... Pa to je bila zgolj njegova ekstravaganca...; kot velikemu muziku, ki je v svojem srcu kljub vsemu bil aristokrat par excellence, mu moramo tudi to zablodo odpustiti...

Vse je bilo mirno, samo Beethoven...

Le tam spodaj so hodili mimo umazani ljudje, so se ustavljali ob ograji ter s solzami v očeh poslušali Beethovena... Misera plebs...

Zopet je poklicala natararja:

— Poglejte tam ob ograji na cesti... saj pogled na te... zagreni človeku ves užitek!

Nič več niso smeli poslušati, nič več...

Mesec je sijal.

Gospa je priprla oči.

Prekrasna gospa!

Bele grudi so malce nagajivo pokukavale izza črne svile, seveda nad vse diskretno, kakor se za dobro vzgojeno patricijko spodobi.

Skozi polpriprte trepalnice je sanjavo zrla okrog sebe.

Tam ob vhodu v hotel je stal — paž...

Bil je lep paž!

Pozabiti ne smemo, da smo v Dubrovniku in da igra godba Beethovena, ki ga gospa Bianca tako ljubi kakor svojo japonsko psičko, svojo biserno ovratnico ali svojo dragoceeno zapestnico...

Da, tam pri vratih je stal piccolo Žorž.

Doma ga niso tako klicali, doma so mu pravili: Jure.

Priznam, da mi je bilo to ime nerodno napisati; v to kroniko takšno vulgarno ime res ne spada. Ampak včasih je tudi malce resnice potrebno, vsaj malce! Hotelir, ki pozna svet, je piccola koj ob njegovem prihodu v hotel prekrstil. Imenoval ga je Žorža. Prej je tam po Bosanki pasel ovce in mu je bilo zelo lepo

Imel je zlatordeče lase in prelepe modre oči.

Zlati gumbi so se mu kaj lepo podali.

Stal je ob vratih ter pazil na vsak mig gostov. Bil je zdaj tu zdaj tam.

Imel je komaj šestnajst let in je bil nežen kakor deklica.

Milostna gospa De Paoli ga je tiho, z zametastim glasom poklicala:

— Žorž!

Žorž je urno skočil ter se globoko priklonil:

— Milostna gospa želi?

— Žorž, vi ste nedvomno potomec kakšne obubožane plemenitaške rodbine?

Žorž je vedel, da ne sme reči: ne.

— Tako je, milostna gospa!

Gospa se je milostno nasmehnila.

— Žorž, pridite zvečer, preden bom legla spat, k meni... soba 99.

Piccolo se je zopet globoko priklonil.

Žorž je ljubil.

Resnično ljubil. Hčerko vratarja nekega hotela. Vem, vem, banalna in vsakdanja ljubezen, a Žorž je bil tako zelo srečen. Palme in kakteje in sinje morje se je naslajalo ob njuni ljubezni... Mesec je sijal, morje je pelo... Sonja pa je bila kakor... ah, zakaj samo kakor? Bila je resnična princesa, ki ji je bil smeh kakor zeleni pomladni solnčni žarki. O, Žorž je bil ves njen, Žorž bi bil brez vsakršnega pomisleka dal zanjo tudi svoje življenje.

Žorž je potrkal.

Gospa je sedela na postelji v svileni srajčki in svilenih spodnjih hlačkah. Pestovala je psičko Lelijo.

— Moj paž naj stopi bliže!

Od daleč so prihajali akordi orkestra.

Žorž je stopil bliže.

— Moj paž naj stopi še bliže!

Žoržu je šlo na smeh. Stopil je še bliže.

— Paž naj sede svoji milostni gospe k nogam... tako, da... in zdaj naj ji objame noge... paž je moral svoji milostni gospé vedno objemati noge... čemu bi bila drugače živela, ali ne? Moj paž naj pritisne svoje rdeče ličece k mehki nožici svoje milostne gospe! Tako, tako, bravo, moj paž!

Godba je igrala Beethovena in njej je bilo tako sladko... o... tako sladko!

Sklonila se je... poljubila ga je na čelo.

— Gospa sme poljubiti svojega paža, mar ne, mali Žorž?

— Sme, milostna gospa!

— Moj paž Žorž naj mi da svoje rdeče ustnice, naj mi da drobec svoje mladosti!

Žorž je hotel odskočiti...

Milostna gospa pa je svojega paža z vso silo prižela na svoje grudi ter ga poljubila na rdeče ustnice.

Žorž pa jo je opraskal in zbežal.

Milostna gospa si je praske namazala s kolinsko vodo...

Jezno je siknila:

— Uh, ta plebejec...

Zopet je igrala godba. V Dubrovniku vedno igra godba. Vedno. Tam je lepo. Kdor je bil enkrat tam, bi hotel večno tam živeti.

Gospa Bianca je skozi polpriprte trepalnice zrla mladega džigola, ki je sedel pri sosedni mizi, se dolgočasil ter kadir cigarete.

— Ali bi bili tako ljubeznivi, gospod?

Zaprosila ga je za ogenj.

Džigolo in piccolo — oba sta urno priskočila.

Džigolo je po nesreči stopil na drobno nožico psički Leliji.

Psička je presunljivo kriknila...

Lepa gospa je zajokala...

Žorž je onemel.

Prvi natak je ves iz sebe prihrumel k gospé.

— Pokličite mi gospoda!

Hotelir je ves razburjen prihitel.

— Želite, milostna gospa!

— Pri tej priči zapustim vaš hotel!

— Zakaj vendar, milostna gospa?

Pokazala je s prstom na Žorža:

— Ta... neroda... stopil je moji Leliji na nožico... pokličite urno zdravnika, skoraj nedvomno ji je zlomil nožico... o takšni neusmiljeni divjaki!

Psička je žalostno cvilila... kakor majhen otrok...

— Žorž, zakaj ne pazite? ga je ostro pobaral hotelir.

Žorž je imel solze v očeh:

— Saj mu nisem jaz stopil!

— Kako... kako pravi... da mu ni on stopil... jaz, torej, lažem?

Žorž se je grdo spozabil. Moral bi reči, da je le po nesrečnem naključju stopil živalci na nogo, da ponižno prosi odpuščanja, da bo v bodoče pazil...

— Lažem, ali lažem?

Gospa je odločno terjala odgovor. Njena beseda je bila trda, njen pogled neizprosni:

— Lažem?

— Ne lažete milostna gospa, ampak jaz nisem stopil...

— Torej vendarle lažem?

Silovito ga je klofnila.

— Lažete, lažete, lažete... je zakričal.

Gospa Bianca se je ponosno vzravnala, je vzela psičko v naročje ter odšla.

Elegantni džigolo, ki je doumel, da ne sme kavalir stati spričo tolikšne žalitve prelepe patricijke skrižanih rok, je Žorža naglo in zapored dvakrat, trikrat klofnil...

V Žoržu se je prebudil stari Jure. Zgrabil je prvo steklenico, ki mu je prišla pod roke, ter ga z njo krepko lopnil po glavi.

Džigolo se je sesedel. Kri ga je vsega oblila... Gostje so prihiteli od vseh strani... Opljuvali, osuvali in obrcali so piccola... komaj, komaj jim je ušel.

Žorž je zopet Jure.

Videl sem ga v luki. Širokopleč je postal in mišičast. Kakor jeklo je. Žaklje nosi na ladje, premog tovari, deske razklada, opeko naklada in prepeva. Sonja je pozabila nanj, zakaj Žorž je postal Jure, Žorž je postal fakini!

Žorž pa ve samo to, da ima krepke mišice, da je na milijone takšnih mišic po širokem svetu.

Krepke mišice in železne pesti! Zato Žorž prepeva.

In morje prepeva ž njim.

Prelepa gospa De Paoli Bianca pa sanja še vedno o rdečelasem pažu z nebeškomodrimi očmi.

— Kako sem le mogla biti tako kratkovidna! Da nisem takoj videla, da je bil pastir...

In vendar sanja o njem.

Mora sanjati, zakaj pastirji imajo jeklene mišice in železne pesti!

A zaman sanja!

Tudi Dubrovnik sanja.

Kakor začarana princesa.

Tudi Dubrovnik sanja zaman.

Zakaj pažev ni več...

In vsakih sanj mora nekoč biti konec!

Vse se more, če se poskuša! Kako bi na primer mogli muzicirati, če ne bi bili nikoli poskusili igrati na kakem instrumentu? Koliko in koliko muzikaličnih talentov ostane na veke mrtvih v ljudeh, ki niti ne slutijo, do katere umetniške popolnosti bi jih bilo lahko iznesli, če bi bili poskusili igrati na kateremkoli dobrem instrumentu. Na »dobrem« instrumentu seveda, od tega je pravzaprav odvisno vse. Instrumentom n. pr. od svetovnoznane klingenthalške tvornice glasbil, Meinel & Herold (prodajna podružnica Maribor št. 316-D), se hitro in lahko prilagodimo, zato nabavljajo glasbeniki celega sveta svoje instrumente najraje od te tvrdke. Tudi naši bralci dobe najnovejši katalog brezplačno, zraven pa še poučno knjižico »Kako postanem dober godbenik«, ako ga zahtevajo od gornje tvrdke in se sklicujejo na naš koledar.

Borimo se proti raku

Že nekaj let se zanaša iz ožjih zdravniških krogov zanimanje za raka in rakaste bolezni v širšo javnost. Ne delamo tega z namenom, da bi begali nepoučeno publiko z vsemi grozotami te bolezni, ampak ta sistematična borba ima v prvi vrsti organizatorne namene, da opozarja bolnike, ki se morda čutijo dokaj zdrave in ki tožijo le o neklih nejasnih bolečinah v želodcu, v trebuhu itd., naj se dajo v lastnem interesu zdravniško pregledati. Nekoč je bila izrečena beseda, da je v početku poglavitna naloga te borbe zoper raka mobilizacija vseh bolnikov, ki naj bodo pod stalno zdravniško kontrolo, in takšno mobilizacijo teh bolnikov nameravamo izvesti tudi pri nas v dravski banovini.

Toliko čujemo o raku in njemu sorodnih boleznih, da si lajik more težko napraviti pravo sliko o tej bolezni. Najbolje je, če si predstavljamo človeško telo zgrajeno iz majhnih in predrobnih delcev, zloženih v zgradbo človeškega organizma kot kamenčki ali opeke v mogočni palači. V zdravem telesu imajo vsi ti delci, ki jim pravimo stanice ali celice, svoje posebno delo (funkcijo) ali opravilo in so precej samostojni, vendar se morajo v svojih »zunanjih poslih« podrediti višji enoti telesa, to je onemu delu ali organu, ki ga sestavljajo (n. pr. jetra, pljuča, ledvica, srce, mišica itd., se morajo pokoriti celotnemu organizmu), in šele tedaj vsi ti deli opravljajo svoje delo skladno in harmonično v prid vsemu telesu; s tem je šele zajamčeno ono stanje, ki si ga želimo vsi in vselej in ki se imenuje **zdravje**.

Recimo pa, da postane radi tega ali onega vzroka skupina stanic ali ena taka stanica tako samostojna, da se množi preko one mere, ki je potrebna in koristna telesu, da je takih stanic vedno več, tedaj bo nastala v tem organu že kmalu prostemu očesu vidna oteklina, bula in, ako ima takšna bula zlohотно narav, se brezobzirno širi v okolne dele, ki jih sproti uničuje, naj bodo le-ti mehki ali trdi; tedaj zavemo takšne bule: zlohотne bule (tumorje). Njih zla narava se kaže v pravkar omenjenem brez-

obzirnem rastenju in uničevanju vseh drugih delov; te bule pa se širijo po krvi ali mezgi in povzročajo v oddaljenih organih manjše in večje presadke, torej ponovne takšne bule.

Nedvomno je, da so te bule, ki tvorijo rakasto bolezen, vselej siguren vzrok smrti, če jim seveda prepustimo, da se razširijo. Dandanes zavzemajo te bolezni v statistiki prvo ali kvečjemu drugo mesto. Dva tekmeča se borita za prvenstveno mesto: tuberkuloza in rakaste bolezni; tam, kjer je boj zoper jetiko uspešen, je avtomatično prevzel rak prvo mesto tuberkulozi, ki se je umaknila zaradi uspešne borbe sedaj na drugo mesto.

Ni moj namen, da bi vas na tem mestu seznanil z vzroki te bolezni, v kolikor so nam pač znani, in o načinih, kako ugotovimo bolezen. Pač pa naj vam povem par besed o borbi, kako namreč zdravimo raka.

Prvotna uspešna in edina borba je bila in je mnogokrat še danes operacija. Ako izrežemo rakasto bulo iz telesa in ako storimo to pravočasno, preden se je bolezen razpasla v druge organe, imamo kolikortoliko garancijo, da smo z operacijo zlo popolnoma odstranili: take operacije zavemo radikalne, ker iztrgamo zlo s korenino vred. Če se bolezen po večletnem opazovanju, ki je v vsakem slučaju potrebno, ne povrne, smemo tolažiti bolnika, da je operacija uspela in da se ni bati posledic. Vendar pa se zglasijo mnogi bolniki že v takem stadiju bolezni, ki izključuje radikalno operacijo, torej uno zdravilno sredstvo, ki je v početku sigurno. S svojo indolenco, malomarnostjo, brezbriznostjo, kakor že hočemo to imenovati, povzročajo sebi in drugim nepotreben trud in izdatke ter pospešijo razvoj bolezni, ki končno organizem popolnoma uniči. V teh slučajih, kadar operacija ne obeta več uspehov, moramo uporabljati kot zdravilno sredstvo še obsevanje, bodisi z röntgenovimi žarki bodisi z radijem ali pa kombinirano. Oba načina pa zahtevata posebno opremo in sta zaradi tega precej draga. Kljub temu pa mora biti naša skrb, da si zasiguramo v dravski ba-

novini vsaj v eni bolnici dovršeno röntgen-sko napravo za obsevanje in poleg tega še zadostno količino radija. Le s temi pripomočki smemo pričeti ono borbo proti raku, ki bo imela zagotovljene uspehe.

Dobava radija za našo banovino je torej glavna naša skrb. Poleg nje je treba še organizirati prepotrebno kontrolo bolnikov

po operaciji, ozir. obsevanju. Da dosežemo te svoje cilje, potrebujemo sodelovanja najširše javnosti.

S temi nameni in cilji se je letos osnovalo jugoslov. društvo za proučavanje in zatiranje raka, pododbor Ljubljana, ženska bolnica. Njegovi uspehi bodo odvisni od zanimanja javnosti in merodajnih činiteljev.

Kje vse ima delavstvo svoje strokovne, kulturne in zadržne organizacije?

A. Delavske strokovne organizacije v Sloveniji (dravski banovini), včlanjene v amsterdamski internacionali:

Centrala za vso državo: »Ujedinjeni Radnički Sindikalni Savez Jugoslavije«, Beograd (skrajšano URSSJ).

Oblastni odbor URSSJ v Sloveniji ali Strokovna komisija za Slovenijo v Ljubljani.

Medstrokovni odbori URSSJ (podružnice Strokovne komisije):

Celje,
Jesenice,
Ljubljana,
Maribor,
Ptuj,
Slovenjigradec.

1. Savez Metalnih Radnika Jugoslavije. Centrala v Beogradu. Oblastni odbor v Ljubljani.

Podružnice:

Celje,
Fala,
Guštanj,
Jesenice,
Lesce,
Ljubljana,
Maribor,
Muta,
Štore,
Žreče.

2. Ujedinjeni Savez Železnčarjev Jugoslavije. Centrala v Ljubljani. Oblastni odbor za ljubljansko železn. direkcijo v Ljubljani.

Podružnice:

Bistrica,
Boh. Bistrica 46,
Borovnica 94,
Brezno,
Brežice,
Celje,
Čakovec,
Dravograd,

Grobelno,

Jesenice,

Kranj,

Kranjska gora 90,

Lesce 43,

Ljubljana I. (vlakospremno osobje),

Ljubljana II. (postajno, progovno, skladiščno osobje),

Ljubljana III. (kurilnica),

Logatec 167,

Maribor I.,

Maribor II.,

Maribor III.,

Murska Sobota,

Novo mesto,

Ormož,

Poljčane,

Ponikva,

Pragersko,

Ptuj,

Rakek 26,

Rogatec 70,

Sevnica,

Tezno,

Trbovlje-Zagorje,

Videm-Krško,

Vuzenica,

Zalog,

Zidani most.

3. Splošna delavska zveza (Ors) Jugoslavije. Centrala Zagreb. Oblastno tajništvo v Ljubljani.

Podružnice:

Celje,

Hrastnik (steklarji),

Hrastnik (kemični delavci),

Kranj,

Kočevje,

Ljubljana,

Maribor,

Medvode-Goričane,

Mojstrana,

Moste,

Ribnica na Pohorju,

Ruše,

Selnica ob Muri,
Sladki vrh nad Št. Iliem v Slov. gor.,
Slovenjgradec,
Sv. Križ-Rogaška Slatina,
Šoštanj,
Trbovlje,
Tržič.

4. Zveza živilskih delavcev Jugoslavije. Centrala v Ljubljani.

Podružnice:

Celje,
Hrastnik,
Ljubljana (pivovarji),
Ljubljana (pekovski pomočniki),
Maribor (pivovarji),
Maribor (pekovski pomočniki),
Ptuj.

5. Osrednje društvo lesnih delavcev in sorodnih strok. Centrala v Ljubljani.

Podružnice:

Celje,
Cerknica,
Križe,
Ljubljana,
Maribor,
Ptuj,
Rakek.
Stari trg pri Rakeku.

6. Zveza rudarjev Jugoslavije. Centrala v Zagorju ob Savi.

Podružnice:

Črna pri Prevaljah,
Hrastnik,
Kočevje,
Leše,
Mežica,
Rajhenburg-Senovo,
Trbovlje,
Tržišče-Krmelj,
Velenje,
Zabukovca-Žalec,
Zagorje ob Savi.

7. Osrednje društvo oblačilnih delavcev in sorodnih strok. Centrala v Ljubljani.

Podružnice:

Celje,
Ljubljana,
Maribor.

8. Savez monopolskih radnika i radnica Jugoslavije. Centrala v Beogradu.

Podružnica: Ljubljana.

9. Strokovno društvo strojnikov in kurjačev. Centrala v Ljubljani.

Podružnice:

Ljubljana,
Maribor.

10. Organizacija hotelskih, kavarniških in restavracijskih uslužbencev. Ljubljana.

11. Savez privatnih nameštencev Jugoslavije. Centrala v Zagrebu. Oblastni odbor v Mariboru.

Podružnice:

Celje,
Dravograd,
Fala ob Dravi,
Guštanj,

Laško,
Ljubljana,
Logatec,
Maribor,
Novo mesto,
Ruše,
Slov. Bistrica.

12. Organizacija brivskih in vlasuljarskih delavcev in delavk. Ljubljana.

B. 1. Delavska kulturna in telovadna zveza »Svoboda« za Jugoslavijo. Centrala v Ljubljani.

Podružnice:

Bistrica pri Limbušu,
Celje,
Črna pri Prevaljah,
Dobrunje pri Ljubljani,
Fala ob Dravi,
Gorje pri Bledu,
Guštanj,
Hrastnik I.,
Hrastnik II.,
Javornik (Gorenjsko),
Jesenice-Fužine,
Kočevje,
Kranj,
Kropa,
Lesce,
Leše pri Prevaljah,
Litija,
Ljubljana,
Maribor,
Mežica,
Moste-Ljubljana,
Muta,
Ptuj,
Rogaška Slatina,
Rajhenburg-Senovo,
Stari trg pri Rakeku,
Studenci pri Mariboru,
Šiška-Ljubljana,
Šoštanj,
Trbovlje,
Tržič,
Vič pri Ljubljani,
Velenje,
Zagorje ob Savi,
Zalog.

2. Delavsko glasbeno društvo »Zarja« v Ljubljani.

3. Glasbeno društvo Saveza Metalških Radnika na Jesenicah.

4. Glasbeno društvo želez. uslužbencev in delavcev v Mariboru.

5. Rudarska godba v Zagorju ob Savi.

6. Rudarska godba v Trbovljah.

C. Zveza delavskih žena in deklet. Centrala v Ljubljani.

Podružnice:

Črna pri Prevaljah,
Jesenice (Gorenjsko),
Ljubljana,
Lesce,

Ptuj,
Tržič,
Trbovlje,
Zalag.

Detoljub: Maribor, Ljubljana.

D. Delavske zadruge, včlanjene v »Zvezi gospodarskih zadrug za Jugoslavijo«, Ljubljana.

1. Konzumno društvo za Slovenijo r. z. z o. z. v Ljubljani, ima 5 podružnic:

v Ljubljani, Žibertova ulica 27,
v Celju, Razlagova ulica 5,
v Mariboru, Ruška cesta 7,
v Prevaljah, Zadrugni dom,
na Savi 107, Jesenice-Fužine
s sledečimi oddajališči:

Podružnica Ljubljana:

1. Krakovski nasip-Trnovo,
2. Šiška, Medvedova ulica,
3. Sodna-Tavčarjeva ulica,
4. Vodmat, Bohoričeva cesta,
5. Glince, Tržaška cesta,
6. Glince, Stan in dom,
7. Zalag,
8. Borovnica,
9. Litija,
10. Tržič.

Podružnica Sava:

1. Sava 107,
2. Jesenice,
3. Gorje,
4. Mojstrana,
5. Dobrava pri Jesenicah,
6. Koroška Bela,
7. Borovlje,
8. Radovljica.

Podružnica Celje:

1. Celje,
2. Šoštanj I in gostilna,
3. Šoštanj II,
4. Ljubno.

Podružnica Prevalje:

1. Prevalje,
2. Mežica,
3. Leše,
4. Guštanj,
5. Sv. Helena,
6. Holmec in gostilna,
7. Črna I,
8. Črna II.

Podružnica Maribor:

1. Maribor,
 2. Muta,
 3. Pragersko,
 4. Ptuj,
 5. Sv. Lovrenc na Poh.,
 6. Tezno.
- 2. Splošno konzumno društvo »Posavje«, Zagorje ob Savi.** Dve podružnici v Zagorju ob Savi.
- 3. Stavbna, konzumna in gostilniška zadruga »Delavski dom« v Trbovljah.** 3 podružnice v Trbovljah,

1 podružnica v Senovem pri Rajhenburgu.

4. Konzumno društvo rudarjev v Hrastniku.

3 podružnice v Hrastniku.

5. »Produkcija«, Osrednja zadruga za nakup, proizvodnjanje in prodajo v Ljubljani.

Podružnice: Ljubljana, Kranj, Prevalje.

6. Gospodarska poslovalnica železničarskega osebja, Ljubljana.

Podružnici: Ljubljana, Maribor.

7. Delavska pekarna »Depa« v Ljubljani. 3 oddajališča v Ljubljani.

8. Produktivna zadruga ljubljanskih mizarjev.

Poslovalnica na Glincah pri Ljubljani.

9. Produktivna zadruga knjigovezov in sorodnih strok, Ljubljana.

10. Splošno in kreditno društvo v Ljubljani,

11. »Stan in dom«, občekoristna stavbena in kreditna zadruga v Ljubljani.

12. »Delavski dom« v Šiški, Ljubljana VII.

13. »Počitniški dom« v Ljubljani.

14. Stavbna in gospodarska zadruga »Krojaški dom« v Ljubljani.

15. »Mali dom«, stavbna in stanovanjska zadruga v Sp. Šiški-Ljubljana.

16. Zadrugna založba v Ljubljani.

17. Stavbna in gostilniška zadruga »Delavski dom« na Glincah pri Ljubljani.

18. »Delavski dom« v Mostah.

19. Stavbna in konzumna zadruga »Cankarjev dom« na Vrhniki.

20. Stavbna in gostilniška zadruga »Delavski dom«, Sava-Jesenice.

21. Splošna hranilnica in posojilnica za Jesenice in okolico, Sava-Jesenice.

22. »Stan in dom«, občekoristna stavbna in kreditna zadruga za Gorenško, Sava-Jesenice (v likvidaciji).

23. Klavnica za Gorenjsko, Sava-Jesenice.

24. Ljudska kuhinja r. z. z o. z. v Celju.

25. Splošna gradbena, gospodarska produktivna zadruga »Naprej« r. z. z o. z. v Celju z Delavsko pekarno.

26. Hranilno in posojilno društvo delavcev r. z. z o. z. Maribor.

27. Prva mariborska delavska pekarna r. z. z o. z. v Mariboru. 4 podružnice.

28. Produktivna zadruga krojačev, r. z. z o. z. v Mariboru.

29. Gospodarsko društvo »Ljudski dom« r. z. z o. z. v Mariboru.

30. »Zadrugni dom«, občekoristna stavbna in kreditna zadruga za Maribor, r. z. z o. z. v Mariboru.

31. Stajerska hranilnica in posojilnica r. z. z o. z. v Mariboru.

32. »Delavski dom« r. z. z o. z. v Mariboru.

33. Ljudska tiskarna, Maribor.

34. Klavnica r. z. z o. z. v Guštanju.

35. Produktivna zajednica r. z. z o. z. v Guštanju.

36. Delavsko-kmečka hranilnica in posojilnica za Mežiško dolino r. z. z o. z. na Prevaljah.
37. Lesnoindustrijska zadruga r. z. z o. z. v Črni pri Prevaljah.
38. Zadruga nakladalcev in razkladalcev r. z. z o. z. na Rakeku.
39. Delavsko - kmečka hranilnica in posojilnica v Trziču.
40. Zadruga liga v Ljubljani.
41. Izseleniška liga v Ljubljani.

Delavski slovenski časopisi.

1. »Delavska Politika«. Izhaja vsako sredo in soboto. Naročnina mesečno Din 10.— Naslov: Maribor, Ruška cesta 5.
2. »Delavec«. Izhaja vsakega 10. in 25. v mesecu. — Naročnina mesečno Din 2.— Člani strokovnih organizacij dobivajo list brezplačno. — Naslov: Ljubljana, poštni predal 290.
3. »Ujedinjeni Železničar«. Izhaja vsakega 1. in 15. v mesecu. — Naročnina mesečno Din 2.— Člani U. S. Ž. J. dobivajo list brezplačno. Naslov: Ljubljana, poštni predal 280.
4. »Privatni nameščeneec«. Izhaja mesečno enkrat. Člani S. P. N. J. dobivajo list brezplačno. Naročnina

- mesečno Din 2.— Naslov: Maribor, Slomškov trg 6.
5. »Konzument«, glasilo delavskih združenih organizacij. Izhaja mesečno. Naročnina Din 10.— letno. Naslov: Ljubljana, poštni predal 72.
 6. »Ženski list«, glasilo Zveze delavskih žen in deklet. Izhaja mesečno enkrat. Naročnina Din 2.— Naslov: Ljubljana, poštni predal 290.
 7. »Svoboda«, delavski kulturni mesečnik. Izhaja vsakega 1. v mesecu. Prinaša znanstvene razprave, proletarske povesti ter poročila o delavskem kulturnem gibanju ter slike. Naročnina Din 3.— mesečno. Naslov: Ljubljana, poštni predal 290.
 8. »Proletarec«. Izhaja enkrat tedensko v Chicagi. — Socialističen list. (Pošiljanje tega lista v Jugoslavijo je zadnje čase prepovedano.)
 9. »Prosveta«, glasilo Slovenske narodne podporne jednote v Ameriki. Izhaja vsak dan izvzemši nedelj in praznikov. Naročnina 6 dolarjev letno (336 Din). Naslov: »Prosveta«, 2657-59 South Lavndale Ave., Chicago, Illinois.
 10. »Mladinski List«, kulturni mesečnik. Izhaja enkrat mesečno. Naslov isti, kakor za »Prosveto«.

Pravila „Cankarjeve družbe“

I. Ime in sedež.

Čl. 1. Društvo se imenuje »Cankarjeva družba«. Svoj delokrog razteza po vsej državi in med našim narodom v inozemstvu. Sedež društva je v Ljubljani.

II. Namen društva.

Čl. 2. Namen društva je pospeševati duševno, gospodarsko in socialno izobrazbo naroda, zlasti z izdajanjem knjig in drugih publikacij.

III. Sredstva društva.

Čl. 3. Društvo zbira potrebna sredstva za doseg svojega namena iz

1. ustanovnin,
2. članarin,
3. prostovoljnih prispevkov in naklonil.

IV. Članstvo.

Čl. 4. Člani društva so:

1. ustanovniki,
2. redni člani,

Čl. 5. Ustanovnik je vsakdo, ki plača ustanovnino in ki ga sprejme društveni odbor. Ustanovnina znaša za fizične osebe Din 500.— (petsto), za pravne osebe pa Din 1000.— (en tisoč). Ustanovnina se lahko plača tudi v obrokih tekom enega leta. Ustanovnik lahko plača tudi več ustanovnin.

Čl. 6. Redni član postane vsakdo, ki ga društveni odbor sprejme in ki redno plačuje letnino. Letnino določa občni zbor in sicer vedno za eno leto vnaprej. Vplačana mora biti pa za vsako leto do 1. maja.

V. Pravice in dolžnosti članov.

Čl. 7. Ustanovniki, ki so plačali že vso ustanovnino, imajo:

1. na občnih zborih pravico staviti predloge, glasovati, voliti in voljeni biti.
2. Pravico, da brezplačno prejemajo vse redne društvene knjige do smrti.

Čl. 8. Redni člani, ki so za tisto leto plačali letnino, imajo:

1. na občnih zborih posvetovalno pravico in pravico biti voljeni;

2. pravico, da brezplačno prejemajo redne knjige enega leta, za katere so plačali članarino.

Čl. 9. Stroške za pošiljanje knjig plačujejo vsi člani sami.

VI. Organi društva.

Čl. 10. Društveni organi so:

1. občni zbor,
2. odbor,
3. nadzorstvo.

Čl. 11. Redni občni zbor skliče društveni odbor v prvem četrtletju vsakega leta. Izredni občni zbor skliče odbor v primeru potrebe, mora ga pa sklicati, ako to zahteva najmanj polovica ustanovnikov z navedbo vzroka.

Čl. 12. Pristop k občnemu zboru imajo vsi ustanovniki in redni člani. Občnemu zboru so pridržane pravice:

1. voliti društveni odbor in nadzorstvo;
2. določati članarino;
3. sklepati o proračunu, o letnem poročilu odbora, nadzorstva in računskih zaključkih;

4. sklepati o knjižnem programu za prihodnje leto;

5. sklepati o izpremibi pravil;

6. odločati o samostojnih predlogih. Ti se morajo najmanj 14 dni poprej naznaniti odboru. O pozneje podanih predlogih se razpravlja le koncem ostalega dnevnega reda, če to sklene občni zbor;

7. odločati o prizivih društvenikov zoper odborove sklepe;

8. sklepati o razdružitvi društva.

O občnem zboru se sestavi zapisnik, ki ga podpišejo predsednik, zapisnikar in še dva zborovalca. Vsi sklepi se vpišejo v posebno knjigo. Sklepa se z navadno večino glasov izven določb člena 20 teh pravil.

Čl. 13. Občni zbor je sklepčen, ako je navzočih najmanj $\frac{1}{10}$ vseh ustanovnikov. Ako ob določeni uri ni navzočih dovolj ustanovnikov, se vrši občni zbor eno uro kasneje, ki je sklepčen ob vsakem številu navzočih. — Občni zbor se objavlja z oklicem, ki se nabije v društveni pisarni in s priobčitvijo v listih, ki jih določi društveni odbor. Občni zbor je objaviti najkasneje tri tedne poprej.

Čl. 14. Odbor obstoja iz 10 članov, ki izvolijo izmed sebe predsednika, 2 podpredsednika, tajnika, gospodarja in blagajnika. Drugi so odborniki brez posebnih funkcij. Odbor se voli za dve leti.

Čl. 15. Odborova naloga je upravljati društvo in sklepati o vseh zadevah, ki niso pridržane občnemu zboru. Odbor se zbira k sejam vsak mesec, sicer pa po potrebi. Za sklepčnost je potrebna navzočnost vsaj 4 članov. Sklepa se z navadno večino glasov.

Čl. 16. Društvo zastopata na zunaj in podpisujeta vloge predsednik in tajnik; v blagajniških zadevah zastopa društvo me-

sto tajnika blagajnik, v zadevah upravljanja društvene imovine pa predsednik in gospodar. Predsednik vodi društvene seje, tajnik pa skrbi za zapisnik in izvrševanje vseh odborovih sklepov. V slučaju predsednikove odsotnosti ga zastopa prvi ali drugi podpredsednik.

Čl. 17. Nadzorstvo obstoja iz treh članov, voljenih za dve leti, in ima dolžnost nadzorovati poslovanje odbora in o tem poročati občnemu zboru. Imajo vpogled v vse društvene knjige in spise. Člani nadzorstva imajo dolžnost udeleževati se odborovih sej s posredovalnim glasom.

VII. Društvene objave.

Čl. 18. Vsi društveni sklepi se objavljajo z nabitjem v društveni pisarni.

VIII. Razsodišče.

Čl. 19. Razsodišče, ki ima razsojati spore iz društvenega razmerja, se sestavlja za vsak primer posebej in sicer tako, da imenuje vsaka sporna stranka po dva zaupnika, ti štirje pa petega kot predsednika. Če se pri tem ne zedinijo, naj odloča žreb. Razsodišče odloča končnoveljavno.

IX. Določila o društveni razdružitvi.

Čl. 20. Društvo se razdruži, ako to sklene redno sklicani občni zbor z najmanj $\frac{2}{3}$ večino vseh navzočih ustanovnikov. Občni zbor sklepa v slučaju razdružitve o razdelitvi društvene imovine z navadno večino glasov.

V slučaju oblastnega razpusta društva pripada vsa društvena imovina delavski kulturni in telovadni zvezi »Svoboda« v Ljubljani.

Ustanovni občni zbor je bil 1. marca 1929.

Redni občni zbor dne 11. junija 1931 je izvolil sledeči odbor:

Načelstvo:

Vuk Ivan, predsednik.

Mlinar Ivan, I. podpredsednik.

Teplý Bogo, II. podpredsednik.

Štukelj Ciril, tajnik.

Čelešnik Rado, blagajnik.

Odborniki: Dr. Jelenc Celestin.

Rakovčeva Kristina.

Angelo Cerkvenik.

Lovro Jakomin.

Kralj Ivan.

Kobler Franc, kot zastopnik združnih organizacij.

Nadzorstvo:

B. Likar.

Niko Bricelj.

Tine Korimšek.

Čudeži

Na svetu so čudeži in sicer prav čudni čudeži. Katoliška cerkev ima po vsehi oltarjih relikvije (telesne ostanke) svojih svetnikov. Verniki jih časté kot prave. Nekaterih svetnikov je v več izdajah.

Tako poročata Fürst in Moszkowski v »Knjigi 1000 čudežev«,* da je sv. Dionizij v dveh popolnih izvodih in sicer v St. Denisu v Franciji in v cerkvi sv. Emerana v Regensburgu, v Pragi in Bambergu imajo pa še posebej njegovo glavo. Sv. Dionizij ima torej dve telesi in štiri glave.

V relikvijskem zakladu katoliške cerkve je nadalje:

Od sv. Andreja: 5 teles, 6 glav, 17 rok in nog.

Od sv. Ane: 2 telesi, 8 glav, 6 rok.

Od sv. Antona: 4 telesa in 1 glava.

Od sv. Blaža: 1 telo in 5 glav.

Od sv. Lukeža: 8 teles in 9 glav.

Od sv. Boštjana: 4 telesa, 5 glav in 13 rok.

Vsem tem prednjačita sv. Jurij in Pan-krac s po 30 telesi.

* Das Buch der 1000 Wunder, A. Langen-Verlag.

Pobožne natančnosti.

Sholastiki* srednjega veka so si ubijali glave z najbolj čudnimi vprašanji, ki so jim prišla na misel pri dobesednem razlaganju sv. pisma.

Sholastična vprašanja so n. pr.: Ali bog stoji ali leži? Ali lahko bog ustvari otroka brez očeta, gore brez doline? Koliko angelskih zborov je? Kako sedé angeli in kake instrumente imajo? Ali je bistvo krsta voda ali beseda?

Verski učenjaki so do najnovejše dobe izdajali tudi zelo čudne modroslovne knjige.

Tako je Gühling v Chemnitzu izdal 1725. l. sledeča dva spisa: »Ali so imeli bogovi brade?« in »O vzrokih te brade«.

Plitt v Frankfurtu je sredi 18. stoletja izdal dolgo razpravo o veri otroka v materinem telesu. Pastor Niedner je 1815. izdal knjigo z naslovom: »Nekaj misli k vprašanju: Zakaj se naš Gospod in Odrešenik Jezus Kristus ni oženil?«

* Sholastika je bila poskus ustvariti natančno svetovno naziranje na podlagi cerkvenih nauk.

ČLANI CANKARJEVE DRUŽBE prejmejo za leto 1932 sledeče knjige:

1. Koledar Cankarjeve družbe za prestopno leto 1932;
2. Angelo Cerkvénik, Orači;
3. Liam O'Flaherty, Zver se je prebudila;
4. M. Andersen Nexö, Po solnčni Španiji.

Zopet prihajajo one naše stare bolečine, kadar se vreme spremeni. Za ude, za glavo, za zobe, roke, noge, za celo telo, pri reumatičnih trganjih, ter drugače je Fellerjev Elsafluid ono že 35 let preizkušeno zaščitno sredstvo, pravi blagodar v hiši. Uporablja se na zunaj in znotraj. Dobiva se povsod. Poizkusna steklenica 6 Din, dvojna 9 Din. Ako ga nimajo, naročite po pošti vsaj za 62 Din naravnost pri lekarnarju Eugen V. Feller, Stubica Donja, št. 788, Savska banovina. A za želodec: Elsa-kroglijice — 6 škatljic 12 Din.

Zdrav ali bolan vedno rabi dobro milo. Slaba mila so naredila že mnogo škode. Kot res dobrim milom zdravja in lepote i v najvišjih krogih se daje prednost Fellerjevimi Elsa-milom, in to: lilijino, rumenjarkovo, glicerino, boraksovo, katranovo ter milo za britje. Ta vsebujejo dobro delujoče sestavine. Za poizkus 5 komadov Elsa-mila po izberi se pošilja za vnaprej poslanih 52 Din franko. Lekarnar Feller, Stubica Donja, št. 788, Savska banovina. Za pranje glave: Elsa-Shampoo 3.30 Din.

ZANEMARJEN PREHLAD ima često najslabše posledice. Kot staro-preizkušeno sredstvo proti kašlju, prehladu dihalnih organov, hripavosti in zasluženju so znane skoro po vsem svetu Kaiserjeve prsne karamele in se dobijo sedaj v originalni kakovosti v lekarnah, drogerijah in kjer so vidni plakati. V lastnem interesu konzumentov je, da izrecno zahtevajo originalno kakovost (cena Din 5.— za vrečico ali Din 12.— za ploč. škatljo), ker se nahajajo v prometu ničeva ponarejanja, katera zdravju prej škodijo kot koristijo.

MRZLE NOGE so začetek vsakega prehlada. Zatorej se mora uporabljati za čevlje, ki so izpostavljeni večjemu štrapacu, posebno pa pri mokro-mrzlem vremenu. **Schmoll-ovo Gumitran-mast za usnje.** Samo Schmollova mast za usnje naredi čevlje nepremočljive, druge cenene masti za usnje so narejene iz sirovin, ki čevljem prej škodijo kot koristijo. **Schmoll-ova Gumitran-mast za usnje** je preizkušena že 50 let in jo izdeluje ista tvrdka, ki izdeluje svetovnoznano terpentino kremo za čevlje Schmollpasto. Ne dajte si vsiliti drugih znamk!

ENRILO

dovršen nadomestek zrnate kave priporoča se najtopleje vsakemu gospodinjstvu

ENRILO

z mlekom daje izvrstno belo kavo zelo prijetnega teka in okusa

Poraba

ENRILA

je vsled njegove izdatnosti zelo po ceni

ENRILO

omogoča vživanje kave tudi vsem onim, katerim je zrnata kava prepovedana, ali jim pa ne ugaja

Izdeluje tovarna:

Henrik Francka sinovi d.d. Zagreb

„UNION“

ČOKOLADA

KARAMELI

DESERTNI BONBONI

VSEBINA:

	Stran		Stran
Pogled v svet	17	Kako iz labirinta? (Rudolf Golouh)	96
Otroci (Mile Klopčič)	20	II. mednarodna delavska olimpijada na Dunaju l. 1931 (-elj)	98
Tat Martin (Tone Seliškar)	21	Kristus in krščanstvo (Ivan Klicár)	100
Beseda (Rudolf Golouh)	27	Nekaj misli o vzgoji in kazni (Dr. Franjo Žgeč)	108
Iz fašistične Italije (Alfred Kurella)	30	Brepomembne zgodbice in velike senzacije (Theo Timm)	111
Delavski otroci (Vlado Klemenčič)	52	Srečno bilo (W. Machaček)	112
Ženska med frontama (Vl. Klemenčič)	53	Pletilni stroj (Tutt)	112
Delniške družbe, karteli, koncerni, trusti in skupine (Heiner Lotze)	57	Lokomotiva (Gerrit Engelke)	113
Glasovi iz naših revirjev in fabrik (Jurij Arh)	68	Zadružištvo (Dr. Henrik Tuma)	114
Sebi in tebi, moj kamerad (France Kozar)	71	Delavski in nameščenski zaupniki (Joža Golmajer)	121
Pesem etaž, dnevnih kopov in štircev iz Dobrne, Bora, Solina itd. (France Kozar)	73	Spolne bolezni in njih posledice (Dr. Jože Jakša)	124
Kriki iz dná (Franc Kozar)	74	Moja smrt (Jože Kranjc)	126
Za kruhom (Iv. Vuk)	75	Lestvica (Stevan Galogaža)	131
Jesenice (Toman)	79	Fantazija (Fabius)	135
Mi lesni delavci (Andrej Brenčič)	82	Piccolo (Angelo Cerkvénik)	139
Raztrgana pesem o prevaranem srcu (Tone Čufar)	83	Borimo se proti raku (Docent dr. A. Košir)	143
Iz predavanja »Slovensko ljudstvo in slov. kultura« (Ivan Cankar)	84	Kje vse ima delavstvo svoje strokovne, kulturne in zadružne organizacije?	144
Tržnica (August Cesarec)	86	Pravila »Cankarjeve družbe«	147
Vzrok neznan (Vilko Ivanuša)	89	Čudeži	149
Narava — življenje — družba (Vlado P.)	90		

Nikaka umetnost ni

skuhati dobro kavo, če se uporablja pri tem

PRAVI FRANCKOV KAVNI PRIDATEK

Vsled njega izdatnosti zadostuje že mala količina, da se pripravi aromatično in dobro pijačo.

Izkušena gospodinja zahteva zato vedno:

**škaflo ali zavitek
„Pravega Francka“.**

Človek, ki boleha

zgublja svojo življensko moč in delovno sposobnost ter je v nadlego ne samo svoji družini, nego tudi samemu sebi.

Moč, zdravje

je zaklad, katerega treba, da čuva vsak človek. Če vas boli glava, zobje, vas trga po udih in pri vseh drugih bolečinah, ki so posledica kakšnega prehlajenja, si odpomorete in olajšate bolečine, ako si drgnete bolna mesta vsaki dan od vsestransko preizkušenega domačega sredstva, s pravim

„Diana“ francoskim žganjem

Pri želodčnih boleznih odstranjuje vse neugodne pojave nekoliko kapljic, vzeti s sladkorjem.

Dobiva se za ceno Din 10.— v vseh lekarnah, drogerijah in boljših trgovinah. Povsod je priloženo navodilo.

Pazite na ničvredne ponaredbe in zahtevajte povsod samo pravo „Diana“ francosko žganje.

Produkta

družba z omejeno zavezo

TOVARNA ZA KIS

Ježica pri Ljubljani

Zajamčeno naraven kis
iz vina in alkohola

„NATURAL-KIS“

(jedilni iz špirita)

„VINAL-KIS“

(namizni iz vina in alkohola)

„KISOVIN 100“

(iz najfinejšega vina)

VODNIKOV

vinski kis

VODNIKOV

ekstragon kis

VODNIKOV

špiritni kis

VODNIKOV

kis za vlaganje

nedosegljive kvalitete
proizvaja

remontna tovarna kisa

JOS. VODNIKA DEDIČI

Ljubljana VII

Celovška cesta št. 42

Telefon št. 27-67

Ustanovljena leta 1862

Rastlinska destilacija

SULIČAR

E. JERAŠ IN DRUG

Ljubljana

Dunajska cesta 33

Telefon 3232

nudi po najnižjih cenah prvo-
vrstne likerje in domače žganje
kakor:

SULIČAR

grenki ali sladki zdravilni liker

Rum Jamaika

Cognac Medicinal

Cognac jajčni

Pristni vinski destilat

Pristni kranjski brinjevec

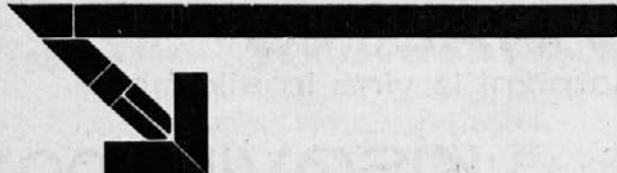
Pristni kranjski malnovec

Vino Vermouth

Ostale sadne soke.

Kupujemo po najvišjih dnev-
nih cenah sadje za žganjekuho.

BUČNO OLJE

z n a m k e
"KRONA"
iz tovarne

ALBERT STIGER, SLOVENSKA BISTRICA

je priznано najboljšel

*Zlatorog
terpentin
razkraja vsako
nesnago.*

Zahtevajte
povsod
priznane
kvalitete
čokolade

„MIRIM“

Tudi onim, ki delajo, bo
Radenska mineralna voda

*najboljše okrepcilo in osvežilo.
Ta voda ni samo cenejša kot pa
alkohol, temveč je tudi zdrava.
Ona Vas prijetno hladi in okrepi.*

RESTAVRACIJA HOTELA

„BELLEVIJE“
V LJUBLJANI

Priznana izborna vina ter
prvovrstna domača kuhinja.

Dobra postrežba. Zmerne cene.

Za obilen obisk se priporoča

PERO STERK, hotelir in restavrater.

»**KOKRA**«
TEKSTILNA D. D. KRANJ

Podružnica

MARIBOR
KREKOVA UL. 14

Telefon 20-82

Tovarniška izdelava vseh vrst perila,
špeciialna izdelava oblek za ključavni-
čarje, mehanike, šoferje ter plaščev iz
klota, belega gradla itd.

Cene konkurenčne!

Cenjena gospodinja, zahtevajte vedno le

Franz-ove testenine

ker so najboljše in najcenejše!

Sveže kot rosa

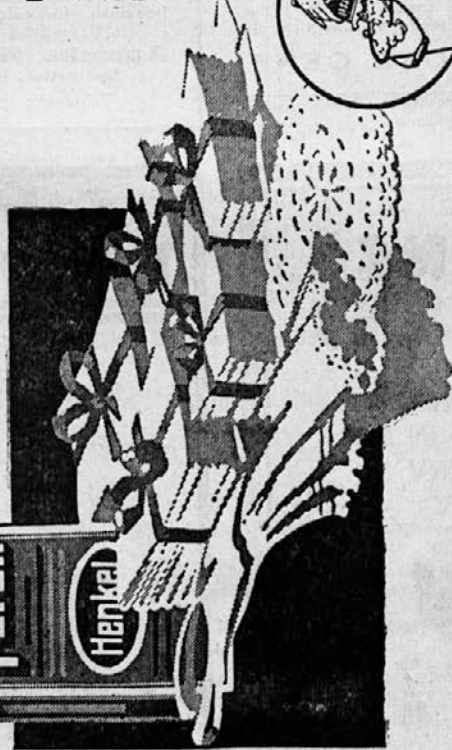
in belo kot meg

bo Vaše perilo, ako perete pravilno. Pomislite le, kako izdaten je Persil.

1 zavitek Persila zadostuje za 25—30 l vode. Raztopite Persil v mrzli vodi brez vsake primesi! Kuhajte perilo samo enkrat $\frac{1}{4}$ ure in ga izpirajte najprej v topli, potem v mrzli vodi.

Tako pranje Vas bo gotovo vsestransko zadovoljilo.

Persil varuje perilo!

LUKA MENARD

LJUBLJANA
DALMATINOVA

10

IMPORT ČAJA

MODNA TRGOVINA ANTON PAŠ MARIBOR / SLOVENSKA UL. 4

Potrebščine za krojače in šivilje, čipke, vezena, gumbi, modni našivi, svileni trakovi, svila za šivanje, D. M. C. artikelnj za vezenje, šifon ter vsa druga drobnarija. Nogavice, rokavice, srajce, kravate, jopice, vso damsko, moško in otroško perilo, volnene veste itd.

STROGO SOLIDNE CENE!

FRANC KLEMENC

TOVARNA
SALAM IN
KONZERV

VIČ PRI LJUBLJANI
USTANOVLJENO LETA 1857

AFUMA pastile

so odlično sredstvo za popolno in delno odvado škodljivega kajenja za vse, ki bolehalo na srcu, pljučih, živcih, želodcu.

Dr. Šimič, advokat v Karlovcu, piše: Za časa vojne sem postal strasten kadilec in se nikakor nisem mogel odvaditi te strasti, dokler nisem začel uporabljati vaših pastil »Afuma«. Od tedaj kadim komaj četrti del, in se počutim jako dobro.

Dobiva se v vseh lekarnah in drogerijah škatlica po 30 Din.

Rešite blagostanje svoje družine, svojo svobodo, čast, imetek! Odvadite se pijančevanja! Zelo dober uspeh v obrambi zoper pijančevanje dosežete z uporabo sredstva

„ALCOOL-TOOTH“

Dajte ga v kavo, juho ali drugo tekočino pijancu, ki tega niti opazil ne bo in mislil, da mu škoduje prekomerno pitje. Cena škatlici 50 Din.

JUNIPER

Zelen vinski cvet z borovim ekstraktom je odlično domače sredstvo, ki ne bi smelo manjkati v nobeni hiši. Deluje izredno pri revmi, bolečinah v kosteh, pretegnjenih žilah, prehladu, glavobolu, zobobolu, želodčnih bolečinah in slabostih.

Dobiva se v lekarnah, drogerijah in boljših trgovinah, steklenica po 10 Din.

Vsa ta sredstva izdeluje in pošilja po pošti:

Apoteka Mr. Alfred Blum
Subotica, kod glavne pošte.

Zahtevajte brezplačne prospekte!

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana
Miklošičeva c. 16
Telefon štev. 31-33

najstarejša v Jugoslaviji, priporoča svojo bogato zalogo strokovnih in zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise, v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz inozemstva v najkrajš. času.

Delavskim knjižnicam nudi pri večjem naročilu znaten popust.

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

LJUBLJANA, PREŠERNOVA UL. 3

je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji.

Ima vlog nad 460,000.000 Din.

Za vse vloge jamči ljubljanska mestna občina z vsem svojim premoženjem in z davčno močjo.

Vloge sprejema na knjižice in na tekoči račun. Naložbe proti odpovedi obrestuje po dogovoru, kar najbolj ugodno.

Posojila dovoljuje na posestva, menice in vrednostne papirje čim najceneje.

Za male trgovce in obrtnike ima posebno kreditno društvo, za pupilne naložbe pa sodni depozitni oddelek.

Za varčevanje mladine izdaja domače hranilnike, za pošiljanje denarja po pošti pa svoje položnice.

Telefon št. 2016 in 2616.

Poštni čekovni račun št. 10533.

Uradne ure za stranke so od 8. do pol 13. ure.

Solnčevo strojno pletenje!

V mojih, najmodernejše opremljenih delavnicah izdelujemo vse v to stroko spadajoča dela, kakor: Jopice, puloverje, pléte, cele obleke po meri itd. Važno za manjše pletilje in konfeksionarje! Pleteno blago v neštetihih vzorcih v Achtschloss & Jaquard na metre! Istotam: Vsakovrstno perilo, kravate, nogavice, rokavice, predpasnike, opreme za neveste, birmanke in novorojenčke. — Edina založa ABTAHOV (peče).

Se priporoča:

K. WIDMAYER, Ljubljana, Pogačarjev trg - pri SOLNCU

FRANC SLAMIČ, LJUBLJANA

TVORNICA MESNIH IZDELKOV IN KONZERV
VELEMESARIJA

Sveže meso: pitanih volov, teletina, svinjina, sveža debela slanina.

Delikatesni mesni izdelki najfinejše kakovosti, dnevno sveže izdelave: praška šunka, ogrska in domača salama, kranjske klobase, hrenovke, safalade, fini narezki, roulade itd.

Štajerska perutnina: kopuni, poulardi, kokoške, piščanci, purani, goske, race.

Divjačina: košute, srne, divji zajci, race, fazani itd.

Prodajalna: GOSPOSVETSKA 6. — TELEFON 2973.

Naslov za brzojavke: SLAMIČ LJUBLJANA.

EXPORT / IMPORT

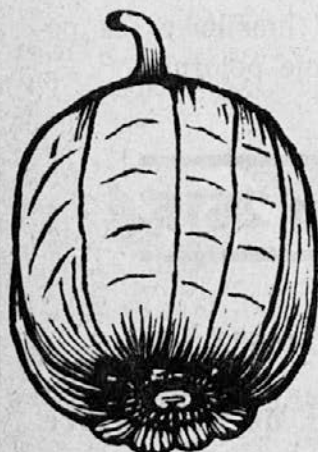
Josip Rosenberg, Maribor

Kancelarija: Slovenska ulica 2 Telegrami: Rosenberg / Telefon interurban 2156

Umetni mlin

Menjalnica žita: Jezdarska ulica št. 3

Trgovina žita, brašna, zemaljskih proizvoda i surovih koža

Bučno olje

pristno zajamčeno
znamke „BUČA“
dobavlja v vsaki
množini tovarna

Ivan Bezjak / Fram
postaja Rače-Fram / Telefon Int. 1